

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA DİN VE İNANÇ ALGISI (1944)

Emine Seyhan ALTINAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMANMARAŞ

TEMMUZ-2022

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA DİN VE İNANÇ ALGISI (1944)

DANIŞMAN: Prof. Dr. Kemal TİMUR

JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ

JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Alev ÖNDER

Emine Seyhan ALTINAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMANMARAŞ

TEMMUZ- 2022

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ROMANINDA DİN VE İNANÇ ALGISI
(1944)

Emine Seyhan ALTINAY

Danışman : Prof. Dr. Kemal TİMUR

Yıl : 2022, Sayfa: X+252

Jüri : Prof. Dr. Kemal TİMUR (Başkan)
: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Alev ÖNDER (Üye)

Dinin bir yaratıcının olduğu inancı ihtiyacından doğduğu yönünde teoriler bulunmaktadır. Din, insanoğlunu, yaşadığı çevreyi, yaşadığımız dünyayı ve tüm evreni bir yaratıcının yarattığını kabul eder. Yaratılıştan sonra belirli kurallar çerçevesinde insanların hayatlarını devam ettirmeleri ve hem kişisel hem de toplumsal huzurun bu kurallar ve kaidelere riayet etmekle elde edilebileceği iddiasını taşır. Bu suretle din, tarihin tüm safhalarında insanoğlunun bireysel ve topluluk içerisindeki davranışlarına doğrudan etki etmiştir. Din, nasıl ki insanoğlunun tarih sahnesine çıkışından itibaren hayatın her alanında yer alıyor ve insanlığa doğrudan etki ediyorsa, edebiyatımız içerisinde de dinin, aynı şekilde insanlığa etki ettiğini söylememiz mümkündür. Bu bağlamda baktığımızda edebiyat ve din, insanoğlunun şekillenmesinde sürekli bir etkileşim içerisinde ilerlemektedir. Bu iki önemli olgu, tarihin ilk safhalarında da içiçe varlığını sürdürmekteyken, bu durum günümüze kadar da artarak devam etmektedir. Din ve edebiyatın bu güçlü etkileşimi, insanoğlunun kendini ifade etme sürecinde önem teşkil etmekle birlikte edebiyatımız açısından da kayda değer eserler meydana getirmiştir. Özellikle Türk Edebiyatı romanlarını incelediğimizde, romanlarda ele alınan dini unsurların, o romanın yazıldığı döneme ışık tuttuğu yadsınamaz bir gerçektir. İnsanoğlunun sosyal hayatı, görüş ve düşünceleri, dini unsurlar vasıtasıyla şekillenir. Edebiyat bu etki altında gelişimini devam ettirir. Ayrıca dönemsel açıdan da dinin, dini ritüellerin, dini olgu ve kabullerin romanlara ne surette etki ettiği de tespit edilmiş olur. Çalışmamızda 1944 yılında yayınlanmış olan Türk romanları ele alınarak, Türk romanlarındaki dini unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Amacımız, Din ve İnanç Algısı bağlamında dini unsurların, Türk romanlarına nasıl yansıdığı ve onları ne ölçüde etkilediğini ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Romanı, Dini unsurlar, İnanç, İnanç Algısı

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

ABSTRACT

MA THESIS

**PERCEPTION OF RELIGION AND BELIEF IN
TURKISH NOVEL (1944)**

Emine Seyhan ALTINAY

Supervisor : Prof. Dr. Kemal TİMUR

Year : 2022, Pages: X+252

Jury	: Prof. Dr. Kemal TİMUR	(Chairperson)
	: Assit. Prof. Dr. Mehmet Fetih YANARDAĞ	(Member)
	: Assit. Prof. Dr. Alev ÖNDER	(Member)

There are some theories that religion has existed with the need of a belief of an existing creator. Religion accepts that an existing creator has created the human being, universe and the world we live in. After creation, religion wishes human beings' living according to a couple of rules thus it claims that individual and communal peace can be hold by the help of following those rules. Therefore, religion has directly affected humanbeings' individual roles and the roles in the society throughout all moments in the history. We can say that religion has affected the literature in the same way as it can be seen in all moments of history and affected the humanbeing directly. In this context, religion and literature has an interaction in between to form the humanbeings. While these two important term has been surviving nested in the early moments of the history, it still keeps going increasingly. This strong interaction between religion and literature has a great importance on humanbeings' self expression at the same time important literary works has been produced. Especially, when we look at the Turkish Literature novels, we see that religious elements in the novels throw a fresh light on the era. Social life, thoughts of the humanbeings are formed by the religious terms. Literature develops under this circumstances. Moreover; it has been ascertained how religious terms and accepts affected the novels in that era. In our study, Turkish novels published in 1944 are analyzed and the religious terms in Turkish novels are tried to be found. Aim is to discover how the religious terms are seen in the novels and affected the novels in the aspects of perception of Religion and Belief.

Keywords: Turkish Novel, Religious Terms, Belief, Perception of Belief.

ÖN SÖZ

İnsanoğlu yaradılışı gereği inanma içgüdüleriyle var olmuştur. Bundan mütevellit inanç olgusu yaşamın her safhasında kendini göstermiştir. Aynı şekilde bu kavramın din ile olan birlikteliği de insan yaşamına yön vermiştir. Bu doğrultuda din ve inancın hayatın her alanında yer alması kaçınılmaz olmuştur. Sosyal bilimlerin hemen hemen her alanında yer alan din ve inanç olgusu, edebiyatta da önemli bir yere sahip olmuştur.

Türk Edebiyatı tarihi uzun yıllar süregelen köklü bir geçmişe sahiptir. Bu çerçevede insanoğlu, dinini ve inançlarını edebiyatın birçok alanına yansıtmıştır. 19. yy.'a kadar bu din ve inançların edebiyatla iç içe olduğu görülürken, 19. yy.'dan sonraki edebiyatta din ve inanışların etkisinin giderek azaldığı bilinmektedir. Buna rağmen din ve inancın edebiyatta bir şekilde yer aldığı da yadsınamaz bir gerçektir.

Roman kavramı edebiyatımıza 19. yy itibarıyla girmiştir. Tanzimat ile hayatımıza giren roman, günümüze kadar da etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir. Roman, toplumun birer yansıması gibi, insan hayatına her daim etki etmiş, insan yaşamından da etkilenmiştir. Romanlar genellikle insanı, toplumsal olayları konu edindiğinden onların dinlerinin ve inançlarının da romanlarda yer bulması olağandır. Bu sebeple romanlarımızın hayatımızdaki yeri itibarıyla, din ve inanç kavramının romanlarımıza nasıl ve ne şekilde yansıdığını merak edip araştırmaya başladık.

Çalışmamızın amacı, 1944 yılında basılmış olan Türk romanlarında ele alınan din ve inanç algısını tespit etmektir. O yıla ait yayınlanmış romanların tespiti aşamasında, Ali Şükrü Çoruk'un *Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu* adlı eserinin kaynakça bölümünde, romanların yıllara göre yapılan tasnifinden yararlanılmıştır. O dönem itibarıyla din ve inanç algısının romanlarda ne şekilde, ne kadar sıklıkla yer aldığını, verilen dinî unsurların roman yazarları ve karakterleri açısından nasıl algılandıklarını tespit etmeye çalıştık. Bu bağlamda 1944 yılı içerisinde basılan romanlar arasından kırk iki romanı temin ettik. Bu romanları danışman hocam Prof. Dr. Kemal Timur'un *Türk Romanında Dinler ve İnançlar (1872-1896)* adlı çalışmasında izlemiş olduğu yöntem ve tekniklerden yararlanarak incelemeye çalıştık.

Çalışmamızda yalnızca 1944 yılını ele almamızın sebebi, bizden önceki yılların çalışılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Türk romanında din ve inanç algısını ele alan ilk araştırmacı Prof. Dr. Kemal Timur'dur. Kıymetli hocam ve danışmanım olan Prof. Dr. Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar (1872-1896)* çalışmasıyla, kendisinden sonra bu konuyu çalışacak olanlara yol göstermiştir. Bu çalışmadan sonra sırasıyla 1896-1908 yılları M. Emin Gönen, 1929-1934 yılları Mahir Karacar, 1934-1938 yılları M. Halil Sağlam, 1939-1942 yılları Serap Tanyıldız ve 1943 yılı da Ümit Gören tarafından çalışılmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde inanç kavramına, inancın insan hayatındaki yerine, inancın dinle olan birlikteliğinin insan hayatına etkisine değindik. Öte yandan din ve inancın Türk edebiyatı alanına katkısı ve romana yansımalarını da ifade ettik. Bununla

birlikte Türk Edebiyatını dönemler halinde ele alarak romanın bu dönemler içerisindeki gelişimini, din ile olan bağını da kısaca ifade etmeye çalıştık. Tezimizin birinci bölümünde, çalışmamıza dâhil ettiğimiz kırk iki romanın tek tek özetlerini yaparak birtakım dini unsurlara yer verdik. Bununla birlikte romanlarda geçen karakterlerin, semavi dinler içerisinde hangi dine mensup olduklarını da tespit etmeye çalıştık. İkinci bölümde Semavi Dinler başlığı altında üç büyük dini (Müslümanlık, Hristiyanlık, Yahudilik) ele aldık. Bu dinler hakkında kısaca bilgi vererek dinleri alt başlıklar halinde inceledik. Üçüncü bölümde semavi olmayan dinlerden putperestlik kavramını ele aldık. Dördüncü bölümde de batıl inançlar konusuna değinerek, tespit ettiğimiz bu inançları alt başlıklar halinde inceledik. Çalışmamızın sonuç bölümüne gelindiğinde ise işlemiş olduğumuz tüm konuların genel bir değerlendirmesini yapmaya çalıştık.

Tez çalışmamda çok büyük emeği olan kıymetli hocam ve aynı zamanda danışmanım olan Prof. Dr. Kemal Timur hocama, teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte beni canı gönülden destekleyen kıymetli eşim ve oğluma da teşekkür ederim.

Emine Seyhan ALTINAY
KAHRAMANMARAŞ / TEMMUZ - 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR LİSTESİ	X
1. GİRİŞ	1
2. DİN VE İNANÇ ALGISI BAĞLAMINDA ROMAN ÖZETLERİ	6
2.1. Medarı Maişet Motoru	6
2.2. Değirmen.....	7
2.3. Ben Seni Alamam	9
2.4. Günahkâr Sokaklar.....	10
2.5. Kördüğüm	10
2.6. Okşanmayan Kadın	12
2.7. Affet Beni.....	13
2.8. Bir Şüphenin Romanı.....	15
2.9. Kanlı Gömlek	17
2.10. Bir İhanetin Cezası.....	19
2.11. Fato.....	21
2.12. Yalnız Sen	22
2.13. Bırakma Beni	23
2.14. Vurgun Peşinde	25
2.15. Esir Kadın	26
2.16. Sevenlerin Günahı.....	27
2.17. Üç Büyük Aşk.....	29
2.18. Uyuyan Hatıralar.....	30
2.19. Yeşil Babanın Tesbihi	31
2.20. Memnu Meyva	33
2.21. Aygır Fatma	35
2.22. Yaralı Kurt	36
2.23. Atmaca	38
2.24. Yolcu Nereye Gidiyorsun	39
2.25. Gene Geleceksin.....	41
2.26. Mazinin Sesi.....	43
2.27. İlk Puse.....	44
2.28. Aşk Ölür Mü?.....	45
2.29. İsterik Kadın ve Bir Toy Delikanlı.....	46
2.30. Gönül Çiçekleri	47

2.31. Sabah Yıldızı.....	49
2.32. Semranın İki Kocası.....	50
2.33. Ben Vurmadım.....	52
2.34. Günah Köprüsü	55
2.35. Cingöz Recai (Zeyrek Cinayeti)	57
2.36. Uzaklaşan Yol.....	59
2.37. Aşkın Doğuşu.....	61
2.38. Gecelerin Koynunda.....	63
2.39. Seninle.....	65
2.40. Ateş	67
2.41. Gece Yürüyüşü.....	69
2.42. Genç Bir Kızın Çilesi	71
3. SEMAVİ DİNLER (DİN VE İNANÇ ÖĞELERİ).....	73
3.1. İslamiyet.....	73
3.1.1. Müslümanlık	73
3.1.1.1. İmanın Esasları	75
3.1.1.1.1. Allah İnancı.....	75
3.1.1.1.2. Melekler	109
3.1.1.1.3. Peygamberler	116
3.1.1.1.3.1. Hz. Âdem ile Havva.....	117
3.1.1.1.3.2. Hz. Yuşa.....	118
3.1.1.1.3.3. Hz. İsa	119
3.1.1.1.3.4. Hz. Muhammed(s.a.v).....	120
3.1.1.1.4. Kutsal Kitaplar	121
3.1.1.1.4.1. Kuran-ı Kerim	121
3.1.1.1.4.2. Tevrat	123
3.1.1.1.4.3. İncil	125
3.1.1.1.5. Ahiret İnancı	126
3.1.1.1.6. Kaza ve Kader.....	127
3.1.1.2. İbadetler	130
3.1.1.2.1. Namaz ve Namaz ile İlgili Unsurlar	130
3.1.1.2.1.1. Namaz/Abdest.....	130
3.1.1.2.1.2. Namaz Vakitleri	135
3.1.1.2.1.2.1. Öğle Vakti	135
3.1.1.2.1.2.2. İkinci Vakti	135
3.1.1.2.1.2.3. Yatsı Vakti	135
3.1.1.2.2. Namazla İlgili Diğer Unsurlar	136
3.1.1.2.2.1. Tesbih.....	136
3.1.1.2.2.2. Kible.....	138

3.1.1.2.2.3. Seccade.....	139
3.1.1.2.2.4. Cami/ Minare	139
3.1.1.2.2.5. Ezan.....	142
3.1.1.2.2.6. Hac İbadeti	143
3.1.1.2.2.7. Kurban.....	145
3.1.1.2.2.8. Ramazan Ayı.....	146
3.1.1.2.2.9. Teravih Namazı.....	147
3.1.1.2.2.10. Sahur Vakti	147
3.1.1.2.2.11. Şevval Ayı.....	148
3.1.1.2.2.12. Muharrem Ayı.....	148
3.1.1.2.2.13. Mevlit Okutmak	149
3.1.1.2.3. Diğer Dini Unsurlar	150
3.1.1.2.3.1. Dua	150
3.1.1.2.3.2. Beddua	158
3.1.1.2.3.3. Mezar	161
3.1.1.2.3.4. Cenaze.....	167
3.1.1.2.3.5. Temenni	170
3.1.1.2.3.6. Şükretmek	171
3.1.1.2.3.7. Yemin Etmek	177
3.1.1.2.3.8. Nur	181
3.1.1.2.3.9. Nazar	182
3.1.1.2.3.10. Sabır	183
3.1.1.2.3.11. Günah	184
3.1.1.2.3.12. Sevap	197
3.1.1.2.3.13. Haram.....	198
3.1.1.2.3.14. Helâl	199
3.1.1.2.3.15. Cennet	200
3.1.1.2.3.16. Cehennem.....	203
3.1.1.2.3.17. Başörtüsü.....	206
3.1.1.2.3.18. Çarşaf/ Peçe.....	208
3.1.1.2.3.19. Şehit	210
3.1.1.2.3.20. Nikâh.....	211
3.1.1.2.3.21. Kâfir	213
3.1.1.2.3.22. Fetva.....	214
3.1.1.2.3.23. Sofu/ Softa.....	214
3.1.1.2.3.24. Tövbe Etmek/ Af Dilemek.....	216
3.1.1.2.3.25. İbadet/ İman	217
3.1.1.2.3.26. İsyân Etmek.....	219
3.1.1.2.3.27. Kefen.....	220

3.1.1.2.3.28. Besmele	220
3.1.1.2.3.29. Yasin Okumak.....	221
3.1.1.2.3.30. Kelime-i Şehadet.....	221
3.1.1.2.3.31. Haremlik-Selamlık	221
3.1.1.2.4. Sahabe/ Halife	222
3.1.1.2.4.1. Hz. Ebubekir	222
3.1.1.2.4.2. Hz. Ömer	223
3.1.1.2.4.3. Hz. Osman.....	223
3.1.1.2.4.4. Hz. Ali	224
3.1.1.2.4.5. Hz. Âişe.....	225
3.1.1.2.4.6. Evliya	225
3.1.1.2.4.7. Hafız.....	226
3.1.1.2.5. Dini Olaylar	226
3.1.1.2.5.1. Hicret.....	226
3.1.1.2.5.2. Sıffin Harbi	227
3.1.1.2.5.3. Cemel Vak'ası.....	227
3.1.1.2.5.4. Kıyamet/ Mahşer.....	227
3.1.1.2.5.5. Zemzem.....	228
3.1.1.2.5.6. Şeyh/ Mürit/ Derviş.....	228
3.1.1.2.5.7. Tarikat	229
3.1.1.2.5.8. Dergâh.....	229
3.2. Hristiyanlık.....	230
3.2.1. Hristiyanlık ile İlgili Kavramlar.....	231
3.2.1.1. Manastır/ Kilise/ Patrikhane	231
3.2.1.2. Çan Sesi	233
3.2.1.3. Çarmıha Germe.....	233
3.2.1.4. Rahip/ Papaz	233
3.2.1.5. Meryem Ana	234
3.3. Yahudilik.....	235
4. SEMAVİ OLMAYAN DİNLER	238
4.1. Putperestlik.....	238
4.1.1. Put	238
5. BATIL İNANÇLAR	239
5.1. Hurafe.....	239
5.2. Fal/Büyü/Sihir	240
5.3. Uğur, Bereket	241
5.4. Kurşun Dökmek	242
5.5. Muska.....	242
6. SONUÇ	244

KAYNAKLAR	249
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR LİSTESİ

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
Eds.	: Editörler
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

1. GİRİŞ

İnanmak, insanlık tarihi kadar eski ve bir o kadar da karmaşık bir kavram olarak sosyal bilimlerin her alanında bir şekilde konu edilmiş, tartışılmış ve üzerine felsefi çalışmalar yapılmış bir konudur. “İnsan beden ve ruhtan oluşan bir varlıktır. Yeme, içme nefes alıp verme gibi olaylar bedenle; inanmak, sevinmek ve mutlu olmak gibi olaylar da ruhla ilişkilendirilmiştir. İnsanı diğer yaratıklardan ayıran başlıca özelliği bir ruha sahip olmasıdır. Bu anlamda insan beden ve ruh yapısıyla bir bütündür” (Aydın, 2000, 27). İnsanoğlu, var olduğu andan itibaren konusu ister bir olay, ister bir düşünce isterse de bir madde olsun beş duyu organı ile varlığını kanıtlayabildiği konularda belirli kabullerde bulunur. Yine beş duyu organıyla varlığını kanıtlayamasa da kavramsal ve fikişsel analizlerle ve felsefi çalışmalarla birlikte değerlendirenerek var olduğunu kabul ettiğı konularda da belirli yargıları kabul eder. Bu kabullerle o konu hakkında var olan inancını şekillendirir.

Her konuda ve her alanda her insanın kendine göre bir kabulü ve o kabulle aynı doğrultuda oluşturduğu bir inanışı vardır. Örneğın bilimin gelişimiyle birlikte yapılan çalışmalar neticesinde 17. Yüzyılda Isaac Newton tarafından bulunan yer çekimi kanunu, yerini 20. Yüzyıl başlarında Albert Einstein’ın genel görelilik kuramına bırakmıştır. Ya da örneğın insan, güneşin doğudan doğduğu inancını taşır. Bu örneklerden yola çıkıldığında da insanoğlunun herhangi bir konuda bir öngörüde bulunarak geçmişe ve geleceğe yönelik belirli kabullerle hareket etmesi ve öngörülebilir bir yaşam sürdürme ihtiyacı, insanda inanmayı ve inandığı konu her ne ise onun doğru olduğu varsayımıyla hareket etmektedir.

İnanmak kavramının insanın varlığında ve varlığını devam ettirme yönündeki içgüdüsel çabasında, örneklerle de açıklandığı üzere, günlük hayatından tutun da evrensel kabullerine kadar her alanda yaşamsal refleks olarak bulunmaktadır. Bu gerçeğın karşısında inancın, insanoğlunun kimilerine göre yaratılışından ve kimilerine göre de evrimsel süreç sonucunda ortaya çıkışından itibaren her an insanla birlikte varlığını devam ettirdiğı kabul edilebilir.

İşte “inanmak” ihtiyacının insanoğlunun varoluşundaki yaşamsal yeri bu kadar açık şekilde ortadadır. İnsan, kendi sınırlarını aşan, kendi duyu organlarıyla tarif edemediğı yahut çevresinde doğaüstü gördüğü konularla ilgili algısını oluştururken de bir takım inanışlar ve kabuller içerisinde olarak belirli bir şekilde anlamlandırma yolunu seçmiştir.

Tarihte insan, gördüğü birçok olayın dışında gerçekleşen örneğın güneş tutulması yahut ay tutulması gibi veya şimşek çakması gibi olaylara ya da yıldız kaymasına farklı anlamlar yükleyerek belirli inanışla davranışlarını yönlendirme yolunu seçmiştir. Bu doğa olaylarına bazen kendinden daha güçlü ve büyük bir yaratıcının/yaratıcıların varlığına yönelik bazen de kendi yaşamı içerisinde kendisi için

meydana gelen iyi veya kötü bir olayı yorumlama yolunu seçerek belirli bir inanış tarzıyla hareket etmiştir.

İnsan kendinden büyük bir yaratıcının varlığına ilişkin sorular sormuştur. Sorduğu sorular nispetinde yaratıcının varlığına veya yokluğuna ilişkin cevaplar bulmaya gayret etmiştir. Bu süreci bazen doğada karşılaştığı ve anlamlandıramadığı olaylar ve bazen de iç dünyasında yaşadığı kişisel çaresizliklere bir çözüm yolu arayışı ya da başka türlü duygu ve düşünceler tetiklemiştir. İşte bahsedilen bu gayret içerisinde olan insan, dini inanışını şekillendirmiştir.

“İnsan açısından tarih boyunca varoluşu anlamlandırma araçlarından biri de şüphesiz ki din olmuştur” (Erkan, 2013, 1826). Bir yaratıcının var olup olmadığına ilişkin insanoğlunun yaptığı sorgulama ve arayış, kendisini toplumsal ve çevresel düzen içerisinde konumlandırma çabasından, kendisinin ölümünden sonra nasıl bir akıbetinin olacağına ya da akıbetinin olup olmadığına ilişkin sorgulamalarından beslenmiştir. “Çoğu din, ölümden sonra bir yaşam olduğunu öğretir ve bazıları da, çoğu zaman bu dünyada doğru yaşanmış hayatlar için ya da bu dünyanın talihsizliklerini telafi etmek için, orada daha iyi bir varoluşun sözünü verir” (Wade, 2012, 11). İnsan, var olma arayışı içerisine girmiştir. Bu arayışın tarihsel gelişimi içerisinde din kavramını geliştirmiştir. Kendisinden güçlü bir yaratıcının varlığını, bu yaratıcının kendisinden olan beklentilerini, kendisinin yaratıcıdan bekleyebileceklerini, yaşayışına ilişkin yaratıcının kurallarının insanoğluna kazandıracaklarının neler olduğunun tespiti ve bu konuda daha birçok fıkırsel tartışma sonucu ortaya çıkan neticeleri din kavramı başlığı altında ele almıştır.

Din kavramının birçok tanımı olmakla birlikte, farklı bakış açılarından mütevellit, bu kavramın birbirinden farklı anlamlar ifade ettiği söylenebilir. Birçok din bilimcinin bu kavrama ait tanımlamaları özgünlük teşkil etmektedir. Netice itibarıyla dinin mutlak bir tanımının olmamasından dolayı her bir araştırmacı kavrama kendi perspektifinden bakmaktadır. Söz gelimi, Emile Durkheim, din kavramını, “Bir din, kutsalla, yani diğerlerinden ayrılmış ve yasaklanmış şeylerle ilgili inanç ve pratiklerden oluşan bütünlümlü bir sistemdir. Bu inanç ve pratikler, kendilerine inanan bütün insanları Kilise diye isimlendirilen tek manevi bir toplum halinde bir araya getirir. Bu ikinci unsur, benim tanımında birinci unsurdan daha önemsiz değildir; din fikrinin bir Kilise düşüncesinden ayrı düşünülemeyeceğini gösterdiğimizde, bununla dinin fazlasıyla ortak bir şey olduğunu da ifade etmiş oluruz” (Koç vd., 2008, 310-311). şeklinde açıklarken, Freud dini, "Bir grup tarafından paylaşılan ve kişiye kendine bir yön bulmasını sağlayacak bir zemin ve bir tapınma nesnesi sunan bir düşünceler ve eylemler sistemi" (Belek, 2016, 62) olarak ifade eder.

Din, her nasıl tanımlanırsa tanımlansın ve ister semavi din olarak isterse de semavi olmayan din olarak tanımlansın netice olarak insanoğlunun kişisel ve toplumsal yaşayışını belirli bir düzene sokmak ve bunun neticesi olarak da insana huzur, güven ve

mutluluk vaat eden ve çoğu zaman da sonsuz bir yaşam vaadinde bulunan bir kurallar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Şanlıurfa'da ortaya çıkarılan Göbekli Tepe kalıntılarından tutun da bugün halen varlığını devam ettiren yahut inananı kalmamış birçok dini mabedin varlığı bize insanlık tarihinde dinin, tarihin her döneminde insanoğlunun yaşamına doğrudan etki eden bir faktör olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. İnsanoğlu var olduğu andan itibaren, yaşamını anlamlandırmak çerçevesinde hep bir arayış içerisine girmiştir. Bu arayış sürecinde bir şeylere bağlanma ihtiyacı din olgusunu açığa çıkarmaktadır. Din olgusu, insanoğlunun en eski dönemlerinden bu yana, onları etkisi altına alıp onların yaşamlarına yön vermektedir.

İnsan, inanma ihtiyacı içerisindedir. "İnsan her çağda kutsal bir şey bulmuş, ona inanmış ve bağlanmıştır" (Timur, 2006, 9). Bu bakımdan insanoğlunun bir şeylere bağlanma ihtiyacı olağandır. Ayrıca insanın gücünü aşan durumlar karşısında yaratıcı bir kudretin varlığı, zorluklar karşısında mücadele etme eyleminin oluşmasında insana kuvvet verir.

Dinin insanın yaşamına bu şekilde doğrudan ve derinden etkisi her alanda kendisini göstermiş, tarih boyunca edebiyattan felsefeye ve hatta fizik ve matematikteki gelişmelere kadar birçok bilimsel alandaki arayışa zemin de hazırlamıştır. Bunun yanında inanç farklılıkları, din temelli farklılıklar, tür olarak insanoğlunun kaderine de doğrudan etki etmiş ve birçok nedenle din temelli savaşlar, tarih boyunca insanların gündeminden hiç düşmemiştir.

Yine din ya da başlı başına sadece insanın yaratıcıya inanma ihtiyacından doğan tanrı kavramı, siyasal yapıların oluşumunda etki etmiş ve tarih boyunca ya kendisini tanrı ilan eden krallar ya da gücünü doğrudan tanrıdan aldığını iddia eden yöneticiler üzerinden devletler ve imparatorluklar kurulmuştur.

Dolayısıyla insanlığın tarihin derinliklerinden gelen bu etkiyle birlikte yazının bulunmasıyla yazılı tarihe geçişinin ve yazılı metinlerle tanışmasının da bu etki altında olması kaçınılmazdır. M.Ö. 3200-3100 yılları arasında, Sümerler tarafından kil tabletler üzerine çivi yazısı ile ortaya konulmuş olan tabletlerde din kavramı başlığı altında ele alınabilecek tanrı krallara ve başka birçok tanrıya yer verildiği görülmektedir. İşte dinin bu şekilde insana ve insanın tarihsel ve toplumsal gelişimine derinden ve doğrudan etkisi içerisinde insanoğlu gelişimini devam ettirmektedir.

İnsanoğlunun tarihsel ve toplumsal gelişim sürecinde, din olgusunun hayatındaki yerinin, büyük bir önem teşkil ettiği göz ardı edilemez bir gerçektir. Edebiyat da bu bakımdan insanoğlunun yaşam serüvenine dâhil olmuştur. Dinin insan yaşamını anlamlandırdığı ölçüde edebiyat da yaşamın her safhasında insanoğlunu derinden etkilemiş ve onun yaşamına yön vermiştir. Bu bağlamda edebi metinlerin tarih sahnesine çıkışından itibaren dinle bağlantılı olması kaçınılmazdır. Edebiyatın kaynağı olarak görülen Antik Yunan eserlerine baktığımızda, Yunan tanrıları için yazılmış,

onlara adanmış, onlara armağan edilmiş pek çok eser karşımıza çıkmaktadır. Destanlar da bunun en bariz örneğidir.

Türk edebiyatında, edebiyatın dönemlere ayrılmasındaki en önemli ölçütlerden birisi İslamiyet'tir. Türk edebiyatının ana dönemlerinden iki tanesi, İslamiyet öncesi ve İslami devir Türk edebiyatıdır. Bu durum da din olgusunun edebiyat üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından kıymetlidir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatına baktığımızda ilk yazılı belgeler olan Göktürk Kitabeleri, Şamanizm'den izler taşır. Bununla beraber ilk yazılı metinlerden olan Uygur metinleri tamamen dini nitelikli olup Manihaizm ve Budizm dinlerinden izler taşır. “Bu eserlerden biri olan Altun Yaruk (Altın Işık), Buda dinin kutsal kitabıdır” (Mermer, 2019, 67). İslami devir Türk Edebiyatında da özellikle divan edebiyatı dini niteliklerin ağırlıkta olduğu bir dönemdir. Ayrıca dini tasavvufi Türk Halk edebiyatı tamamen İslam dininden bahsetmektedir. “Klasik edebiyat döneminde manzum veya mensur kimi zaman da manzum-mensur karışık mesneviler kaleme alınmıştır. İlk bakışta aşk hikâyesi gibi görünen bu anlatılarda “sembolik manada bireyin kendini tanıma serüveni anlatılmaktadır” (Uzun, 2018, 4). Dolayısıyla bu metinler, insanların din ve inançlarının yazılı edebiyatımızdaki yansımalarının önemli örnekleridir.

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatına baktığımızda da, edebiyatın tür bakımından geliştiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki, o döneme gelinceye kadar yazılmamış olan roman kavramının, 19.yy'dan itibaren ortaya çıktığı görülmektedir. “Romanın Türk edebiyatına girişinde izlediği seyir, toplumumuzun Batılılaşma serüveniyle paralellik içerisindedir” (Andı, 2020, 19-20). Bu doğrultuda bakacak olursak, roman kavramının ilk olarak çeviri eserlerle Türk edebiyatına girdiği bilinmektedir.

Tanzimat'la birlikte ilk roman örnekleri kaleme alınmıştır. Bu dönemde telif eserler dikkati çekmektedir. “Tanzimat döneminde ilk telif romanı Şemsettin Sami *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* (1873) adıyla kaleme almış, ancak bu türde önemli eserleri Ahmet Midhat ve Namık Kemal vermiştir” (Çetin, 2002, 30). Tanzimat dönemi romanlarında din olgusundan ziyade toplumsal kavramlara yönelme söz konusu olmuştur. “Tanzimat romanında toplumsal meselelere ilk defa ve en çok yer veren, Ahmet Midhat'tır” (Akyüz, 2018, 73).

Servet-i Fünûn edebiyatına baktığımızda, o dönemde romanın yetkin örnekleri verilmeye başlanmıştır. Lakin içerik olarak Tanzimat döneminden çok farklı değildir ve din olgusu romanlara çok fazla sirayet etmemiştir. “Bu topluluğa mensup şair ve yazarlar, eserlerinde daha fazla ferdî meseleler üzerinde dururlar” (Timur, 2019, 72). Bunun sebebi de o dönemin siyasi olaylarının eserler üzerinde bıraktığı izlerdir.

Servet-i Fünûn edebiyatının bireysel olmasına karşın Milli edebiyat dönemi romanlarının toplumsal içerikli olması, romanda içeriğin değiştiğini, geliştiğini göstermesi açısından önemlidir. “Edebiyatımızın bu dönemi, «Meşrutiyet» (1911-1918)

ve «Mütareke» (1919-1922) devirlerini içine alır” (Kudret, 1998, 12). Dönemin bu sosyal ve siyasi yapısından dolayı Milli Edebiyat döneminde roman sayısı çok fazla değildir. Ayrıca romanlarda din olgusuna çok fazla rastlanmamaktadır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, romanın sayıca artış gösterdiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk dönem romanlarında daha çok milli mücadele, Anadolu insanı gibi toplumsal konular ağırlıklı olarak işlenmiştir. “Anadolu adeta yeniden keşfedilmeye çalışılır” (Gündüz, 2004, 368). Aynı zamanda bu dönemde bireyin iç dünyasını anlatan psikolojik romanlar da kaleme alınmıştır. Daha önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de din olgusu baskın bir şekilde romanlarda kendine yer bulamamıştır. Fakat az da olsa bu olgu romanlarda varlığını bir şekilde hissettirmiştir.

Buraya kadar inanç kavramına, inanç kavramının insan hayatındaki yerine, dini inancın insan yaşamındaki etkisine, bu etki altında edebiyat alanı üzerindeki katkılarına ve bu kapsamda da din ve inancın Türk edebiyatındaki yansımalarına ve sonuçlarına değinilmiştir. Ayrıca Türk edebiyatının dönemleri itibarıyla da din olgusunun, bu dönemlere ne şekilde yansıdığı da kısaca ifade edilmiştir. Çalışmamızda bundan sonraki bölümlerde ele aldığımız 1944 yılına ait Türk romanları, Din ve İnanç Algısı çerçevesinde değerlendirilecektir. Ayrıca romanlarda din ve inancın, ne şekilde ele alındığını, ne kadar sıklıkla romanlara yansıtıldığını tespit etmeye çalışacağız.

2. DİN VE İNANÇ ALGISI BAĞLAMINDA ROMAN ÖZETLERİ

2.1. Medarı Maişet Motoru

Sait Faik Abasıyanık'ın geçim sıkıntısını konu aldığı bu romanında, kahramanların dini duygularına yer verilmiştir. Dört bölümde ele alınan romanın birinci bölümünde, Burgazada'da yaşayan Ali Rıza'nın yıllarca yaşadığı geçim sıkıntısı ele alınmıştır. Ali Rıza, kızı Melek'i kendisi gibi yoksul olmaması için Rum berber Dimitro'nun yanına çırak olarak vermek ister. Böylece işi öğrenip ileride bir dükkân da kızının açacağını ve hayatının kurtulacağını düşünür.

Ali Rıza'nın yıllar evvel evlat edindiği Hikmet de Medarı Maişet adlı motorda balıkçılık yapmaktadır. Hikmet'in zamanı çoğunlukta denizlerde geçmektedir. Ali Rıza da Hikmet'e, "Allah'ın günü o hergele balıkçılara uşaklık eder" (s.18) der.

Romanın ikinci bölümünde, Fahri adlı karakterin yolculuğu anlatılmaktadır. Fahri, İstanbul'da oturan varlıklı bir ailenin oğludur. Üniversite öğrencisi olan Fahri, evlerinde çalışan hizmetçi kızla aralarındaki yakınlaşmadan dolayı annesi tarafından bir müddet evden uzaklaştırılır. Yaz tatili için kasabaya, ablasının yanına gönderilir. Bu yolculuk esnasında Ragıp adında bir dalgıçla tanışır. Ragıp, yolculuk boyunca dalgıçlık anılarını anlatır. Denizin derinliklerine daldığındaki düşüncelerini şu sözlerle ifade eder: "Kolumuzda kuvvet kaldıkça, kafamızda o deli ışık yandıkça bir şeyden korkmam, Allah'tan başka!" (s.67) der.

Fahri kasabaya vardığında çocukluk anılarını hatırlar, kasabaya tamamen yerleşmeyi düşünür fakat kısa bir süre sonra yakalandığı hastalık onu İstanbul'a dönmeye mecbur bırakır.

Üçüncü bölümde Melek'in dükkânını açmasına tanık oluruz. Melek, Dimitro'nun yanında çalışırken hem berberliği öğrenmiş hem de para biriktirmiştir. Biriktirdiği bu paralarla da dükkânını açar. Babası Melek'e "Dur, geliyorum. Beraber açalım. Besmele çekelim. İçeri sağ adımımızla girelim..." (s.118) der. Fahri ile bu dükkânı açtığı sıralarda tanışır. Fahri'nin çok hasta olduğunu gören Melek, onun evine giderek ona yardım eder. "Bu ne ateşti ya rabbi!.." (s.137) der. O gece sabaha kadar Fahri'ye bakmak için onun yanında kalması tüm adada dedikodulara yol açar. Dedikoduları duyan Ali Rıza çok sinirlenir. Daha sonra Hikmet'in de bu dedikodulardan haberi olur. Hikmet gelip Fahri ile konuşunca onların iyi niyetini anlar ve içten içe Melek'e karşı bir şeyler hisseden Hikmet, çaresizce adayı terk eder.

Son bölüme gelindiğinde, Fahri'nin ölümü Melek'i çok üzer. Ali Rıza, kızının namusunun artık temizlenmeyeceğini düşündüğü için sinirinden Melek'in dükkânını darmadağın eder. Melek de bunu üzerine adadan ayrılarak İstanbul'da iş bulur. Hikmet de her şeyi bırakıp Kaşıkdası'nda bekçilik yapmaya karar verir. Recep, Hasan ve Mustafa adında işsiz, gariban kişilerle beraber yaşamaya başlar. Arkadaşlarının yaptığı hırsızlık dolayısıyla Hikmet de hapse atılır. Ali Rıza da sarhoşken çıkardığı olaylar

sonucunda hapse atılır ve orada Hikmet ile karşılaşır. Bu arada Melek de evlenmiş, Ankara'ya yerleşmiş ve bir de çocuğu olmuştur. Roman, Hikmet ile Ali Rıza'nın hapisanede ki konuşmalarıyla son bulur.

Romanda çoğu kez İslamiyet ile ilgili dini terimlere rastlamakla birlikte, Hristiyanlık ile ilgili de terimlere de rastlarız. İslamiyet ile ilgili romanda şu terimler geçmektedir: Allah, günah, dua, beddua, helâl, haram, cin, peri, şeytan, abdesthane, namaz, mevlit, besmele, şükür... Hristiyanlık dinine ait terimlerden de, kilise, mum, manastır, Meryem resimleri, paskalya, patrikhane, papaz karşımıza çıkar. Romanda yer alan Dimitro karakterinin kendisi Hristiyan olmasına rağmen Yahudi bir ailenin kızını evlat edinir ve kız da Hristiyan olur. "Kız şimdi yirmisinde vardı. Civelek, fıkırdak bir Rum kızı olmuştu" (s.31). Romanda Yahudilik ile ilgili herhangi bir dini unsura rastlanmamıştır.

Romanda yer alan 55 kahramandan 41'i Müslüman, 14'ü Hristiyan'dır.

Müslüman olanlar: Melek, Hikmet, Fahri, Ali Rıza, Naci, Mahmut Bey, Şoför Ali, Bahri, İzzet, Hasan Kaptan, Çingiraklı Hasan, Recep, Mustafa, Rıza, Fahri'nin amcası, Lamia, Zehra, Üvey Baba, Arslan, Fahrettin Asım, Fahri'nin âşık olduğu kız, Rafet Reis, Genç Reis, Melahat, Fatoş, Rıza Kaptan, Ruhi Kaptan, Tahsin, Himmet, Tahir, Mücahit, İdris, Sultan Hamit Cücesi, Ata, Nuh Bey, Zehra Hanım, Ateş Safınaz, Ahmet Ağabey, Dalgıç Ragıp, Hüsnü, Mektep talebesi.

Hristiyan olanlar: Fotika, Dimitro, Dimitro'nun babası, Marikula, Yanko, Pandel, Boşnak karısı, Hırant, Marika, Aleko, Todori, Daskalos, Sotiraki, Odisiya.

2.2. Değirmen

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* adlı bu romanında, kahramanların dini görüşleri üzerinde yer yer durulmaktadır. Bazı dini terimlere de olayların akışı esnasında rastlarız. Halil Hilmi Efendi, Sarıpınar'da kaymakamlık görevini icra etmektedir. Kasabanın ileri gelenlerinden Ömer Bey, evinde içkilerin içildiği, çalgıların olduğu bir eğlence tertip etmiştir. Bu eğlenceye Kaymakam Halil Hilmi Efendi ile birlikte daha birçok kişi de katılır. Eğlence esnasında gürültülerden zelzele oluyor hissine kapılanlar can havliyle kendilerini dışarı atarlar. Halil Hilmi Efendi de sarhoş haliyle kaçarken yaralanır. Halil Hilmi Efendi kendine geldiğinde bedenindeki sargıları görerek korkar. Başucunda duran Jandarma Hurşit'e neler olduğunu sorarak gece olanları hatırlamaya çalışır. Gece yaşananlardan hatırladığı sadece Bulgar Naciye isimli kadının dans ettiğiidir. Halil Hilmi Efendi, kendinden önceki kaymakamla Naciye arasında dedikoduları daha önceden işitmiştir.

Kaymakam Bey'in yaralandığını duyan kasaba eşrafı, onu ziyarete gelirler. Bu arada Kaymakam Halil Hilmi Efendi uzun zamandır karısı Isparta'da olduğu için Hükümet Konağı'nda kalmaktadır. Deprem zayıatının büyük olduğuna dair haberlerin merkeze ulaştığını duyan Halil Hilmi Efendi çok sinirlenir. Bir takım işgüzarlar

tarafından olmayan deprem olmuş gibi yansıtılmış, İstanbul bu haberlerle çalkalanmıştır. Halil Hilmi Efendi bu durumun olmadığını rapor etse de bir faydası olmaz. Merkezden kasabaya yardım heyetleri ile birlikte Eşref Bey adında bir kaymakam vekili gönderilir. Halil Hilmi Efendi her şeyi Eşref Bey'e devrederek Hükümet Konağından ayrılır. Belirli bir süre belediye başkanının evinde kalır.

Merkezden gelen yardım paralarının muhtaç olan kişilere verilmesi dikkatleri çeker. Çünkü ortada zelzele mağdurları yoktur. Dolayısıyla bu paralar yardıma ihtiyacı olan kişilere verilir. Daha sonra merkezden bir mutasarrıf görevlendirilir. Halil Hilmi Efendi daha da tedirgin olur. Mutasarrıfın, Halil Hilmi Efendi'ye sorduğu sorularla yine bir belirsizlik durumu ortaya çıkar. Ardından Vali, Sarıpınar'a gönderilir. Kasabada incelemelerde bulunan Vali, zaten birçok binanın daha önceden de harabe halinde olduğunu görür. İnsanlar da sanki binalar daha önceden harabe değilmiş de gerçekten zelzele olmuş gibi bu olaya inanırlar. “Büyük camide sıvalar döküldüğü ve minarenin külâhında biraz çarpıklık iddia edildiği için Hacı Hâfız, öğle ve ikindi ezanlarını cami önündeki musalla taşı üzerinde okumuştur” (s.49). Vali, durumu netleştirmek üzereyken Şehzade'nin kasabaya doğru yola çıkacağını öğrenir. Vali ve diğer eşraf, Şehzade'nin kasabada herhangi bir zelzenenin olmadığını görmesi sonucu olayların daha da büyüyeceğinden korkarlar. Aralarında anlaşarak kötü olan evleri yıkarak kasabaya deprem olmuş hissi verirler. Şehzade de kasabaya geldiğinde bu yıkık dökük binaları görünce çok etkilenir ve zelzele yalanına inanmış olur. Halil Hilmi Efendi görevinden alınmayı beklerken hiç ummadığı bir sonuçla karşılaşır. Şehzade, yaralı da olsa görevinin başından ayrılmadığı için Halil Hilmi Efendiye ödüllendirir. “Bir anda kefeni yırttığını gören Halil Hilmi Efendi, iki büklüm vaziyette gözlerinden yaşlar akarak” (s.143) sevinir.

Romanda İslam dinine ait unsurların çoğunlukta olduğunu görmekle birlikte Hristiyanlık ile ilgili unsurlara da romanın küçük bir bölümünde yer verilmiştir. “...Sıcaktan gevşeyip akmaya hazırlanmış gibi görünen balmumundan bir masum İsa çehresi” (s.57). Allah, mubah, namaz, sadaka, evliya, softalık, ezan, cami, hâfız, cenaze, kıyamet, cin çarpması, kefen romanda yer alan İslami unsurlardır. Bu unsurlar romanın olay akışı içerisinde aktarılmıştır. Romanda Bulgar kızı (Naciye) ve kızın anasının sonradan Müslüman olduğu belirtilmiştir.

Romanda Eczacı Ohannes dışında bütün kahramanlar Müslümandır. Ohannes'in dinine ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Müslüman olanlar: Halil Hilmi Efendi, Hurşit, Ömer Bey, Reşit Bey, Arif Bey, Rıfat, Hamit Bey, Naciye, Naciye'nin anası, Çerkez Murat, Niyazi Efendi, Eşref Bey, Hüseyin Rüşuhî Efendi, Ali Ferdi, Çopur Resmî, Selim Şevket, Ahmet Samim, Şehrahçı Zeki, Hacı Fikri Efendi, Deli Kazım, Muallim Ahmet Masum, Mutasarrıf, Vali, Şehzade.

2.3. Ben Seni Alamam

Ziya Çalıkoğlu'nun klasik bir aşkı konu alan *Ben Seni Alamam* adlı romanında, kahramanların günlük yaşamlarında kullandıkları sözlerde birtakım dini unsurlara rastlanır. Sevtap, çok zengin bir babanın kızıdır. Modern hayatın içinde büyümüş, iyi bir eğitim almıştır. Jeolog Erem ile Sevtap bir ortamda tanışır. Jeolog Erem, hayatını dağlarda, köylerde geçiren, kendini yurduna adayan, farklı bir adamdır. Sevtap'ın ilgisini çeker. O gece eve birlikte dönen Sevtap ve Erem arabada uzun uzun konuşurlar. Ayrılacakları sırada Sevtap, Erem'i ertesi gün akşam yemeğe, evine davet eder. Erem bu daveti her ne kadar kabul etmek istemese de Sevtap çok ısrarcıdır.

Ertesi gün Sevtap, yemeğe en güzel şekilde hazırlanır fakat Erem gelmez. İşinin çıktığını, gitmesi gerektiğini bir telgrafla bildirir. Bu durum Sevtap'ı çok üzer ve ona çok kızar. Kendisi gibi, herkesin ilgi odağı olan bir kızı, Erem nasıl olur da reddedebilir diye düşünür. Oysaki Erem, kıza deliler gibi tutulmuş fakat çok farklı oldukları için asla yapamayacaklarını düşünerek ondan kaçmaya karar vermiştir. Ücra bir köye çalışmaya gider. Köyde yaptığı yoğun çalışmalar neticesinde, bol miktarda suya ulaşarak, köyü susuzluktan kurtarır. Bu başarısını gazetelerden öğrenen Sevtap, ona tekrar hayranlık duymaya başlar.

Sevtap, yaşadığı çevrenin insanlarından bıkmıştır. Çevresinde tek sevdiği kişi babasının arkadaşı Ferit adında ihtiyar bir adamdır. Ferit Bey çevresindeki insanlar gibi değildir. İçten ve samimidir. Sevtap'ı da çok sevmektedir. Sevtap, kafasını dinlemek için bir süreliğine dadısının yanına gitmeye karar verir. Ona “dadı, evin cennet gibi...” (s.53) der. Orada huzurludur, çevredeki insanlar samimidir. Bir hafta burada kalmak ister. Dadısı evlenme lafını açınca, dadısına kendisinden bıkip bıkmadığını sorar. Dadı, “Allah göstermesin, benim can yavrum. Ben senden hiç bıkar mıyım? (s.55) der.

Tesadüfen tanıştığı Ulviye isimli kadın Ferit Bey'in ablası ve en önemlisi Erem'in de annesidir. Ulviye hanım ile Sevtap arasında kuvvetli bir sevgi bağı oluşur. Ulviye Hanım, “Allah bana dünya güzeli kadar güzel, bir aziz kadar kalbi temiz, terbiyeli, nazik bir kız evlat verdi” (s.72) diye düşünerek mutlu olur. Erem'in, annesine yazdığı mektubu okuyan Sevtap, Erem'in kendisine olan aşkını öğrenir. Mektupta yazılı bir cümleye çok üzülür. Erem mektubuna her ne kadar Sevtap'a âşık da olsa “ben seni alamam” yazmıştır. Oysaki Sevtap çok değişmiş Ulviye hanımın da hayranlığını kazanmıştır. “Evlâtlarımın saadetini göreceğim inşallah!” (s.74) diyen kadın derin bir tevekkülle odadan çıkar. Nihayet Sevtap ile Erem, kavuşur, evlenir ve dağ, bayır, çadır hayatı yaşamaya başlarlar. Bu yeni hayatında kendi benliğini bulan Sevtap çok mutludur. Erem başarılarından ötürü İstanbul'da bir profesörün yerine jeoloji profesörlüğü bölümüne atanır, birlikte İstanbul'a taşınırlar. Sevtap hamiledir. Tam doğuma girdiği sırada Erem yine memleket hizmeti için deprem bölgesine gitmiştir. Sevtap bir erkek çocuk dünyaya getirir, Erem ise deprem bölgesinde çalışırken yaşanan

sarsıntıdan kaçamaz ve bacağıının birini kaybeder. Her şeye rağmen bu iki sevdalı çocuklarıyla birlikte yaşamlarına mutlu mesut devam ederler.

Romanda dini unsurlara çok az yer verilmiştir. Allah, kader, tesbih, namaz, abdest, günah, şeytan, cennet, cehennem, bu unsurlardan birkaçıdır. Romanda 26 kahraman vardır. Bu kahramanların hepsi de Müslümandır.

Müslüman olanlar: Sevtap, Erem, Celâl Kasım, Vildan, Semih Gök, Orhan, Rezzan, Suna, Semra, Sezai, Meryem, Ferit Bey, Mimar Çetin, Müberra, Zeki Kaplan, Rüştü Bey, Cemil, Dadı Kamer Hanım, Gülizar, Nuran, Türkan, Meliha, Binnaz Hanım, Ulviye Hanım, İbrahim Bey, Suzan, Menekşe, Kerem.

2.4. Günahkâr Sokaklar

Kahramanların inançlarına yer verilmeyen Cavit Ersen'in bu romanında, sadece bazı dini terimlere rastlamaktayız. Roman, İstanbul'da yer alan randevu evlerini konu almaktadır. Kemal, lise son sınıf talebesidir. Yaşının küçük olmasına rağmen, randevu evlerinden çıkmayan günah dolu bir hayat yaşar. Her gün farklı kadınlar, farklı hayatlar ona çok güzel gelir. Nermin, Kemal'in yoğun duygular beslediği vefasız bir kadındır. O, "Sokakların en güzel kadını, günahkâr bir melekti" (s.5).

Kemal, sabahlara kadar devam eden poker partilerine katılıyor, çevresinde dönen kadınlardan kendisini alamıyordu. Kumar oynadıkça kazanıyor, paraları bu kadınlara saçıyordu. Günahkâr sokaklar diye adlandırılan bu yerlerde ömrünü geçiriyordu. Nermin'e diğer kadınlardan daha düşküncüydü. Onu seviyordu. Bir gün Kemal ile Nermin birlikte, Kemal'in babasının yanına giderler. Kemal, Nermin'i mektep arkadaşı olarak babasına tanıtır. Birkaç ay birlikte gezerler. Sonbahara doğru Nermin tekrar yaşadığı hayata geri döner. Nermin bu yaşadığı hayattan kurtulmak ister. Bu şekilde ölmekten korkar. "Allah'ım beni böyle vahim itikatlardan ne zaman kurtaracaksın?" (s.74). Kemal'e kendisini kurtarmasını söyler fakat sonuca ulaşamaz.

Kemal, poker masalarında sürekli kaybetmeye başlar. Git gide fakirleşir ve üstü başı pis bir halde sokaklarda yatar. Gazetelerin yazdığı tifüs hastalığı, Kemal'e de sirayet eder ve Kemal, Nermin'in gözleri önünde vefat eder.

Romanda yer alan 27 kahramandan 11'inin o dönemde yaşamış gayrimüslim azınlıklardan olacağı düşünülebilir.

2.5. Kördüğüm

Romanda dini unsurlara pek az yer verilir ve kahramanların dindar oldukları, olayların akışı içerisinde anlaşılmaktadır. Hamdi Varoğlu'nun bu romanında, güzelliğiyle nam salmış olan Şahinde Hanım, zengin ve kendisinden yaşça çok büyük olan bir adamla evlidir. Kocası Dr. Şakir Lütfi ile olan evlilikleri, Şahinde Hanım'a sevgiden çok saygı ve itibar kazandırır. Şahinde, rahat ve özgür bir hayat yaşar. Kocası,

Şahinde' ye çok güvendiği için onun, kendi arkadaşı Celâl Bey ile bir yerlere gitmesine karışmaz.

Celâl Bey, Şahinde Hanım'a büyük bir aşkla bağlıdır fakat Şahinde, bu durumu ciddiye almaz. Kocasına büyük bir saygı ile bağlıdır. Onu aldatmayı asla düşünmez. Şahinde, yıllar sonra Nusret ile karşılaşır. Nusret, çocukluğuna ait bir gönül macerasıdır. Onunla karşılaşması Şahinde'de karşı konulamaz bir istek yaratır. İkileme düşen kadın kocasına ihanet etmek istemez. "Hele günün birinde, işlediği günah meydana çıkarsa bu kurulu düzen, rahat ve kendi anladığı manada mesut hayatını bozmak istemiyordu" (s.30).

Şahinde daha fazla dayanamayarak Nusret ile gözlerden uzak görüşmeye karar verir. Evden rahat çıkabilmek için hasta, kötürüm olan halasını bahane eder. Öncesinde halasına gider. Halası onu görünce "Ne iyi ettin; Allah razı olsun." Der (s. 56). Oysa gelme niyeti başkadır. Halasına, haftada iki kez çıkıp güzellik salonlarına gideceğini fakat evdekilerin haberinin olmamasını istediğini söyler. Bunun için halasına, "onlara sana geldiğimi söyleyeceğim" der. Hala, bu yalana tamam der.

Şahinde ile Nusret, sık sık görüşürler, Nusret'in kiraladığı evde birlikte olurlar. Şahinde'nin tavırları, Celâl'in dikkatini çeker. Ona yanlış bir şey yapmamasını, hayatını mahvetmemesini söyler. Kocasının ilk karısından olan kızı Nazan da bir şeyler sezer fakat tam olarak anlamaz. Şahinde'nin mutluluktan hiçbir şeyi gözü görmez.

Romanda geçen diğer kişilerden, Nermin ile Zeki çok fakir bir hayat sürerler. "Allah'ın günü, geceli gündüzlü içki..." (s.69) diyen karısı, Zeki'ye içmemesi için yalvarır. Fakirlikten kurtulmanın tek yolu, Zeki'nin halası Şekûre'dir. Nermin, Zeki'nin halasına gidip para için ona yalvarmasını söyler fakat halayla o kadar çok tartışır ki, Zeki, halaya: "Allah belanı versin senin gibi paralının! İnşallah yakında geberirsin de, paralarını başkaları yer. Mezara götürmeyeceksin merak etme" (s.76) diye bağırarak orayı terk eder. Gidip yine kendini içkiye verir.

Nusret'te tuhaf bir hal ve durgunluk vardır. Şahinde bu durumu sorunca Nusret her şeyi anlatır. Nusret, Zeki'nin halası Şükûre'yi öldürmüştür. Şahinde ile birlikte olduğu evin kirasını ödeyemez hale gelmiş parasız kalmıştır. Şekûre'ye para istemeye gider. Şekûre, eskiden tanıdığı bir tefecidir. Nusret'e hakaretler yağdırır. Öncesinde de zaten Zeki ile kavga ettiği için bütün sinirini Nusret'ten çıkarır. Gözü dönen Nusret, eline aldığı sert bir cisimle kafasına vurarak onu öldürür. Hiçbir delil bırakmadan oradan ayrılır. Suç, Zeki'nin üstüne kalır. Bu durum karşısında Şahinde hem çok üzülür hem de çok korkar. Çünkü Nusret'i ne olursa olsun seviyor, bir taraftan da onun katil olmasına inanamıyordu. Diğer taraftan da onun yerine suçsuz bir adam idam edilebilirdi. Kendi hayatı da tehlikedeydi. Nusret'e ulaşırlarsa ucu kendisine de dayanırdı. Görüştikleri ortaya çıkar, bütün düzeni altüst olurdu. Çözüm bulmak için Celâl Bey'e her şeyi anlatan Şahinde: "Of Yarabbi! Artık ne yaptığımı ne söylediğimi bilmiyorum. Bana yardım edin" (s.118) diye ona yalvarır. Çözüm olarak Nusret'i

yurtdışına temelli göndermeye karar verirler. Böylece iki sevgili bir daha asla görüşmemek üzere ayrılırlar. Zeki'nin de cinayet gecesi sarhoş olduktan sonra bir kadının evinde sabahladığı ortaya çıkar ve Zeki serbest bırakılır. Şahinde yaşadığı kısa süreli mutluluğu arkasında bırakarak eski hayatına geri döner.

Romanda yer alan 18 kahramanın hepsi Müslümandır.

Müslüman Olanlar: Celâl, Şahinde, Hüseyin Ağa, Güzide Hanım, Şakir Lütfi, Nusret, Tarık, Nazan, Şahinde'nin halası, Karanfil Bacı, Nermin, Zeki, Rıfkı, Şekûre, Fitnat, Nuriye, Sıtkı, Avukat.

2.6. Okşanmayan Kadın

Selami İzzet Sedes'in bu romanında dini unsurlar oldukça azdır. Romanda bir kadının çaresizce oradan oraya savruluşuna tanık oluruz. Günderen, çok genç ve güzel bir kızdır. Kamil ile evlenir. Kamil, çok düzgün saygıdeğer bir erkektir. Bu evliliğe Galip ile Fikriye vesile olmuştur. Günderen, kocasını sever fakat kocasının rahat tavırları onu rahatsız etmeye başlar. Oysaki Kamil, Günderen'e çok güvendiği için onu kıskanmaz ve istediği zaman istediği yere gitmekte özgür bırakır. Kamil işe gittiği zamanlar Günderen çok sıkılmaya başlar. Hayatta bir tek annesi vardır fakat o da kendi halindedir. Bir ortamda Cemile ile tanışan Günderen, onunla arkadaş olur. Cemile evlidir fakat başka erkeklerle de beraber olmaktadır. Adının çıkmasından dolayı Kamil, Günderen'e Cemile ile görüşmemesini söyler. Günderen ise Cemile ile görüşmeye devam ederek kocasına devamlı yalan söylemeye başlar.

Galip, Günderen'e gitgide âşık olmaya başlar. Karısı Fikriye'nin güzelliği için "cami yıkılmış fakat mihrap yerindeydi" (s.5) der. Oysaki Fikriye yaşına rağmen hala güzel bir kadındır. Galip buna rağmen çapkın bir erkektir ama Günderen'in masum ve temiz bir kadın oluşundan dolayı onu kullanmayı düşünmez. Kamil ile Günderen'in bir oğlu olmuştur. Günderen ilk zamanlar çocuğunu kendisi büyütür fakat daha sonra bu durumdan sıkılır ve oğluna bir bakıcı tutulur. Günderen gezmelere devam eder. Gitgide değişir ve yanlış yollara sapmaya başlar. Galip bunu sezip defalarca Günderen'i uyarır fakat Günderen, kocasından istediği ilgiyi göremediği için başka kollarda mutluluğu aramaya başlar. Ayrıca tüm erkeklerin peşinden koşması, onu arzulaması çok hoşuna gitmektedir. Defalarca farklı erkeklerle birliktelik yaşamaya başlayan Günderen, kocasına da yalan üstüne yalan söyler. Çok mutludur. Kocasının kendisine yaşatmadığı zevkleri, göstermediği ilgiyi başkalarında bulmaya başlar. Yavaş yavaş adı çıkmaya başlayan Günderen bu duruma aldırış etmez çünkü kulağına birtakım laflar çalınan kocası hala ona itimat etmeye devam etmektedir.

Günderen; Galip, Galip'in oğlu Pertev ve daha birçok kişiyle birlikte olmaya başlar. Galip'in karısı Fikriye, Günderen'in Galip ile olan ilişkisini anlar ve Günderen ile konuşmaya gider. Günderen, Fikriye'nin kendine kızacağını zanneder fakat Fikriye kocasının çapkınlığına alışkındır. Günderen'in çok temiz bir kız olduğunu düşündüğü

için ona nasihat verir. Günderen bir an durur ve yaptıklarının yanlış olduğunu düşünür. Fikriye'ye teşekkür ederek: “beni bir cehennemden kurtardınız” (s.92) der. Bir müddet kimseyle görüşmeyen Günderen, tekrardan o hayatına devam eder. Gerçekten sevdiğini sandığı iki erkek de kendisini terk eder. Uzun bir süre hasta yatar. Hastalık sürecinde kocasının kendisine olan özenini gördükçe yaptıklarından pişmanlık duyar. Kocasının kıymetini anlar. “Kamil ne iyi insandı Yarabbi!.. Günderen, Allah'ın çok sevgili kuluydu ki, Takdiri İlâhi ona koca olarak Kamil'i vermişti” (s.149).

Artık mutludur. Kocasını ve oğlunu çok sevmektedir. Oğluna, ilerde evlendiğinde karısını sevmesini, okşamasını, kıskanmasını ve ona körü körüne itaat etmemesini nasihat eder.

Romanın konusu itibarıyla dini unsurlara çok fazla değinilmediğini görürüz. Sadece kahramanların sözlerinde birtakım dini ibareler yer almaktadır. Allah, günah, cami, mihrap, kul, cehennem, ölüm, romanda yer alan dini unsurlardandır. Romandaki Galip karakterinin Günderen'e söylediği şu sözde de dini ibareler dikkat çeker: “Ben kitabı aşkı hatmettim sanırdım ey peri! Kameti mevzunun görüp tekrar eliften başladım” (s.63).

Romandaki 32 kahramandan 30'u Müslümandır. 2 kahramanın dini ile ilgili herhangi bir ibare yoktur. Bu kahramanlar da, Margrit Gotyesi ve Matmazel Katerina'dır.

Müslüman Olanlar: Kamil, Günderen, Galip, Fikriye, Pertev, Seza, İhsan, Cemile, Ekmel, Cavit, Ferdi, Selma, Leman, Kadri, Kadriye Balan, Necdet Kambur, Doktor Derviş, Saim, Eşref Ulusoy, Safiye, Meliha, Sabit, Vedat Vehbi, Melahat, Sabriye, Osman, Servet Bağlıoğlu, Mehmet, Daniş, Raif.

2.7. Affet Beni

İhsan Koza'nın bu romanında, saf ve temiz bir aşkın her aşamasında güçlükler, kötülükler ve ıstıraplarla dolu hayatını konu aldığı görülür. Ayrıca bu romanda, dini unsurlara çok fazla değinilmemiş fakat kahramanların gündelik konuşmaları içerisinde birtakım dini ibareler ele alınmıştır. Muallim Süleyman Bey ile karısı Melek, korkunç bir trafik kazasında hayatını kaybederler. Oğulları Selim de arabada olmasına rağmen kurtulur. Selim'in annesi ile babasını “bir tepeye yan yana gömerler” (s.5). Köyde herkes 13 yaşındaki bu çocuğun herhangi bir akrabası olup olmadığını soruştururlar. İstanbul'da çok zengin bir dayısı olduğunu öğrenen köy halkı, onun bundan sonra rahat bir hayat sürmesi umuduyla Selim'i dayısının yanına göndermeye karar verirler. Selim'in babası, oğlunun 15 yaşına geldiği vakit okuması için ona mektuplar yazmıştır. Erken ölümü dolayısıyla bu mektuplar oğlunun eline geçmiştir. Selim mektuplarında oğluna hayatının hep talihsizliklerle, uğursuzluklarla geçtiğinden bahsetmiştir. “Acaba ailemizde ne gibi büyük bir günah işlenmiş ki bunun kefareti biz ödemeye mahkûm olduk” (s.7). Yine işlemediği bir suç yüzünden hapislerde yattığından, annesinin

kendisine kaçtığından dolayı ailesi tarafından reddedildiğinden, annesinin kardeşinden kurtulmak için köye yerleşip orada yaşamaya devam ettiklerinden bahsetmiştir. Ayrıca Selim'in keman çalmaya çok yatkın olduğunu bildiği için onun ilerde meşhur bir sanatkâr olacağına inandığını dile getirmiştir.

Selim'in dayısı Sırrı Bey, sinirli bir adamdır. Selim'i asla kabul etmek istemez fakat çevreye karşı itibarının zedelenmemesi için mecburen ona hizmetlilerin kaldığı binada bir oda vermeye razı olur. Selim'in kaldığı bina konağın uzağındadır. Selim'in konağa girmesi, oğlu Raif'le konuşması kesinlikle yasaktır. Yemeği bile uşakla odasına gönderir. Tek konuştuğu kişi uşak Mustafa'dır. İlerleyen günlerde de Gül ile karşılaşır. Gül konağın yan tarafındaki evde oturmaktadır. Hayatta bir tek babası vardır. Selim ile tanışır. Bunu gören Raif, ona Selim ile konuşmamasını söyler. Bir gün Selim keman çaldığında Gül ona hayran kalır. Aralarında konuşmalar sıklaşmaya başlar fakat bu durum uzun sürmez. Sırrı Bey, Selim'i hem oğlundan uzak tutmak hem de gözünün önünde görmemek için onu Bursa'ya yatılı bir okula gönderir. Selim'in konağa sadece iki yılda bir gelme hakkı vardır. Selim aralarda geldiğinde Gül ile iyice birbirlerine bağlanırlar. Selim okulunu birincilikle tamamlayıp konağa geri döner. Eğitimine yurt dışında devam etmek ister bunun için bir sınava başvurur ve eğitime kabul edilir. Gitmeden önce herkesten gizli Gül ile kendi aralarında nişanlanırlar. Aralarındaki yaklaşmayı fark eden Raif delirir, babasının cüzdanını çalarak gizlice Selim'in odasına yerleştirir. "Gül'e nail olmak için her çareyi mubah görüyor, vicdanında hiçbir azap duymuyordu" (s.63). Selim işlemediği bir suç yüzünden hapishaneye düşer. "Acaba bu kadar felakete müstahak olmak için ne büyük bir günah işlemişim" (s.77). Gerçeği tek bilen Raif'in annesidir. Onu cüzdanı çalarken görmüştür fakat Raif'in kendimi öldürürüm lafı üzerine annesi susmaya mecbur kalmıştır.

Gül olanlara inanamaz. Selim'e inandığı için kendini suçlar ve Raif ile evlenir. Oysaki Selim kendisinin mutluluğu için konuşmamış kaderine razı olmuştur. Aradan yıllar geçer. Hapishaneden çıkan Selim çalışıp çabalayıp sonunda hayaline kavuşmuştur. Çok ünlü bir keman ustası olur. Hiçbir zaman Gül'ü unutamamış, onun hayaliyle yaptığı besteler sayesinde şöhrete kavuşmuştur. Tam yedi yıl sonra gittiği bir düğünde keman çalarken Gül'e rastlar. Gül, iki çocuk sahibi ama çok mutsuz bir hayat yaşamaktadır. Kocasını sürekli yurt dışında kumar oynamakta ve türlü türlü kadınlarla birlikte olmaktadır. Bunu öğrenen Selim, Gül'e her şeyi anlatıp onunla kavuşmayı ister. "On sene evvel kendimi müdafaa etmeyerek üzerime aldığım günah, benim günahım değildi" (s.120). Gül'ün aklı, Selim'in konuşmaları esnasında hep çocuklarını ne yapacağındadır. Selim'in anlattığı hiçbir şeyi duymaz, sadece çocuklarını düşünür o an. En sonunda Selim'e ilerde çocuklarının babası olacak adamın hırsız diye bahsedilmesini istemediği için bu birlikteliğin olamayacağını Selim'e söyler. Her şeyi ona anlattığı halde onun inanmadığını hatta söylediği cümlenin kendisine ağır geldiğini

düşündüğünden dolayı Gül'ü derhal kovar. Oysaki Gül o an anlattığı hiçbir şeyi duymamıştır.

Raif'in annesi Semiha Hanım yurt dışından bir mektup alır. Mektupta oğlunun trafik kazasında öldüğü, yanında da bir kadın ve bir erkek olduğu bildirilir. Ayrıca ölmeden önce Selim'e attığı iftirayı tek tek yazmış ve bir görgü tanığının olduğundan bahsettiği bu mektubu da zarfın içerisinde Semiha Hanım'a ulaştırılmıştır. Bunu okuyan Gül, o görgü tanığının Semiha Hanım olduğunu öğrenir. Semiha Hanım Gül'den af dileyerek Selim'e yetişmesini ister. Gül hızla evden çıkar. "Allah'ım, ya geç kalırsam..." (s.126). Selim ise Gül'e bir mektup yazarak intihar edecektir. Nihayet Selim hayatına son vermeden Gül yetişir ve ondan af diler. Sonunda kavuşurlar.

Romanda yer alan 25 kahramandan 23'ü Müslüman, diğer ikisinin dini ile alakalı bir bilgi mevcut değildir. Bu kahramanlar da, Mari ve Dinapoli'dir.

Müslüman Olanlar: Selim, Gül, Mustafa, Nuri, Sami, Süleyman Bey, Melek Hanım, İmam Nuri Efendi, Sırrı Bey, Semiha Hanım, Raif, Niyazi Bey, Cemile, Nermin, Şevket Bey, Mari, Dinapoli, Sedat, Nimet, Cevat, Ercüment, Mine, Ziya Bey, Sadiye Hanım, Doktor Kamil.

2.8. Bir Şüphenin Romanı

Orhan Rahmi Gökçe'nin bu romanında din kavramı üzerinde pek durulmamış fakat birtakım dini unsurlar az da olsa romanda yer almıştır. İrfan trenle İstanbul'dan Ankara'ya gider. Uzun yıllar karşılaşmadığı arkadaşı Nazmi ile de trende karşılaşır. Nazmi trende katar müfettişi olarak görev yapar. Sohbetleri sırasında bir kadınla tanışır. Süheyla, İrfan'ın dikkatini çeker. O gece trende Süheyla ile İrfan uzun uzun sohbet ederler. İrfan, ona, Ankara'ya muallim olmak için gerekli yerlere başvurmak üzere gittiğini söyler. Süheyla'da hasta olan ağabeyini görmeye gittiğini söyler. Tren Ankara'ya varmış, ayrılma vakti gelmiştir. İkisi de bir daha karşılaşmak umuduyla birbirlerine veda ederler.

İrfan Ankara'da, Nazmi ile birkaç arkadaşının birlikte tuttıkları evde kalır. Tekrardan Süheyla ile karşılaşma umuduyla işini halletmek için evden çıkar. İş kısa zamanda hallolur ve İzmir'e muallim olarak atanır. Bu mutlu haberle yürürken beklediği olur ve Süheyla ile karşılaşır. Oturup uzun uzun konuşurlar. Birbirlerine duygularını açarlar. İkisi de çok mutludur. İrfan İzmir'e atandığını söyler. İlk etapta ayrı olacakları için üzülen Süheyla, sonrasında ne olursa olsun ayrılmayacaklarını söyler. Ertesi gün sinemaya gitmek üzere sözleşirler. Mutlulukla eve giden İrfan, yaşadıklarını Nazmi'ye anlatır. Ertesi gün buluşup sinemaya giden çift, birbirlerine olan aşklarını dile getirirler. Ne olursa olsun ayrılmayacaklardır. Günün sonunda yine aynı yer ve saatte buluşmak üzere ayrılırlar. O sevinçle kendinden geçmiş bir şekilde eve giden İrfan, trafik kazası geçirir. Uzun bir süre hastanede kalmak zorunda olduğunu öğrenen İrfan, Süheyla'yı tamamen kaybedeceği için çok üzülür. "Mukadderata inanmaklığım lazım"

(s.71). Uzun süre hastanede yatan İrfan, iyileşir ve görev yeri İzmir'e gider. Süheyla'dan hiçbir haber alamamıştır. Tek tesellisi, Süheyla'nın kendisini bulması ihtimalidir. Çünkü daha önce konuştuklarında tayininin İzmir'e çıktığını, teyzesinde kalacağını, teyzesinin evinin de Karşıyaka'da olduğunu söylemiştir. Teyzesi çok yaşlı ve hastadır. Yanına kendisine bakması için küçük bir kız almıştır. Yaşlı kadın kısa bir süre sonra vefat eder. İrfan da küçük kızı yollamaz. O yine evde işleri yapmaya devam eder ve küçük kızın eğitimi için de ona yardımcı olur. Kısa sürede birbirlerine çok alışır. Fatma adındaki bu kız adeta İrfan'ın kızı gibi olmuştur. İrfan hala Süheyla'yı düşünmektedir. Hala bir haber yoktur. Bir gün Nazmi ile yeniden karşılaşırlar. Ona İstanbul'da Süheyla ile karşılaştığını, kendisini sorduğunu söyler. İrfan çok heyecanlanır. Nazmi, İrfan'ın kaza geçirdiğini, şuan İzmir'de olduğunu fakat adresini bilmediğini söylemiştir. Fakat Nazmi'nin Haydarpaşa'da bir arkadaşı vardır. Süheyla'nın yazdıklarını ondan alabileceğini söylemiştir. İrfan umutlanır fakat kendisine askerlik görevi çıkmıştır. İzmir'den de ayrılır. Süheyla'nın yazdığı mektuplar, Nazmi'nin arkadaşı vasıtasıyla Nazmi tarafından asker ocağında, İrfan'a ulaştırılır. Süheyla mektuplarında daima İrfan'ı sevdiğinden bahsetmektedir. İrfan askerde yaşadığı bir çatışmada yaşadıklarından çok etkilenir ve sinir buhranı geçirir. Ankara'ya hastaneye sevk edilir. Hastaneden çıkan İrfan muallimlik görevine tekrardan döner. Süheyla'nın mektubunu alan İrfan, onun, babasına her şeyi anlattığını öğrenir. Babası da İrfan'ı tanımak üzere İzmir'e gelecektir. İrfan'ın mutluluğuna diyecek yoktur. Babası nihayet İzmir'e gelir, tanışır ve babası bu ilişkiye onay verir. "Tanrının her ikinizi mesut etmesini dilerim" (s.145). Sonunda evlenirler, Fatma'yı da yanlarına alırlar. Fatma kızları gibi olmuştur. Daha sonra bir de oğulları olur. Karısının güzelliği onda her zaman bir endişe yaratmaya başlamıştır. Oğlu Ayhan kesinlikle kendisine hiç benzemez, bu durum İrfan'ı şüpheye düşürmeye başlar. Karısından şüphe eder. "İçine düştüğü bir cehennemde yanıyor, çöküyor, eriyor ve mahvoluyordu" (s.154). Devamlı içmeye, kendi içinde sorgulamalar yapmaya başlar. Arkadaş çevrelerinde Memduh isimli bir adam vardır. Oğlu Ayhan da o adama aşırı benzemektedir. Ona olan benzerliği, içindeki şüpheyi daha da alevlendirir. Ayrıca Memduh'un eşiyle ilgilendiğini düşünür, düşündükçe çıldıracak gibi olur. Bir gün Memduh'un omzundaki beni görünce çok kötü olur çünkü oğlunun da aynı yerde beni vardır. İyice içip çıldıran İrfan, hızla eve gider. Oğlunu yatağından avuçladığı gibi boğazını sıkarken, Süheyla'nın oğlunu mu öldürecek sinifiyle, İrfan kendine gelir. Çocuğu yatağına bırakır. Süheyla yaşadığı olaya inanamaz. İrfan o zamana kadarki bütün düşündüklerini karısına anlatır. Süheyla eline bir albüm alarak oradaki resimleri İrfan'a gösterir ve ona, resimdeki çocuğun kim olduğunu sorar. İrfan o çocuğun Ayhan olduğunu söyler. Oysaki o çocuk Süheyla'nın ölmüş olan kardeşinin çocukluk resmidir. İrfan o an düşündüklerinden çok utanır ve karısına sıkı sıkı sarılır. "Oh Süheyla! Bir cehennem söndü. İçinde yaşadığım cehennem söndü artık" (s.205).

Romanda yer alan dini unsurlar: Allah, günah, sevap, tevekkül, mukadderat, kaza ve kader, evham, hurafe, şeytan, cennet, cehennem, şükür.

Romanda adı geçen tüm kahramanlar Müslümandır. Bunlar: İrfan Süheyla, Nazmi, Ferdi, Sadri, Meltem, Rana Cemal, Tomris, Bülbül Leyla, Bekir, Ömer, Ahmet, Kazım, Dr. Mahir Bey, Faize, Dr. Samim, Şükran, Dr. Semih, Rizeli kayıkçı, İrfan'ın teyzesi, Fatma, Dr. Şakir, Naci, Hamdi, Mustafa, Namık, Ömer Çavuş, Süleyman, Nazif Bey, Nebile Hanım, Hacer, Kazım Paşa, Ayhan, Cavit, Ahmet Ulvi, Ebe Hatice, Dr. Fuat, Zümrüt Hanım, Muallim Sadi Bey, Naim Efendi, Memduh, Ömer Bedri.

2.9. Kanlı Gömlek

Ömer Rıza Doğrul'un tamamen dini içerikli olan bu romanının konusu, İslam Tarihi'nin en önemli olaylarından biri olan Hz. Osman'ın şehit edilmesi ve Yahudilerin kurdukları gizli örgütlerle Müslümanlar arasında fitne çıkarmasıyla yaşanan olaylardır. Ömer Rıza Doğrul, romanını yazarken tarihî kaynaklara başvurmuş, gerektiğinde olayların alındığı yerlerin kaynaklarını romanının içinde belirtmiştir.

Roman, beş Yahudi'nin bir mağarada toplanarak oluşturdukları örgütlenme faaliyetleri ile başlar. Bu örgütlenmenin sebebi, Hz. Osman'ı öldürüp Müslümanlar arasında fitneyle iç karışıklık yaratıp her yerde hâkim olmaktır. Yahudilerin reis olarak kabul ettikleri Sebeoğlu, içlerinden her bir kişiyi bir şehre yönlendirerek faaliyetlere başlanmasına karar verir. Cermuzoğlu Basra'ya, Kerrusoğlu Kûfe'ye, Meymunoğlu Şam'a, Yakupoğlu Mısır'a gidecek, kendisi de Medine'de olacaktır. Herkes gittiği yerde, yaşadığı çevreyi tanıyacak, herkesin içini dışını öğrenecek, onlardan gibi görünüp planlarına başlayacaklardır. "Bu dakikadan itibaren hepiniz Müslüman gibi Müslümanlığı benimseyeceksiniz" (s.7). Sebeoğlu, Emevilik, Haşimîlik arasındaki rekabetten faydalanmak gerektiğini düşünür. Şöyle ki, o zamana kadar devletin en yüksek mevkilerinde hep Emeviler yer almıştır. Haşimîler herhangi yüksek bir mevkiye getirilmemiştir. Hz. Ali Haşimoğullarının en dikkat çekici simalarından biridir. Sebeoğlu ve taraftarları, Hz. Ali etrafında toplanarak emellerine ulaşacaklarına inanırlar. Şehirdeki herkesi Hz. Osman aleyhine kışkırtmaya başlarlar.

Yahudiler yine bir mâbette toplanıp planlarını konuşurlar. Bu sırada mâbedin iç kısmına giden dehlizde bir kadın, kocası ve kızı kalmaktadır. Kadın hastadır. Geceyi bu dehlizde geçirip Medine'ye gideceklerdir. Tam da orada kaldıkları gece Esma, Yahudilerin seslerini duyar ve yaptıkları planları tek tek öğrenir. "Şevval ayında hareket başlayacak, Hz. Osman öldürülecek ve onun Hz. Ali tarafından, Hz. Ali arzusu ile öldürüldüğü gösterilecekti" (s.53). Esma, bu duyduklarından kimseye bahsetmez. Çünkü Medine'ye gidip her şeyi Hz. Ali'ye anlatacaktır. Esma'nın kocası Yezid ve kızı Leyla ertesi gün yola düşerler fakat Yezid Medine'den önce Şam gitmeye karar verir. Esma'nın durumu gittikçe kötüleşir. Leyla bu durumdan endişe eder lakin Yezid karısının ölecekse Medine'ye gitmeden önce ölmesini ister. Çünkü Leyla, Esma'nın ilk

kocasından değildir. Bu yüzden Yezid bunun Medine’de duyulmasını asla istemez. Sebebi, Esmâ’nın ilk kocası kahramanlığı ve yiğitliğiyle herkes tarafından tanınmaktadır. Eğer bu bilinirse herkesin kızına talip olacağından korkar. Onun hedefi, Medine’ye varınca Hz. Osman’ın konağına gitmek ve Leyla’yı Emevilerin Emirlerinden biri ile evlendirmektir. Kadın gitgide kötüleşir ve Leyla’ya, Hz. Ali’yi görmek istediğini söyler. Leyla erkek kılığında yola çıkıp Hz. Ali’ye ulaşır. Ölüm yatağında olan annesinin kendisini görmek istediğini söyler. Hz. Ali tam Esmâ Hanım için yola çıkacakken, bir karışıklık olduğu haberiyle kalmak zorunda kalır. Yerine Hz. Ebubekir’in oğlu Mehmet’i görevlendirir. Mehmet ile Leyla birlikte yola düşerler. Esmâ sırrını sadece Hz. Ali’ye söyleyeceğini bildirir. Mehmet tekrar Hz. Ali’yi getirmek için yola çıkar ve Hz. Ali’ye durumu anlatıp birlikte yola düşerler. Gittiklerinde geç kalmışlar, Esmâ Hanım ölmüştür. Esmâ Hanım’ın ölümünden sonra, Mehmet onları Hz. Ali’nin oraya götürmek ister fakat Yezid teşekkür ederek Hz. Osman’ın yanına gideceklerini söyler.

Leyla ile Yezid, Hz. Osman’ın konağına giderler. Hz. Osman’ın zevcesi Naile Hanım, Leyla’yı çok sever. Onların konakta kaldığı sırada ortalık çok karışıktır. Sebeoğulları amaçlarına ulaşmak üzeredir. Mehmet, Hz. Ali’ye sadık fakat Hz. Osman’a karşı husumetlidir. Bunun sebebi, Hz. Osman’ın kendisine herhangi bir devlet mertebesinde görev vermemesidir. Sebeoğulları bu fırsattan istifade Mehmet’i kullanırlar. Söylentileri duyan Hz. Aişe, Mehmet’e, Hz. Osman’a fenalık yapmaması için onu uyarır, Hz. Osman’ın iyiliklerinden bahseder ve ondan söz alarak Hacca doğru yola çıkar. Mehmet daha önce Sebeoğullarına Hz. Osman’ı öldürmek için söz vermiş fakat Hz. Aişe ile konuştuktan sonra bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Konağın etrafı tamamen sarılmış, bütün kuvvetler Hz. Osman’ı öldürmek için toplanmışlardır. Mehmet söz verdiği üzere odaya girecek fakat yapamadım deyip dışarı çıkacaktır. Mehmet, planladığı gibi içeri girer ve bir şey yapmadan hemen dışarı çıkar fakat Mehmet dışarı çıkınca, Sebeoğullarından kişiler odaya girip Hz. Osman’ı öldürürler. O sırada onlara engel olmaya çalışan Naile’nin de parmakları kesilmiştir. Bu olaydan sonra Naile Leyla’ya şunu söyler: “Bu cinayetin intikamı alınacaktır! Ben hadiseden hemen sonra Osman’ın kanlı gömleğini ve benim doğranan parmaklarımı Şam’a gönderdim.” (s.149). Hz. Osman’ın da kanlı gömleği Şam sokaklarında ibreti âlem için dolaştırılır.

Hz. Osman’ın şehit edilmesinden sonra Haşimiler Hz. Ali’yi başa geçirirler. Hz. Ali’nin de amacı Hz. Osman’ın katillerinin cezasını vermekken, Sebeoğullarının yarattıkları fitneler yüzünden herkes Hz. Ali’yi, Hz. Osman’ın katili olarak görmeye başlar. Bu arada Leyla ile Mehmet de birbirlerini sevmektedir fakat Leyla’nın, gerçek babasının kim olduğunu öğrenme çabalarından dolayı sürekli birbirlerinden ayrı yerlerde olurlar. Leyla gittiği yerlerde hep zorluklarla mücadele eder. Sebeoğulları da sürekli Müslümanlar arasında fitne yaratmaya devam etmektedir. Hz. Aişe ile Hz. Ali arasında da kanlı savaşlar baş gösterir. Kısa bir süre sonra istemeyerek girdikleri bu

savaşlarda birilerinin parmağı olduğunu anlayıp savaşlara son verirler. Hz. Aişe de Medine'ye dönmeye karar verir.

Hz. Ali'nin nüfuzu artmış, bütün devlete hâkim olmuştur. Ona tek itaat etmeyen yer Şam'dır. Ali de Muaviye ile sulh yapmak ister. İkisinin de amacı Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmaktır. Fakat Yahudilerin kışkırtmaları yüzünden Hz. Ali, Hz. Osman'ın katili gibi bilinmektedir. Muaviye ile Hz. Ali'nin sulh yapmaları Yahudilerin sonunu hazırlayacaktır. Bu yüzden Sebeoğulları yine kirli oyunlarla harbe sebep olurlar. Tekrar harbin durması, kendilerinin durumunun tehlikeye düşeceği endişesi, Sebeoğullarının suikast planı yapmalarına sebep olur. Planları Hz. Ali, Amr ve Muaviye'yi öldürmektir. "Sebeoğlunun; Ali, Muaviye ve Amr aleyhine hazırladığı suikast yalnız Ali'ye karşı muvaffakiyetle tatbik edilmişti" (s.395). Ali şehit olmadan önce, Mehmet de Leyla'nın gözleri önünde feci şekilde öldürülür. Leyla onun intikamını almak için önce Hz. Ali'nin yanında harbe katılmış, Hz. Ali'nin ölümünden sonra da Kays'ın kuvvetine katılarak harp esnasında ölmeyi göze almıştır. Muaviye ile Kays arasında başlayan muharebe, anlaşmayla son bulmuş, herkes evine dönmeye başlamıştır. Harp sırasında ölenlerin kimliklerini tespit etmeye çalışan Kays, birinin çok genç olduğunu görür. Bu kişi Leyla'dır. Mehmet'in ölümünden acı çeken Leyla da şehit olmuştur.

İslam Tarihi'nin unutulmaz olaylarından birini konu alan bu roman, dini olayları okuyucuya yansıtmıştır. Romanda, Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin nasıl şehit edildiği, Yahudilerin kurdukları gizli örgütleri, bu örgütlerin Müslümanlar arasında nasıl fitneye sebep oldukları, Hz. Osman'ın kanlı gömleğinin Şam'da dolaştırıldığı ve Hz. Aişe ile Hz. Ali arasındaki kanlı savaşlar işlenmiştir.

Yahudi olanlar: Sebeoğulları, Cermuzoğulları, Kerrusoğulları, Meymunoğulları, Yakupoğulları.

Hristiyan olanlar: Markos, papaz, başpapaz.

Bunların dışındaki tüm kahramanlar da Müslümandır.

2.10. Bir İhanetin Cezası

Dini unsurların sadece günlük konuşma havası içerisinde aktarıldığı Hatice Süreyya'nın bu romanı, klasik bir aşk ve macera romanıdır. Edip Bey'in hayatı bir falcıya gitmesi sonucu tepetaklak olur. Falcı, ona babasının katili olduğunu ve annesiyle birlikte olacağını söyler. Bunu duyan Edip Bey, adamın söylediklerine güven olmadığını çünkü babasının soğuk algınlığından öldüğünü bilir. Falcının söylediklerine çok sinirlenir ve hemen orayı terk eder. "Ben, evvela Allah'a, sonra Peygambere ve üçüncü olarak da anneme tapınırım... Ne hakla bana bu iftiraları atıyorsunuz" (s.6).

Edip Bey'i falcıya yönlendiren Osman Bey, onun yakın arkadaşıdır. Yaşça Edip'ten çok büyüktür fakat Edip'in annesi Servet Hanım, bu durumdan memnundur. Zira oğlunun serseri arkadaşları olmasındansa Osman Bey'in yaşça büyük olsa da aklı

başında biri olması sebebiyle çok daha iyidir. Servet Hanım, o gün oğlunun falcıdan dönüşünü dört gözle bekler. Edip, yolda gelirken annesine ne diyeceğini düşünür. Eve gittiğinde annesinin sorularıyla karşılaşan Edip, ona sadece falcının, babasının katili olduğunu söylediğini dile getirir. Annesinin bunu duyduktan sonraki yüz ifadesi Edip'i korkutur. Annesi mecburen gerçeği söyler. Babası soğuk algınlığından ölmüştür fakat onun öncesi vardır. Meğerse oğlunun çok hasta olduğunu gören baba, gecenin soğukunda aceleyle çocuğunu doktora götürmek için evden çıkar ve üzerine de o telaştan bir şey almaz. Uzun süre sokakta kalan baba, soğuk algınlığını o gece kapar. O günden sonra bir daha da yataktan kalkamaz ve vefat eder. Dolaylı olarak babasının ölümüne sebep olduğunu duyan Edip, falcının bunu bildiğini ve diğer söylediğinin de olma ihtimalini düşündükçe çıldıracak gibi olur. “Korkuyorum. Mukadderatın önüne geçmezsem, ben ne olurum?” (s.39). Tek çare annesinden olabildiğince uzağa gitmektir.

Aliye, Edip ile tesadüfen tanışan, zengin bir adamın metresidir. O adam sık sık seyahatlere çıkmakta, Aliye de o sıralarda Edip ile görüşmektedir. Edip, sıkıldığı bir akşam Aliye'nin evine gider. Orda çok içer, içmenin sarhoşluğuyla Aliye'ye falcının söylediklerini anlatır. Aliye, panikle Osman'ı çağırır. Osman geldiğinde de falcının söylediklerini öğrenir. Osman da Edip'e, annesinden uzaklaşmasını, kendisiyle birlikte İzmir'e gitmesini teklif eder. Aliye, bu adama karşı büyük bir güvensizlik sezer fakat Edip, Osman ile İzmir'e gitmeye karar verir. İzmir'de birlikte iş yaparlar. Annesine sadece her ay mektup yazar. Osman ile Edip zaman zaman hovardalık da yaparlar. Bir gün Osman, Edip'i bir randevu evine götürür. Orada kendisini yaşça büyük ama muhteşem güzelliğe sahip bir kadınla tanıştıracaklarını söyler. Hala falcının söylediklerinin etkisinden kurtulamayan Edip istemeyerek de olsa gitmek zorunda kalır. Şahinisvan adındaki bu kadınla odaya girerler. Edip, iyi olmadığını söyleyerek kadına falcının dediklerini anlatır. Kadın ona şefkat duyarak onun saçlarını okşar. Konuşmaları esnasında kadın, Edip'in yanında gelenin Osman olduğunu duyunca korkar ve başından geçenleri Edip'e anlatır. Osman, kadının eski kocasıdır, yıllarca ondan kaçmış fakat Osman'ın kendisini bulunca intikam alacağını Edip'e söylemiştir. Tam bu sırada annesinin Edip diye çığlıklarını duyar. “Aman Yarabbi bu ses!” (s.66). Annesinin nasıl burada bulunduğunu anlayamaz, çıldıracak gibi olur ve bayılır. Anne Servet Hanım, Aliye'nin kendisine gelmesiyle falcının Edip'e söylediklerini öğrenmiş, ayrıca Osman Bey'in de aslında kim olduğunu sonradan hatırlamıştır. Osman Bey'in karısı Şahinisvan yani İffet Hanım, Osman Bey'in kendisine yaptığı kötülüklerden sonra onu, Servet Hanım'ın kocasıyla aldatmış ve bir çocukları olmuştur. Osman Bey'in de kendisinin sandığı bu çocuğun başkasından olduğunu anlaması üzerine İffet, çocuğu alıp gerçek babasına bırakmış, kendisi de izini kaybettirmiştir. Bu çocuk Edip'tir. Osman Bey'in planı üzerine Edip, gerçek annesiyle aynı odadadır. Falcıya söylettirdiğini yapmayı başarmıştır. Servet Hanım, Aliye ile birlikte Edip'e yetişmeye gelmişlerdir. Edip ayıldığında tüm gerçeği Aliye'den dinler. Tüm bu olanların Osman Bey'in planı

olduğunu anlar ve iki annesiyle birlikte İstanbul'a doğru yol alırlar. Aliye ile de mutlu bir yuva kurmak için adım atarlar. Klasik romanlarda olduğu gibi kitap mutlu sonla biter.

Romanda dini unsurlara çok fazla yer verilmemiştir. Kahramanların günlük yaşantıları içerisindeki konuşmalarından, birtakım dini unsurlara rastlıyoruz. Bunlar: Allah, Peygamber, cehennem, fal, büyü ve duadır. Romanda yer alan 9 karakter de Müslümandır.

Müslüman Olanlar: Edip Bey, Fatih Fatin Efendi, Aliye, Servet Hanım, Osman Bey, İclal, Selma, Kadriye Hanım ve İffet.

2.11. Fato

Hıfzı Tan'ın bu romanında din duygusuna çok fazla yer verilmemesine rağmen, bu kavram, kahramanların yaşantıları içerisinde ele alınmıştır. Roman, Necdet'in başından geçen acı bir olayı ele alır. Necdet asker ocağında durgunluğuyla dikkati çeker. Ayrıca sicilinde evli yazmasına rağmen, bunun doğruluğu da tam olarak anlaşılamamaktadır. Çünkü kendisini evlendirmek isteyenlere evli olduğunu, ailesinin nerde olduğunu soranlara da evli olmadığını söylemektedir. Bu davranışları daha da dikkatleri çekmektedir. Necdet, dört gün sonra terfi alıp Yüzbaşı olacaktır. Yüzbaşı olduğu gün, arkadaşlarına evinde toplanmalarını, onlara her şeyi anlatacağını söyler. Onun için Yüzbaşı olmanın çok kıymetli bir yanı vardır.

Necdet'in Yüzbaşı olduğu gün arkadaşları, onun evinde toplanıp, acı hikâyesini dinlerler. Necdet seneler önce yengesi tarafından Mediha ile tanıştırılır. Kısa zamanda anlaşılır ve nikâhları kıyılır. Düğün yapacakları sırada cepheye çağırılır. İzmir işgal altındadır. Geri vatanına döndüğünde annesi, dayısı, herkes bir an evvel düğün yapmasında ısrarcı olurlar. Düğün hazırlıkları başlar fakat Necdet cepheye gitmek zorundadır. Mediha çok üzülür fakat vatani için gitmesi gerektiğini o da söyler. Necdet birkaç arkadaşıyla birlikte yola çıkarlar. Düşman taraflarındaki bir köprü'nün yıkılma emrini alan Necdet, o çevreyi tanımak için kendilerine yardımcı birilerini arar. Ayrıca yollarda geçen birkaç günün ardından yiyecek bulabilmek için köydeki evlere bakarlar. Evin birinde yaşlı karıkocaya rastlarlar. Onların asker olup vatani için yola çıktıklarını öğrenen ihtiyar, onlara yiyecek verir. Ayrıca Fato isminde kızları vardır. İhtiyar, onu da yanlarına almalarını, onun yolları iyi bildiği için kendilerini selamete ulaştıracağını söyler. "Ben onu bugün için büyüttüm. Sizi selamete çıkarıncaya kadar yanınızda kalsın. Evvel Allah, sonra size emanet... Bu büyük vazifede bana da pay çıkaran Allah'ıma çok şükür!" (s. 38). Fato sayesinde köprüye ulaşır onu havaya uçurmayı başarırlar. Düşmanın ateşinden kaçan Necdet yaralanır. Kendinde değildir. Fato, çok sevdiği Necdet'in her anında yanında olarak ona bakmaktadır. Necdet hastaneye kaldırıldığı sıralarda haberini alan annesi ve Mediha, onun yanına giderler. Onların geldiği gün Fato oradan ayrılır. Birkaç gün sonra kendine gelen Necdet, Mediha'yı

gördüğünde çok mutlu olur. Mediha da çok hastadır. Tedavi olmak için İstanbul'a gider fakat hastalığı daha da ilerleyerek hayatını kaybeder. Haberini alan Necdet kahrolur. Taburcu olan Necdet, cephede birlikte mücadele verdikleri arkadaşlarından haber alır. Halil Çavuş şehit olmuştur. "Birkaç saat sonra dört kişi Halil Çavuş'un tabutunu cami önündeki musalla taşının üzerine koydular. Küçük bir tahta minareden bir hafız selâ okuyordu" (s.85). Diğer arkadaşları yaşıyor fakat sadece Fato'dan haber yoktur. Onu bulmak için köyüne gider. Yine kapıyı ihtiyar açar. Fato yoktur, ölmüştür. Bir kere daha kahrolan Necdet, ona ne olduğunu babasından dinler. Fato Necdet'in her anında yanında olmuştur. Hastanede kendisine bakarken nişanlısının gelmesi üzerine kendisine ihtiyaç kalmadığını hissederek oradan kaçıp köyüne dönmüştür. Köye geldiğinde hasta ve yaralıdır. Çok sürmez ve ölür. Ölmeden önce de hep Necdet'i sayıklayarak, onun mutlaka bir gün köye geleceğini söyler durur. Fato, bütün mücadele boyunca Necdet'e hep yüzbaşım diye seslenmiştir. İşte bu yüzden bu rütbe Necdet'te acı bir hikâyenin hatırlatıcısıdır. "Umurbaba eteklerinde beni Yüzbaşı olarak görmek isteyen, bana on sene evvel "Yüzbaşım" diyen Fato'nun mezarında..." (s.100).

Romanda, daha önce de belirttiğimiz gibi, dini unsurlar sadece kahramanların yaşantıları içerisinde ele alınmıştır. Bunlar: Allah, sabır, seccade, şehit, dua, mezar, cami, minare, musalla taşı, hafız ve selâdır.

Romanda yer alan bütün kahramanlar Müslümandır. Bunlar: Fato, Necdet, Binbaşı Muhtar, Celal, Yüzbaşı Abdullah, Çakır, Mediha, Nermin, Rıza, Hilmi, Halil Çavuş, Emin Çavuş, Osman, Harbiyeli Orhan, Afyonlu Hüseyin, İbrahim, Ali, Koca Recep, Hüseyin ve Satı Teyze'dir.

2.12. Yalnız Sen

Tertemiz bir aşkın ve tarif edilemez bir fedakârlığın anlatıldığı Leman Güre'nin bu romanında, dini unsurlara olayların akışı içerisinde az da olsa yer verilmiştir. Çiğdem, Hüseyin isimli çok zengin bir tüccarın güzeller güzeli kızıdır. Annesi küçükken vefat etmiş, babası bir daha evlenmemiştir. Çiğdem, bir baloda rastladığı delikanlıyla dans eder. Rahmi o danstan sonra Çiğdem'i bir an olsun aklından çıkaramaz. Çiğdem, başlarda delikanlıya karşı çok fazla bir şey hissetmediğine kendini inandırmaya çalışsa da, durum görünenden farklı seyreder. Yine bir davette, Rahmi'nin piyanoda tango çalması, Çiğdem'i derinden etkiler. Ayrıca mühendislik okuyan Rahmi çok da güzel resim yapmaktadır. O günden sonra Çiğdem de Rahmi ile görüşmek ister. Devamlı buluşup gezmeye başlarlar. Birbirlerine gitgide derinden bağlanan çift nişanlanmaya karar verirler. Rahmi'nin de annesi küçük yaşta vefat etmiştir. Rahmi durumu babasına anlatır ve Çiğdem'i istemeye giderler. "Allah'ın emri ile dünür olacağız" (s.47) diyen iki baba da hayatlarından çok memnundurlar. Aralarında küçük, sade bir nişan yaparlar. Rahmi, fakülteyi bitirmiş, eğitimi için iki yıllığına Avrupa'ya gitmeye karar vermiştir. Dönüşte de hemen evleneceklerdir.

Rahmi Avrupa'ya gider. Sanatında daha da ileri gider, oradaki öğrencilere de bestelediği parçalardan çalar. Herkes ona hayranlık duymaya başlar. O ise her an Çiğdem'in hayali ile yaşamaktadır. Ona "Yalnız Sen" adlı bir parça besteler. Bir yılı orda tamamlar ve tatil için evine döner. Çiğdem ile uzun uzun hasret giderirler, bol bol gezerler. Bir gece Çiğdem, Rahmi'yi bırakamaz eve, gizlice, Çiğdem'in odasına çıkarlar. Sabaha kadar sadece sohbet ederek vakit geçirirler. Rahmi, sabah olduğunda kimseye görünmeden odadan çıkması gerektiği için pencereden, ağaç dallarına tutunarak inmeye karar verir. Tam ineceği sırada baş üstü yere çakılır. Hafızasını kaybeder. Doktorlardan çok fazla umut yoktur sadece şok etkisi yaratacak bir olayın onu kendisine getirebileceğini söylerler. O günden sonra Rahmi, kimseyi tanımamakta, konuşamamaktadır. Çiğdem, onun her şeyiyle ilgilenir. Bundan sonraki hayatına, Rahmi ile evlenip devam etmek istediğini söyler. Böylece ona gözü gibi bir ömür boyu bakacaktır, hiçbir umudu olmasa da. Nikâhları kıyılır. Rahmi hiçbir olayın farkında değildir. Çiğdem ona çok güzel bakar. Rahmi zamanla, fiziksel olarak Çiğdem'e yaklaşmaya başlar. Bir gece birlikte olurlar. O gece hamile kalan Çiğdem, her şeye rağmen çok mutludur. Aylar geçer ve nihayet doğum başlar. Evde sancılar çekerek bağırmaya başlayan Çiğdem'in sesini duyan Rahmi, ne olduğunu anlamaz fakat kendini kötü hisseder. Çiğdem, gitgide fenalaşır, Rahmi'nin kendi için bestelediği parçayı dinlemek ister. Ebe parçayı plağa yerleştirdiğinde sanki bir anda Çiğdem'e rahatlama gelir. Rahmi'de Çiğdem'in bağırımlarından, çalınan parçadan yavaş yavaş hatırlamaya başlar. Nihayet çocuğun dünyaya gelişiyle Rahmi'de artık her şeyi hatırlar. Aşklarının gücü onları tekrar kavuşturmuş olur.

Romanda dini unsurlara çok az yer verilmiştir. Bu unsurlar; Allah, tabut ve duadır. Romanda 12 kahramanın 11'i Müslüman, 1 tanesinin dini ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Müslüman Olanlar: Çiğdem, Rahmi, Hüseyin Bey, Muhsin Bey, Pervin, Necla, Ayda, Daniş Bey, Cevat, Orhan, Hamdi.

2.13. Bırakma Beni

İhsan Taşyılı, *Bırakma Beni* adlı romanında dini unsurlara çok fazla yer vermemiştir. Klasik bir aşkı anlatan bu romanda dini unsurlar sadece kahramanların günlük yaşamlarında ele alınmıştır. Romanın başkahramanlarından Süheyla ile Muhsin, bir gemi yolculuğunda tanışır. Gemi yolculuğu esnasında intihara kalkışan Süheyla, Muhsin tarafından kurtarılır ve arkadaşlıkları başlar. Süheyla, Cahit ile nişanlıdır ve onu çok sever. Cahit ise bu nişana annesi istediği için razı olmuş, Süheyla'dan önce sevdiği Nevin'i unutamamış ve nişanı bozarak bir anda Nevin ile evlenmiştir. Süheyla bu ıstırapla hayatına son vermeyi düşünürken karşısına Muhsin çıkmıştır. Doktor Muhsin, Süheyla'yı ilk görüşte beğenir. Gemi İstanbul'a vardığında, Muhsin çalıştığı yerin adresini Süheyla'ya verir ve vedalaşırlar. İstanbul'da teyzesinin yanına giden Süheyla

boş durmaktan sıkılır, kendisine bir meşguliyet bulmak için Dr. Muhsin'in yanına gitmeye karar verir. Muhsin, Süheyla'yı görünce çok sevinir ve ona kendi yanında çalışmasını teklif eder. Süheyla zengin bir ailenin kızıdır. Muhsin ise fakir bir semtte çalışan kendi halinde bir doktordur. Süheyla, alıştığı zengin yaşamına rağmen Muhsin'in yanında çalışmaya başlar. Zamanla aralarında yakınlaşma başlar ve evlenirler. Bu duruma sevinen Muhsin'in arkadaşları: "Allah bir yastıkta kocatsın..." (s.26) diyerek mutluluklarını ifade ederler.

Uzun zaman Süheyla'yı göremeyen Teyze Cazibe Hanım, sonunda Süheyla'yı bulur. "İzini bulana kadar ne çektiğimi bir ben bilirim bir de Allah..." (s.44) der. Onu götürmek istediğini söyler. Süheyla ise evlendiğini ve kendisiyle dönemeyeceğini söyler. Cazibe Hanım, Süheyla'nın yaşadığı muhit ve evlendiği adamı küçümser. Eski nişanlısı Cahit'in de Nevin'den boşandığını ve sürekli kendisini aradığını ve evlenmek istediğini Süheyla'ya bildirir. Süheyla ise "Allah göstermesin!.. Rabbim yazdıysa bozsun" (s.64) der. Teyze, hala Süheyla'ya kendisi ile gitmesi için ısrarcıdır. Tam bu sırada Muhsin içeri girer ve tanışır. Muhsin, Süheyla'nın sürekli aynı çevrede sıkılmış olmasını düşündüğü için teyzesiyle gidip birlikte vakit geçirmelerinin iyi olacağını söyler. Bunun üzerine Süheyla, teyzesiyle gidip güzel vakit geçirip akşam tekrar evine döner. Süheyla'nın evlenmeden önce yaşadığı hayattan çok uzaklaştığını düşünen kocası, onunla Süheyla'nın takıldığı mekânlara gitmeye başlar. Süheyla böylelikle zengin arkadaşıyla tekrar bir araya gelir. Bir gün yine bu mekânlarda takılan Süheyla ile kocası, Cahit ile karşılaşır. Muhsin daha önceden Cahit'in kim olduğunu bilmektedir. Buna rağmen sırf Süheyla rahat olsun diye Cahit'in de kendileriyle oturmasına müsaade eder. Muhsin karısını çok seven, sürekli onu mutlu etmek için uğraşan bir kocadır. Süheyla ise hala içindeki duygularının yok olmadığını hissederek kocasına karşı vicdan azabı çeker. Muhsin, işinin yoğunluğu nedeniyle çoğu zaman Süheyla ile gezemez o yüzden karısını da sıkırmak istemez. Süheyla da sık sık rahatça dışarı çıkabilmektedir. Cahit sürekli Süheyla'ya kendisini çok sevdiğini, bir hata yaptığını, Nevin'den ayrıldığını söylemektedir. Süheyla ise her fırsatta ondan uzak durmaya çalışır.

Muhsin, çok becerikli bir doktordur. Süheyla'nın teyzesi Muhsin'in becerilerinin farkına varır ve onu kendi muhitlerinden zengin doktorlarla tanıştır. Ünlü bir hastanenin başhekimisi, Muhsin'e kendisiyle çalışmayı teklif eder fakat Muhsin çalıştığı yerde fakir insanlara hizmet etmekten çok mutludur. Bu yüzden kabul etmek istemez ama bunu duyan Süheyla, kocasını ikna eder. Bu işi sırf Süheyla'yı rahat ettirmek için kabul eder.

Süheyla, Cahit'in tavırlarından rahatsız olmaya başlar ve onunla konuşmak için evine gider. Cahit'in hareketleri Süheyla'yı büsbütün uzaklaştırır ve o an anlar ki Cahit'i unutmuş ve gerçekten kocasını sevmektedir. Oradan bir an evvel gitmek isterken Nevin ile karşılaşır. Nevin bir ortamda Muhsin'e, karısının Cahit'in evine gittiğini

söylemesi üzerine Muhsin deliye döner. Süheyla kendisini ifade etmeye çalışsa da Muhsin onu dinlemez ve çıkar gider. Her şeyi bırakıp Hatay'a gitmeye karar verir. Tam bu sırada Cazibe Hanım gelir ve gerçeği Muhsin'e anlatır. Muhsin de bir daha Süheyla'yı bırakmaz.

Romanda işlenen dini motifler, kahramanların günlük konuşmalarında ele alınmıştır. Bunlar: Allah, dua, melek, günahıdır.

Günlük konuşmalardan anlaşıldığı üzere, kahramanların hepsi Müslümandır.

Müslüman Olanlar: Süheyla, Muhsin, Cahit, Cazibe Hanım, Sadık Efendi, Nevin, Hilmi Efendi, Nihat, Hayriye Hanım, Sakip Bey, Adem Asaf, Nuran, Necmi, Rüştü.

2.14. Vurgun Peşinde

Romanın başkahramanı Arif'in yaptığı vurgunları anlatan Vâ-nû'nun bu romanında, dini motifler işlenmiştir. Arif, çok açığözlü, insanların sırtından geçinen bir vurguncudur. Romanın bir diğer başkahramanı Cemal, çok zengin bir adamın oğludur. Mühendislik fakültesini bitirir ve kendi ayakları üzerinde durmak, kendi işinin sahibi olmak için İstanbul'a gelir. Cemal'in babası onun kendisi gibi çiftçilikle uğraşmasını ister fakat Cemal bunu kabul etmez. Baba-oğul arasındaki bu konuşmalara tesadüfen kulak misafiri olan Arif, yapacağını vurgunun planlarını yapmaya başlar. İlk iş Cemal'in babası dönünce, Cemal ile tanışmaktır. Bir yolunu bulur ve tanışırlar. Arif, Cemal'e, kafasında bir sürü icat planları olduğunu fakat bunları uygulamaya koyamadığını söyler. Kafasındaki icatların birisi güya, radyolar kapalıyken önemli bir haber olduğunda, o kapalı radyoların zil sesi çalarak haber vermeleridir. Bu fikri Cemal'in gözünü boyamak için uydurmuştur. Böylelikle Cemal, Arif'e bu fikri birlikte gerçekleştirebileceklerini söyler. Her şeyden önce bir yer tutup malzeme alınması gerekmektedir. Babası giderken Cemal'e yüklü bir para vermiştir. Arif, Cemal'i kandırarak bu parayı alır ve kumarda yer. Paralar suyunu çekince yeni yollar arar. Cemal'i de yanına alarak çok zengin bir tanıdığı olan Hacı Mustafa'nın yanına gitmeye karar verir. Gittiklerinde adamın tam da yeni öldüğünü görürler. "Cemaatle birlikte yürüdüler... Namaz kılındıktan sonra, Hisar'ın Göksu'ya nazır sırt üstündeki şairane kabristanına geldiler" (s.42). Eve geldiklerinde Arif, karısına "Allah rahmet eylesin! Mekanı cennet olsun!.. (s.43) diyerek yeni bir vurgun planlar. Mihri artık dul ve zengin bir kadındır. Arif, sağlığında adamın çok yakın arkadaşymış gibi kendini tanıtarak, karısı Mihri'nin tüm işlerine yardım etmeye başlar. Türlü hilelerle Mihri'nin gözünü boyar. Zamanla Cemal ve Mihri'nin arasındaki yakınlaşmayı gören Arif, Cemal'i evden uzaklaştırmak için planlar yapar ve Mihri'yi kendine bağlayarak onunla evlenir.

Cemal, yine İkbâl adında bir kadın tarafından kandırılır. İkbâl Hanım yaşlı ve kurnaz bir kadındır. Cemal'in çok zengin bir adamın oğlu olduğunu önceden biliyordu. Ondan faydalanmak için, onu kocası ölmüş olan Ferhunde ile tanıştırır. Mihri'nin Arif

ile evlendiğini duyan Cemal çok üzülür ve İkbâl Hanım'ın ısrarları üzerine Ferhunde ile evlenmeye karar verir. Ferhunde varlıklı ve hovarda bir kadındır. Cemal, kafasındaki icadî Ferhunde'nin evinde yapabileceği ihtimalinden dolayı evlenmeyi kabul etmiştir. Bir taraftan da Mihri'yi unutamaz. Bir gün büyük bir davette karşılaşan Mihri ile Cemal tekrardan yakınlaşırlar. Bu arada Arif de Ferhunde ile kaçamak yapmaktadır. Bunu öğrenen Cemal'in babası, ihaneti ortaya çıkararak oğlunu Ferhunde'den kurtarır. Arif yaptığı vurgunların cezasını çeker. Cemal de yaptığı icadın başarılı olmasıyla zengin olur. Cemal, başta babası olmak üzere herkesin hayranlığını kazanır ve babası onu Mihri ile evlendirir.

Romanda olayların gelişimi içerisinde kahramanların inanç duygularına yer verilmiştir. Günlük konuşma içerisinde ele alınan dini motifler şunlardır: Allah, evliya, dua, namaz, kabristan, ölüm, mezar, imam, günah.

Romanda bir kahraman hariç geri kalan kahramanların hepsi Müslümandır.

Müslüman Olanlar: Arif, Cemal, Cemal'in babası, Hacı Mustafa, Huriye, Mihri, Mazhar Bey, Melahat Hanım, Nebahat Hanım, Hanife Hanım, Ahmet, Pembe Hanım, Hasip Bey, Sacit, Hamdi Bey, Bedri, İkbâl, Ferhunde, Mebrure, Reşit, Abdurrahman.

Yahudi Olanlar: Salamon

2.15. Esir Kadın

Hatice Süreyya, vazgeçilmez bir aşkı konu aldığı *Esir Kadın* adlı romanında dini motiflere çok fazla yer vermemiştir. Romanın başkahramanı Kamile, kocası Vahit'ten 6 yıl kadar önce boşanmış dul ve dikkat çekici bir kadındır. Turgut adında küçük bir oğlu vardır. Turgut'a Miss Jackson bakmaktadır. Annesi Turgut'a hiçbir zaman annelik şefkati göstermez, ona baktıkça kocası Vahit'i hatırlar. Vahit, zamanında Kamile'yi, Hadiye adında bir kadınla aldatmıştır. Onları gören Kamile, kocasını evden kovmuştur. Geçen yıllara karşın, Vahit'i unutamamış ve hayatına kimseyi almamıştır.

Kamile güzelliğiyle birçok erkeğin de ilgi odağındadır. Bu erkeklerden birisi de Ramiz'dir. Ramiz, Belkıs ile evli fakat gözü Kamile'den başkasını görmemektedir. Onun bu ilgisini bilen Kamile ise birlikte olamayacaklarını defalarca ifade etmesine rağmen Ramiz, Kamile'den bir türlü vazgeçmemektedir.

Ferit, Vahit'in çok yakın dostudur. Yıllarca Kamile ile de bağlarını sıkı tutmuştur. Kamile'ye karşı yoğun duygular beslemesine rağmen dostu Vahit'e asla ihanet etmemiştir. Onların bir araya gelmesi için Kamile ile konuşmaya gider. Kamile hiçbir şekilde Vahit ile birleşemeyeceğini söyler. Vahit'i hala çok seviyor ve unutamıyor olmasına rağmen ihanetini asla kabul edemez. Bunları Ferit'ten öğrenen Vahit, Kamile ile konuşmak için bir gece yarısı evine gelir. Altı yıl sonra ilk kez bir araya gelen Kamile ile Vahit, birbirlerini hala çok sevdiklerini anlarlar. İlk başta Vahit'ten kendini uzaklaştırmaya çalışan Kamile, onun ilgisine daha fazla

dayanamayarak ona teslim olur. O gecenin sabahında Vahit'e esir olan Kamile, bunun doğru olmadığını, hayatına son vermesi gerektiğini düşünür. Vahit'ten vazgeçip ölümü tercih eder. "Ölüm. O ölümden asla korkmamıştır" (s.89). Oğluna zaten Miss Jackson bakacağı için içi rahattır. Kimseye görünmeden evden çıkar. Denize doğru yürür. Yüzerek iyice açılmaya devam eder. Git gide uzaklaşıp yorulmaktadır. Tam kendisini bırakacağı sırada dua eder. "Yarabbi... Bu azaptan beni çabuk kurtar... Beni çabuk al..." (s.134). Bu sırada Vahit'in sesini duyar. Vahit, onu aramak için kayıkla açılmıştır. Ondan vazgeçemeyeceğini anlayan Kamile, kendisini kurtarması için Vahit'e seslenir ve birlikte karaya doğru yol alırlar.

Romanda kahramanların dini duyguları üzerinde durulmamasına karşın Miss Jackson ve Sisi hariç tüm kahramanların, günlük konuşmalarından da anlaşıldığı üzere Müslüman oldukları kanısına varılabilir. Miss Jackson ve Sisi'nin hangi dine mensup oldukları hakkında herhangi bilgi bulunmamaktadır. Romanda geçen dini motifler; Allah, dua, tabut, yemin, ibadet ve günahıdır.

Müslüman Olanlar: Kamile, Vahit, Turgut, Veysi, Pertev, Ramiz, Belkis, Berki, Dürdane, Şaziye Hanım, Adile Saffet, Hadiye, Ferit, Feride, Ahmet, Murat Efendi.

2.16. Sevenlerin Günahı

Kahramanların din duygularının fazla ele alınmadığı Beysan Keyder'in bu romanı, bir erkek ve iki kadının aşkını anlatır. Ferit, bütün hayatı eğlenceyle geçen kadın tutkunu bir delikanlıdır. Babası, onun bu başıboşluğuna bir son vermek için onu Konya Ereğli'deki çiftliğe yollamak ister. Çiftliğin sıkıntılı olduğunu, durumu düzeltmek için orada en az iki yıl kalması gerektiğini söyler. Ferit ise bu yaşına kadar İstanbul dışına çıkmamış, çiftlik hayatı görmemiştir. Babasının bu söylemi Ferit'in canını çok sıkarak.

Ferit ile Beyhan birbirlerine yoğun duygular beslerler. Ferit, Beyhan'a: "Allah şimdiye kadar bizden daha çok birbirine uygun bir çift yaratmamıştır" (s.15) der. Beyhan da Ferit'e iyice tutulmuştur. Ferit, babasının isteğini Beyhan'a söylediğinde, Beyhan daha iyi bir geleceklerinin olacağını düşünerek Ferit'in gitmesi gerektiğini söyler. Ferit istemeyerek buna razı olur. Ferit'in gideceği gün yaklaştıkça Beyhan'ın içi kan ağlar. Onsuzluk fikri dayanılmaz dereceye varır. Kendi aralarında yüzük takarak nişanlanırlar ve gitmeden önce Beyhan, her şeyi göze alarak Ferit ile birlikte olur.

Ferit, Ereğli'ye gitmek üzere yola çıkar. "Haydi Allaha ısmarladık ben gidiyorum şimdi" (s.17). Aklı Beyhan'da kalmıştır. Yolda çok eski bir arkadaşı olan Feyyaz ile karşılaşır. Feyyaz da kardeşiyle Konya'ya gitmektedir. Feyyaz'ın kardeşi Sermin, çok güzel bir kızdır ve hemen Ferit'in dikkatini çeker. Yolculuk esnasında sohbet ederken Sermin'in rahat tavırları karşısında Ferit kendini toparlaması gerektiğini, aklında sürekli Beyhan'ın olduğunu düşünerek ondan uzak durur. Sermin duygularını

açıkça ifade ettiğinde de Ferit ona evli olduğunu söyler. Tren Konya'ya gelir, Bekir Ağa Ferit'i çiftliğe götürmek üzere gelmiştir. Çiftliğe vardığında Bekir Ağa çiftlikten yana İstanbul'da bile böyle güzelliğin olmadığını dile getirir. Ferit ise: "Sen deli misin Allah aşkına... Böyle ufacık manzaracıklar... İstanbul'un o ilahi manzarası ile kıyas edilebilir mi?" (s.56) diye karşılık verir. Daha sonra Ferit, Bekir Ağa'nın güzel kızı Zeynep ile tanışır. Zeynep, okumuş kendini yetiştirmiş kültürlü bir kızdır. Ferit'in de dikkatini çeker fakat Beyhan bir an olsun aklından çıkmaz. İlk zamanlar Beyhan ile mektuplaşırlar. Beyhan Ferit'e uzun uzun yazar. Aradan geçen zamanla mektuplar kısalmaya başlar. Uzunca bir süre de Beyhan'dan mektup gelmez. Her türlü ihtimal kafasında dolanan Ferit bir taraftan da Zeynep'e ilgi duymaya başlar. Zeynep zaten Ferit'e âşıktır. Aralarında yakınlaşma gitgide artar ve birlikte olurlar. Aylarca Zeynep, Ferit'in metresi gibi yaşamaya devam eder. Hamile kalan Zeynep, 4. ayını doldurunca Ferit tarafından bir hastalık bahanesiyle şehirdeki hastaneye yatırılır. Ailesi Zeynep'in hasta olduğu için hastanede kalması gerektiğini zannederler. Zeynep yalnız başına doğum yapacağı günü bekleyerek hastanede günlerini geçirmektedir. Ferit ile mektuplaşmaya başlayan Zeynep, doğumun yaklaştığını ve o gün mutlaka Ferit'in de yanında olmasını istediğini belirtir.

Bir gün Ferit, Beyhan'dan bir mektup alır. O mektupta Beyhan, bu kadar zaman neden yazmadığından bahsetmektedir. Uzun bir süre hasta yatmıştır. Ölümcül bir hastalıkla mücadele etmiş ve sonunda o hastalığı yenmeyi başarmıştır. Bir gün sürpriz yapıp Ferit'in yanına geleceğini de söyler. Bu durumdan endişe eden Ferit, o gelmeden kendisinin gitmesi gerektiğini düşünür. Bu arada Zeynep'in doğumuna yetişeceğini planlar. Zeynep'e İstanbul'a gidip geri hemen döneceğini yazar. Beyhan'ına kavuşan Ferit geri dönmez. Zeynep doğum yapar. Zeynep'in babası, kızının durumunu merak edip hastaneye gittiğinde her şeyi öğrenir ve kızını evlatlıktan reddederek çiftliğe döner. Hastanede kalma süresi dolan Zeynep'in gidecek yeri yoktur. Çocuğunu da alarak İstanbul'a, Ferit'in yanına gider. Ferit tam da o sırada Beyhan ile düğün hazırlıkları yapmaktadır. Karşısında Zeynep'i gören ve babasının onu reddettiğini öğrenen Ferit, Beyhan'a her şeyi anlatır. Ferit Zeynep'i ve çocuğunu da alarak çiftliğe aile olarak dönerler. Beyhan da Ferit'in çocuğu uğruna hayatını feda ederek kendisini köy okullarındaki Türk çocuklarına adar.

Romanda kahramanların dini duygularından bahsedilmemiştir. Günlük konuşmalar içerisinde kahramanların söyledikleri sözlerden onların Müslüman oldukları düşünülebilir. Bu kahramanlar: Ferit, Beyhan, Zeynep, Feyyaz, Sermin, Bekir Ağa, Osman Ağa, Neriman, Nezahât, Şefik, Hatice Nine, Ali, Emine, Hüseyin, Müzeyyen ve Melih'tir.

2.17. Üç Büyük Aşk

Dini konuların pek fazla işlenmediği Necdet Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* adlı romanında kahramanların dini duyguları ele alınmıştır. Roman genç bir adamın dramla dolu hayatını konu edinir. Tarık, fakülteyi bitirdiği sıralarda zatürreye yakalanır, iyileşir fakat ciğerleri tamamen kendini toplayamaz. Babasını kaybeden Tarık, annesinin paraları sayesinde sağlığına kavuşmuştur. Çok geçmeden annesini de kaybeden Tarık, hayatta bir başına kalmıştır. Eski neşesini kaybetmiş hayata dair umutsuzluğa kapılmıştır. “Eğer, ölüm her Allah’ın kuluna nasip olan bir akıbet ise, niçin bu, benim en çok yakınım olan babamla, annemin beyninde fırtınalar koparıyor da, felaketleri tabii bir hadise olarak karşılayan şu insanlara dokunmuyor” (s.18) diye isyan eder. Yıllar bu şekilde geçer ve bir gün İstiklal caddesinde çocukluk arkadaşıyla rastlaşır. Tarık o eski Tarık değildir. Neşesi gitmiş, perişan bir haldedir. Romanın anlatıcısı Tarık’ın çocukluk arkadaşıdır. Tarık bütün hayatını çocukluk arkadaşına anlatır.

Tarık, anne ve babasını kaybettikten sonra bankada işe başlar. Zamanla bir arkadaş çevresi oluşur. Bir akşam arkadaşlarından birinin evinde bir partiye giderler. Orada Feriha adında güzel bir kadınla tanışır. O gece çok içen Tarık, Feriha ile birlikte olur. Sabah uyandığında büyük bir şaşkınlık içerisinde. Feriha, Tarık’a tutulmuş fakat Tarık, Feriha’nın hislerine karşılık veremez. O geceyi hiç yaşanmamış kabul ederek hayatlarına devam ederler.

Bir gün yine bir ortamda Ayşe ile karşılaşan Tarık, bu kıza delicesine âşık olur. “Oh Yarabbi diyorum kendi kendime. Eğer aşk, sevgi denilen ilahi kudret mevcut ise, bu yirminci asır ortasında ben, bu ulvi hislerin zebunuyum!” (s. 73). Ayşe de aynı şekilde Tarık’a tutulmuştur. Evlenmeye karar verirler fakat Ayşe’nin babası kızını Tarık’a vermek istemez. Feriha da Ayşe’nin çok eskiden beri arkadaşıdır. Tarık ile Ayşe’nin aşkına şahit olan Feriha, kendi aşkına rağmen, onların mutlu olması için elinden geleni yapar. Ayşe ile Feriha’nın babası arkadaştır. Feriha babasını o eve göndererek onların evlenmelerine vesile olur. Evlendikten 3 ay sonra bankada çalışan arkadaşlarından Ahmet Bey, kendisiyle birlikte Tarık ve birkaç memuru da felakete sürükler. Sahte çek ile yüklü bir paranın bankadan çekilmesi söz konusudur. Bu işi yapan Ahmet Bey, zamanında kızını Tarık’a vermek istemiş fakat onun reddetmesi üzerine onu da beraberinde felakete sürüklemiştir. Bir buçuk yıl kadar hapisanede kalan Tarık’ın önceden geçirdiği hastalığı yenilemiş, gitgide kötüleşmiştir. Bu arada hapishaneye yeni girdiğinde hamile olan eşi doğum yapmış ve bir oğulları olmuştur. Tarık’ın hapisanede kalan zamanlarında Ayşe’nin yanında hep Feriha vardır. Maddi manevi desteğini hiçbir zaman esirgemez. Tarık hapishaneden çıktıktan sonra bir müddet Feriha’nın Ayşe’ye verdiği parayla idare ederler. Para tükenmekte ve aç kalmaya başlamaktadırlar. Tarık hiçbir yerde işe alınmaz. Sağlığı git gide kötüleşen Tarık, evine bir lokma ekmek getirebilmek uğruna hamallık yapmaya başlar. Hastalığı iyice ilerleyen Tarık yatağa düşer ve çok geçmeden hayata veda eder. Onun ölümüyle

toparlanamayan Ayşe, her yerde onu arar. “Fakat hangi faninin hayali, kendisini arayan sevdiğine cevap vermiştir” (s.172). Ayşe yaşadığı ıstıraba dayanamaz ve aklını kaybeder.

Romanda dini unsurlar olayların gelişimi içerisinde ele alınmıştır. Kahramanların konuşmalarından tahmin edildiği üzere bütün kahramanlar Müslümandır. Bunlar: Tarık, Ayşe, Feriha, Ahmet Bey, Baha, Kemal ve Vecdi Bey’dir.

2.18. Uyuyan Hatıralar

Dini konuların işlenmediği Mükerrrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında dini terimlere yalnızca, kahramanların günlük yaşantılarında az da olsa yer verilmiştir. Sermin genç ve güzel bir kadındır. Talipleri gün geçtikçe artar. Servet, Sermin’e deliler gibi âşıktır. Sermin’e duygularını açar fakat Sermin kendisini istemediğini söyler. Servet, doktordur fakat kazancı öyle çok da değildir. Sermin kendisine talip olan, aynı zamanda çok da zengin olan Ali ile evlenmek ister. Düğün gecelerinde bu üzüntüye dayanamayan Servet, bıçağı alarak kendi göğsüne saplar fakat sarhoşluğun etkisiyle bıçak göğsünü sıyrır. Uzun bir süre hastanede yattıktan sonra iyileşir.

Sermin, evlendiğinde kocasına âşık değildir fakat günler geçtikçe ona âşık olmaya başlar. Kocasını her şeyden kıskanır. Sürekli kocasının kendisini aldatmaması için dua eder. “Allah’ım, beni aldatmasın. Beni kıskandıracak şeyler yapmasın!” (s.8). Ali bazı günler eve geç gelir. Mesai veya toplantılarının olduğunu eşine bildirir. Sermin içten içe aldatılma ihtimalini düşünür. Bir gün eşinin cebinde bir kâğıt bulur ve aldatıldığı doğrudur. Bu duruma çok üzülen Sermin, başlarda susar ve çaresizce bu durumun geçmesini bekler. Çünkü annesi de vaktinde aynı kaderi yaşamış ama sabretmiştir. Kendi kendine “sabretmek, sonunu beklemek!” (s.31) der.

Ali’nin akrabalarından Rezzan, hovarda bir kadındır. İlk kocası onu âşığıyla basmış, sonrasında Rezzan kocasından boşanıp âşığıyla evlenmiştir. Rezzan bu olayları yaşamasına rağmen pişkin pişkin ortalarda gezmektedir. Sermin, Rezzan’dan hoşlanmamasına rağmen ailecek görüşürler. Rezzan, Sermin’e kadınların da erkekleri aldatabileceği ve bunun normal olduğunu söyler. Bir erkeği beklemenin budalalıktan ibaret olduğunu anlatır. Bu söyledikleri Sermin’in yaşam tarzına tamamen aykırıdır. Bir gece yine kocasının cebinde bir not görür. Bu not Rezzan’a aittir. Kocasının Rezzan ile birlikte olduklarını öğrenen Sermin, deliye dönerek evden çıkar. “Allah’ım, dedi. Allah’ım bana cesaret ver, tahammül ver bana...” (s.58). Tren garına gelen Sermin, bir adamın kendisine yaklaşması sonucu, onunla birlikte gider ve tanımadığı o adamla birlikte olur. Bu birlikteliğin sabahında çok pişman olsa da iş işten geçmiştir. Utançla evine geri döner. Birkaç gün sonra hamile olduğu öğrenir. Tanımadığı bir adamdan hamile kalan Sermin, bu çocuğu kesinlikle istemez. “Kendisine her dakika günahını hatırlatacak bir insanı istemiyordu, isteyemezdi” (s.68). Çocuğu düşürmek için ne

gerekiyorsa yapar fakat çocuğu sağlıklı bir şekilde dünyaya gelir. Ali, karısına yaptığı hatalardan vazgeçer ve bir daha onu aldatmaz. Karısına ve çocuğuna bağlı bir adam olur. Sermin ise bu çocuğa hiçbir şekilde annelik yapmaz. Çocuğa bakıcı tutulur. Daha sonra Sermin'in kocasından bir de oğlu olur. "Allah'ın kendisini affettiğini, eğer bu affa layık olmasaydı, kendisine bu kadar güzel, bu kadar sevgili bir erkek çocuk vermeyeceğini düşünüyordu" (s.95). Kadın bu çocuğunu kendisi büyütür ona iyice bağlanır. Kızı ise babasının aşırı ilgisinden dolayı ona sımsıkı bağlanmıştır. Kız anneden uzak büyümüş, her türlü hırçınlığı yapmaktadır. Kardeşine devamlı zarar verir onun ölmesini ister. Sermin, kızı büyüdükçe ona yakınlaşmaya çalışır fakat kız müsaade etmez. Bir gün Sermin ile oğlu yolda yürürken, çocuk birden yola fırlar ve araba çarpması sonucu hayatını kaybeder. Sermin uzun süre sinir krizleri geçirir. Kocasını, Sermin'i toparlamak için uzunca bir süre çabalar. Sermin kızı için artık elinden geleni yapacaktır:

"Allah'ım, Allah'ım diyordu. Allah'ım ben cahil bir kadını. Bu yüzden sendeledim, düştüm. Vazifelerimi yüz akı ile başaramadım. Evime, kocama, bilhassa kızıma karşı haksızlıklarım oldu. Bana tahammül ver. Kızımın iyi bir insan olarak yetişmesini, mesut olmasını istiyorum Allah'ım. Bunu bana çok görme" (s.103).

Bir gün gazetede okuduğu bir haberde yıllar önce birlikte olduğu adamın resmini görür. Adam büyük suçlardan yargılanmaktadır. Kızına ne olursa olsun başından geçenleri anlatacaktır. Onun kendisini anlayacağını ve yanlış yollara sapmayacağını düşünür. Oysa kızına her şeyi anlattığında, beklenenin aksi olur. Kız sinirle Ali'yi arayarak ona her şeyi anlatır. Dünyası başına bir kez daha yıkılan Sermin artık ölmek ister. Evden uzaklaşır, kendini öldürmek ister fakat beceremez. O an aklına Doktor Servet gelir. Servet çok ünlü bir profesör olmuştur. Onu bulup kendisine yardım etmesini ister. Servet karşısında bitik bir halde Sermin'i görünce hatıraları canlanır. Hayatı boyunca sadece Sermin'i sevmiş ve hiç evlenmemiştir. Sermin kendisine çok kötü olduğunu ve ölmek istediğini söyler. Sermin iyice kötüleşmiştir. Hâlsiz hali ile başından geçen her şeyi Servet'e anlatır ve kriz geçirir. Aklını kaybeder. Sürekli ellerini yıkadığını fakat temizlenmediğini söyler durur. Sermin artık küçük bir çocuktan farksızdır. Gittikçe durumu kötüleşir ve Servet'in yanında hayatı son bulur.

Romanda yazar dini konuları işlemez. Olayların akışı içerisinde sadece birtakım dini ibarelere yer verir. Kahramanların hangi dine mensup oldukları açık olarak belirtilmemekle birlikte tüm kahramanların Müslüman oldukları konuşmalarından anlaşılmaktadır. Bu kahramanlar; Sermin, Servet, Ali, Malike, Rezzan, Alev, Işık, Havva, Fatma, Ömer, Gülsüm, Nevin ve Suat'tır.

2.19. Yeşil Babanın Tesbihi

Dini konuların yer aldığı İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Bektaşî tarikatının özellikleri de okuyucuya sunulur. Romanın kahramanlarından Eşref

ile Teyfik, bir tuhafiyeci dükkânı işletirler. Bir gün dükkâna gelen bir kız, güzelliği ve ağır başlılığıyla Eşref'in dikkatini çeker. Eşref yoğun çabaları sonucu kızın izini bulur. Bu kız, Bektaşî tarikatına mensup Kerim Beybaba'nın kızı Gülsüm'dür. Bektaşî tarikatına göre kızın sadece kendi içlerinden biriyle izdivacının mümkün olduğunu öğrenen Eşref, bu tarikata girmenin yollarını arar. "Fakat ben anladığımı söyledim ve bu kıza sahip olmak için birinci şart tarikata girmek olduğuna kanaat getirdim" (s.7). Tarikatın gereklerini yerine getiren Eşref, nasip alıp tarikata dâhil olmuş olur.

Akşam bahçede dolaşmaya çıkan Gülsüm, bir anda kendisine âşık olan Ali Ziya ile karşılaşır. Ali Ziya'nın izdivacına yanaşmayan Gülsüm, ona kendisini istemediğini net bir şekilde ifade eder. Gülsüm tam da ondan uzaklaşırken, Ali Ziya Gülsüm'ü zorla alıkoymaya çalışır. Tam da bu sırada, Gülsüm'ün boynundan hiç çıkarmadığı, babası tarafından kendisine verilen yeşil tespih, yere düşerek etrafa saçılır. Ertesi gün kalfa Bedriye Bacı, etrafa saçılan bu kehribar taneleri bulur. "Hak hayır evliye, dedi. Yeşil babanın tesbih taneleri... Burada işi ne? Bunu babası kızına vermemiş miydi?" (s.20).

Romanın diğer bir bölümünde Rıza Bey adında bir profesörden bahsedilir. Rıza Bey, eline geçen bir hatıra defteriyle sarsılır. Defter, vaktiyle yanında asistanlık yapan Fuat Remzi'ye aittir. Remzi, hayatı yoksulluk içinde geçen doktor asistan öğrencidir. Hayatını idame ettirmek için türlü işlerde çalışır. Girdiği bir barda dansörlük yapmaya başlayan Remzi, güzel bir kadınla karşılaşır ve o gece kadınla dans ederler. Uzun bir süre de o kadın hafızasından çıkmaz. Bir gün Rıza Bey, Remzi'yi zengin bir hastasına bakmak üzere görevlendirir. Hasta Ahmet Tosun Bey, bir ayağı kesilmiş ve uzun zamandır şeker tedavisi görmektedir. Ahmet Tosun'un eşi Leyla Hanım, Remzi'nin barda dans ettiği, o unutmadığı kadındır. Kadın kendisini hatırlamaz. Çünkü Remzi, imajını değiştirmiştir. Uzun süre yanlarında yaşayan Remzi, onların hayatlarına dair birçok ilginç olaylarla karşılaşır. Ahmet Tosun'un kâtipliğini yapan Ali Ruşen, Ahmet Tosun'un, kimsenin bilmediği oğludur. Ali Ruşen de Leyla Hanım'a âşıktır fakat Leyla Hanım net bir dille onu reddeder. Ali Ruşen, Leyla Hanım'ın kim olduğunu öğrenir. Yeşil tesbihi de bulan Ruşen, Leyla Hanım'ın hafızasının yerine gelmesi için ona her şeyi anlatarak bu tesbihi ona verir. Leyla Hanım başta ona inanmaz ama zamanla hatırlamaya başlar. Bu arada Ruşen, Remzi'nin Leyla ile yaklaşmasını kıskanır ve bir gece Remzi'yi zehirleyerek öldürür. Ertesi gün de Ali Ruşen kendini öldürmüştür. Böylelikle daha önceden Remzi'nin yazmış olduğu defterle her şey gün yüzüne çıkmıştır.

Ahmet Tosun'un eşi vaktiyle bir gemi kazası sonucu hafızasını kaybetmiştir. Leyla Hanım, romanın ilk bölümünde karşılaştığımız Kerim Beybaba'nın kızı Gülsüm'dür. Gülsüm boynundaki yeşil tespihini düşürdüğü gece, Ali Rıza tarafından kaçırılmıştır. Bunu duyan Eşref, Kerim Beybaba'dan müsaade isteyerek kızını Ali Rıza'nın elinden kurtarır. Kerim Beybaba da kızını kurtaran Eşref'e Gülsüm'ü verir. Ali Rıza hala Gülsüm'ün peşindedir. Babası bu durumun farkına vararak Eşref ile

Gülsüm'ün memleketlerinden uzaklara gitmelerini ister. Gemi yolculuğunu haber alan Ali Rıza, Elif Hoca adında bir üfürükçüye gider ve ona, geminin batması ve sadece Eşref'in ölmesi için muska yaptırır. Gemi batar ama Eşref de Gülsüm de kurtulmuştur. Yaşanan o gemi faciasında Gülsüm hafızasını kaybetmiş, Eşref de bu durumdan istifade ederek, önce kendi adını sonra da Gülsüm'ün adını değiştirmiş ve izlerini kaybettirmiştir. Eşref, Ahmet Tosun Bey'dir. Leyla Hanım da Gülsüm. Sonunda tekrar kavuşmuş olurlar.

Romandaki kahramanların hepsi Müslümandır.

Müslüman Olanlar: Teyfik, Eşref (Ahmet Tosun), Rıza, Kerim Beybaba, Gülsüm (Leyla), Derviş Nail, Ali Ziya, Bedriye Bacı, Dr. Rıza Feyzi, Ferit, Fuat Remzi, Ali Ağa, Ahmet Tosun, Refia Hanım, Dr. Şevki, Ruşen, Dr. Adil Rıfkı, Hasan Tahsin, Niyazi Bey, Neriman, Burhanettin.

2.20. Memnu Meyva

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* adlı bu romanında dini terimlere çok fazla yer verilmemiştir. Füsün ile Rona birbirlerini sevmektedir. Rona, Füsün'u görmeye Antalya'ya gelir. Füsün'a sürekli kendisiyle birlikte memleketine, Bodrum'a, gitmeyi teklif eder. Füsün, anne ve babasını bırakmayı düşünemez fakat Rona'ya olan sevgisi ağır basarak, onunla Bodrum'a giderler. Füsün, Rona'nın evine gittiğinde sadece annesiyle tanışır. Babası hep odadadır. Rona da sabahları evden erken çıkar, akşamları geç vakitte, sarhoş bir şekilde eve döner. Bu durum Füsün'un canını sıkmaya başlar. Ayrıca Rona, Füsün'a verdiği evlenme vaadini hala yerine getirmemiştir. Füsün zamanla Rona'ya olan güvenini yitirmeye başlar. Kendisine babasının olmadığını söylediği halde, babasının evde olduğunu gören Rona, evdeki gizemin sebebini anlamaya çalışır. Rona, babasıyla çok şiddetli tartışmalar yaşamaktadır. Babası ona devamlı "Allah, senin gibi bir evladı neden yaratmış, bilmem ki..." (s. 33) der. Füsün bazen odadan gelen sesleri duyar ama aralarındaki tartışmanın sebeplerini anlamaz. Bir gün Rona'nın annesiyle babası şiddetli bir şekilde kavga ederken Füsün bir takım şeyleri işitir. Rona, babasının anlattığına göre küçüklüğünden beri işe yaramaz, başıboş, yalancı biridir. Hiçbir iş yapmadığı gibi maddi olarak da ailesini sürekli zarara uğratmaktadır. Sürekli kızlarla da gönül eğlenceleri yaşar. Hevesini alır ve bırakır. Bunları duyan Füsün başta inanmak istemez. Rona eve döndüğünde babasının annesini ağlattığını görünce, babayla tartışmaya başlar. Baba evden çıkarak tarlaya doğru yürür. Rona da arkasından gider. Her şey o sırada olur. Baba ölmüştür. Annesi ve Füsün olanlara inanamazlar. Rona'nın babasını öldürdüğünü düşünürler. Oysaki baba silaha kurşun doldurduğu esnada tabanca patlayarak kendi kendini öldürmüştür. Olayın duyulmaması için de babayı tarlalarına gömerler. Sonraki günler Füsün için azap halinde geçer. Yaşadığı olayların şaşkınlığıyla pişmanlık yaşamaya başlar. Bir gün tarlalara doğru yürürken bir takım sesler işitir. Çalıların arasından gelen o sesler

Rona'ya aittir. Rona kendisini başka bir kızla aldatmaktadır. Kendisine söylediği lafları o kıza da söylediğini duyan Füsün çılgına döner ve oradan hızla uzaklaşır. Ertesi sabah Rona uykudayken, valizini alarak evden çıkar. Rona uyanıp pencereden Füsün'un elinde valizle gittiğini görünce hemen peşinden koşar. Füsün her şeyi gördüğünü ve kendisinden tiksindiğini söyleyince Rona çıldırır. Ona sahip olmak için üzerine saldırdığında, Füsün, Rona'nın cebindeki silahı alarak ona doğrultur. Silahın patlaması sonucu yüzü kanlar içinde kalan Rona kör olmuştur. Bu olay, Rona'nın ifadesi ile çok sürmeden kapanır. Rona ifadesinde, kendisinin silahla oynarken yanlışlıkla patladığını ifade etmiştir.

Tedavi için Rona İzmir'e gider. Olanları kaldıramayan Füsün evine dönmeye karar verir fakat tam da o esnada ailesinden mektup alır. Babası artık kızlarını reddettiklerini yazmıştır. Füsün hayatta yapayalnız kalmıştır. Kendisine tek sahip çıkan Rona'nın annesi Mehlika Hanım'dır. Her şeyden bunalan Füsün kendini dışarı atar. Yürürken gözü Mavi yelkenliye takılır. Bodrum'a ilk geldiğinde de Mavi yelkenli çok dikkatini çekmiştir. Füsün'un Efdal ile tanışması bu şekilde başlar. Mavi yelkenli Efdal'e aittir. Efdal ile Füsün sık sık buluşmaya başlarlar. Zamanla birbirlerine tutulurlar. Füsün geceleri Efdal'in yanında kalmaya başlar. Kısa bir süre sonra evlenirler. "... Allah ikinizi de fenalıktan korusun. Kederlerinizi sevince dönüştürsün, sizleri bir yastıkta kocatsın!" (s.137). Böylece nikâhları kıyılan Efdal ile Füsün birbirlerinin olmuştur.

Rona döndüğünde annesi ölüm döşegindedir. Çok sürmez annesini kaybeder. "Rona, annesinin huzurunda diz çökerek, Allah'tan, ruhunu aziz etmesi için dua etti" (s.171). Hayatta kimsesi kalmamıştır. Bir gece Efdal ile Füsün'u görür. Füsün'a giderek onun kendisine dönmesi için yalvarır fakat Füsün net bir dille reddeder. Bunu kaldıramayan Rona, Füsün'u boğmaya kalkar. Tam o sırada içeri giren Efdal ile boğuşurlar. Efdal'in uşağı cebinden çıkardığı bıçağı Rona'nın sırtına saplar. Rona sürünerek babasının mezarına ulaşmaya çalışır. "Büyük Tanrı! Şu zavallı delikanlıya, biraz kuvvet ver! ... Sen en büyük mabutlara bile hükmeden ölüm! Ona ihanet etme! Onu babasının mezarına kadar ulaştır!" (s. 189). Oraya güçlükle ulaşan Rona, hayata gözlerini yumar.

Efdal ile Füsün Mavi yelkenli ile açılarak adada yaşayacakları Mavi köşklerine doğru yola çıkarlar. Nihayet aşk yuvalarına varan iki sevgili evlenerek ömürlerinin sonuna kadar birlikte yaşarlar.

Romanda dini terimlere olayların akışı içerisinde yer verilmiştir. Kahramanların günlük konuşmalarından da anlaşıldığı üzere Müslüman oldukları kanısına varılır.

Müslüman Olanlar: Füsün, Efdal, Rona, Mehlika, Muazzez, Niyazi, Ahmet, Cafer Reis ve Fatma'dır.

2.21. Aygır Fatma

Dini motiflerin yer aldığı Osman Cemal Kaygılı'nın *Aygır Fatma* adlı romanı, Meşrutiyet döneminde yaşanan bir aşkı anlatır. Filmi de çekilen bu romanda dini motiflere, olayların akışı içerisinde rastlarız. Romanın başkahramanı Hasan, Mediha ile bir bayram günü, süslü arabaların birinde tanışır. İki de altı, yedi yaşlarındadır. “Baharın tam ortalarına rastlayan bir kurban bayramının ikinci günü idi” (s.7). O süslü muhacir arabalarında bir de darbuka ile zilli maşa çalan on dört on beş yaşlarında bir erkekle bir de kız vardır. Darbukacı kız, Hasan’a pek bir yakınlık gösterir. Ertesi gün yine aynı saatlerde bu arabalara binmek isteyen Hasan ile Mediha, annelerinden darbukacı kızın sayesinde izin alırlar. “Amm kızım, bak çocuklar evvel Allah, sonra sana emanet...” (s.16). Bayram günleri bu şekilde geçmiş olur.

Hasan ile Mediha o günden sonra birbirlerini görmezler. Okul başlar ve Hasan her gördüğü kızda, Mediha ve darbukacı kızın izlerine rastlar. Hasan on altı yaşına basar. Tiyatrolara merak salmaya başlayan Hasan, oralarda seyrettiği türlü türlü kadınlara hayranlık besler. Sürekli aklının köşelerinde hep kadınlardan biri vardır ama her kadında Mediha’yı arar. Yıllar sonra Mediha ile tekrar karşılaşır. Daha sonra kırlarda arkadaşıyla gezintiye çıkan Mediha, yine Hasan ile karşılaşır. Muhabbet ederlerken bir grup kopuk takımından kişilerin saldırısına uğralar. Tam o sırada gelen iri yarı bir kadın ile genç kızı, bu kopuk takımını döverek Hasan ile Mediha’yı kurtarırlar. “Yoksa onu, onların imdadına Allah mı göndermişti?” (s.67). Bu yardıma koşan genç kız, yıllar önce o süslü arabadaki darbukacı kızdır. İri yarı olan kadın da kızın annesi Aygır Fatma’dır. Hasan ile Mediha’yı alıp kır bahçesine götürür. Orada genç kız Zehra, onları üvey babası Alibey ile tanıştırır. Çocukluğundaki arabada bulunan diğer erkek çocuk Ahmet de Zehra ile evlidir. Oturup muhabbet ederler. Sonraki günlerde, Aygır Fatma’nın çocukları alıkoymasıyla ilgili dedikodular yayılır. İnsanlar iftiralara başlarlar. Sözde çocukları içki sofrasına oturttukları konuşulmaya başlanmıştır. Bu sözleri işiten Mediha’nın annesi Aygır Fatma’ya bağırıp çağırır. Ertesi gün de Mediha’nın amcasını yollar. O gün Hasan da onlardadır. Aygır Fatma olanı biteni anlatıp, Hasan’la da onu tanıştırmış, amca ikna olur. Amcanın, Mediha’nın annesine her şeyin doğrusunu anlatmasına rağmen, kadın kızını Hasan’dan da uzaklaştırmak için çok uzaklara götürür.

Hasan başına gelen bir takım olaylar neticesinde iki yıl hapis yatar. Çıktığında Mediha evlenmiş, Alibey baba vefat etmiştir. Mediha’nın evlendiğini öğrenen Hasan içkiye başlar. Zehra’nın kocası Ahmet de ölüm döşegindedir. Ahmet de öldükten sonra Zehra ile Aygır Fatma yapayalnız kalırlar. Hasan onları yalnız bırakmaz ve Zehra ile nişanlanırlar. Bu duruma önceleri çok üzülen Hasan’ın annesi sonradan Zehra’yı kabul eder. “Ne yapalım, diyordu, kader kısmet böyle ise böyle olsun, çöp çatan böyle çattı ise biz ne yapalım?” (s.147). Düğünün yaklaştığı sıralarda, bir gece Zehraların evi taşlanır. Saldırıya uğrayan Zehra vefat eder. Aygır Fatma da üzüntüsünden perişan bir halde

uzaklara gider. Hasan da tekrar içkiye başlar. “Mecnunun: “Leyla, Leyla! Derken Mevla’yı buldum!” dediği gibi o da artık: “Zehra, Zehra!” diye diye Mevla’sını bulmuştu” (s.157). Annesinin zoruyla yeniden iş aramaya başlar. Tiyatrolarda işe girer. Orada kendisini keşfeden bir adam, ona güzel bir oyun kurgulayıp kendisini oynatacağını söyler. Adamın istediği oyun türü, Hasan’ın hayatına çok benzer. Aygır Fatma isimli oyun yazılır ve sergilenmek üzere oyuncular aranır. Konya’dan gelen cilveli kadın, kahkahalarıyla dikkati çeker. Bu kadın Mediha’dır. Hasan çok şaşırır. Mediha, kocasından sürekli dayak yiyip işkence görmüş, sonra onun elinden başka bir gençle kaçmış. Sonrasında birçok kişiyle beraber olup batakhanelere düşmüştür. Hasan onu çekip kurtarmak ister fakat Mediha peşinde bir sürü belalısı olduğundan bahsederek onu reddeder.

Oyunun sergileneceği gün gelmiş, her yer tıklım tıklım dolmuştur. Oyunun sergilendiği esnada bir kadın kendini sahneye atarak herkese vurmaya başlar. Bu kadın Aygır Fatma’nın ta kendisidir. Günler önce bu ilanı görmüş ve intikam almaya gelmiştir. Hasan ile karşılaşan Aygır Fatma, onu bir kez daha gördüğü için çok sevinir. Hasan ona kendisiyle birlikte İstanbul’a dönmesi için yalvarır. İstanbul’a döndüklerinde Hasan annesini kaybetmiştir. Aygır Fatma artık Hasan’ın annesi olmuştur. Hasan’ı bir kızla evlendirir. Evlendiği kız, tesadüfen, Mediha’nın amcasının yanında çalışmaktadır. Hep bir yerlerde Mediha’dan izler, Hasan’ın kaderi haline gelmiştir.

Romanda geçen tüm kahramanların, olayların gidişatına bakılarak Müslüman oldukları kanısına varılır.

Müslüman Olanlar: Hasan, Mediha, Zehra, Aygır Fatma, Asiye, Ahmet, Şahinde Hanım, İsmail, Selahattin, Bahri, Rana, Zeynel, Süleyman, Alibey, Elmas, Zaika, Hilmi, Turhan, Ömer Efendi, Sıdika Hanım ve İhsan.

2.22. Yaralı Kurt

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* adlı romanında dini motiflere sıkça rastlamak mümkündür. Romanın başkahramanı Doktor Süleyman, kadınlar tarafından çok beğenilen çekici bir adamdır. Romanın başında bu kahramanla tanışmamız onun ölümü esnasında olacaktır. Şöyle ki, Ayşe ile Osman birbirlerini çok sever fakat Ayşe, Süleyman’ın çiftliğinde çalıştığı zamanlarda gönlünü Süleyman’a kaptırır. Bunun farkına varan Osman’ın gözü dönerek tabancasını onların üzerine doğrultur. O sırada Süleyman da silahını Osman’a karşı doğrulttuğunda mermi yanlışlıkla Ayşe’ye isabet eder. Osman’ın silahından çıkan kurşunun biri Ayşe’ye diğeri de Süleyman’a isabet etmiştir. Ayşe oracıkta can verir. Süleyman ise ölüm döşeginde yaşadığı tüm hayatını başucundaki arkadaşı Doktor Enver’e anlatır.

Süleyman, anne ve babasını kaybetmiş çok varlıklı bir ailenin oğludur. Hırsları, kadınlarla olan münasebetleri, yaşayışı açısından bir kurda benzetilir. Süleyman İstanbul’da bir akşam yan komşularını ziyaret eder. Komşu adamın iki güzel kızı vardır.

Süleyman kızları en son küçüklüğünde görmüş, kızların şimdiki halleri onu büyülemiştir. Büyük kız Mehlika daha önce evlenmiş ve kocasını kaybetmiştir. Onun kardeşi Mehpare ise henüz evlenmemiştir. Süleyman, Mehlika'nın kendisine olan ilgisini fark eder. Kısa sürede Mehlika ile yakınlaşırlar. Süleyman geceleri gizli gizli Mehlika'nın odasına gelir ve birlikte olurlar. Mehlika, Süleyman'ın aşkıyla sarhoş olmuş onsuz bir hayatı asla düşünememektedir. Bir gün Mehpare'nin yazmış olduğu bir mektup eline geçer. Orada kardeşinin Süleyman'a deliler gibi âşık olduğunu, onun için ölümü bile düşündüğünü öğrenir. "İşte bu, benim günahımın ilk acısı..." (s.96). Bunu, Süleyman ile paylaşır. Önce buna anlam veremeyen Süleyman zamanla Mehlika'dan vazgeçer ve Mehpare'yi gözüne kestirir. Mehlika'yı unutmuş yalnızca Mehpare'yi düşünmeye başlamıştır. Kısa bir süre sonrada Mehpare ile birlikte olmaya başlarlar. Mehpare ilk kez bir erkekle birlikte olmuş ve bunun verdiği mutlulukla her şeyi ablasına anlatmıştır. Mehlika'nın dünyası başına yıkılır. Bir gün Süleyman'ın yanına giden Mehlika, ona hakaretler yağdırır. Süleyman da bir anlık kendini kaybederek Mehlika'ya vurmaya, onu hırpalamaya başlar. O sırada gelen Mehpare her şeyi anlar. Çok büyük bir ihanete uğradıklarını gören abla kardeş birbirlerine sahip çıkarak, birlikte İstanbul'dan ayrılırlar. Süleyman o dakikadan itibaren ikisini de unutup verir.

Bir tren yolculuğu esnasında tanışan Leyla Hanım ile Süleyman, birbirlerinden çok etkilenirler. Diğer kadınlara hissettiklerini bu kadına da hissederek Süleyman, onunla da birlikte olur. Süleyman kadınlara olan zaafiyetine engel olamadığı için çoğunlukla kendine kızar ama yine aynı şeyleri tekrarlar.

Uzun zaman sonra babasından kalma çiftliğe giden Süleyman, bu kez orada Gözneli Ayşe adında bir kadınla tanışır. Dört ay boyunca Gözneli Ayşe çiftlikte, Süleyman'ın metresi olarak yaşar. Sonrasında Süleyman yine ondan da sıkılır ve onu bırakarak İstanbul'a döner. Ayşe hamile kaldığını öğrenir. Bu terkedilişe dayanamayarak kendini öldürür. Bunu duyan Süleyman üzülür fakat aradan birkaç gün geçince onu da unutup. İstanbul'a döndüğünde Mehlika'nın kendisini aradığını öğrenir. Mehlika'nın Süleyman'ı aramasının sebebi, kardeşi Mehpare intihar etmiştir. Ölmeden önce de Süleyman'a yazdığı mektupta hamile olduğundan da bahsetmiştir. Süleyman kahrolur. "Manevi bir acı içindeydim ki, bu benim gözlerimde yaşlar halinde toplanıyor, başımın üstünde bir meleğin kanat seslerini duyuyorum. Ölüm, uzaklardan duyulan çok hüznü bir ses gibi, kalbime işliyor... Zavallı Mehpare..." (s.248). Mehpare'nin ölümünün ardından kızlarının acısına dayanamayan anne ve baba da ölmüştür. Mehlika da İzmir'e yerleşmiştir. Sürekli kadınların ahını alan Süleyman, kasabada da karıştığı yine gönül meselesi yüzünden vurulmuştur. Romanın başında vurulmasıyla tanıdığımız kahraman, hayat hikâyesini tamamlayamadan vefat eder. Süleyman'ın bu hastalıklı yaşamı böylece son bulmuş olur.

Romanda dini motiflere sıkça yer verilmiştir. Kahramanların dinine dair net bir bilgi yoktur. Romanın bazı bölümlerinin başında Tevrat'tan alıntılar yer alır. “Ve Yakup Rahelin de yanına girdi. Ve Raheli de Leadan ziyade sevdi Laba'nın.” Tevrat, Tekvin 28 (s.139).

2.23. Atmaca

Peride Celal'in *Atmaca* adlı bu romanında kahramanların dini duygularına yer verilmediği gibi dini konular da çok fazla işlenmemiştir. Handan ve Meliha iki kız kardeştir. Handan, daha yeni genç kızlığa adım attığı sıralarda Kemal ile tanışır. Kemal, Handan'ın ilk heyecanıdır. Sık sık görüşmeye başlarlar. Kemal de Handan'a onu çok sevdiğini söyler durur. Bir gün ansızın Kemal çeker gider. Handan üzüntüsünden hasta olur. Kendisini zor da olsa toparlayan Handan, bir süre sonra Faruk ile evlenir ve bir kızları olur. Faruk ile evlilikleri çok monoton geçmektedir. Handan'ın aklının bir köşesinde hep Kemal vardır. Bu yüzden kocasıyla bir türlü mutlu olamaz. Kocasını evlendikleri andan itibaren Handan'daki durgunluğa hiçbir anlam veremediği hâlde ona iyi bir koca olur.

Handan'ın ablası Meliha da Sakıp ile evlidir. Kocasını zengin bir adamdır. Meliha Handan'ın aksine yaşamayı eğlenmeyi sever. Kocasını Reşit Namık ile aldatan Meliha, bundan vicdan azabı da duymaz. Handan defalarca ablasını uyarmış fakat ona laf dinletememiştir.

Handan, bir akşam eve doğru yürürken arkasında bir karaltı görür. Bu karaltının Kemal olma ihtimali zihnini bulandırır. “Yarabbim, Yarabbim!” diye mırıldandı. “Çıldırıyor muyum?” (s.9). O günden sonra Kemal'i daha çok düşünmeye başlar. Hiç ummadığı anda Kemal'i karşısında gören Handan, tekrar Kemal ile görüşmeye başlar. Kemal sürekli Handan'ı çağırarak ve onunla beraber olmaktadır. Başlarda Kemal'e koşa koşa giden Handan, kısa bir süre sonra yaptığına ne kadar yanlış olduğunu anlar. Kemal'e her ne kadar bir daha gelmeyeceğini söylese de Kemal buna müsaade etmez. Handan, Kemal'in bu zorlayıcı tavırlarından dolayı ondan iyice nefret etmeye başlar. Kemal için Handan saplantı haline gelmiştir. Handan'ın kendisini bıraktığında çok kötü şeylerin olacağını Handan'a defalarca kere hissettirir. Handan kaçıp kurtulmak istese de Kemal'den çok korkmaktadır.

Cemal, Faruk'a akraba gelir. Sık sık görüşen Cemal ile Handan arasında bir dost ilişkisi başlar. Faruk'un gözü de Cemal'in karısı Sabahattin'in üzerindedir. Sabahattin çapkın ve gösterişli bir kadındır. Handan, kocasının Sabahattin'e olan ilgisinin farkındadır fakat çok aldırış etmez. Cemal de Handan'a karşı bir şeyler hisseder ve ona her fırsatta her ne sıkıntısı olursa olsun kendisiyle paylaşabileceğini ifade eder. Son zamanlarda Handan'ın durgunluğu, iyice zayıflaması Cemal'in gözünden kaçmaz. Çok bunalan Handan, bir gün Cemal'in yazıhanesine gidip ona başından geçen her şeyi anlatır. “Evet, onu ben yarattım ve bu yarattığım şeye taptım. Ne çocukluk Allah'ım!”

(s.157). Handan'ı çok iyi anlayan Cemal, ona, kocası ve kızını da alarak kendi çiftliklerine gitmesini söyler. Böylelikle hem Kemal'e izini kaybettirecek hem de kendisini toparlayacaktır. Çiftlik fikrini kocasına açtığına Faruk işinin çok olduğunu bahane ederek gitmeyi reddeder. İsterse kızıyla birlikte kendisinin gidebileceğini söyler. Handan da kızını alarak Cemal ile birlikte çiftliğe giderler. Kısa süre içinde Handan kendisini toparlar. Kızı da çiftliği çok sever. Bir gün ablasından bir mektup alır. Meliha, mektupta Faruk'un Sabahat ile adının çıktığını, artık dönüp kocasının yanında olması gerektiğini söyler. Ayrıca, Meliha hamiledir ve sevgilisinden tamamen ayrılmış ve kocasına sıkı sıkı bağlanmıştır. Bu haberi alan Handan ablası için çok sevinir. Faruk ile Sabahattin'in aralarındaki etkileşimi daha önceden fark eden Handan, duyduklarına şaşırılmaz. Bir gece Cemal, Faruk'tan mektup aldığını ve Faruk'un boşanmak istediğini yazdığını Handan'a söyler. Bu konuşma esnasında Cemal de Handan'a olan aşkını gizlemez. Handan da orada geçirdiği zaman boyunca Cemal'e âşık olduğunu anlayarak Cemal'in duygularına karşılık verir.

Kemal, Handan'ın izini sürmüş ve onu çiftlikte bulmuştur. Kendisini terk etmesine dayanamayan Kemal, Cemal ile Handan'ın aşkına da şahit olunca delirir ve silahını çekerek Handan'ı vurur. O korkuyla Kemal oradan hemen kaçır gider. Handan, Cemal'in kollarında ona, bu olayı kimsenin bilmemesi için yalvarır. Herkese Faruk'un kendisini boşayacağı için kendi canına kıydığını söylemesini ister. Çünkü bu olay duyulursa herkes kendisini kötü kadın olarak adlandıracak, kızı da belki kendinden nefret edecektir. Bu yüzden Cemal de Handan'a oracıkta söz verir. Handan çok geçmeden hayata gözlerini yumar. Herkes Handan'ın kendi canına kıydığını zanneder. Buna tek inanmayan ablası Meliha, Cemal'i zorlayarak tüm gerçeği ondan dinler. Bu gerçek Meliha ile Cemal arasında sonsuza dek sır olarak kalır. Cemal avukatlığı bırakıp çiftliğe yerleşir ve ömrünün sonuna kadar sevdiği fakat kavuşamadığı kadının mezarının bekçisi olarak kalır. "Bana gelince, o aziz insanın yattığı toprağın başında, ölünceye kadar mezarının bekçisi olarak kalmak istiyorum" (s.208).

Romanda dini unsurlar çok fazla ele alınmamıştır. Birkaç dini unsura kahramanların günlük konuşmalarında yer verilmiştir. Romanın içeriğinden de anlaşıldığı üzere kahramanların hepsi Müslümandır. Bunlar: Handan, Meliha, Faruk, Cemal, Kemal, Sakıp, Nejat, Reşit Namık, Evin, Fethi Bey, Servet Hanım, Sabahat, Orhan, Nihal, Zuhale, Feriha Hanım, Ayşe Teyze, Dilber, Fatma Hanım, İhsan ve Sabriye'dir.

2.24. Yolcu Nereye Gidiyorsun

Sâmiha Ayverdi'nin batılılaşma sorunsalı üzerinde yoğunlaştığı *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı bu romanında, birtakım dini motiflere rastlamak mümkündür. Romanda insanın hayatını yolculuğa benzeten yazar, Adli karakteri üzerinden o dönemin sorunlarını ele alır. Adli'nin ailesi Tanzimat döneminde yaşayan alafranga özentisi

insanlardır. Adli, ikiz çocuklardan sonra doğar. Rıdvan ve Jale, annesi ve babası tarafından özenle yetiştirilmesine rağmen Adli için aynı durum söz konusu olmaz. Adli hep sevgi ve ilgiden yoksun, dışlanarak büyür. Zaman ilerledikçe Adli ile ailesi arasındaki uçurum giderek büyür.

Adli'nin babası Asaf Bey, romanda, demiryolu şirketinde çalışan, Edebiyat-ı Cedide'ye gönül vermiş insanlarla oturup kalkan sözde aydın bir kişilik olarak geçer. Annesi Nemide Hanım ise piyano çalmaya meraklı alafranga özentisi bir kadındır. İkiz olan Rıdvan ve Jale'yi de bu doğrultuda yetiştirmeye çalışırlar. Adli ise tamamen onlardan farklı kendi yolunu seçmeye çalışır. Adli'nin Ziver adında paşa bir amcası vardır. Ziver Paşa, hemen hemen herkese bir zararı dokunan, yönetime yakın zalim bir kişiliktir. Herkes ondan korkar. "Yüzüne karşı Ziver Paşa Hazretleri deyip el pençe divan duranların, arkasından Zakkum Ziver, Hafiye Ziver dediklerini sütbabam Atıf Bey'den kaç defa duymuştum" (s.23) der Adli. Paşanın şımarık büyütülmüş, kız peşinde koşmaktan başka bir işi olmayan bir de Rami adında oğlu vardır. Rami'nin de babası gibi çevresine hep zararları olur.

Adli'nin yetişmesinde manevi katkı sağlayan kişilerden birisi Cem Bey'dir. Cem Bey, hayata tasavvufi açıdan bakar. "Kendini unuttuğun vakit Allah'ı zikret" der (s.43). Cem Bey Adli'nin her yönden gelişmesinde ona büyük katkı sağlar. Cem Bey kendisi için anlam ifade eden sözleri biriktirir ve Adli'ye o müsveddeleri vererek temize çektirir. Her biri Adli için de derin anlamlar ifade eder. "Allah kullarına acılığa ait bir şey verdi mi, tatlılığı da onun kalbinden uzak tutmaz. Musibet ve kahrı ondan bilerek tahammül, en doğru müdafaa silahıdır" (s.69) der Cem Bey. Adli onun bu anlamlı sözlerinin derinliklerine inerek kendine bir yol seçer. Adli evden uzaklaştırılmak amacıyla yatılı olarak gönderildiği Galatasaray Lisesi'nde tam anlamıyla olgunlaşır. Batılı bir lisede doğu-batı sentezini özümseyen Adli, tam bir Türk vatansever olarak kendini yetiştirir. Cem Bey'in yanında dayısı Nazım Bey'in de Adli üzerindeki katkısı yadsınamaz.

Adli, Galatasaray Lisesi'nde Sinan ile tanışır. Sinan'ı Cem Bey'e çok benzetir. Ara tatillerde sık sık büyükannesinde kalan Adli, orada uzak bir akraba olan Mecbure ile tanışır. Mecbure gördüğü bütün kadınlardan çok farklıdır. Kısa zamanda ona âşık olan Adli, Mecbure'nin de Sinan'a olan ilgisini fark eder. Belli bir süre Sinan'ı Mecbure'den uzak tutar. Mecbure'ye bir türlü açılmayan Adli, ona hikâyeler, sözler okuyarak hislerini anlatmaya çalışır.

Adli'nin kardeşi Jale, Rami ile evlenir ve kısa bir süre sonra ayrılırlar. Rami de babasının paralarıyla yurtdışına gider. Zamanla maddi durumu kötüleşen Ziver Paşa hayatını kaybeder. O günden sonra Adli ve babası, Ziver Paşa'nın hanımına bakmaya başlarlar. Kısa bir süre sonra Paşa'nın hanımı da hayatını kaybeder. Yaşanılan olaylar Asaf Bey'i de etkiler. Eskisi gibi itibarı kalmayan Asaf Bey, çevresindeki insanlar tarafından da yalnız bırakılmaya başlanır. Adli'nin birçok kişi tarafından takdir görmesi,

ailesinin de dikkatinden kaçmaz. Ayrıca o kadar dışlanmışlıklara rağmen Adli, maddi ve manevi ailesine yardım eder. “Ziver Paşa’nın kardeşi olmaktan başka günahı bulunmayan babam da işinden çıkarılmış, bu suretle evin bütün yükü artık tamamıyla benim üstüme kalmıştı” (s.378).

Sinan Balıkesir’e tayin olduğu zamanlarda Adli, Mecbure’ye daha da yakınlaşır. Mecbure de Sinan’ın kendisine ilgisinin olmadığını düşündüğü için onu unutup kendisini çok seven Adli ile evlenmeye karar verir. Sinan’ın çıkıp geldiği bir gün Adli, onun da Mecbure’yi sevdiğini öğrenir. Bunun üzerine kendi duygularından kimseye bahsetmeyerek Sinan ile Mecbure arasından tamamen çekilmeye karar verir. Onların mutlu olması için Mecbure’ye son kez bir mektup yazarak, ona veda eder. “Bu beni senden koparıp kendine çağıran Mevlâ’nın daveti mi? Nedir bu, nedir?” (s. 492). İstanbul dışına tayin olarak hayat yolculuğuna kaldığı yerden devam eder.

Romanda dini motifler karşımıza çıkmaktadır. Türk İslam kültüründen uzaklaşan alafranga kişileri ele alan yazar, dini unsurlara da sıkça yer vermiştir. Bu unsurlara daha çok Cem Bey’in sözlerinde rastlarız. Dini motiflerden birkaçı şunlardır: Allah, şükür, ölüm, cenaze, sevap, günah, dua, namaz, sure ve muskadır. Romanda yer alan tüm kahramanlar Müslümandır. Bunlar: Adli, Avni, Asaf Bey, Süleyman Ağa, Nemide Hanım, Ziver Paşa, Yekta Hanım, Rıdvan, Jale, Rami, Cem Bey, Hatemi Efendi, Asım, Şahende Hanım, Selami, Sinan, Fahrünnisa, Mecbure, Nazım Bey, Nesime, Atıf Bey ve Gülfem’dir.

2.25. Gene Geleceksin

Nezihe Muhittin’in *Gene Geleceksin* adlı bu romanı, aşk ve ıstırap üzerine kurgulanmıştır. Romanda kahramanların din duygusu az da olsa ele alınmış, birtakım dini motiflere yer verilmiştir.

Semra, yıllar sonra hasretle beklediği tek aşkı Fikret’i karşısında görünce çok sevinir. Fikret, Semra’ya artık kendisini sevmediğini, oğlunu yanına almak için geldiğini söyler. Duydukları karşısında acı çeken Semra, oğlunu ne pahasına olursa olsun kendisine göstermeyeceğini söyler. Fikret de çocuğunu almak için mahkemeye başvurur. Mahkemede başından geçenleri anlatan Semra, evlidir. Kocasını hiç sevmez. Ondan bir de kızı vardır. Fikret ile de o sıralarda tanışmış birbirlerine âşık olmuşlardır. Kısa bir süre sonra Fikret, Semra’nın evli olduğunu öğrenir fakat hala görüşmeye devam ederler. Bir gün Semra’nın kızı hastalanarak vefat eder. Uzun zaman kendine gelemeyen Semra’yı Fikret teselli etmektedir. Nihayet Semra kocasını terk eder. Ferit de bu sıralarda eğitimi için yurtdışına gider. Uzun süre görüşemezler. Ayrılığa daha fazla dayanamayan Semra da onu görmeye yurtdışına gider fakat Ferit ona eskisi gibi ilgi göstermez. Ondan ayrılmak korkusu duyan Semra, Ferit’e bir oğullarının olduğunu, isminin de Ferit olduğunu söyler. Ferit, duyduklarından sonra Semra’ya yeniden yakın davranmaya başlar. Birkaç gün kaldıktan sonra tekrar İstanbul’a dönen Semra, Ferit’in

kendisine geleceği günü dört gözle beklemektedir. Beklediği gün gelir fakat Ferit kendisini artık sevmemekte sadece oğlunu istemektedir. Mahkeme reisine tüm bu olanları anlatan Semra, çocuğunun yerini kesinlikle bildirmeyeceğini söyler. Semra'nın başından geçenleri dinleyen mahkeme reisi, Fikret'i, Semra'yı kendisine eş yapmamakla suçlar. Ferit ise yurtdışında evli olduğunu ve Semra'nın da her ne kadar kocasını terk etse de resmiyette hala evli olduğunu söyler. Mahkeme reisi de: “evli bulunduğu halde gayri meşru münasebetlerde bulunduğunu itiraf eden ve intikam hissi ile hareket ediyormuş gibi görünerek hakikatte gayri meşru çocuğunu imha ettiği şüphesini manasız ısrarlarıyla takviye eden Semra'nın derhal tevkifini ve mevkufen muhakemesinin devamını talep ediyorum” (s.25) diyerek Semra'yı tevkif eder.

Semra cezaevinde iyice hastalanır. Avukat Şükran Hanım, Semra'nın durumuna çok üzülerken onun davasını alır. Yanına konuşmaya gittiğinde Semra'nın çok kötülediğini görür. “Ben Allah'a gidiyorum... Allah'ın huzuruna giden bir insanın mahkeme karşısında beraat etmeye ihtiyacı var mıdır?” (s.38) diyen Semra, daha sonra Şükran'ın samimiyetine inanarak, ona her şeyi anlatır ve aslında Fikret'ten bir çocuğunun olmadığını söyler. Fikret'i kaybetme korkusuyla söylemiş olduğu bu yalan artık Şükran ile Semra arasında ilelebet sırdır. Semra'ya söylediklerine pişman olan Fikret onu ziyarete geldiği gün Semra'nın ölümüyle karşılaşır. Semra'ya onu ne kadar çok sevdiğini söyleyemeden kaybetmesi ve oğlunu da bir daha asla bulamayacağı düşüncesiyle oradan büyük bir vicdan azabıyla ayrılır.

Avukat Şükran bir gece yolda yürürken ihtiyar bir kadına rastlar. Kadın soğuktan donmuş bitap bir haldedir. Yanına gittikten kısa bir süre sonra kadın vefat eder. Koşarak ninesinin yanına gelen çocuğun haline acıyan Şükran, onu yanına alır. Çocuğun isminin Fikret olduğunu öğrenen Şükran, Semra'yı hatırlayarak üzüdür. Fikret'i evlat edinir. Fikret'e annesinin kim olduğunu sorduğunda, Fikret, yıllardır ninesiyle birlikte yaşadığını, bir kadının bir kere gelip ninesiyle bir şeyler konuşup, kendisine de bir sürü oyuncaklar bırakıp gittiğini söyler. Şükran'ın soruları karşısında annesinin adının da Semra olduğunu onaylar.

Fikret büyümüş yakışıklı bir delikanlı olmuştur. Gittiği lisede karşısına çıkan kıza âşık oluverir. Tesadüfen kızın da adı Semra'dır. Semra ile Fikret sık sık buluşurlar. Kısa bir süre sonra Semra'nın ısrarlarıyla nişanlanmaya karar verirler. Semra'nın babasıyla konuşmaya giden Fikret, öğrendikleriyle sarsılır. Semra'nın babasının adı da Fikret'tir. Baba, Fikret'e annesi ve babasıyla ilgili sorular sorunca, aldığı cevaplar karşısında yıkılır. Semra ile Fikret'e asla evlenemeyeceklerini, kardeş olduklarını söyler. Yaşadığı vicdan azabıyla baba Fikret hayatına son verir. Tek gerçeği bilen Şükran, onların asla kardeş olmadıklarını, her şeyin bir tesadüften ileri geldiğini söyleyerek evlenmelerini sağlar. Semra ile Şükran arasında mezara kadar gidecek bu sır, iki gencin mutluluğu için açıklanmıştır.

Romanda ele alınan dini terimler kahramanların günlük hayatlarıyla sınırlıdır. Konuşmalarından da edinilen bilgiye göre kahramanların hepsi Müslümandır. Bunlar: Fikret, Semra, Ali Nihat ve Şükran'dır.

2.26. Mazinin Sesi

Güzide Sabri'nin *Mazinin Sesi* adlı romanında kahramanların din duygularından bahsedilmediği gibi dini unsurlara da pek fazla yer verilmemiştir. Yalnızca olayların akışı içinde bir takım dini motiflere rastlarız.

Başkarakter Feriha, kışın İstanbul'da yazın ise adada vakit geçirmektedir. Annesini kaybetmiş ve babasıyla yaşamaktadır. Baba Cahit Bey kızına karşı çok ilgili değildir. Adada yan komşuları olan Hüseyin Şakir ise, Cahit Bey'in aksine kızı Nuran'ın üzerine çok düşmektedir. Hüseyin Şakir, eşini veremden kaybettiği için, kızının en ufak hastalığında endişelenmektedir. Sık sık bir araya gelen Feriha ile Nuran yakın arkadaş olurlar. Nuran, Server'i deli gibi sevmektedir. Bu sırrını Feriha ile paylaşır. Server, oldukça çapkın bir delikanlıdır. Nuran bu durumun farkında olmasına rağmen ondan vazgeçemez. Bir baloda Server'in annesi Kamuran Hanım'ı gören Hüseyin Şakir, mazinin sesini duyar. Şöyle ki, geçmişte Kamuran Hanım'ı sevmiş fakat o başkasıyla evlenmiştir. Bu maziden Kamuran Hanım'ın haberi yoktur. Hüseyin Şakir, Kamuran Hanım'a bir mektup yazarak adadan çok uzaklara gitmeye karar verir. Mektupta, vaktiyle yanlarında çalışan öksüz ve yetim bir çocuk olduğu, Kamuran Hanım'a âşık olduğu, Kamuran Hanım'ın ise sevmediği bir adamla evlendiğine şahit olduğunu anlatır. Mektubu okuyan Kamuran Hanım, çok üzülür. Maziye biraz olsun telafi etmek için Nuran'ı, oğlu Server'e istemeye karar verir.

Hüseyin Şakir, Nuran'ı da alarak Feriha'ya vedalaşmaya giderler. Nuran çok üzgündür. Hem Feriha'dan hem de Server'den ayrılmak istememektedir. Feriha da Hüseyin Bey'e âşık olmuş gitmelerine tahammül edememektedir. Tam vedalaşma anında Kamuran Hanım köşke Hüseyin Bey ile konuşmaya gelir. Ondan Nuran'ı Server'e ister. "Nuran'ı Allah'ın emriyle isteyeceğim de ondan..." (s.46). Bunu duyan Nuran çok mutlu olur ve böylece gitmekten vazgeçerler. Kısa bir süre sonra nişanlanırlar.

Kamuran Hanım, Hüseyin Bey'e yakınlaşmaya başlarken, Hüseyin Bey de Kamuran'a karşı artık hiçbir şey hissetmediğini anlar. Feriha'nın hisleri karşılıklıdır. Hüseyin Bey'in Feriha ile yakınlaşmasının farkına varan Kamuran Hanım, düğün işini yokuşa sürer. Nuran durumun farkındadır. Babası ile Feriha'nın yakınlaşması kendi mutluluğuna engel olacaktır. Feriha ile konuşan Nuran, ona babasını bırakmasını, Numan ile evlenmesini, aksi takdirde kendi mutluluğunun sona ereceğini söyler. Böylece, Nuran, Server ile Feriha da Numan ile evlenip gider. O günden sonra Hüseyin Şakir hastalanarak yatağa düşer. Hasta yattığı yatağında daima Feriha'nın o bomboş evini gözler durur. Onun için aşk mazi olmuştur.

Romanda kahramanların konuşmalarından yola çıkarak onların Müslüman olduklarını kanısına varılabilir. Bu kahramanlar: Feriha, Cahit Bey, Nedim Paşa, Halil Bey, Nuran, Hüseyin Şakir, Kamuran, Server ve Numan'dır.

2.27. İlk Puse

Bir kızın felakete sürüklenişini konu edinen Fahrettin Pakkan'ın bu romanında, dini unsurların kullanımı oldukça azdır.

Yıldız, yatılı bir mektepte okuyan, hayatta teyzesinden başka kimsesi olmayan saf ve temiz bir kızdır. Mektep arkadaşı Mesude, Yıldız'ın hayatını çöküşe doğru sürükler. Yıldız, Mesude'nin ısrarları üzerine Orhan isimli gençle buluşmaya gider. Orhan, Yıldız'ı baş başa olacakları bir mekâna götürür. Yıldız çok tedirgindir. Hayatında ilk defa bir erkekle yalnızdır. Orhan'ın ısrarı üzerine bir iki kadeh içerler. Günün sonunda Orhan, Yıldız'ı belinden kavrayarak dudağından öper. Yıldız için bu ilk busedir. Mektebe döndüğünde kendisini çok kötü hissederek olanı Mesude'ye anlatır. Mesude bunu çok normal karşılar. Yine bir gün Mesude, Cemil, Orhan ve Yıldız birlikte çıkarlar. Tenha yerlere giderler. Yine Yıldız'a zorla içki içiren Orhan, bir tenhada Yıldız'a sahip olur.

Mektebe dönen Yıldız saatlerce ağlar, perişan olur. Mesude ise hâlâ yaptığıının yanlış olmadığını ona söyler durur. Kısa bir süre sonra Yıldız ile Mesude'nin, erkek arkadaşlarıyla yaşadıkları duyulur ve her ikisi de mektepten atılırlar. O an anlar ki kendisine en büyük kötülüğü yapan arkadaşı Mesude'dir. "Yarabbi, bir kadın, bir erkekten ziyade fena ruhlu ve ahlaksız bir kadın arkadaşından sakınmalı imiş, diye düşündü" (s.37). Yıldız'ın mektepten kovulduğunu duyan teyzesi de ona yüz çevirir. Hayatta bir başına kalan Yıldız, Orhan'dan medet umar. Orhan ise evlenmeyi aklından bile geçirmez fakat Yıldız, bir gün evleneceklerine inandığı için Orhan'la yaşamaya başlar. Bu düşüncesini Orhan'a açtığında, böyle bir şeyin asla olmayacağını söyleyen Orhan, Yıldız'ı pansiyon odasında bırakıp gider. Günlerce yalnız kalan Yıldız'ın parası tükenmeye başlar, kendini idare etmenin yollarını aramaya koyulur. Pansiyonun sahibi Marika, Yıldız'a uygun bir iş bulduğunu söyleyerek onu bir tüccara yönlendirir. Tüccar, Yıldız'a göz koyar. Ona sarkıntılık edeceği sırada Yıldız, oradan kaçarak uzaklaşır. Olanları Madam Marika'ya anlatır. Marika ise ona yardımcı olacağını söyler. O günden sonra Yıldız ile Marika akşamları sık sık birlikte yemek yerler. Bir akşam Marika, Yıldız'a öyle çok içirir ki Yıldız kendinden geçer. Marika, iyice sarhoş olan Yıldız'ı o gece bir erkeğe satar. Kendine geldiğinde çıldıran Yıldız, hızlıca eşyalarını toplayarak pansiyonu terk eder. Her şeye rağmen direnir. Sürekli bir iş arar fakat bulduğu tüm işlerde güzelliği başına bela olur. Belli bir süre eşyalarını satarak hayatını devam ettirmeye çalışan Yıldız, satacak bir eşyası kalmadığında günlerce aç kalır, hastalanır. Sokakta rastladığı bir adam, onun bu perişan halini görür ve onu yemeğe davet eder. Açlıktan harap olan Yıldız bu teklifi geri çeviremez. O günden sonra her gün bir erkekle

beraber olan Yıldız, bir lokma ekmek uğruna tüm hayatını mahvetmiştir. Her gün biraz daha çöker, yıpranır, hastalanır. Bir gece yine bir erkekle çıkan Yıldız, karşı kaldırımda Orhan'ı yanında bir kızla birlikte görür. Hızla yanındaki erkeğin kolundan sıyrılan Yıldız, bir otomobilin çarpmasıyla yere yığılır. Yıldız'ın başına toplanan kalabalığı gördüğü halde aldırış etmeden geçip giden Orhan, hiçbir zaman onun Yıldız olduğunu bilemeyecektir. Çok sürmeden Yıldız oracıkta hayata veda eder.

Romanda kahramanların dini inançlarıyla ilgili bir bilgi verilmemiştir. Yalnızca olay akışı içerisinde birtakım dini unsurlara rastlamaktayız. Madam Marika haricindeki diğer kahramanların Müslüman oldukları düşünülebilir. Bunlar: Yıldız, Orhan, Mesude, Cemil, Nebile, Rıfat, Mebrüre ve Yahya Bey'dir.

2.28. Aşk Ölür Mü?

Yakın bir mazide, şehit olmuş bir deniz subayının hatıra defterinden alınan notlarla oluşturulmuş Reşat Engin'in bu eserinde, yer yer dini motiflere rastlanmaktadır. Yıldız ile Muazzez mektep arkadaşlarıdır. Deniz subaylarının bulunduğu gemi, İstanbul'a demir attığı gün Yıldız'ın içi içine sığmaz. Yıldız ile Nejat adındaki genç subay, birbirlerini çok sevmektedirler. Yıldız, onu göreceği için çok heyecanlıdır. Bu durumun farkına varan Muazzez, olanları kendisine anlatması için Yıldız'ı sıkıştırır. Yıldız da, Nejat'ın kendisine yazmış olduğu mektupları Muazzez'e vererek onları okumasını söyler. Mektuplarda Nejat, Yıldız'a olan büyük aşkını sayfalarca anlatmıştır. "Bütün bu güzelliklere malik olan genç bir kıza ilah gözle bakmak, onu bir aşk mabudesi gibi tutmamak, nasıl kabil olurdu?" (s.34). Aynı şekilde Yıldız'ın da kendisini çok sevdiğinden bahseder.

Mektep biter, Muazzez Antalya'ya memuriyet için başvurur. Oraya gittiğinde Yıldız ile karşılaşır. Yıldız, kendisinden çok önce oraya gitmiş, öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Karşılaşan iki sıkı arkadaş hasret giderirler. O sırada Muazzez, Yıldız'a Nejat'ı sorar. Yıldız da onun öldüğünü söyler. Yıldız, Muazzez'i kaldığı eve götürür ve o gece başından geçenleri arkadaşına tek tek anlatır.

Birbirlerini çok seven iki genç, sık sık görüşmeye başlarlar. Bir gün Nejat tesadüfen Yıldız'ın annesi Leyla ile tanışır. Leyla Hanım çok genç ve dikkat çekici bir kadındır. Nejat'a kur yapmaya başlar. Nejat önceleri bunun farkına varmaz. Aradan geçen zaman içerisinde aileler de Nejat ile Yıldız'ın aşklarına şahit olup onları nişanlamaya karar verirler. "Ne mesut bir tecelli Allah'ım!" (s.68). Güzel bir nişanın ardından birkaç gün sonra Yıldız sık sık hastalanmaya başlar. Nejat, bu duruma bir anlam veremez. Bir gün Yıldız'ı yoklamaya gittiğinde kapıyı açan Leyla Hanım onu önce kendi odasına götürür. Nejat'ı kendine zorla çekip öpeceği sırada Yıldız gelir. Gördükleri karşısında oracıkta bayılır. Onu kendisine getirmeye çalışan Leyla ile Nejat, çok endişelenirler. Leyla, Yıldız'ın yine çok hastalanmasından korkarak, Nejat'a az önceki yaşananları hiç olmamış sayalım diye yalvarır. Nejat da zaten yaşanan durumun

utancından olanları yaşanmamış sayacaktır. Yıldız kendine geldiğinde Nejat ona her şeyi anlatır.

Yıldız ailesi ile birlikte gizlice İzmir'e taşınırlar. Yıldız'ın babası, Nejat'ın babasına mektup yazarak yüzüğü atıklarını bildirir. Ayrıca mektupta Nejat'ın hem Yıldız'ı hem de Leyla'yı aynı anda sevdiğinden bahsetmiştir. Bunu okuyan baba, Nejat'a çok öfkelenir. Yıldız'ın Nejat'a yazdığı mektupta ise, onu hep seveceğini lakin babasının üzülmemesi için bu ayrılığa katlandığını anlatır. "Böyle yapmak, böyle hareket etmek bizim için daha hayırlı olacak diye düşündüm" (s.75). Çünkü üvey anne Leyla, babasını sürekli Nejat'a karşı doldurmaktadır. Babasının kızmalarına dayanamayan Nejat, olan biten her şeyi babasına anlatır. Babası, Yıldız'ın kendini feda etmesine dayanamayarak oğlunun, onu kaçırıp getirmesini söyler. Yıldız da bir süre sonra babasına mektup yazarak Nejat'a gider. Mektubu okuyan baba, Yıldız'ı evlatlıktan reddeder. Yıldız her şeye rağmen sevdiğinin yanında mesuttur.

Bir akşam Nejat neşe içinde eve gelir. İyi bir göreve tayin edildiğini, bunun içinde kursa başlayacağını söyler. Bunun kısa bir ayrılık olacağını, döndüğünde hemen evleneceklerini bildirir. Kurs için gideceği gemi Mersin limanından kalkacaktır. Babası, Yıldız'ı da alarak Mersin'e giderler. "Ne iyi insandı. Ne iyi bir babaydı o Allah'ım..." (s.93). Vedalaştıktan sonra hareket eden gemi birkaç saat sonra batar. Bu acıyla Yıldız uzun süre hasta yatar. İyileşip kendine geldiği zaman da, evde de yaşanan acıya dayanamayarak Antalya'ya tayinini isteyerek gider.

Romanda şehit bir subayın hayatına tanık oluruz. Dini motiflerinde yer aldığı bu roman ebedi bir sevdanın romanı olmuştur. Romanda yer alan dini terimlerden birkaçı şunlardır: Allah, nur, dua, günah, hacı, hayır, iman, ibadet.

Romanda yer alan kahramanların hepsi Müslümandır. Bunlar: Yıldız, Nejat, Muazzez, Necla, Nurhan, Sevim, Leyla, Cavit, Doğan, Meliha ve Cemil Bey'dir.

2.29. İsterik Kadın ve Bir Toy Delikanlı

Dini motiflerin pek az yer aldığı Fuad Gücüyener'in bu romanı, Giresun'un bir köyünde yaşayan toy bir delikanlının İstanbul'a gidişiyle başlayan hayat trajedisini konu edinir.

Ahmet, hayatı köyde geçen toy bir delikanlıdır. Gözünü açmış Ayşe'yi görmüş ve onunla evlenmiştir. Hayatını balıkçılıkla idame ettirir. Balığa çıktığı bir gün oraya gelen güzel bir kadın, Ahmet'i daha önceden gözüne kestirir ve onu yanına çağırır. Suna ismindeki bu güzel kadın, kotrasıyla İstanbul'a doğru yol alacaktır. Bunun için kendisine iyi bir kaptanın lazım olduğunu söyler ve Ahmet'in bu işe gönüllü olmasını ister. Ahmet ise memleketinden ayrılamayacağını, karısını bırakamayacağını söyler. Bir yandan da kadının güzelliği onu büyülemiştir. "Bu ne ilahi manzaraydı Yarabbi!" (s.24). Kadının teklifi maddi açıdan reddedilemeyecek kadar iyidir. Ayrıca İstanbul'da temelli kalmayacak geri dönecektir. Önceleri bu teklifi kabul etmeyen Ahmet,

düşününce teklifi kabul etmeye karar verir. Aldığı parayla karısını da daha iyi geçindirecektir.

İstanbul'a gideceğini duyan Ayşe çok üzülür. Ahmet ise gidip hemen geri döneceğini ve karşılığında çok iyi bir para alacağını anlatır. Suna'nın kotrası Ahmet ile birlikte yola çıkar. Kotrada yalnız değillerdir. Suna'nın birkaç züppe takımından da arkadaşları vardır. Suna, gözüne kestirdiği Ahmet'i yanına çağırarak kendisiyle birkaç kadeh içmesini söyler. Ahmet içtikçe başı döner ve güzel kadının etkisi altına girer. Nihayet İstanbul görünür. Ahmet ilk kez gördüğü bu olağanüstü şehirden çok etkilenir. Şehre indiklerinde Suna ile birlikte büyük bir köşke giderler. Ahmet hemen dönmek istese de Suna kendisine burada dinlenmesini söyler. Yorgunluğunu kısa sürede atan Ahmet, dolaşmak için dışarıya çıkar. Bu şehir onu adeta büyüler. Suna da İstanbul eğlencelerine kaldığı yerden devam etmekte her gün çok içmiş bir vaziyette eve gelmektedir. Bir sabah, Suna Ahmet'e, kotrayı hazırlamasını, misafirleriyle gezinti yapacağını söyler. Ahmet kotrada onları beklemektedir. Kotraya yalnız gelen Suna, arkadaşlarının kayıkla geleceğini söyler. Kotra hareket ettikten kısa bir süre sonra Ahmet anlar ki arkadaşları gelmeyecek, Suna ile başbaşa olacaklardır. İçten içe heyecanlanan Ahmet, bir yandan da bu güzel, isterik kadının etkisi altına girmekten korkmaktadır. Adaya gelen bu ikili artık tamamen başbaşadır. Suna, Ahmet'e yine içirmeye başlar. İctikçe kendini kaybetmeye başlayan Ahmet, tamamen kadının etkisi altına girer ve birlikte olurlar. O dakikadan sonra Ahmet kadına deli gibi tutulur. "Bir cennette yaşadım" (s.72). Aklında ne Ayşe'si ne de başka bir şey kalmıştır. Artık dönmeyi tamamen aklından çıkarmıştır.

Heyecanların en büyüğünü Suna ile yaşayan Ahmet, Suna'nın da kendisine tutulduğunu düşünür. Oysaki Suna için Ahmet ve diğerleri geçici birer hevestir. Ahmet önceleri bunu anlamaz fakat Suna'nın bir gece başka bir erkekle beraber olduğunu gördüğünde bütün dünyası yıkılır. O an anlar ki Suna için geçici bir hevestir. Uzun süre hasta yatan Ahmet, bütün gücünü kaybetmiştir. Eski yiğitlik günlerini hatırlayarak üzülür ve her şeyi geride bırakarak köyüne doğru yol alır.

Romanda dini unsurlar çok fazla ele alınmamış olup kahramanların günlük yaşantılarındaki konuşmalarından onların Müslüman oldukları çıkarımı yapılabilir. Bunlar: Ahmet, Suna, Ayşe, Halil, Mehmet, Rıdvan, Nuri ve Hasan'dır.

2.30. Gönül Çiçekleri

Kahramanların din duygularının fazla işlenmediği Muzaffer Akün'ün bu romanında olayların çoğu İzmir'de geçer. Gülümser, küçük yaşta annesini kaybeder. Babası da zaten annesinin sağlığında onu terk etmiştir. Gülümser dadısıyla büyük bir köşkte yaşamaya devam eder. Annesinin en yakın arkadaşı Suzan, Gülümser'e anneden farksızdır. Suzan, kocası Enis ve kızları Solmaz, Gülümser'i çok severler.

Gülümser liseyi bitirir. Akrabası Atilla, Gülümser'i çok sevmektedir. Çok düzgün bir genç olan Atilla, mühendistir. Gülümser'in annesi Nevin, ölmeden önce kızına yazmış olduğu mektupta, Atilla'nın sevgisinden uzak durmasını çünkü ıstırap çekmesinden korktuğunu yazmıştır. "Temenni ederim, sen öyle ümitsiz bir acıya düşmeysin. İçimde derin bir inanç var: Sen mesut olacaksın. Saadetten mahrum kalan Nevin'in kızını güldürecek Allah..." (s.28). Gülümser'in de kalbi Atilla'ya karşı boş değildir fakat annesinin yazdıklarından sonra ona bir ağabey gözüyle bakacağına dair kendi kendine söz verir. Duygularını Gülümser'e açan Atilla da onu kaybetmemek için ağabey-kız kardeş ilişkisini kabullenmek zorunda kalır. Buna rağmen sabırla onu bekleyecektir. "Yarabbi... Gülümser'in sevgisinden beni uzaklaştırma" (s.44).

Gülümser, kısa bir süre sonra Türkan ile tanışır ve birbirlerini çok severler. Sık sık görüşmeye başlarlar. Türkan'ın babası albaydır. Yine asker olan Ertan, Gülümser ile yakından ilgilenmeye başlar. Bir gün Gülümser, Türkan, Ertan, Atilla, Gülümser'in teyze kızları Nuran, Sevim hep birlikte gezintiye çıkarlar. Gezinti esnasında Ertan cebinde, Gülümser'e ait bir aşk mektubu bulur. Gülümser ile konuşmak için biraz ilerlerler. Atilla bu durumdan çok rahatsız olur. Onları görebileceği bir yere gider. Ertan, Gülümser'in ellerinden tutup cebindeki mektubu çıkardığı sırada Atilla hayatının şokunu yaşar ve bu ikilinin birbirlerine mektup verecek kadar seviştiklerini düşünür. Orayı hemen terk ederek kimseye haber vermeden çeker gider. Olayın aslı ise mektup başkası tarafından Gülümser adına yazılmıştır. Ertan'a da o mektubun kendisine ait olmadığını net bir dille ifade eder. Arkadaşlarının yanına dönen Gülümser, Atilla'nın birdenbire kaybolmasının sebebinin kendisini görüp her şeyi yanlış anlamasından kaynaklanmış olduğunu anlar. Mektubu yazan asıl kişi ise Nuran'dır. Nuran, Atilla'yı Gülümser'den kurtarmak için böyle bir plan yapmış ve muvaffak olmuştur.

Atilla, üzüntüsünden İzmir'i terk etmeyi düşünür. Tam da o sıralarda çok hasta olan hocası Bay Hasan, projelerini yürütmesi için Atilla'yı İstanbul'a çağırılmaktadır. Böylece Atilla, mühendislikten istifa ederek, İstanbul'a gider. Hasta olan hocası, işleri Atilla'ya devreder ve Atilla da işlerde harikalar yaratır. Hasan Bey'in bir de Zerrin adında güzel bir kızı vardır. Zerrin kısa zamanda Atilla'ya tutulur. Atilla durumun farkına varır ve onu kendinden uzaklaştırmak için her şeyi yapar.

Gülümser, Atilla'nın ardından ailesi olarak gördüğü Suzan hanımları da Mersin'e yolcu eder. Enis Bey'in maddi durumu bozulur, bu durumdan Gülümser'e söz etmeyerek oradan ayrılırlar. Bu durum Gülümser'i iyice yalnızlaştırır. En yakın arkadaşı da sevdiği adamla evlenmek üzeredir. Nişan günü Gülümser, Suzan'dan bir mektup alır ve Suzan, Enis'in iş için İstanbul'a gittiği sırada Atilla ile karşılaştığını söyler. Atilla'nın hasta bir adamın yanında iş yaptığını ve adamın kızının Atilla'ya âşık olduğundan bahseder. Bunları duyan Gülümser, hastalanır yataklara düşer. Zamanında abi kardeş olmayı isteyen Gülümser, duygularına artık engel olamamaktadır. "Allah'ım bana yardım et. Annem mesut olmamı söylüyor. Ben Atillasız buna muvaffak

olamayacağım” (s.167). Bu arada Atilla da ne pahasına olursa olsun oradan ayrılıp Gülümser’e gitmek ister. Onu unutamamaktadır. Ayrıca Zuhale’de de ümit vermemek için oradan ayrılır. Gülümser’e gittiğinde onu çok hasta bulur. Onun hep yanında olacağını söyleyen Atilla, Gülümser’in Ertan ile aralarında hiçbir şey olmadığını, mektubu yazanın Nuran olduğunu öğrenir. Gülümser’den özür diler ve bir daha asla çekip gitmeyeceğini ve onu çok sevdiğini söyler. Gülümser de daha fazla hislerine karşı koyamayacağını anlayarak Atilla’sına kavuşmuş olur.

Romanda yer alan kahramanların tamamı Müslümandır. Bunlar: Nevin, Cemal, Kemal, Gülümser, Selma, Belma, Atilla, Suzan, Enis, Solmaz, Nuran, Sevim, Ergun, Ayten, Türkan, Albay Halit, Ertan, Nuri, Sacide, Lale, Saliha, Ergün, Semra, Haydar, Hasan, Zerrin, Saniye ve Cahit’tir.

2.31. Sabah Yıldızı

Muazzez Tahsin Berkand’ın *Sabah Yıldızı* adlı bu romanında olayların gelişimi içerisinde bazı dini unsurlar işlenmiştir. Nevin, anne ve babasını küçük yaşta kaybetmiş hayatta yapayalnız kalmıştır. “Konya mezarlığında, yanyana ebedi uykularını uyuyorlar” (s.3). Annesinin ölümünden sonra hayatında sadece babasının uzaktan akrabası olan bir vasisi vardır. Onunda kendisine bir faydası olamamıştır.

Nevin, lise tahsilini bitirip Eski Konya valisinin haremî Şefika Hanım’ın yanında işe başlar. Ona bireysel ihtiyaçlarında yardım eder. Şefika Hanım da Nevin’i çok sever ve kendi himayesine alır. Bir gün Nevin’e gelen bir mektup, her şeyi değiştirir. Mektup sözde Nevin’in dört senelik evli olduğundan bahsetmektedir. Başta Nevin olmak üzere Şefika Hanım da bu olaya çok şaşırırlar. “Yarabbi, yarabbi! Bu ne demektir? Şimdiye kadar bir erkeğe karşı hatta dostça iki üç kelime bile söylemediğim ve kalbim, ruhum bir çocuğunki kadar temiz olduğu halde nasıl oluyor da böyle bir maceranın kurbanı oluyordum!” (s.12). Nevin olayın aslını öğrenmek için avukata gider. Bu işte bir karışıklık olduğunu anlayan avukat, Nevin’i İstanbul’a, evli bulunduğu Doktor Nevzat Bey’in umumi vekiline yönlendirir. Nevin İstanbul’a vardığında Avukat Muzaffer Bey şehir dışındadır. Yazıhanedeki sekreterinden Nevzat Bey’in adresini öğrenerek onun evine gider. Nevzat Bey’e olanları anlatır. Nevzat Bey, dört sene evvel evlendiğini, karısının adının Nevin Rauf olduğunu, kadının da kaçıp gittiğini söyler. Ayrıca Nevin’in de kendisine şantaj yapacağını düşünerek onu evinden kovar. Nevin’in amacı ise bu yapmadığı evliliğin yükünden kurtulmak, boşanmaktır. Çünkü kendisi daha yeni liseyi bitirmiş bekâr bir kızdır. Ertesi gün Avukat Muzaffer Bey’in ofisinde karşılaşan Nevin ile Nevzat Bey, işin aslını orada öğrenirler. Nevzat Bey’in dayısı Nuri Bey, seneler evvel Nevin Hanım’ın annesi ile izdivaç yapmak üzereyken, iki aile arasındaki düşmanlık buna mani olmuş, Nevin’in annesi, Rauf Bey ile evlenmiş, Nuri Bey ise bekâr kalmıştır. Nuri Bey ölmeden önce vasiyetnamesindeki parayı Nevzat’a bırakmak için onun Nevin ile evlenmesini şart koşmuş. Evlilik de şu şekilde gerçekleşmiştir:

Nevin'in vasisi dört sene evvel Nevin daha çok küçük olduğu için onun yerine başka bir kadın götürüp bu izdivacı gerçekleştirmiş ve o kadında paraları çalarak Vasi Mehmet ile kaçıp gitmiştir. Avukat, Nevin'in bu izdivacı yürütmesini, kocasının evine gidip onunla yaşamasını söyler ve ona annesinin yazdığı mektubu uzatır. "Anneniz bu mektubu, ölüm siyah kanatlarını üstüne gerdiği zaman yazmıştı" (s.44). Annesinin de isteği bu yöndedir. Mektubu okuyunca kabul eder. Nevzat Bey de dayısının isteğine istinaden bu evliliğin sürmesine razı olur.

Nevin artık Nevzat Bey'in evinde yaşamaya başlar. Birbirlerini genellikle yemekte görürler. Sık sık tartışma da yaşarlar ve her tartışmanın sonucunda Nevin evliliğin sadece kanunen olduğunu Nevzat'a hatırlatır. Eninde sonunda gideceğini söyler. Nevzat ise Nevin'in gitmesini asla istemez çünkü onu sevmeye başlar. Bir gün Nevzat'ın albümünde bir çocuk resmi gören Nevin, onun yıllar önce hayatındaki yerini hatırlar. Hatta annesi, boynundaki madalyonun içine o çocuğun resmini koymuştur. Çocuğun kim olduğunu, ismini dahi bilmeyen Nevin, şaşkınlıkla madalyonundaki çocukla bu albümdeki çocuğun aynı olduğunu Nevzat'a göstererek onun kim olduğunu sorar. Nevzat ise hatırlamadığını sadece seneler evvel o çocuğun genç yaşta öldüğünü söyler. Nevin için bu tarifsiz bir üzüntüdür. Çünkü o çocuğun yeri çok farklıdır. Çocukluğunda sevdiği yegâne kişidir. "Bütün sevdiklerim ve beni sevenler toprak olup gittiler" (s.100).

Aradan geçen zaman zarfında Nevzat, Nevin'e daha da tutulur. Nevin ise devamlı gideceğini söyler. Yine büyük bir tartışmadan sonra gidecek olan Nevin'e, Nevzat yalvarır. Kendisini sevdiğini söyler. Sevgi sözcüklerini Nevzat'tan ilk kez duyan Nevin çok şaşırır. Kendisine müsaade etmesini, kendi duygularından emin olmak istediğini, gerçekten bir şey hissediyorsa gitmeyeceğini söyler. Nevzat da korkarak Nevin'in cevabını beklemektedir. Bir gün evlerindeki emektar ihtiyar Ahmet Ağa'dan, albümdeki çocuğun Nevzat olduğunu öğrenir. Duydukları karşısında şok olan Nevin koşarak Nevzat'ın boynuna sarılır ve hiç ayrılmazlar. İhtiyar Lala Ahmet Ağa'nın da istediği gibi bir de yaramaz bir erkek çocukları olur. "İhtiyar lalaların dileklerini bazen Allah kabul eder" (s.188).

Romanda dini motifler sıkça karşımıza çıkar. Kahramanların da günlük konuşmalarından anlaşıldığı üzere Müslüman oldukları kanısına varılabilir. Bunlar: Nevin, Nevzat, Reşit Paşa, Şefika Hanım, Fatma, Selim, Mehmet, Nuri, Muzaffer, Ekrem, Ahmet, Zeynep ve Nahit'tir.

2.32. Semranın İki Kocası

Behçet Safa'nın *Semranın iki kocası* adlı romanında yer yer dini motiflere rastlamak mümkündür. Roman aşk ve cinayet romanıdır. Semra, zengin bir ailenin kızıdır. Fikret ile tanıştıktan kısa bir süre ona âşık olur. Fikret, muallimlik yaparak hayatını idame ettirir. Maddi durumu iyi olmadığı için başlarda Semra'dan uzak

durmaya çalışsa da Semra durumun farkına varır ve buna müsaade etmez. Fikret için kendi ailesinden vazgeçerek onunla evlenir. Fikret ile Semra çok mutludur. Tek sıkıntıları maddi bakımdan yetersiz olmalarıdır. Bir gün Fikret'in tanıdığı olan Raif ile tanışan Semra, Raif'ten iş ister. Raif son derece zengin bir tüccardır. Fikret başlarda Semra'nın onun yanında çalışmasını istememesine rağmen Semra, kocasını ikna eder. Semra'nın bütün derdi kocasına yardımcı olabilmektir.

Semra, Raif'in yanında işe başlar. Raif çapkın bir erkektir. Semra'ya da göz koyar fakat onu elinden kaçırmamak için vaktini bekler. Fikret bir akşam eve geldiğinde Semra'ya Kastamonu'ya tayin olduğunu söyler. İkisi de bu ani tayine çok şaşırırlar. Fikret, ilk başta maddi imkânsızlıklardan dolayı Semra'yı götürmek istemez. Kendisi gidip bir yer ayarlayıp Semra'yı o şekilde yanına getirecektir. Bu sırada Semra da çalışıp birikim yapmayı düşünür.

Fikret'in gidişinin ardından herhangi bir mektup alamayan Semra çok kaygılanır ve kendisi bir mektup yazarak durumu öğrenmeye çalışır. Gelen habere göre, Fikret, bir handa konakladığı sırada orada büyük bir yangın çıkmış ve Fikret de yanarak hayatını kaybetmiştir. Bu haberin ardından Semra günlerce kendine gelemmez. Raif de fırsattan istifade Semra'nın yanından ayrılmaz, sözde onu teselli eder. Kısa bir süre sonra Raif ile Semra evlenir. Raif kumar tutkunu olduğu için Semra'yı da kumara alıştıırır. Zenginlik içinde yaşamlarını sürerler.

Romanın ikinci bölümünde Mehmet adında âmâ bir adamın cinayete karışması anlatılır. Mehmet, beş parasız kalır ve yardım için yıllar önce tanıdığı bir doktorun evine gitmeye karar verir. Doktor İzzet Raşit ile bir kaza sonucu tanışmıştır. İzzet Raşit de Mehmet'e karşı bir minnet borcu duymuş ne zaman başı sıkışırsa kendisine gelmesini söylemiştir. Sokaktaki bekçinin yardımıyla doktorun evini bulan Mehmet, umduğunu göremeyince orayı hızla terk eder. Doktor ise yanlış anlaşıldığı düşünür ve Mehmet'in kendisini dinlemeden kayıplara karışmasına çok üzülür. Gecenin bir vakti nereye gittiğini göremeden ilerleyen Mehmet, bir adamla karşılaşır. Bu adam Rıza Salim adında bir gazetecidir. "Sizi benim yolumun üstüne Allah çıkardı. Evet, bu tesadüfte bir fevkalâdelik var. Herhalde Cenabı Hak böyle istiyor" (s.54). Rıza Salim, Mehmet'e para karşılığında iş teklif eder. Teklif ettiği iş ise, odanın birinde durup kendisi komut verdiğinde onun ses yapmasını ister. Teklifin garip olmasına anlam veremeyen Mehmet, parasızlık yüzünden mecburen teklifi kabul eder. O gece Rıza Bey'in beklediği kişi gelir ve aralarında münakaşa başlar. Bu sırada komut veren Rıza, yalnız olamadıklarını hissettirir ve yan odadan Mehmet'in çıkardığı birtakım sesler duyulur. Bunun sonucunda gelen kişi daha da sinirlenerek Rıza Bey'i öldürür, Mehmet'i de yaralayarak oradan kaçır. "Tamamıyla müdafaasız ve âciz iken ve hiçbir günahı olmaksızın zalim bir adamın eline düşmüş ve bu hale gelmişti" (s.63). Adamla birlikte bir de kadın gelmiş, kadın bahçede gözcülük yapmıştır fakat adamın hızla kaçtığını görünce içeri girer ve yaralı olan Mehmet'i alarak oradan uzaklaşır. Bu esrarengiz kadın Mehmet'e

yardım etmek için onu bir evde saklar. Mehmet bu işe bir anlam veremez. Gözleri görmeyen Mehmet, bu kadını çok merak eder fakat hiçbir şekilde kadın ismini dahi söylemez. Arada sırada eve temizliğe bir kadın gelmektedir. Kadın evde bir erkeğin olduğunu görür ve kadına söylenir. “Allah aşkına, şu adamı çıkarın buradan!” (s.104). Kadın o dakikadan sonra Mehmet’i evden göndermek zorunda kalır. Kimselerin görmediği bir vakitte Mehmet’in güvenliğini sağlayarak onu başka bir yere gönderir.

Gazeteler, cinayeti yazmaya başlar. Toplanan delillere göre o gece orada âmâ olan bir adamın varlığına ulaşılır. Çünkü Mehmet orada bastonunu bırakmıştır. Doktor İzzet Raşit, cinayetin olduğu gece, Mehmet’in kendisine geldiğini hatırlar. Ölen adam da doktorun komşusudur. Mehmet’e eninde sonunda ulaşan doktor, her şeyi ondan dinler. Ayrıca onu bir doktora götürerek gözlerini ameliyat ettirir. Mehmet artık her şeyi görmektedir. Tek merak ettiği şey, o gece kendisine yardım eden esrarengiz kadındır. Her yerde onun izini sürer.

Cinayeti işleyen Semra’nın kocası Raif’tir. Rıza Salim, gazetesinde kumarbazları hedef alınca, kumarbaz Raif büsbütün sinirlenir ve bu işin peşini bırakmaz. Bir gece Rıza Salim’in evine gelerek onu öldürür. O sırada Semra da bahçede gözcülük yapmaktadır. İçeri girip Mehmet’i görünce şok olur. Mehmet adındaki âmâ adam onun kocası Fikret’tir. Fikret vaktiyle o yangından kurtarılmış uzun süre bir köyde bakılmış fakat gözlerini kaybetmiştir. Kendisini herkes öldü bildiği için adını soranlara Mehmet demiştir. Semra, Fikret’i gördüğü dakikadan sonra ikinci kocası Raif’i değil de Fikret’i kurtarmak için her şeyi yapmıştır. Nihayet Raif tutuklanır ve Fikret ile Semra da kavuşarak gazete idaresine teşekkür etmeye giderler.

Romanda kahramanların dini duygularından bahsedilmemiş yalnızca günlük konuşmaları esnasında üç kahraman hariç diğerlerinin Müslüman oldukları kanısına varılmıştır.

Müslüman Olanlar: Semra, Fikret, Raif, Gül Nesrin, Dilber, Asım, İsmail Hakkı, Şerif, İzzet Raşit, Şekip, Rıza Salim, Tahsin, Hakkı, Ahmet Remzi ve Feyzi’dir.

Hristiyan Olanlar: Papazyan, Marika ve Madam Annik’tir.

2.33. Ben Vurmadım

Peride Celâl’in *Ben Vurmadım* adlı romanında kahramanların dini görüşlerine çok fazla yer verilmemiş olmasına rağmen birtakım dini motiflere olayların akışı içerisinde rastlamaktayız.

Romanın başında genç bir kızın cinayetten yargılanması anlatılır. Ferda, çıktığı her duruşmada yalnızca “Ben vurmadım” der. Bütün deliller aleyhinedir. Avukatı İbrahim Lütfi, Ferda’nın hiçbir şekilde konuşmaması dolayısıyla onu savunmada çaresiz kalır. İbrahim Lütfi aynı zamanda, Ferda’nın halakızı Hacer’in de kocasıdır. Ferda küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, halası ve halakızıyla aynı evde yaşamaktadır. Halası Ferda’ya her zaman annelik yapar, onun üzerine titrer. Ferda’nın içerisinde

olduğu bu durum halayı ve Hacer'i derinden üzer. İbrahim Lütü ve Hacer'in ısrarlarına rağmen Ferda konuşmamaktadır. Bir gün Ferda, Hacer'den evde bulunan defterini kendisine getirmesini ve asla okumamasını söyler. Hacer, Ferda'ya söz verdiği için önce bu defteri okumak istemez fakat içerisinde yazılan en ufak bir detayın belki Ferda'yı kurtarmak için ipucu olabileceği ihtimalini düşünerek kitabı okumaya başlar. Okuduktan sonra görür ki Ferda'yı kurtaracak hiçbir ipucu yoktur aksine kitabın birkaç yerinde Ferda'nın kıskançlıktan Akif Cemal'i öldürebileceğini yazdığına da şahit olur. Bütün deliller Ferda'nın katil olduğunu göstermektedir.

Ferda okulunu bitirir ve çizimi çok iyi olduğu için kendini o alanda yetiştirmeye karar verir. Büyük bir resim yarışması vardır ve kazanan Avrupa'ya gidip eğitim alacaktır. O sıralarda çok sevdiği hocası Kerim Namık vasıtasıyla ünlü ressam Akif Cemal ile tanışır. Akif Cemal yakışıklı ve çapkındır. Kerim Namık, Akif Cemal'e Ferda'nın yeteneğinden bahseder. Ferda'nın çizimlerini gören Akif Cemal, kendisine yardımcı olmak istediğini söyler. Ferda, başlarda Akif Cemal'in tavırlarından hoşlanmadığı için kurs almaya yanaşmaz fakat bilhassa hocası bu kursun Ferda için bulunamayacak fırsat olduğunu söyleyerek onu ikna eder. Akif Cemal, çalışmaları için Hüseyin Ağa'nın küçük mekânını seçmiştir. Bu mekân muhteşem bir kuru manzarasına sahiptir. Ferda ile çalışmalara da o bahçede başlarlar. Çalışmaya başladıkları ilk gün Ferda tedirgindir. Akif Cemal'in tavırları son derece samimidir. Onun türlü kadınlarla olan münasebetlerini aklına getiren Ferda, ondan uzak durmaya, kendini ona kaptırmamaya çalışır fakat başaramaz. Zamanla ona tutulur. "Aman Allah'ım ne çapraşık bir gönül derdine düştüm" (s.95). Elinde olmadan gitgide Akif Cemal'e bağlanan Ferda, bu duygudan sıyrılmaya ve kimseye belli etmemeye çabalar. Çünkü ona güvenmez. Sebebi ise, Akif Cemal'in adı evli bir kadın olan Handan ile anılmasıdır. Akif Cemal'in kendisine olan yakın tavırlarını da her kadına yaptığı elde etme hevesinden kaynaklandığını düşünür.

Hacer ile İbrahim Lütü'nün düğün hazırlıkları başlar. Ferda, düğün hazırlığı için Hacer ile çarşıya çıktıkları vakit, hiç ummadığı bir manzarayla karşılaşır. Akif Cemal, Handan ile birlikte kol kola yürümektedir. O esnada baygınlık geçirmemek için Hacer'e tutunan Ferda, kendini eve zor atar.

Düğün gecesi, Ferda herkesin gözünü kamaştıracak kadar güzeldir. "Allah'ım, şu dakikada sana, beni böyle yarattığın için şükrediyorum" (s.101). O gece tüm kızgınlığına rağmen Ferda'nın gözleri Akif Cemal'i arar. Nihayet Akif Cemal de çok geçmeden düğüne katılır. Ferda, onu görmemezlikten gelir. İçkiyi çok kaçıran Ferda, Akif Cemal ile yalnız kaldıkları bir an ona kendisini Handan ile gördüğü günkü sinirini farkında olmadan ona hissettirir. O an Akif Cemal de Ferda'nın kendisini sevdiğine emin olur. Ona, o gün çarşıda birlikte olmalarının sebebini açıklamak isterken Ferda kesinlikle buna müsaade etmez. Akif Cemal, ertesi gün ne olursa olsun kendisini çalıştıkları yerde bekleyeceğini, ona çok önemli bir şey söyleyeceğini ifade eder.

Ertesi gün cinayetin işlendiği gündür. Bu cinayet sonrası Akif Cemal ölmemiş, yaralı olarak kurtulmuştur. O da kendisini öldüreni görmemiştir fakat Ferda'nın yaptığını düşünmesine rağmen o yapmadı diyerek ondan şikâyetçi olmamıştır.

Mahkemeden bir gün önce tutuklu olduğu yerde resmini tamamlayan Ferda, resmi kimsenin görmesini istemediği için üstünü örterek yarışmaya gönderir. Duruşma günü bütün herkes oradadır. Ferda, o an tevkif edileceği korkusuyla yaşarken, birden bire bir adam kürsüye yaklaşarak bir kâğıt uzatır. O kâğıtta katilin kim olduğu yazar. Hâkim o dakika bütün kapıları kapatarak katilin içeride olduğunu söyler. Bu kâğıdı uzatan kişi Handan'ın kocası Nuri Yüksel'dir. Handan da içeride kapılar kapandığı için de kaçamaz. Her ne kadar inkâr etse de kocası her şeyi anlatır. Nuri Yüksel'in o dakikaya kadar susmasının sebebi karısını deliler gibi sevmesidir fakat karısının günlüğünde yazdığı kendisinden nefret ettiğini, tüm paralarını alıp yurtdışına kaçacağını öğrenince tüm dünyası yıkılmış ve her şeyi anlatmaya karar vermiştir. Handan tutuklanır. O an yere yığılan Ferda, serbest bırakılır fakat uzun süre çok hasta olarak hastanede yatar. Yanında kalan Hacer çok üzgündür, ona bir şey olacak diye korkar. "Ölmesin Allah'ım, gençliğine acı! Ne kadar da güzel ve iyi. Onu bize bağışla Allah'ım... Ah ölmesin, ölmesin!" (s.158). Gece Akif Cemal'i sayıklaması üzerine Hacer, Akif Cemal'i arar. Hemen yanına koşan Akif Cemal sayesinde Ferda tehlikeyi o gece atlatır ve Ferda kendine gelmeden oradan ayrılır. Çünkü Ferda'nın kendisini çağırmasını ister.

Ferda hastaneden taburcu olur ve havası dolayısıyla adaya taşınırlar. Hacer, ona kitabını okuduğunu Akif Cemal'e olan tüm duygularını bildiğini söyler. Ayrıca Akif Cemal'in de kendisini sevdiğini söyler. Akif Cemal'i çarşıda, Handan ile gördükleri vakit meğerse Akif Cemal, Handan'a bir daha asla beraber olmayacaklarını söylemiştir. Ona kısa zamanda sevdiği kadınla da evleneceğini söylemiştir. Bu kadın Ferda'dır. Eğer o gün o cinayet işlenmeseydi, Akif Cemal, Ferda'ya evlenme teklif edecekti. Bütün bunları öğrenmesine rağmen Ferda, Akif Cemal'i arayamaz. Bu arada da Ferda yarışmayı kazanır. Çizdiği resim Akif Cemal'in portresidir. Portre büyük ses getirir ve nihayet kararını vererek Avrupa seyahatine hazırlanmaya başlar.

Yola çıkacağı gün herkesle vedalaşan Ferda, içi buruk bir şekilde oradan ayrılacak olmasının üzüntüsünü yaşar. Akif Cemal'i hiçbir zaman unutamayacaktır. "Aman Allah'ım, o şimdi nerede kaldı!" (185). Tren hareket edeceği sırada kompartımanda Akif Cemal'i görür. Meğerse gün evvelinden Hacer, Ferda'nın gideceğini ona haber etmiştir. Böylelikle Akif Cemal, onu çok sevdiği için ona koşar ve onunla birlikte Avrupa'ya gider. Orada evlenirler.

Romanda adı geçen tüm kahramanların Müslüman oldukları kanısına varılmıştır. Bunlar: Ferda, Akif Cemal, Hacer, İbrahim Lütfi, hala, Kerim Namık, Hüseyin Ağa, Yaşar, Rıfki, Leyla, Yusuf, Handan, Nuri Yüksel ve Reşit'tir.

2.34. Günah Köprüsü

Dini motiflerin ele alındığı Fahrettin Pakkan'ın bu romanında, Müslümanlık ve Hristiyanlık ile ilgili terimler yer almaktadır. Celal, annesini küçük yaşta kaybeder, babasının elinde büyür. Celal'in babası Rahmi Bey, mesleği dolayısıyla taşraya tayin edilir. Bunun üzerine Celal'in eğitimi için bir çare düşünür. Onu İzmir'de eski komşularına emanet eder. Celal, ilk zamanlar babasından ayrı olmanın zorluğunu yaşarken zamanla komşu aileye alışır. Cahide evin tek ve güzel kızıdır. Celal kısa sürede bu kıza âşık olur. Kızın babası balıkçılık yapmaktadır. Celal de arasıra kızın babasına yardımcı olur. Zamanla çalışacak takati kalmayan adam hastalanır ve kısa bir süre sonra hayatını kaybeder. Babasının ölümünden sonra ailenin iyice fakirliğe düşmesi sonucu Celal de aileye destek olmak için okulunu bırakarak balıkçığa başlar. Celal'in okulu bıraktığından babasının haberi olmaz. Celal ile Cahide çoğu zaman birlikte balığa çıkmaya başlarlar. Birbirlerine iyice tutulan çift, kısa bir süre sonra birlikte olurlar ve bu birliktelik sonucu Cahide hamile kalır. “Gök, deniz ve güneşin şahit olduğu o, ilk günahlarının beşiği olan sandalın içinde, her şeyden uzak ve bir zevk baharı içinde dakikalarca ve belki de saatlerce kalmışlardı” (s.11).

Babası Rahmi Bey'in mektubunu alan Celal, babasının yakın zamanda yanına geleceğini öğrenir. Bu durum Celal ile Cahide'yi fazlasıyla endişelendirir. Cahide, Celal'e kendisini bırakıp tahsil hayatına geri dönmesini söyler. Celal ise Cahide'yi düşürdüğü bu zor durum için kendisini suçlayarak Cahide'ye onu bırakmayacağını söyler. Ruhi Bey geldiği zaman her şeyi babasına anlatamayan Celal, okulu bırakma nedeni olarak psikolojik olarak çok hastalık geçirdiğini öne sürer. Bunu duyan babası, üzülür ve sebebin sağlık kaynaklı olmasından dolayı oğluna kızmaz. Onu alıp Aydın'daki çiftliğe götüreceğini, orada bir hayat kuracaklarını ve sağlığını toparlayınca da tekrar eğitim hayatına döneceğini söyler. Başta bu fikri kabul etmek istemeyen Celal, Cahide'nin ısrarı üzerine kabul etmek zorunda kalır. Cahide, Celal'e, oraya babası ile gidip hayatını kurmasını, kendisinin de her zorluğa göğüs gererek çocuğunu büyüteceğini söyler. “Genç kızın bütün endişelerine rağmen, için için beslediği bir iman, bir mukavemet arzusu vardı” (s.38). Hem böylelikle, zamanla düzen oturunca Celal'in her şeyi babasına anlatıp kendisini ve çocuğunu yanına alacağını ümit eder. Celal ise babasız çocuk dünyaya getiren kadınların başına gelenleri düşündükçe gitmek ona daha da ağır gelir, Meryem Ana'yı hatırlar:

“O da Hazreti İsa'yı, babasız dünyaya getirmişti. Günlerce endişe, ıstırap içinde yaşadı. O zaman da bu mukaddes kadını fenalıkla itham ettiler. Ona, en iğrenç isnadı vermekten çekinmediler. O, bütün bunlara tahammül gösterdi. Tanrısına sığındı. Onun bu yüzden çektiği acıları düşün!..” (s.36).

Gün olur Rahmi Bey ile Celal, Aydın'daki çiftliğe giderler. Celal, her geçen gün Cahide'nin hasretiyle yanıp tutuşur. Onu çok merak eder. Önceleri gönderdiği mektupların cevabını alan Celal, zamanla Cahide'den haber alamaz ve telaşlanır.

Gittikçe oğlunun kötüleştiğini gören baba, onunla konuşmaya karar verir. İşte o zaman Celal, tüm gerçekleri babasına anlatır. Balıkçı bir kız uğruna okulu bırakmasını, bir de üstüne kızı hamile bıraktığını işiten baba, çılgına döner. “Aman Yarabbi; bunlar ne çirkin şeyler, ne fena hadiseler!..” (s.97). O kızı gelin diye oğluna kesinlikle almak istemeyen Rahmi Bey, tek yol olarak torununu yanına almaya karar verir. İşte o zaman günden güne eriyen oğlunun toparlanacağını düşünür.

Rahmi Bey, Cahide’ye gitmek üzere yola çıkar. Oraya vardığında Cahide’yi aynı evde bulamaz. O evde başka bir kadınla karşılaşan Rahmi Bey, çok şaşırır. Edindiği bilgiye göre, Cahide’nin annesi ölmüş, kendisi de çok zengin bir hayat yaşamaya başlamıştır. Cahide’nin yeni adresini alarak ona gider.

Cahide, çocuğunu doğurduktan sonra herkes ona kötü gözle bakar ve herkes tarafından dışlanır. Annesini de kaybettikten sonra geçinmek için iş aramaya çalışır fakat kimse ona iyi niyetle yaklaşmaz. Mektepten arkadaşı Nevhilal ile karşılaşan Cahide, onun aracılığıyla çok zengin bir adamın metresi olarak yaşamaya başlar.

Rahmi Bey, Cahide’ye gittiğinde Cahide, onu çok iyi karşılar ve içeriye davet eder. Çok lüks bir evde yaşam süren Cahide, Rahmi Bey’i en iyi şekilde ağırlar. Rahmi Bey, çocuğunu almaya geldiğini makul bir şekilde ifade etse de Cahide bu duruma çok sinirlenir. Ona aşktan bahsettiğinde Rahmi Bey her seferinde böyle bir şeyin varlığına inanmaz. Cahide de yemek sırasında aşkın nasıl bir şey olduğunu Rahmi Bey’e anlatmaya çalışır. O gece içkiyi çok fazla kaçıran Rahmi Bey, Cahide’nin güzelliğinin etkisi altına girmeye başlar. Cahide konuştuğu Rahmi Bey onu hayranlıkla izler. “Bir günah, bir cinayet köprüsü üzerinde bulunuyordu” (s.124). Kendisine engel olamayan Rahmi Bey, Cahide’ye sahip olmak için teşebbüslerde bulunur ama Cahide, kendini hep geri çeker. Cahide hem adamı tahrik etmiş hem de onun kendini kaybetmesine izin vermemiştir. Gecenin sonunda otele giden Rahmi Bey, Cahide’yi bir an olsun aklından çıkaramaz. Hem ona sahip olma arzusuyla yanıp tutuşmamakta hem de yaptığıнын ne kadar yanlış olduğunu düşünmektedir. “Sen günahkârsın! Hem de öyle bir günahkâr ki, cürüm işlemeyen, suç yapmadan günahkâr!.. Çünkü, düşünmek de, istemek de yapmak kadar, belki ondan daha büyük bir günahdır!..” (s.132). Bütün arzusuna rağmen her şeyi unutması ve Cahide ile torununu alıp Celal’e götürmesi gerektiğini düşünür. Babasından mektup alan Celal, Cahide ve oğlunun geleceğine çok sevinir. “En ıstıraplı zamanlarında onu avutan rahibin evine doğru gene koşmaya başladı” (s.152). Ona sevdiği kadınla oğlunun geleceğini söyler. Karmeno da karısı Elina da Celal için çok sevinirler.

Cahide ve oğlunu karşılayan Celal artık çok mutludur. Rahmi Bey ise Cahide’ye deliler gibi tutulmuştur. Onları sürekli bir arada gören Rahmi Bey, dayanılmaz bir acı çekmektedir. Her şeye rağmen oğlunun sevdiği kadınla mutlu olması için Cahide’nin metres hayatı yaşamış olduğunu bile söylememiş, onların mutluluğu için çabalamıştır.

Rahmi Bey, Cahide'yi görmemek için sık sık çiftlik evine gider fakat Cahide'yi bir türlü aklından atamamaktadır. Birkaç gün sonra Celal ile Cahide de babalarını görmeye çiftliğe giderler. Celal, ava çıktığı bir gün Cahide ile Rahmi Bey evde yalnızdır. Rahmi Bey daha fazla dayanamayarak Cahide'nin üzerine yürür. Korkmaya başlayan Cahide, Rahmi Bey'i defalarca uyarır. Rahmi Bey ise o gece kendisinin onu tahrik edip içindeki duyguları ortaya çıkardığını savunur. Cahide kaçtıkça Rahmi Bey üzerine gider. Tam Cahide'yi kaçamayacak duruma getirdiğinde, Cahide'nin yalvarışları Rahmi Bey'i durdurur. "Rahmi Bey, ah Rahmi Bey!.. dedi. Düşün ben kimim? Siz kime saldırıyorsunuz? Allah'ım, Tanrım her şeyin sahibi" (s.186). O sırada eve gelen Celal, Cahide'ye seslenir. Sesi duyan Rahmi Bey, merdivenlerden inerken kısık sesle bir şeyler mırıldanır. "Bir günah köprüsünden geçtim!.." (s.187). Celal bir şey anlamaz. Cahide yukarıdadır. Rahmi Bey ise dışarı çıkarak karanlığa karışıp gider.

Romanda kahramanların dini yönlerine olayların akışı içerisinde rastlarız. Romanda geçen on kahramandan yedisi Müslüman, diğer üçü de Hristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Celal, Cahide, Rahmi Bey, Nevhilal, Ruhan, Hulki Bey ve Ruhi'dir.

Hristiyan Olanlar: Karmeno, Elina ve Margarita'dır.

2.35. Cingöz Recai (Zeyrek Cinayeti)

Peyami Safa'nın Server Bedi adıyla kaleme aldığı bu roman birçok kez sinemaya uyarlanmıştır. *Cingöz Recai*'nin maceralarını anlatan bu romanda dini öğelere rastlamak mümkündür.

Cingöz Recai, kılıktan kılığa giren ünlü bir hırsızdır. Helal olan bir malı avlamaz daima haram paraların peşindedir. "Tevekkeli mi bu şeytan kafanın içinden akla, hayale gelmedik şeyler doğar?... Hırsız diye adı çıkan Cingöz Recai helâl mala dokunmaz. Nerede haram mal varsa onu bulur, hep hayra sarf eder" (s.21). Varlıklı bir hayat sürer fakat paranın kokusunu nerede alsa Cingöz'ü orada bulmak mümkündür. Hacı Zihni Efendi, çok varlıklı bir adamdır. Eski zamanlarda bin bir türlü hile ile kazandığı altınlarını, kimsenin bilmediği bir yerde saklar. Bir kızı, bir de genç karısı vardır. Hacı Zihni, karısına güvenmemekte, o yüzden kendi öldükten sonra bu altınların yerini bir tek kızının bilmesini istemektedir. Altınların kokusunu alan Cingöz, Hacı Zihni'nin evinin karşısındaki evi kiralar ve devamlı evi izlemeye başlar. Hacı Zihni Efendi, her gece eline bıçak alarak bahçeye çıkar, dolaşır, büyük ağacın gövdesine bir şeyler kazır ve toprağın üzerine yatar. Onun bu davranışını herkes duyar ve onu delilikle vasıflandırır. Cingöz'ün yine onu izlediği bir gece, Hacı Zihni elinde bıçağıyla bahçeye çıkar. Karanlıkla kim olduğu seçilmeyen bir adam, ağacın üzerinden atlayarak Hacı Zihni'yi öldürüp kuyuya atar. Olaya da intihar süsü verilir. Dosya kapanmak üzereyken Cingöz'ün, Mehmet Rıza'ya olayın cinayet olduğunu söylemesiyle dosya yeniden açılır.

Mehmet Rıza, emekli olmasına rağmen bu işin peşine düşer. Hacı Zihni'nin genç karısı, adam öldükten çok kısa bir süre sonra Süleyman Tahir ile evlenir. Bütün şüpheler bu adamın üzerinedir. Cingöz de Mehmet Rıza da ayrı ayrı Süleyman Tahir'i sürekli izlerler. Bu arada Hacı Zihni'nin kızı da kaçırılmıştır. Kızın kaçırılması olayında da Süleyman Tahir ile karısından şüphelenirler. Tam da cinayeti işleyen Süleyman Tahir olduğuna emin oldukları vakit, onun intihar haberiyle sarsılırlar. Cenaze işlemleri başlatılır. “Bu gece Üsküdar’da kalacak, yarın sabah Zeyreğe getirilecek, teçhiz ve tekfin orada yapıldıktan sonra namazı Şehzade camiinde kılınacak ve merkezefendi mezarlığına defnedilecektir” (s. 92). Olaylar içinden çıkılmaz hale gelir. Mehmet Rıza gitgide öfkelenmekte, Cingöz Recai’yi de gördüğü yerde tevkif etmeyi ister fakat Cingöz her defasında Mehmet Rıza’yı alt etmeyi başarır. Birkaç gün sonra yine hiç beklemedikleri bir olayla karşılaşır. Süleyman Tahir intihar etmemiştir. Kendilerinden şüphelendiklerini anlayan Süleyman Tahir, bir başkasını yerine koyarak intihar süsü vermiştir. Cingöz, durumu Mehmet Rıza’ya anlatır. “... artık Süleyman Tahir’in toprak altında çürümeye başladığına emin olduğumuz bir günde, onu yine karşımızda sapa sağlam buluyoruz!” (s. 125). Karısının ağzını arayan Mehmet Rıza, oradan da bir bilgiye ulaşamaz.

Merkez telefonu çalar ve bu kez de Süleyman Tahir’in karısının öldürüldüğü haberi gelir. “Ölürken kelime-i şahadet gibi bir şeyler mırıldandı: Allah’ım, beni af... dedi, kaldı” (s.205). Süleyman Tahir’in her şeyin ortaya çıkmasından korktuğu için karısını öldürdüğü ihtimali düşünülür. Bütün yaşanan bu olayların esrarını yine Cingöz çözer. Süleyman Tahir’in İbrahim adında tıpkı kendisinin aynısı olan ikizi vardır. İbrahim de Süleyman Tahir’de vaktiyle Hacı Zihni’nin karısına âşık olmuşlar fakat kadın Süleyman Tahir’i tercih etmiştir. Yıllar sonra kadının ölümü de İbrahim tarafından kıskançlık krizi neticesinde olmuştur. Ayrıca cinayeti de işleyen İbrahim’dir. Böylece olay çözülmüş olur.

Cingöz, Mehmet Rıza’ya alıkoyduğu arkadaşlarını bırakması karşılığında, Süleyman Tahir ve İbrahim’i teslim edeceğini söyler. Ayrıca şartlarını yerine getirirse Hacı Zihni’nin altınlarını da devlete teslim edeceğini, o altınlarla da polis hastanesi yapılmasını istediğini söyler. Mehmet Rıza da memnuniyetle kabul eder. Altınları, Hacı Zihni, evi yaptırırken temele gömmüştür. Elde ettiği ipuçları sayesinde altınları da Cingöz bulmuş olur. Bu arada Hacı Zihni’nin kızını kaçıran da Cingöz’dür. “Ben bizim bohçacı kadın vasıtasıyla, Hacı’nın kızına bir muska verdiğini öğrendim ve planın bu muska içinde olduğuna hükmederek kızı kaçırdım” (s.219). Kızın da kendisinde kalacağını, onu yurtdışına eğitime yollayıp yetiştireceğini söyler. Böylece Zeyrek Cinayeti çözülmüş olur.

Romanda bahsedilen tüm kahramanlar Müslümandır. Onların Müslüman oldukları açıkça yer almamasına rağmen olayların akışı içerisinde bu kanıya varıyoruz.

Müslüman Olanlar: Cingöz Recai, Mehmet Rıza, Hacı Zihni, Jale, Şükrü, Bohçacı Emine, Süleyman Tahir, Seniha, Nezahat, Kahveci İbrahim, Nuri, Ali Şefik, Abdurrahman, Salih Şükrü, Saim, Fahri, Ahmet Fevzi, Dürdane Hanım, Hüsnü, Nail, İhsan, Şakir, Nazan, Süleyman, Mahmut, Namık, Tahsin ve İbrahim'dir.

2.36. Uzaklaşan Yol

Mükerrem Kâmil Su'nun *Uzaklaşan Yol* adlı bu romanında, olayların gelişimi içerisinde bir takım dini unsurlar işlenmiştir. Cahide, on dokuz yaşında güzel bir kızdır. Yaşadığı hayal kırıklığı neticesinde intihara kalkışır. Tam o sırada Cahide'yi ölmekten kurtaran Aziz adlı delikanlı, hayatın yaşamaya değer olduğundan bahseder. Eğer isterse Cahide ile evlenebileceğini söyler. Kızı hiç tanımadığı halde onun haline acır ve onu kurtarmak ister.

Cahide, bir adama deliler gibi âşık olmuş, onunla evlenmenin hayalini kurarken adamın evli ve çocuklu olduğunu öğrenmiştir. Adam, Cahide'ye ev açacağını söyleyince, Cahide deliye dönmüş ondan kaçarak uzaklaşmıştır. "Allah'ım, açıkça metresi olmamı istedi" (s.22). Bu yük kıza ağır gelmiş ve intihara kalkışmıştır. Onu ölmekten kurtaran Aziz de vaktiyle Selda'ya âşık olmuş onunla evlenmeyi düşünmüştür. Çok içtiği bir gece zorla Selda'ya sahip olmuş ve onu büsbütün kaybetmiştir. Dünyası yıkılan Selda da başka bir adamla evlenmiştir. O günden sonra Aziz yaptığı hatanın pişmanlığıyla yaşamaya devam etmiş ama Selda'yı unutamamıştır. Karşısına çıkan Cahide'nin de hayatını kurtararak vaktiyle işlediği günahı telafi etmek istemiştir.

Başta ne kadar karşı çıksa da gideceği yeri, parası olmayan Cahide, bu evliliği yapmaya mecbur kalır. Babası hayatta değildir. Annesi, dayısıyla oturmaktadır. Cahide evden kaçtığı için geri dönmesi de imkânsızdır. "Hiçbir lekem, hiçbir, nasıl izah edeyim, hiçbir günahım olmadığı halde, onlar şüphesiz görünüşe göre hüküm verecekler" (s. 27). Her şeye rağmen Aziz iyi bir insandır. Cahide ile evlenmiş ona karşı oldukça kibar davranmıştır. Cahide'nin dayısını da arayıp birbirlerini çok sevdiklerini ve evlendiklerini söyler. Aziz, avukat olmasına rağmen mesleğini bırakmış çizimle hayatını kazanmaya başlamıştır. Ressam olmak en büyük hayalidir. Evlendikten sonra da çizimlerine devam eder. Cahide ile aralarında arkadaş ilişkisinden başka bir şey yoktur. Ayrı odalarda yatarlar.

Aziz'in en yakın arkadaşı Doktor Selim, bu evliliğe bir anlam veremez. Aziz de Selim'e bu evliliğin sadece kâğıt üstünde olduğunu söyleyerek her şeyi anlatır. Selim de Cahide'yi çok beğenmektedir. Aziz'in hala Selda'yı unutamadığını duyması üzerine içinde Cahide'ye karşı bir umut belirir. Cahide'yi görmek için onları sık sık bir yerlere davet eder. Durumun farkına varan Aziz, Selim ile Cahide'nin yakınlaşması için elinden geleni yapar fakat hiç umulmadık bir şekilde zamanla Cahide'ye tutulmaya başlar. Cahide de Aziz'e âşık olur. Aziz, sarhoş olduğu bir gece Cahide'ye yaklaşır ve

birlikte olurlar. O gecenin sabahında Aziz, kendini kötü hissederek kalkar gider. Cahide de onun hala Selda'yı unutamadığını düşünerek üzülür. İkisi de birbirlerini sevdiklerini dile getiremezler.

Bir gün Erzincan'da zelzele haberini alırlar. Selda'da orada yaşamaktadır. Bunu duyan Aziz, mutlaka oraya gitmesi gerektiğini düşünür. “Aman ne müthiş, ne korkunç şey Allah'ım” (s.101). Aziz, Selim'in gitme demesine rağmen ısrarla gitmek istediğini söyler. Çünkü ancak bu şekilde duyguları netleşecektir. Cahide de gitmesini istememesine rağmen istiyormuş gibi görünür. Erzincan'a giden Aziz, Selda'yı hastanede bulur. Selda kurtulmuş fakat kocası ve çocuğu zelzelede ölmüştür. Aziz, Selda'nın kendisine gelmesini bekler. Bu arada Cahide, hamile olduğunu öğrenerek Selim'e bu bebeği alması için yalvarır. Çünkü artık Aziz'den umudu yoktur. Sevdği kadın hayatta her şeyini kaybetmiştir. Bu yüzden Selda'yla mutlu olması için aradan çekilmek ister. Selim önce itiraz etse de mecburen Cahide'yi doktor bir arkadaşına emanet eder. Cahide çocuğu aldırıp gidecektir. Tam çocuğu aldıracağı sırada bir anda vazgeçer. Ona kıyamaz.

Aziz, Selda'nın başucunda beklerken dahi Cahide'yi düşünmektedir. Onu ne kadar çok sevdiğini artık daha iyi anlar. Selda, kafasında tamamen bitmiştir. Selda kendisine geldiğinde kısa bir konuşmadan sonra Cahide'ye bir an evvel kavuşmak için yola çıkar. Eve vardığında Cahide'yi bulmaz. Doğru Selim'e koşar. Ona Cahide'yi her ne pahasına olursa olsun arayıp bulacağını, onu deliler gibi sevdiğini söyler. Bunun üzerine Selim, Aziz'in sevgisine inanarak Cahide ile Aziz'i kavuşturur. Bir bebeklerinin olacağını öğrenen Aziz, çok sevinir. O günden sonra gerçek karı koca olurlar. Çok mutlu olan çift heyecanla bebeklerinin dünyaya gelmesini beklerler. Cahide'nin içini o günlerde bir korku kaplar. Cahide “Doğururken öleceğini sanıyordu” (s.146). O gün geldiğinde Cahide saatlerce sancı çeker. Aziz, Cahide'nin uzun süren sancılarına dayanamamaktadır. “Ona acı, ona kıyma Allah'ım. Onu bağışlayan için ben canımı tereddütsüz fedaya hazırım” (s.153) diye dua eder. Zorlu bekleyiş sona erer fakat bebeklerini kaybederler. Cahide de çok kan kaybetmektedir. Aziz, içeri girdiğinde Cahide ondan bebeğini ister. Ne cevap vereceğini bilemeyen adam dışarı çıkar. O esnada Selim, Cahide'nin anlık da olsa mutlu olması için gidip bir bebek bulup getirir. Aziz o an Cahide'nin de öleceğini anlar. Bebeği gören Cahide çok mutlu olur ve huzur içinde vefat eder. Aziz yıkılır. Hiçbir zaman Cahide'yi sevmekten vazgeçmeyen Selim de yıkılmıştır. Cahide ardında iki yıkılmış adam bırakıp ebediyete göç eder.

Romanda yer alan dini unsurlar daha çok dua niteliğindedir. Allah'a yalvarış, yakarış dikkati çeker. Romanda yer alan kahramanların Müslüman oldukları anlaşılmaktadır.

Müslüman Olanlar: Cahide, Aziz, Selim, Selda, Vecdi ve Reşit Bey'dir.

2.37. Aşkın Doğuşu

Küçük, kasabalı bir kızın, İstanbul'a gelin gitmesiyle başlayan hayatını konu alan Peride Celâl'in bu romanında, dini unsurlara, olayların akışı içerisinde yer verilmiştir. Zehra, küçüklüğünden itibaren Samsun'a bağlı bir kasabada yaşar. Annesi aslen İstanbullu olmasına rağmen babasının memuriyeti dolayısıyla Zehra'nın hayatı taşrada geçmiştir. Zehra'nın küçük ama samimi bir çevresi vardır. Bu kasabada çok mutlu günleri geçer. Ahmet, Zehra'nın vakit geçirdiği tek erkektir. Onu bir çocuk masumiyetiyle sever.

Günlerden bir gün Zehra'nın annesi Melek Hanım, İstanbul'dan bir mektup alır. Bu mektup, Melek Hanım'ın akrabasından gelmektedir. Mektuba göre zengin bir ailenin oğlu olan Celal Tahsin, Zehra'nın resmini görmüş ve onunla tanışıp evlenmek istemektedir. Celal Tahsin, daha önce bir evlilik yapmış fakat kadının geçimsizliği yüzünden ondan ayrılmıştır. Hayatını idame ettirecek iyi bir aile kızı aramaktadır. Tam da bu sırada, Celal Tahsin, Melek Hanım'ın akrabası dolayısıyla Zehra'nın resmini görür, beğenir. Tanışmak için onları İstanbul'a davet eder. Bu konuyu Zehra'ya söylediklerinde, kız heyecana kapılır ne söyleyeceğini bilemez. Bir taraftan İstanbul yaşamı onu cezbeder bir yandan da hiç tanımadığı bu adamla evlenme fikrinden korkar. Melek Hanım, kızın babasına rağmen, Zehra'yı, İstanbul'a gidip Celal Tahsin ile tanışmak için ikna eder. Babası Yusuf Bey, bu işe karışmaz. O sadece kızının mutlu olmasını ister. Melek Hanım ise bu işin olmasını çok ister. Tam da istediği gibi zengin, İstanbullu bir damat adaydır.

Vapur iskeleye yaklaşırken Zehra gördüğü manzara karşısında adeta büyülenir ve babasındaki tabloyu hatırlar: “Ortaköy Camiini gördü. Babasında bu caminin yağlı boya bir resmi olduğunu hatırladı. Göğe doğru uzanmış ince minareleri, beyaz kubbesi, dantelleşmiş parmaklıkları, mermer merdivenlerine parça parça dökülmüş olan koyu kırmızı, siyah ve altın rengi ışıklar içinde onu resimden çok daha güzel buldu” (s.33). Vardıklarında onları uzak akrabası olan Münire karşılar. Ertesi gün de Celal Tahsin ve annesi Ayşe Hanımla tanışır. Ayşe Hanım, Zehra'yı çok beğenir ve Melek Hanım'a bu evliliğin bir an önce olmasını istediğini söyler. Zehra ile Celal Tahsin evlenirler. Annesi bir müddet İstanbul'da kaldıktan sonra kasabasına geri döner.

Zehra, Celal Tahsin'e alışmaya çalışmaktadır. Sık sık babasının söylediğini hatırlar: “Allah sana o büyük şehirde yardımcı olsun” (s.38). Celal Tahsin de, Zehra'ya çok ılımlı ve kibar yaklaşır. Celal Tahsin, Zehra'dan yaşça çok büyük olmasına rağmen gayet bakımlı ve genç görünmektedir. Zehra'yı lüks içinde yaşatır fakat Zehra bir türlü bu hayata, İstanbul'a alışamamaktadır. Sürekli kasabasını özler. Münire sık sık Zehra'nın yanına gelip ona yaşadıkları çevrenin dedikodularından bahsetmektedir. Münire'nin anlattıklarına göre, Celal Tahsin'in eski karısı çok güzeldir. Geçimsizlik yüzünden boşanmışlardır. Celal Tahsin'in arkadaşlarının da dedikodularından bahseden Münire, hepsinin sahte, yalancı insanlar olduklarından bahseder. Nihayet Zehra'nın,

Celal Tahsin'in çevresiyle tanışacağı gün gelir. Celal Tahsin'in sürekli gittiği bir kulüpte toplanırlar. O kulüpte her türlü kumar da oynanmaktadır. O gün herkes Celal Tahsin'in yeni karısıyla tanışmış olur. Münire'nin dedikodularına göre kulüpte bulunan birçok kişi birbirlerini aldatmaktadır. Zehra ise anlatılanlara bir türlü akıl erdiremez ve inanamaz.

Celal Tahsin ile Zehra'nın hayatı sakın ilerlemektedir. Zehra, kocasının kendisine olan naif tavırları karşısında onu sevmeye başladığını düşünür. Celal Tahsin zamanla evden erken çıkıp kulübe gidip gece geç dönmelere başlamaktadır. Münire'den edindiği dedikodulara göre Celal Tahsin'in eski karısı Nihal de o kulübe takılmaya başlamıştır. Zehra'ya sık sık karşılaştıklarını söyler. Zehra, ürkekliğinden kocasına hiçbir şey soramaz. Bir sabah hizmetçi Madam Vera, Zehra'ya bir mektup getirir. Bu mektup Zehra'ya değil de Celal Tahsin'in eski karısı Nihal'e yazılmıştır. Zehra, her ne kadar o mektubu açmamak için çabalasa da bu fırsatı kaçırmak istemez ve mektubu okur. Mektup, Nihal'in daha önce birlikte olduğu bir adamdan gelmektedir. Adam mektubu okuduğunda kendisinin çoktan ölmüş olduğundan bahseder. Ayrıca ölmüş olacağı için de çocuğunu Nihal'in almasını ister. "Beni öldürdünüz, çocuğunuza kendi kanınızdan olan o zavallı mahlûka acıyınız. Allaha ısmarladık" (s.99). Okuduklarına çok şaşırان Zehra, mektubu ne yapacağını bilemez ve belli bir süre herkesten saklamaya karar verir.

Sık sık evin içinde bunalan Zehra, dışarı çıkıp dolaşmaya karar verir. Yakınlarda bir park görür ve orasını çok sever. Manzarası onu rahatlatmaktadır. Kasabasını hayal eder. Tam da bu sırada adamın biri onu evden parka kadar takip etmiş ve onun karşısına çıkmıştır. Zehra'nın Nihal olduğunu zannedip çocuğunu bir an evvel alması için onunla konuşur. Zehra ise korkarak eve kaçır. Çok düşünür ve Nihal'in adresini öğrenip o adama söylemeye karar verir. Ertesi gün yine aynı adamı gören Zehra, kendisinin Nihal olmadığını söyleyerek ona her şeyi anlatır. Mektubu da adama vererek Nihal'in adresini söyler. Adam, Zehra'dan özür diler. "Size karşı nasıl mahcup olduğumu Allah bilir" (s.137). Aralarında ilginç bir etkileşim olur. Zehra, adamı çok beğenmiş ve ilk kez kalbinin attığını hissetmiştir. Adam da aynı şekilde ondan çok etkilenir.

Eve döndüğünde hâlâ adamın etkisinden kurtulamayan Zehra, aşkın ne olduğunu o an fark eder. Zamanla Ahmet'e de, kocası Celal Tahsin'e de hissettiğinin aşk olmadığını anlar. Kocasının son günlerde iyice uzaklaşması artık canını sıkmamaya başlar. Duyduklarına göre de kocası Nihal ile tekrar yakınlaşmaya başlamıştır. Her şeyi bir kenara bırakıp koşa koşa gittiği parkta o adamla karşılaşan Zehra, tarifsiz bir mutluluk yaşar. Adamın ismi Osman'dır. Osman, vaktiyle Nihal'in arkadaşına yaptığı kötülüğü anlatır. Nihal o adamla sadece kocasını kıskandırmak için birlikte olmuş fakat kestiremediği netice sonucu istemediği bir çocuğu dünyaya getirmiştir. Çocuk doğunca onu babasına bırakıp Celal Tahsin'in yanına dönmüş sonra ondan da ayrılmıştır. Nihal'in ne kadar bencil ve geçimsiz bir kadın olduğunu anlatmıştır. Osman da

Zehra'nın zaten o kadın olduğuna ihtimal vermediğini kendisine söyler. Samimi konuşmalarının ardından Osman ile Zehra dayanamayıp birbirlerine aşklarını ilan ederler. Osman da evlidir fakat karısıyla iyice uzaklaşmış ve boşanmanın eşiğine gelmişlerdir. O gün Osman'ın İstanbul'daki evine giden Zehra, tamamıyla onun olur. Osman, Mersin'de yaşamaktadır. Oraya gidip karısıyla konuşup boşanacağını, on beş gün sonra da gelip Zehra'yı alıp oraya götüreceğini söyler.

Zehra, on beş günün bir an evvel geçmesini beklemektedir. Bu arada kocasından iyice uzaklaşmış ve duyduğu dedikodular yüzünden ondan iyice nefret etmeye başlamıştır. Bir gün daha fazla dayanamayarak bir mektup bırakarak evi terk eder. Madam Vera'nın evine giderler. Orada olduğunu yalnızca Münire bilir ve o da Zehra'nın ısrarları üzerine yerini kimseye söylemez. Aradan on beş gün geçer ve Zehra koşarak parka gider fakat beklediği gelmez. Zehra buna rağmen her gün parka gitmeyi bırakmaz ama geçen günlere rağmen beklediği gelmez. Sonunda pes ederek kasabasına dönmeye karar verir. Bu arada Celal Tahsin de boşanma davası açmıştır.

Zor günler geçirmiş olan Zehra kasabaya varır. "Burada evimdeyim, burada kendi yerimdeyim, diye düşündü. Allahım unutmak, herşeyi unutmak istiyorum!" (s.282). Evine dönen Zehra, artık eski Zehra değildir. İyice sararıp solmaktadır. Annesi ve babası da kızlarının bu haline çok üzülürler. Zehra, Osman'ın da herkes gibi yalancı olduğu düşünür ve hayattan yavaş yavaş kopmaya başlar. Sık sık dışarıya dolaşmaya çıkar. Yine dışarı çıktığı bir gün arkadan birinin kendisini takip ettiğini hisseder. Bu kişi Osman'dır. Meğerse Osman, memleketine gittiğinde karısı zatürreye yakalanmış ve kısa bir süre içinde vefat etmiştir. Bu yüzden Zehra'ya verdiği sözü tutamadığını söyler. Nihayet iki âşık kavuşur ve Osman'ın memleketinde kendilerine yeni bir hayat kurmak üzere el ele verirler.

Romanda dini unsurlara kısmen yer verilmiştir. Kahramanların konuşmaları esnasında bir takım dini ibarelere rastlarız. Ayrıca kahramanların hangi dine mensup oldukları romanda açıkça belirtilmemekle birlikte, olayların akışı içerisinde iki kahraman hariç olmak üzere, tüm kahramanların Müslüman oldukları kanısına varılır. Müslüman olamadıkları düşünülen Eleni ve Madam Vera'nın hangi dine mensup oldukları bilinmemektedir.

Müslüman Olanlar: Zehra, Ahmet, Celal Tahsin, Osman, Melek Hanım, Yusuf Bey, Sıdika Teyze, Hacı Yusuf, Hüseyin, Hakkı, Emire Hanım, Hatice Kadın, Ayşe Hanım, Münire, Nihal, Rıza Bey, Nail Bey, Sadık Ziya, Saliha Hanım, Faruk, Necla, Ömer Ruhi, Belkıs Hanım ve Cemil'dir.

2.38. Gecelerin Koynunda

Alafranga yaşam tarzını benimseyen ailelerin hayatlarını anlatan Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı bu romanında, dini unsurlara az da olsa yer verilmiştir. Nüveyre ve Ahmet, oldukça zengin bir çifttir. Nüveyre sık sık kumar

partilerine gider, dilediği gibi harcar, gezer, tozar ve kocası Ahmet de modern bir erkek olduğu için kesinlikle karısına karışmaz. Nüveyre, kocasıyla evlendikten sonra rahat yaşamak için kendi ailesi ile görüşmeyi tamamen kesmiştir.

Çiftin çevresi de kendileri gibi lüks ve refah içinde yaşayan özentili tiplerdir. Bilhassa kadınlar, eğlenmek için toplandıklarında birbirlerinin ne giydiklerine, nerelere ne paralar harcadıklarına dikkat ederler. Ayrıca sosyetenin içindeki bu kadınlardan birçoğu da kocalarını aldatmaktadır. Tüm dedikoduları bu toplantılarda konuşurlar.

Nüveyre, gittiği bir kumar partisinde, arkadaşının masajcı tuttuğunu duyar. Bu masajcı, sosyete kadınların evine giden oldukça gösterişli bir delikanlıdır. Nüveyre ondan eksik kalmamak için kendisi de aynı masajcıyı tutar. Ertesi gün masajcı Nüveyre'nin evine gelir ve Nüveyre bu masajcıdan oldukça memnun kalır.

Romanın diğer bir bölümünde Sibel adlı bir karakterden bahsedilir. Sibel, Nüveyre'nin kız kardeşidir fakat ailecek birbirleriyle görüşmezler. Sibel lise son sınıf öğrencisidir. Bir gün mektepten çıkınca annesinin apandisit krizi geçirdiğini öğrenir ve hemen doktor çağırır. Doktor ise acilen hastaneye gitmeleri gerektiğini söyler. Telaşla taksi arayan Sibel, o gece Hikmet ile tanışır. Şöyle ki, Sibel, uzaktan gelen aracın önüne atlayarak arabayı durdurmak ister. Aracın taksi olmasına sevinen Sibel, Hikmet adındaki bu gence bir an evvel hastaneye gitmeleri gerektiğini söyler. Hikmet başta bu arabanın hususi bir araç olduğunu söylemesine rağmen Sibel'in inadını kıramaz. Böylelikle annesini hastaneye yetiştirir. Sonrasında kızın güzelliğinden çok etkilenen Hikmet, sürekli kızı takip etmeye, onu bir yerlere kendisi bırakmaya başlar. Aralarında büyük bir etkileşim olan bu iki genç, iki, üç gün içerisinde birbirlerine bağlanırlar. Sibel'in annesi iyileşir eve döner ve Sibel ondan sonra Hikmet'i bir daha göremez.

Bir gün sahilden arkadaşları ile birlikte dönen Sibel, bir cenaze aracına denk gelir. “Galippaşa camisinden büyük bir cenaze alayının yola koyulduğunu gördü” (s.99). Onun kim olduğunu duyan Sibel, uzun bir müddet kendine gelemmez. Hikmet ölmüştür. Onun bir anda kaybolmasının hastalığından dolayı olduğunu düşünen Sibel, çok üzülür. Hikmet, “mezarından çıkmış sanki onu adım adım takip ediyordu” (s.104) diye düşünür.

Aradan geçen süre zarfında Sibel, Kadir ile tanıştırılır ve iki genç evlenmeye karar verirler. Kadir, son derece düşünceli, karısının bir dediğini ikiletmeyen, onu zenginlik ve lüks içinde yaşatan bir adamdır. Sibel, Hikmet'i unutamaz fakat kocasına da hürmet edip onu sevmeye çalışır. Kadir ile Sibel, balayından trenle dönmektedir. Sibel hiç beklemediği bir anda Hikmet ile karşılaşır. Onun ölmemiş olmasına sevinmekle birlikte, kendisini tanımamış olmasına da çok üzülür.

Hikmet o trene kondüktör olarak girmiştir. Sibel'e bir mektup yazarak her şeyi anlatır. Babasının yakın arkadaşı tarafından dolandırıldığını, onun yüzünden babasını kaybettiğini, annesinin aklını kaybettiğini, onu hastaneye yatırıp dönerken bir araba kazası geçirdiğini anlatır. İki ay bilinci kapalı olarak hastanede yatan Hikmet, iyileşir

iyileşmez Sibel'e koşmuş fakat onun evlendiğini duymuştur. Bunları öğrenen Sibel, o gün gördüğü cenazenin Hikmet'in babası olduğunu anlar. Bundan sonra sevdiği adama kavuşmak için kocasından ayrılmaya karar verir. Boşanma davası neticesinde Kadir, Sibel'e birçok mal mülk bırakır. Hikmet ile kısa bir süre sonra evlenen Sibel artık çok mutludur. Bir de Koç adında oğulları dünyaya gelir. "Doğumun haftasında Akyüzlerin yaşlı bir akrabası tarafından çocuğun kulağına ezan okunarak adı kondu" (s.122). Çocuk büyür ve tam da her şey yolunda giderken beklenmedik bir hadise gerçekleşir. Oğullarına araba çarpar ve çocuk hayatını kaybeder. Onları kahreden diğer detay ise, oğullarına çarpan adam, zamanında Hikmet'in babasını dolandırıp onun ölümüne yol açan Hasan adlı adamdır. "Yavrusunun, babasının iflasına ve ölümüne sebep olan o menhus ortağının otomobili ile parçalanmış olması, onda isyanlar yaratıyordu" (s.131).

Hayat bir kez daha Hasan'ı Hikmet'in karşısına trende çıkarır. "Adeta kaderin bir cilvesi idi" (s.132). Hasan kalp krizi geçirir, Hikmet de ona yardım etmek istemez. Kompartımanın kapısını kapatır ve Hasan'ı tehdit eder. Eğer babasından çaldığı malların parasını vermezse, onu ölüme terk edeceğini söyler. Hasan cebinden çıkardığı çeki, Hikmet'in istediği rakamı yazmak zorunda kalır. Sonrasında doktorlar tarafından müdahale edilse de Hasan hayatını kaybeder. Hikmet hem intikamını almış hem de babasının paralarını kurtarmış olur. Bu parayla Sibel'e daha önce çok beğenmiş olduğu evi alır. Sibel tekrardan hamile kalmıştır. "Elbette, büyük Tanrı; bir eli ile verdi, diğer eli ile aldı. Fakat şimdi aldığını iade ediyor" (s.142). İlk yavrularını kaybeden çift, bu haberle tekrardan mutlu olurlar.

Romanın son bölümünde Nüveyre'nin arkadaşları kumar oynarlarken yine dedikoduya başlarlar. Nüveyre, bir doktorla birlikte olurken kocası tarafından basılmış, evden kovulmuştur. Kocasını onu boşamış, o da aşıyla bir süre birlikte yaşamıştır. Sonra, ondan da ayrılmış, kocasının eski bir arkadaşının metresi olmuştur. Kumar oynayan bu kadınlar tam dedikodu ettikleri sırada karşı kaldırımında zengin olan Hikmet ile güzel karısı Sibel'i görürler. Onlara gıpta eden bu kadınlar arabalarının arkasından bakarken yaya kaldırımında da gördükleri kadın onları şaşkına uğratar. Bu kadın Sibel'in kardeşi, iyice düşmüş olan Nüveyre'den başkası değildir.

Romanda birtakım dini unsurlara rastlamak mümkündür. Romanda karakterlerin hepsinin Müslüman oldukları kanısına varıldı. Bu kahramanlar: Nüveyre, Ahmet, Hikmet, Sibel, Kadir, Nadire, Fatoş, Seniha, Firdevs, Behice, Melek, Fevziye, Vedat, Servi, Hepşen, Sema, Feyza, Emine, Hamdi, Suzan, Neriman ve Koç'tur.

2.39. Seninle

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı bu romanında, bir adamın yaşadığı müddet boyunca hayatın anlamını araması, arzuladığı saadete kavuşmak için çabalaması anlatılır. Romanda, olayların akışı içerisinde de birtakım dini motiflere rastlamak mümkündür.

Mithat, yaşam tarzıyla arkadaşları tarafından her zaman eleştirilen, içine kapanık yaşayan, devamlı hayatı sorgulayan bir karakterdir. Çocukluğu köyde geçer ve sonrasında okumak için Ankara'ya gider. Arkadaşları, hayatı doludizgin yaşar. Kızlarla yakın münasebetleri vardır. Mithat ise kadının cinsel bir obje olarak görülmemesi, önemli olanın kafaların uyuşması olduğunu düşünür. Köyde yaşadığı dönemlerde, komşuları olan Sabriye adında genç bir kız, Mithat'ın dikkatini çeker. Sabriye'yi çok beğenir. İlk kez bir kıza sevdiğini söyler. "İlk gençlik günahının itirafı olan bu kelimeleri söylerken duyduğum tatlı heyecanı hatırladıkça içime hoş bir sıcaklık yayılır" (s. 82). Sabriye de Mithat'a âşıktır. O dönemlerde Mithat ile Sabriye sürekli buluşup birbirlerinin olurlar. Mithat, Sabriye'nin göz alıcı güzelliğinden kurtulamaz, sürekli onu düşünür. Birlikteliklerini herkesten saklamaya çalışırlar. Buna rağmen köy yerinde herkes çok çabuk aralarındaki münasebeti duyar. Mithat, bu durumdan çok rahatsız olmaya başlar. Zamanla, Sabriye ile sonunun olmadığını düşünmeye başlar. Çünkü kendisi şehre gidip tahsiline devam edecek ve Sabriye ile paylaşabilecekleri bir dünyaları olamayacaktır. Sabriye, Mithat'ın tahsili için gideceğini bilir fakat ondan vazgeçmeyecektir.

Mithat her şeyi geride bırakıp Ankara'ya gider. Uzun müddet Sabriye'yi düşünür. Onu unutamaz fakat onunla da bir geleceğinin olmadığını bilir. Başlarda kendi kabuğunda yaşayan Mithat, arkadaşlarının da telkinleriyle zamanla hayatın içine karışmaya başlar. O sıralarda mektepte gördüğü Nermin'i çok beğenir fakat onun yanına gidip konuşamaz. Daima bir kadın tarafından reddedilmenin korkusunu yaşar. Zamanla Nermin'e tutulur. Bu mektepli kızın derslerdeki tarih konulu muhabbetlerdeki yorumları, açıklamaları çok hoşuna gider. Nermin ile bir ömür paylaşabileceğini düşünür. Sürekli onu hayal etmeye başlar. Nermin ile de sık sık göz göze gelen Mithat, anlaşıldığını düşünür. Ona açılmadan önce babasının onayını almak ister. Arkadaşı Celal, tatilde köye gidecektir. Mithat da Celal'e bu evlilik düşüncesini babasına açmasını söyler. Mithat'ın babası, konuyu öğrendiğinde çok canı sıkılır. Çünkü Mithat'a layık gördüğü kişi Sabriye'dir. Oğluna, bir şehirli kızın kendilerine uygun olmadığını, onu büyük bir hayal kırıklığına uğrattığını, Sabriye'yi öylece bırakıp gitmenin kendisine hiç yakışmadığını anlattığı bir mektup yazar. Mektubu alan Mithat çok üzülür ve Nermin ile bir yola girmekten vazgeçer. Uzun süre babasının yazdıklarını düşünür. Zaman zaman okumanın kendisine ne faydası olacağını düşünür. Acaba okumadan köyde hayatına devam etse ve Sabriye ile evlense daha mı mutlu olacaktır? Sürekli hayatını sorgulamaya başlar. Çok şey öğrenmenin kendisine ne katacağını düşünür. Babasının bile kendisini anlamadığına üzülür. Bu arada Sabriye de uzun bir müddet evlenmeden kendisini beklemektedir. Oysaki köy yerinde kızlar, yaşları geçmeden bir an evvel evlendirilir fakat Sabriye, umudunu yitirmeden Mithat'ı bekler.

Mithat, mektepten mezun olur fakat köye dönmez. Kısa bir süre sonra Erzurum'a öğretmen olarak tayin edilir. Oradaki yaşam şartlarını görür. Uzun zaman hayatının anlamını arayan adam, yakın arkadaşı Celal'e yazdığı mektupta anlatır. "Anladım ki saadeti, birkaç kişiyi saran dar çemberin parıltılı yaşayışında değil, zaman ve mekân içinde kaynaşmış bu canlı kitleyi, üstün ve güzel dünyaya ve ileri bir cemiyet düzenine kavuşturmada aramalıdır" (s. 403) der. Artık köyüne de dönse, hem babası annesi tarafından hem de köyden bir delikanlıyla evlenmiş olan Sabriye tarafından anlaşılabileceğini ve alınının akıyla karşılanacağını düşünmüş olur. Hayatın anlamını bulan Mithat, girdiği bu mücadelenin içinde artık son derece mesuttur.

Romandaki kahramanların hangi dine mensup oldukları bilinmemekle birlikte, yaşantıları dolayısıyla Müslüman oldukları düşünülebilir. Sadece romanın başkahramanı Mithat, hayata felsefi açıdan yaklaşarak devamlı dini sorgular. İnsanların yaratıcıya inanmalarını da eleştirir.

2.40. Ateş

Server Bedi, diğer adıyla Peyami Safa *Ateş* adlı bu romanında dini unsurlara yer vermiştir. Roman Kurtuluş savaşı dönemlerine denk gelir. Romanın başkahramanı Turgut Cevat, Çanakkale'de görevli bir askerdir. Soğuk bir kış gecesi yine görev için neferleriyle birlikte yola koyulan Turgut, ağacın gölgesinde, soğuktan büzülmüş bir kıza rastlar. Ona kim olduğunu ve gecenin bir vakti orada ne işi olduğunu sorar. Kız, adının Şefkat olduğunu, İstanbul'dan ağabeyini bulmaya geldiğini, yirmi gündür yolda olduğunu söyler. Söylediğine göre ağabeyi seyyar hastanede ölümle savaşıyordur. Ona hastabakıcılık yapmak için geldiğini dile getirir. Turgut başta Şefkat'e inanmasa da olayın iç yüzünü öğrenmek için önce onu karargâha gönderir, kendisi de ardından yola devam eder.

Ali Seyfi, Turgut'un çok uzun yıllardan beri arkadaşıdır. Mektepte birlikte okumuşlar fakat sonrasında birbirlerini kaybetmişlerdir. Kızın anlattıklarını duyunca bir taraftan arkadaşını bulduğu için sevinir, bir taraftan da onun hasta olduğunu duyunca üzülür. Turgut, Ali Seyfi'yi tanıdığını Şefkat'e belli etmeden öncelikle arkadaşını bulup gerçeği öğrenmek ister. Çünkü geçmişten de bildiği üzere Ali Seyfi'nin bir kız kardeşi yoktur.

Turgut, Ali Seyfi'yi görmeye gittiğinde önce oradaki doktorla görüşür. Doktor, onun uzun süre yaşam mücadelesi verdiğini fakat iki bacağına da kesildiğini söyler. Bunu duyan Turgut yıkılır. Arkadaşını bir an evvel görmek ister. Turgut'u karşısında gören Ali Seyfi, mutlu olur. Turgut, ona "Geçmiş olsun. Senin en kıymetli yerin başın ve kalbindir. Allah onları bağışladı ya, şükredelim" (s.16) der. Biraz sohbetten sonra Turgut konuyu açar. Şefkat'in adını duyan Ali Seyfi, bir anda kötü olur. Şefkat, kız kardeş değil, Ali Seyfi'nin sevgilisidir. Birbirlerini çok büyük bir aşkla sevmektedirler

fakat Ali Seyfi yaşadığı bu durumdan ötürü bir daha asla Şefkat'in karşısına çıkmayacağını söyler.

Turgut, karargâha döndüğünde, komutanına olanları anlatır. Komutan kızın derhal İstanbul'a geri gönderilmesini emreder. Bu arada Turgut'a da birkaç günlüğüne, İstanbul'a gitmesi için izin verir. Turgut ile Şefkat yola koyulurlar. Şefkat, İstanbul'a geri gönderilmenin acısıyla Turgut'a, Ali Seyfi'yi bulması için yalvarır. Turgut, Ali Seyfi ile görüştüğünü söylemez ama onu bulmaya çalışacağı için ona söz verir. Şefkat'in kimsesi, gidecek bir yeri yoktur. Turgut da ona Ali Seyfi'nin emaneti olarak bakar ve ona kendisini annesinin yanına götürmek istediğini söyler. En azından iş bulana kadar annesine yoldaş olmasını ister.

Eve gittiklerinde Turgut, annesine her şeyi anlatır. Annesi, bu gerçeğin Şefkat'ten saklanmaması gerektiğini söyler ve kıza alıştırarak durumu anlatırlar. Ali Seyfi'nin yaşıyor olmasına sevinen Şefkat bir yandan da yaşadığı ıstıraba çok üzülür. "Neler çekmiş Allah'ım!" (s.53). Ne olursa olsun ona bakacağını, onu sevdiğini söyler. Oysaki Ali Seyfi, bu haliyle bir daha asla Şefkat'in karşısına çıkmayacağını söylemiştir. Ne yapacaklarını düşünen Turgut ile annesi, bir çare ararlar. Tam da o sırada Şefkat'in bir gerçeğini daha öğrenirler. Şefkat, Ali Seyfi'nin bebeğini taşımaktadır. Bunu duyan Turgut ile annesi, tek çarenin ne yapıp edip durumu Ali Seyfi'ye anlatıp onları nikâhlamak gerektiğini konuşurlar. "Hemen bunların nikâhlarını kıydırmalı, oğlum, başka çare yok" (s.47). İstanbul'da Ali Seyfi'ye bakan doktora rastlayan Turgut, onun sağlık durumunu sorar. Ali Seyfi, taburcu olmuş ve Edirne'ye tanıdığı birinin yanına gitmiştir. Bunu öğrenen Şefkat, onu bulmak için trene atlayıp Edirne'ye gider fakat onu bulamaz. Edirne'den döndüğünde sancılanır ve bebeğini kaybeder. O saatten sonra anlar ki Ali Seyfi kendisinden kaçıyor ve yok dedirtiyordur. Turgut'un annesi bu duruma üzülür. Ali Seyfi'nin yaptığına bir anlam veremez. Oysaki olayın aslı çok farklıdır. Doktorun anlattıklarına göre Ali Seyfi bacaklarını kaybetmemiştir. Mermi, cinsel organına isabet etmiş ve erkekliğini sonlandırarak onu hadım etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum onda büyük bir travma yaratır ve böyle bir yalana başvurarak Şefkat'ten tamamen uzaklaşır.

Turgut'un izni biter ve Çanakkale'ye geri döner. Şefkat'i, annesi ile beraber bırakmıştır. Çanakkale'de çetin mücadeleler sonucunda omzundan yaralanır. Bir zamanlar Ali Seyfi'nin yattığı hastaneye kaldırılır. Durumu iyidir. Durumdan haberdar etmek için annesine mektup yazar ve mektupta Şefkat'i de sorar. Gelen cevapta Şefkat'in artık annesinin yanında kalmadığını öğrenir. Daha sonra Turgut, birkaç önemli müdahaleden sonra Gülhane hastanesine sevk edilir. Bundan sonra askerlik görevine devam edemeyecektir. Bunu öğrenen Turgut öncesinde çok üzülür fakat düşmanın artık Çanakkale'den ayrılmaya başladığını öğrenince mutluluktan ağlar.

Gülhane hastanesinde yattığı sırada içeri giren hasta bakıcı kızın Şefkat olduğunu gören Turgut, çok şaşırır. “ Ne tesadüf, yarabbim!” (s.113). Bu karşılaşmanın artık bir tesadüften ibaret olmadığına kanaat getirirler. Sürekli kader onları bir vesile ile karşılaştırmaktadır. “Sanki hepimizden üstün bir kuvvet de bunun böyle olmasını istedi. Allah veya kader” (s.135). Turgut’tun annesinin de vesilesiyle birbirlerine açılan iki genç, sonunda evlenirler. Ali Seyfi’yi de bir daha asla görmezler.

Romanda dini unsurlar az da olsa karşımıza çıkar. Kahramanların tamamı Müslümandır. Bunlar: Turgut Cevat, Şefkat, Ali Seyfi, Turgut’un annesi, Mustafa, Fatma, Ömer Paşa, Salahattin, Ahmet, Süleyman, Sabahat ve Doktor Şevki’dir.

2.41. Gece Yürüyüşü

Mahmut Yesari’nin *Gece Yürüyüşü* adlı bu romanında, birtakım dini unsurlara az da olsa rastlamak mümkündür. Roman, başkahraman Vefik’in askerliği sırasında yaptığı gece yürüyüşüyle başlar. Vefik, askerlik yaptığı esnada kolundan yaralanmış, birkaç gün kendini bilmeden hastanede yatmıştır. Hastanede yattığı sıralarda babasını, üvey kardeşini ve Dilşat’ı düşünür.

Vefik, annesini küçük yaşta kaybetmiş, babası da başka bir kadınla evlenmiştir. Üvey annesi Sabire Hanım, babasına çok eziyet eder. Bir de üvey kız kardeşi vardır. Üvey kız kardeş Samime’yi çok sever. Babasının görevi kaymakamlık olduğu için sürekli kasaba kasaba gezerler. Vefik, üvey annesinden dolayı evde devamlı huzursuzdur. Bu yüzden evden uzaklaşmak için İstanbul’da yatılı bir okula yazılır. Eğitim hayatına orada devam eder. Okuldan arta kalan zamanlarda babasının arkadaşı Sinan Paşa’nın konağına gider. Sinan Paşa’nın kızı Dilşat ile çok iyi anlaşır. Önceleri onu kız kardeş olarak gören Vefik, zamanla Dilşat’a tutulur. Onun kendisine o gözle bakmadığını düşündüğü için bir türlü ona açılmaz.

Vefik, liseyi bitirip, Ziraat mektebine kaydolar. Sonrasında da Dilşat’ı unutabilmek için İstanbul’dan uzakta, Anadolu’da memuriyete başlar. Sık sık Samime’den mektuplar alır. Samime, mektuplarının birinde Dilşat’tan bahseder. Dilşat’ı isteyenlerin çok olduğundan fakat Dilşat’ın hiçbirini kabul etmediğinden bahseder. O an Vefik, biraz da olsa umutlanmaya başlar. İlk iznini alıp İstanbul’a gitmeye karar verir.

Vefik’in babası emekli olmuş ve biriktiği bir miktar parayla İstanbul’dan ev almıştır. Aldığı ev, eski bir mahallede çok eski ve ufak bir evdir. Vefik bu duruma üzülür. Üvey annesi Sabire Hanım da bu durumdan devamlı şikâyet eder. “Evimiz de pek daracık. Allah yokluğunu göstermesin ama güç sığıyoruz” (s.41). Bu arada Vefik, Dilşat’ı görmek için konağa gitmeye karar verir. Dilşat’ın babası Sinan Paşa vefat ettikten sonra, ailenin eski saltanatı kalmaz. Çekilen geçim sıkıntısı yüzünden Dilşat’ın sınırları iyice bozulur ve konağa gelen Vefik’e görünmek istemez. Vefik’in bu duruma çok canı sıkılır ve oradan uzaklaşır.

Uzun süre hastanede yatan Vefik iyileştikten sonra İstanbul'da askerlik görevine devam eder. Kendisinin düşündüğünün aksine Dilşat'ın karargâha gelerek kendisini aradığını haber alır. Tekrardan umutlanan Vefik, onu görmeye konağa gider. Bu kez de aranma sebebinin Dilşat'ın kardeşi Azmi'nin askerlik sıkıntısı olduğunu öğrenir. Dilşat'ın hatırı için kardeşi Azmi'ye yardımcı olur. Yine umutsuz bir şekilde karargâha döner. Orada olduğu bir sırada dayısı Danyal Baki Bey tarafından çağırılır. Danyal Baki Bey, oldukça zengin tek yaşayan bir adamdır. Ölüm döşeğindedir. Ölmeden önce de, Vefik'e bıraktıklarını kendisine bildirmek ister. Dayı, kısa bir süre sonra vefat eder. Danyal Baki Bey, hayatı boyunca yalnız yaşamış, hiç kimseyi hayatına almamıştır. Bu yüzden cenazesi de kimsesizler gibi kaldırılır. "Bir tek dost, bir tek ahabap cenazenin arkasından gelmiyordu. Ben, Bahtiyar Efendi, imam, bekçi... Bütün cemaat bu kadardı" (s.87). Cenaze işleri bittikten sonra vasiyet yerine getirilir. Dayı, köşk ile üzüm bağını Vefik'e bırakmıştır. Köşk, antika eşyalar ve kitaplarla doludur. Köşkü, antika kitap ve eşyaları satarak, bağa, ufak bir köşk yaptırır. Hayalinde orada Dilşat ile yaşamak vardır fakat Dilşat'ın çok zengin bir adamla evleneceğini duyar. Bu adamı çok merak eder. Azmi ile karşılaştıkları bir gün yanında bu adama rastlayan Vefik, onları bağına davet eder. Bağ, Azmi, Dilşat, Dilşat'ın evleneceği adam Faruk ve iki arkadaşı daha gelirler. O gün Vefik onları bağda en iyi şekilde ağırlar. Dilşat, gördükleri karşısında Vefik'e hayran kalır ve bunu sık sık dile getirir. Ayrıca Dilşat'ın Faruk ile evlenecek olmasının tek sebebinin de zenginlik olduğunu anlar. Çünkü aralarında herhangi bir yakınlık yoktur.

Vefik, dayısının da önerisi üzerine bir çiftlik satın alır. İlk zamanlar orayla ilgilenecek çok zamanı olmadığı için babasına oraya taşınmalarının iyi olacağını söyler. Bu sayede oturdukları eski evlerini kiraya verip çiftlikte rahat edeceklerdir. Vefik, terhis olana kadar çiftliğe de babasının bakacak olmasından dolayı da içi rahat edecektir. Belli bir düzene kavuşan Vefik, Dilşat ile Faruk'un nişan haberini alır. Her ne kadar gitmek istemese de kararını değiştirerek nişana gider. Nişanda içkinin de tesiriyle Dilşat, Vefik'e ilanı aşk eder. Oldukça şaşırان Vefik de artık her şeyi itiraf ederek onu çok sevdiğini söyler. Orada her şeyi bırakıp birlikte olmaya karar verirler. Sonunda mutluluğu yakalayan Vefik, romanın başındaki gibi bir gece yürüyüşüyle yola devam eder.

Romandaki dini unsurlara olayların akışı içerisinde rastlarız. Kahramanları tamamı Müslümandır. Bunlar: Vefik, Dilşat, Samime, Sabire, Ahmet, Aziz, Faruk, Süleyman Çavuş, Demir Bey, Ayşe Nine, Sinan Paşa, Safnaz Kalfa, Dilruba, Hurşit, Fehamet Hanım, Ferhat Bey, Pakize Hanım, Bahtiyar Efendi, Danyal Baki Bey, Salih Ağa, Ali Ağa, Mihrünnisa, Semih, Harun Bey ve Mediha Hanım'dır.

2.42. Genç Bir Kızın Çilesi

Kahramanların dini duygularından çok fazla bahsedilmeyen Vedat Örfi'nin bu romanında, birtakım dini unsurlara az da olsa rastlamak mümkündür. Bu roman aşk ve ıstırapın romanıdır. Ayşe, köyünün en güzel kızıdır. Yaşı henüz çok küçük olan Ayşe, o yaşına kadar köyde mutluluk içinde yaşamış, saf bir kızdır. Kuzularını otlatmaya çıktığı bir gün, bir kaval sesi duyar ve o sesin geldiği yere doğru yürür. Mehmet de Ayşe gibi çobanlık yapmaktadır. Orada tanışan iki genç birbirlerinden çok etkilenir. Mehmet, komşu köydendir. Annesi ve babasını küçük yaşta kaybettiği için de yalnız yaşamaktadır. “Bilmem neden, sanki Tanrı beni yalnızlığın dostu olmak için yaratmış” (s.9). O gün tanışan iki genç, her gün aynı yerde görüşmeye karar verirler. Kısa bir süre sonra Ayşe'yi görmeden yapamayacağını anlayan Mehmet, Ayşe'nin köyünde yaşamaya başlar. Köydeki herkes Mehmet'e sahip çıkar. Ayşe'nin dedesi de müstakbel damadını çok sever. Her şey tam da yolunda giderken düşman işgalini haber alan köylü tedirgin olur. İstanbul yangın yeri olur, köylerde de işgal başlar. Köy halkı düşmana karşı koymaya çalışsa da olan olur ve düşmanlar köyü yerle bir ederler. Kadın ve kızların da ırzına geçerler. Ayşe güzelliğiyle zabitin dikkatini çeker ve onun elinden kurtulamaz. O yaşına kadar hayata mutlulukla bakan bir genç kızın hayatı bir anda söner, ırzına geçilir. “Ölüm onun için şimdi en tabii bir şeydir” (s.23). Zabit, ırzına geçilen birçok kadını öldürmesine rağmen Ayşe'yi kendisine ayırır. Her gittiği yere onu da zorla sürükler. Ayşe'nin kendisine bir şey yapmaması için de başına devamlı birilerini koyar. Zabit, Ayşe'ye tutulmuştur. Onu iyi bildiği bir randevu evine götürür. Orada kadınların, Ayşe'yi yola getirmelerini ister. Ayşe, odada, randevu evinin sahibi kadının kızı Afro ile aynı odada kalır. Afro, Ayşe'nin haline çok üzülür ve ona yardımcı olmak ister. Ayşe de Afro'ya güvenir. Öncelikle Afro'dan vatanının içinde bulunduğu durumla ilgili bilgi alır. Mustafa Kemal önderliğinde direnişlerin başladığını öğrenen Ayşe, bir an önce onların yanında olup vatani için canını vermek istediğini söyler. Afro'nun da yardımıyla randevu evinden çıkarak, vatani için savaşanların yanına gider. Yaralı gelen hastalara bakar. Yine yaralıların çok geldiği bir gün, yardıma koşan Ayşe, Mehmet'i de aralarında görünce şok geçirerek bayılır. Mehmet, göğsüne çok yakın bir yerden kurşun yemiştir. Oraya getirildiğinde de baygındır. Ayşe, kendine geldiğinde Mehmet'in öldüğünü öğrenir. Onunla son bir kez bile göz göze gelemeden sevdiğini kaybetmiştir. “Son tesellisi de gitmiş, Mehmet'i şehitler arasına karışmıştı” (s.48). Onu kaybettikten sonra günlerce ölü gibi gezen Ayşe vereme yakalanır. Artık yaralılara bakabilecek durumda olmadığı için onu köyde yaşayan ihtiyar bir çiftin yanına emanet ederler. İhtiyar çift kendi halinde yaşayan iyi insanlardır. Hiç çocukları olmadığı için Ayşe'yi kendi kızları olarak benimserler. Lakin Ayşe yaşamak istememektedir.

Aradan geçen zamanda, vatan düşmandan tamamen temizlenir. Mustafa Kemal'in başarısı Türk halkına umut olur. “Sana bin şükür, Ulu Tanrı” (s.44). Ayşe de Mustafa Kemal'i gördükten sonra ölmenin değil yaşamının kıymetini anlar ve var

gücüyle iyileşmeye çalışır. Sonunda veremi yener. Yanlarında kaldığı ihtiyar karı koca, artık onun ailesidir.

Bir gün köylerine gelen genç mühendis Faruk Bey ile arkadaşı Cemal Bey, Ayşelere yemeğe davet edilirler. Faruk Bey, Ayşe'yi gördüğü anda ona tutulur. Oradan ayrıldıktan sonra da onu düşünmeden duramaz ve dedesine onunla evlenmek istediğini söyler. Ayşe'nin başından geçenleri bilen ihtiyar, Faruk Bey'e cevap veremez. Onunla konuşması gereken kişi Ayşe'dir. Ayşe, başından geçen her şeyi ağlayarak anlatır. Gerçeği gözyaşları içinde dinleyen Faruk, Ayşe'nin düşündüğünün aksine, onunla evlenmek istediğini söyler. Çok geçmeden evlenirler. Faruk'un İstanbul'daki lüks evinde yaşarlar. Faruk çok iyi bir adamdır. Ayşe'yi mutlu etmek için her şeyi yapar. Ayşe de Faruk'u çok sevmektedir. Öyle mutludur ki bu mutluluğunun bozulmasından endişe eder.

Faruk, bir akşam eve Ayşe'nin mutlu olacağı bir haberle gelir. Ayşe'nin köyü yakınlarında bir iş almıştır. Bu sayede Ayşe ile birlikte gidip onun da köyüyle hasret gidermesini ister. Ayşe bu habere çok sevinir. Önce dedesine gidip hasret gideren Ayşe, sonrasında köyünün yeni halini görür. Eski halinden eser yoktur. Yeni yeni binalar yapılmış köyde neredeyse tanıdık kimse kalmamıştır. Akşam olur fakat Faruk çok geç kalmıştır. Ayşe endişelenmeye başlar. Sonunda korktuğu başına gelir. Faruk, atın dizginlerini kontrol edememiş ve kayalıklardan yuvarlanarak hayatını kaybetmiştir. O günden sonra Ayşe bir daha asla toparlanamaz. "Alın yazısı ne idiyse o olacaktı" (s.109). Her gün Faruk'un mezarının başından ayrılmayan Ayşe'nin, günler sonra mezara sarılmış vaziyette cesedini bulurlar.

Romanda kahramanların hangi dine mensup oldukları açıkça belirtilmemekle birlikte, Müslümanlık ile ilgili bir takım dini unsurlara rastlamak mümkündür.

3. SEMAVİ DİNLER (DİN VE İNANÇ ÖĞELERİ)

3.1. İslamiyet

3.1.1. Müslümanlık

Müslüman, İslamiyeti kabul ederek Allah’a teslim olan, onun varlığına, birliğine iman eden kişidir. Çalışmamızda yer alan romanların beş tanesinde Müslüman ifadesi geçmektedir. Romanlarda, İslamiyeti benimsemiş kişilerin ifade edilmesi söz konusu olmuştur.

Nezihe Muhittin’in *Gene Geleceksin* adlı romanında, hapisanedeki kadınlar Semra’nın kötüleştiğini görünce: “-Can veriyor ayol... Müslümanız elhamdülillâh...” (s.32) diyerek, ona yardım etmeye çalışırlar. Burada Müslümanlık kavramına dikkat çekilir.

Mahmut Yesari’nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında Danyal Baki Bey’in ölümünden sonra köşke gelen Vefik, Bahtiyar Efendi’nin kurduğu sofraya oturur. Sofrayı çok beğenen Vefik: “Bu mütevazı, Müslüman sofrasında iştah ile yemek yiyordum” (s.89) der. Bu romanda da kahramanın dini vurgulanır.

Turan Aziz Beler’in *Gecelerin Koyununda* adlı romanında kadınların alafranga yaşamlarına değinilir. İçlerinden bir tanesi boynuna ıstavroz şeklinde bir kolye takar. Bu kolye diğer kadınların gözünden kaçmaz. Kızı laflarıyla sıkıştıran kadınlara, kızın cevabı şu şekilde olur: “Herkes benim Müslüman olduğumu bilmiyor mu? Biliyor! Bu, o kadar sanatkârane yapılmış ıstavroz ki ben de bunun bozulmasına kıyamadım, süs diye taşıyorum” (s.55). Burada kızın taktığı kolyeye rağmen Müslüman olduğu vurgulanmıştır.

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* romanında, Ömer Bey ziyafet düzenler. O ziyafete, Kaymakam Halil Hilmi Efendi ve kasabanın ileri gelen adamları da davet edilir. O gece sazlı sözlü eğlence yapılır ve bir Bulgar kızı olan Naciye de o gecede dans eder. Bu Bulgar kızının vaktiyle kasabaya gelişi de romanda ele alınmıştır. Murat isminde serseri bir adam, kasabaya gelirken yanında bir de Bulgar kadınıyla küçük yaşlarda bir kız çocuğu getirir. Bu Bulgar kadını Murat ile evlenmiş “güya Müslüman olmuştu” (s.24). Bu Bulgar kadınının küçük kızı, o gece dans eden Naciye’dir. Murat ile kızın anası öldükten sonra, Naciye sokaklarda bir başına kalır. Bir gün hükümete gelen mektupta, bu Bulgar kızının “yani bir Müslüman kızının” (s.25) kendilerine yani Bulgaristan’a gönderilmesi istenir. Bunu öğrenen kasabalılar, aciz olmadıklarını onlara göstermek için hep beraber bir kıza bakabileceklerini söylerler. Böylece, “Her Müslüman yılda bir yumurta ile yarım somun verse kasabadan bir değil, on Naciye geçinir” (s.25) derler. Naciye büyür, İstanbul’da mekteplerde okur lakin kokot olarak hayatına devam eder. Birçok kına gecesinde oynar. Bu onun mesleği olmuştur. Bazen erkeklerin olduğu meclislerde de oynar. “Hem zaten bu kızın Müslüman kızı olmadığı

da artık anlaşılmıştır” (s.26-27). Çünkü gerçek babası bir Bulgar, kendisi de bir Bulgar kızıdır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanı tamamen dini içerikli bir roman olup, Müslümanların da romanda yer aldığı için bu kavrama, romanın çoğu yerinde yer verilmiştir. Roman, Yahudilerin Müslümanlar aleyhindeki planları ile başlar. Sebeoğlu adındaki Yahudi, yanındakilere, “-Bu dakikadan itibaren hepiniz Müslüman gibi, Müslümanlığı benimseyeceksiniz” (s.7) der. Böylece Müslümanların arasına sızıp onları dağıtmayı planlarlar. Çok sürmeden birtakım ayaklanmalar çıkmaya başlar. Bunu sezen Muaviye, Hz. Osman’a bir süreliğine Medine’den ayrılıp Şam’a gitmesinin doğru olabileceğini söyler. Lakin Hz. Osman, Hz. Peygamber’in şehrini bırakıp gitmeyi asla kabul etmez. Ayrıca Medine’nin her yanının mukaddes olduğunu bildiği için “hiçbir Müslüman, böyle bir tecavüze cür’et edemezdi” (s.27) diye düşünür.

Ebû Zerr, Muaviye’nin hazinedeki paraları halka dağıtması gerektiğini savunur. Onun politikasını doğru bulmaz. Onun hükümete olan olumsuz düşüncelerini duyan Sebeoğlu, fırsattan istifade onu kendi planına da dâhil etmek ister. Sebeoğlu, Ebû Zerr’e bu hazine ile ilgili şunları söyler:

“-Ey Ebû Zerr! Şu Muâviye, topladığı mallara, Allah’ın malıdır, diyerek bu paraları halka dağıtmıyor. Anlaşılan, bu paraların üstüne oturmak ve Müslümanları ondan mahrum etmek istiyor!” (s.36).

Sebeoğlu’nun bu sözleri üzerine Ebû Zerr, ona, “-Bu para Müslümanların parasıdır” (s.36) der. Sebeoğlu, Ebû Zerr’in kendinden şüphelenmesi üzerine Hazret-i Ubâde’ye giderek düşüncelerini ona da anlatır. Ona, hazinedeki paralarla ilgili “Müslümanların malını Müslümanlara dağıtmak daha doğru olmaz mı?” (s.37) diyerek onu etkilemeye çalışır.

Romanın bir bölümünde yazar Hz. Âişe ile ilgili bir takım bilgiyi okuyucusuyla paylaşır. Hz. Âişe, Peygamber Efendimizin zevcesidir. Müslümanlar açısından en kıymetli şahsiyetlerden birisidir. “Müslümanlar dünyanın dört köşesinden gelerek bütün dertlerini O’na dökerler” (s.61).

Roman kahramanlarından Leyla, annesini kaybettikten sonra Hz. Osman’ın zevcesi Nâile Hanım’ın yanına sığınır. Nâile Hanım, Leyla’yı pek beğenir ve sever. Yalnız onun boynuna takmış olduğu muska dikkatinden kaçmaz. “Çünkü o zaman Müslümanlar arasında böyle bir adet yoktu” (s.89) diye düşünür.

Yahudiler, Müslümanlar arasına fesat tohumları eker ve kısa sürede halk Hz. Osman’a karşı ayaklanır. Onun evinin çevresini saran Müfsitler, onun suyla olan bağlantısını keserek onu susuz bırakırlar. Hz. Osman, bu işin iyice karışmasından mütevellit, kalabalığa doğru dönerek bir konuşma yapar. Bu konuşmasında şunları söyler:

“-Ey insanlar! İçinizde bilenler varsa Allah için söylesinler. Müslümanlar bu şehre hicret ettikten sonra burada susuz kalmışlardı. Resûl-i Ekrem o zaman: “İçimizden birisi çıkarsa da şu Rume kuyusunu satın alsın!” buyurmuşlardı, ben de onu hemen satın alarak Müslümanlara vakfetmiştim. Öyle değil mi?” (s.127).

Hiz. Osman'ın bütün bu söylemlerine rağmen müfsitler amaçlarından vazgeçmezler. Hiz. Osman da Müslümanlar arasında kan dökülmesini istemediği için hiçbir şey yapmayarak sadece iman gücüyle Allah'a yalvararak vaktini doldurmaya çalışır. Onun isteği “Müslümanları birbirlerine kırdırmıyacaktı” (s.137). Sonunda Hiz. Osman şehit edilir. Boşalan devlet görevine de Sebeoğullarının da gayretiyle Hiz. Ali getirilir. Hiz. Ali, ilk hutbesinde şunları söyler: “Allah birçok şeyleri haram kılmıştır. Haram edilen şeylerin en haramı, Müslümanın kanıdır. Müslümanların bütün hakları ihlâs ve tevhid ile takviye olunmuştur” (s.168). Böylece Müslüman olmanın gereklerini ifade eder.

3.1.1.1. İmanın Esasları

3.1.1.1.1. Allah İnancı

Tek tanrı inancının hâkim olduğu İslamiyet'te, şüphesiz ki Allah tektir. Onun eşi ve benzeri yoktur. Semavi dinlerin diğerlerinde de Allah inancı görülmektedir. “Bugün Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar da Allah kelimesini kullanmaktadırlar” (Aydın, 2005, 18). Allah inancı, iman şartlarının başında yer almaktadır.

İncelemiş olduğumuz dönemin romanlarında da Allah inancına dair kavramlara yer verilmiştir. Kırk bir romanda Allah inancı görülürken sadece bir romanda bu inanca rastlanmamıştır. O roman Hamdi Varoğlu'nun *Kördüğüm* adlı romanıdır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanın ikinci bölümünde, Lamia Hanım, oğlu Fahri'nin evdeki hizmetçi kızla aralarındaki münasebeti fark eder ve “Şayet küçük bir kaza vuku bulursa -Allah göstermesin- hizmetçiyi almaya kalkardı” (s.64) diye endişelenir. Lamia Hanım'ın yaşadığı bu korkuyla Allah'a sığındığı görülür. Fahri, İstanbul'dan ablasının bulunduğu kasabaya doğru yola çıkar. “Anam! Diyordu bir tanesi, Allah büyüktür be! Biz de bir gün varacağız varacağımız yere elbet” (s.66) diyen biriyle karşılaşan Fahri, onun nereye gittiğini sorduğunda Erzurum'un da daha ilerisinde bir köy olduğunu öğrenir. Adam, inancı gereği Rabbine bu şekilde sığınmıştır. Konuşmaları esnasında kendisini anlatan Erzurumlu, dalgıç olmanın bir takım yararlarından bahseder. “Allah vermiş sıhhat var. Sıhhatli adam güzel adamdır da”(s.70) diyerek sağlığa dikkat çeker. Her şeyin Allah'tan geldiğini dile getiren kahramanda olumlu bir inanç algısı görülür. Daha sonra Erzurumlu “Allahaismarladık”(s.82) diyerek Fahri'ye veda eder.

Fahri'nin sevdiğine yazdığı mektupta da Allah'a olan inancına tanık oluruz. Fahri üniversite okur, varlıklıdır. Sevdiği kız kendi gibi değildir. Ona şu cümleleri yazar:

“Dünya yüzünde bugünkü çobanın mevkii, senin belki de bir üniversite tahsilinden sonra yapacağın çobanlıktan bambaşkadır. Yine de mesleklerin en temiz, en güzeldir. Ben sana, ideal bir çobanlık teklif edeceğim. Burada küçük, miri tepeler var. Otları, yoncaları dizlerime çıkıyor. Koyunlar, her yerde olduğu gibi, burada da melüldür. Evet, sürü bizim ama etraf köyler de bizim sürümüzden istifade edebilecek vaziyette. Hem ne olursa olsun... Nasıl olursa olsun, zengin olmamıza imkân yok, korkma! Hiçbir şey çalmış olmayacağız. Allah'a karşı değil, insanlara karşı, en az günah işleyen biz olacağız; bu muhakkak! Gel, yalvarırım! Seni seviyorum, evlenelim” (s.104).

Fahri, yazdığı mektupta, Allah'a olan sorumluluklarımızın büyüklüğünü de ifade ettiği çıkarımında bulunulabilir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* adlı romanında Kaymakam Halil Hilmi Efendi, zelzele sonrası büyük bir kaza geçirdiği halde ağır bir yara almadan kazayı ucuz atlatmıştır. Bundan dolayı “Beni doktordan sen korudun Yarabbi! (s.13) diyerek Allah'a olan inancını dile getirmiştir. Kaymakamın karısı yıllardır hastadır fakat o haliyle bile ev işlerini aksatmaz, kocasına, çocuğuna bakar. Kocasını da ondan yana “Böyle bir kadına fena demek için insanda Allah korkusu olmalı. Evet, yer, gök razı olsun. Melek gibi kadın”(s.18) der. Onu yere göğe sığdıramaz. Bunu dile getirirken de onun hakkında söyleyeceği en ufak olumsuz sözün, inancı gereği, Allah'tan korkmak olduğunu ifade eder. Çünkü Allah inancı gereği insanlara haksızlık yapmamak gerekir.

Değirmen adlı bu romanda Allah inancıyla ilgili olumsuz ifadeler de rastlarız. Yaşanan zelzele olayından sonra halkın düşünceleriyle ilgili, belediye mühendisi Kazım, şunları söyler:

“-Eh, ufak bir zelzele oldu ya... Dinleyin siz şimdi rivayetleri...”Efendim, ne olacak? Ahlak bozuldu, kadınlar açıldı... Mekteplerde ilahi yerine marş okutuluyor... Allah bu zelzele afetiyle şehri cezalandırıyor.” İyi ama, bu nasıl adalet, ortada suçlular varsa Allah onları cezalandırsın... Bütün şehirden ne ister? Kurunun yanında yaşı yakmak yakışır mı Tanrı adaletine...” (s.48).

Kazım, sözde modern düşünen yenilikçi bir tiptir. Görüşleriyle de Hacı Fikri ile devamlı karşı karşıya gelirler. Hacı Fikri, Kazım'ın söylediklerine nazaran “Telaş buyurmayın beyefendi oğlum... Çok şükür, büyük bir felaket yok ortada. Yaralananlar Ömer Beyin misafirlerinden ibaret gibi bir şey...” (s.48) diyerek kasaba halkının düşüncelerine katılır. Burada dikkat çeken ifade, Hacı Fikri'nin cahillik boyutunda inancını savunmasıdır diyebiliriz. Kazım da kasaba halkına softa gözüyle bakmaktadır. “Medreseleri yıkmadıkça, softaların sarığını hayvanların boynuna yular yapmadıkça bu memleket kurtulamaz!” (s.46) diyerek, halkın yaşayış tarzını ve dini görüşlerini eleştirir.

O da inancını işine geldiği gibi değerlendirmektedir. Bu yüzden inancın olumsuz ifade edildiğine tanık oluruz.

Kasabadaki zelzelenin yankıları çoğalmış, İstanbul gazetelerinde zelzele haberleri daha da abartılarak olayların büyümesine sebep olmuştur. Şöyle ki, halk duyarlı olduğu için kasabaya yüklü miktarda yardım paraları gelir ve bu da sıkıntıya sebep olur. Çünkü abartıldığı kadar büyük bir zelzele olmamıştır. Bunun üzerine Vali, Halil Hilmi Efendi'yi çağırır. Halil Hilmi Efendi: “-Vali Bey değil, Allah çağırırsa kımıldayacak halde değilim. Doktor pansumanımı değiştiriyor” (s.135) der. Bu ifadeyle ne kadar yorgun olduğunu söylemeye çalışsa da tabirinin doğru olmadığı görülmektedir. Karşılığında doktorun söylediği ifade de bundan farksızdır. “-Dur birader, dedi. Allah çağırırsa ehemmiyeti yok... O, lakırdı anlar. Fakat deli herifi azdırırsak ne yaparız?” (s.135).

Halil Hilmi Efendi, valinin kendisini kovmak için çağırdığını düşünüp söylenir. Doktor da kendisine: “-Çocuk olma birader, dedi. Allah esirgesin. Öyle bir şey olsa eve iki satırlık bir tahrirat gönderirler, olur gider” (s.135) diyerek, onu rahatlatmaya çalışır. Bu ifadede de anlaşıldığı üzere Allah inancı gereği, korkup endişe ettikleri durumdan Allah'a sığınır.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında Allah inancına dair birçok ibareye rastlamak mümkündür. Başkahraman Mithat ve arkadaşları Kazım, Celal, Şükrü, Nazım, Nuri mektepte okurlar. Tez döneminde olan Kazım endişelidir. Nasıl bir konu çalışacağını düşünür durur. Arkadaşları da ona: “-Evet bekle de ilham gelir; içine doğar. Yahut Allah sana malûm kılar, o zaman yazarsın” (s.51) derler. Her zorlukta Allah'ın varlığına sığınmanın altını çizen gençler, Allah'a olan inançlarını hissettirirler. Başkahraman Mithat, romanın başından itibaren hayatı sorgular, yolunu bulmaya çalışır. Zaman zaman bocalar. “Allah şaşırtmasın, derler; ne kadar doğrudur” (s.60) diyerek Allah'ın varlığının yolunu bulmasında yardımcı olacağına inandığını dile getirmiş olur.

Mithat, kendi kabuğunda yaşarken arkadaşları daha dışa dönüktürler. Şükrü, Nuri, güzel kızlara dayanamazlar. Nuri, arkadaşlarına “Allah dünyayı onların hatırı için yarattı. Kadınlar olmasa dünyanın tadı mı kalırdı?” (s.127) diyerek, kadınların varlığından duyduğu mutluluğu inancı çerçevesinde farklı bir üslupla ifade eder. Mithat'ın da mektepte bir kız dikkatini çeker. İlk kez onun heyecanını yaşar. Türlü türlü hayaller kurmaya başlar. Onu düşünürken de Allah'a olan inancını şu şekilde ifade eder:

“Seni içimde duymak ve bunun heyecanı ile yaşamak! Oh, Tanrım, yıllardan beri bunu aramıyor muydum? Ne olur, Tanrım, beni bu boşluktan ve durgunluktan kurtar diye birkaç defa yalvarmıştım!” (s.148).

Mithat, hayatı sorgularken inancını da sorgular. Bu cümlelerinden de anlaşıldığı üzere Allah'a yalvarırken bile sorgulayarak birtakım düşüncelerini ifade etmiş olur. Mithat, insanların Allah'a olan inancını romanın ilerleyen sayfalarında yorumluyor.

İnsanlarda tapma içgüdüsünün minnet duygusundan ileri geldiğini savunan Mithat, “Zaten tapmak bizi yaşattığına inanılan varlığa karşı duyulan minnet duygularının bir ifadesi değil midir? İnsanların binlerce yıl ilâhlara ve Allah’a tapmaları bu ihtiyaçtan gelmiyor mu?” (s.159) diyerek Allah’a olan inancının sebeplerini açıklamaya çalışır.

Mithat’ın babası köyde yaşamaktadır ve oğlunun hep kendi çevrelerinden biriyle evleneceğini düşünür. Oysaki Mithat, okumak için şehre gitmiş ve tahsilini ilerletmiştir. Bu sebepten ötürü köyden biriyle evlendiğinde paylaşımlarının olmayacağını, hayat boyu o insanla neler konuşacağını düşünür. Niyetinde, köye dönmek ve şehirden kafa yapılarının tutacağı biriyle hayatını paylaşmak vardır. Mektepteki Nermin’e tutulan Mithat, onunla hayatı paylaşabileceklerine inanır. Babasına evlenmek istediğini bildirmek ister. Babasının da en büyük arzusu oğlunun mürüvvetini görmektir. “Oğlum, Allah bana senin muradını gösterirse başka bir şey istemem!” (s.206) diyen babası, oğlunun şehirden bir kızla evlenecek olmasına çok üzülür. O kızla evlendiği takdirde kendisini reddedeceğini söyler. “Görüyorsun ya oğlum, beni ne kadar kötü bir hale getirdin. Allah seni doğru yoldan, hidayet ışığından ayırmasin oğlum” (s.209) diyen baba, Allah’a sığınarak doğru yoldan ayrılmaması için oğluna temennide bulunur. Mithat, babasının söyledikleri karşısında ne yapacağını bilemez. “Of, Allahım, kafam duruyor, hiçbir şey düşünemiyorum. Babam mı doğru söylüyor, yoksa tahsil hayatımda beni yetiştiren insanlar mı? (s.210) diye düşünen Mithat, ne yapması gerektiğini sorguluyor.

Romanın bazı bölümlerinde Allah inancına dair sakıncalı ifadeler yer alır. Mithat, insanın kendi hayatına hâkim olamamasından dolayı hiçbir zaman mutlu olunamayacağını savunur. “Allah’sız ve putsuz bir dünya yaratabiliyor musun? O zaman insan mesuttur. Çünkü bugüne kadar insan daima kendini, kendi dışındaki gayelerin basit bir vasıtası olarak harcamıştır” (s.252) diyen Mithat, Allah inancıyla bağdaşmayan ifadeler kullanmıştır. Zaman zaman Allah’ı inkâr etmeye kadar giden düşüncelerine de tanık oluruz. Ortaçağ insanının Allah inancını da sorgulayan Mithat şu sözleri söyler:

“Ortaçağ insanlarını düşünüyorum. Yaptıkları işlerde:

-Allah bilir ya... dedikleri zaman en büyük zevki duyarlardı. Bir kere Allah diye bir varlığa inanmış ve iç dünyalarını onunla doldurmuşlardır. Yaptıkları işleri onun mükâfatlandıracağını duymaları yaşamak için onlara yetiyordu” (s.164).

Mithat bu sözlerinde geçen “Allah diye bir varlık” ifadesi, inanç zayıflığı yaşadığının bir göstergesidir. Zamanla içine düştüğü boşlukla yolunu aramaya başlar. “Aklım ve bilğim şimdiye kadar seni bana inkâr ettirdi. “Allah diye insandan üstün bir varlık yoktur. Allah insandır.” Diyor ve seni düşünüyordum. Fakat şu sallantılı, buhranlı, aciz anımda yüce bir varlığı içimde duymaktan başka kurtuluş yolu bulamıyorum. Aklım ve bilğim bugüne kadar beni hiçbir saadete erdirmediler, doğru bir yol göstermediler. Artık onlara hiç uymayacağım. İçimden gelen duygular beni sana

doğru yüceltti” (s.266) diyen Mithat, Allah’ın varlığını kabullenmeye başladı gibi görünse de tekrar çıkmaza doğru sürüklenmeye devam edecektir. Bu sürükleniş Allah inancını yok saymaya kadar gidecektir. “Allah diye bir şey varsa, ve şimdiye kadar anlattıkları gibi ise, artık o dünyaya sözünü geçiremiyor” (s.283). Mithat’ın söylediklerinden hareketle, inancının zayıflığından ötürü dini, işine geldiği gibi yorumladığı tespitinde bulunulabilir. Yaşadıkları mutsuzlukları sebebi olarak Allah’ı görür. “Ben niçin onlar gibi olamıyorum. Eğer bu iş Allah’ın eseri ise, onlar Allah’ın dostu da ben düşmanı mıyım? Bana düşman görünen Allah’a ihtiyacım yok; düşmanla ancak dövüşülür, benim de Allah’la dövüşmem gerekiyor!” (s.283) diyerek Allah’ı inkâra kadar gittiği aşikârdır. Romanın bütünlüğünden de anlaşıldığı üzere olumsuz bir Allah inancının olduğu tespitinde bulunulmuştur.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında başkahraman Adli, “Yâ sabur, yâ Râhim! (s.29) diyerek sokaklarından dilencinin geçmesini beklerdi. Başkahramanın Allah’a olan inancı, onun güzel ismini zikretmesinden anlaşılmaktadır.

Adli’nin kendi yolunu seçmesinde Cem Bey’in emeği büyüktür. Adli, Cem Bey’e çok hürmet eder. Cem Bey sürekli yazar. Adli de onun yazdığı müsveddeleri temize çeker. Onlardan bir tanesinde de şöyle yazmaktadır: “Allah kullarına acılığa ait bir şey verdi mi, tatlılığı da onun kalbinden uzak tutmaz. Musîbet ve kahrı ondan bilerek tahammül, en doğru müdafaa silahıdır” (s.69) diyen Cem Bey’in, Allah’a olan inancının kuvvetini görmek mümkündür. Cem Bey, kendini iyi yetiştirmiş bilge kişilerden biridir. Yazdığı yazılar, başkahraman Adli’nin kişiliğinin oluşmasında yol gösterici olmuştur. Cem Bey, insanlığın kendi yolunu seçerken hep varlık âlemine yöneldiğine, yokluk âlemini de göz ardı ettiğine değinir. “Biraz da varlık âleminden yokluk tarafına yürü, çünkü mahsul yeri orasıdır ve çünkü Hakk’ın sanatının ve iradesinin karargâhı yokluktur. Unutma ki insan kendinden kendine yol aldığı nisbette cehilden kurtulur” (s.147).

Roman boyunca Cem Bey’in yazdıkları, söyledikleri Allah aşkının birer yansımalarıdır. Adli de o sözleri büyük bir aşkla dinler:

“Bâyezîd-i Bistâmî’den naklen bir kere demişti ki: “Ben dünyada üç gün perhizde bulundum. Birinci gün dünyayı, ikinci gün ahreti, üçüncü gün de bütün mevcûdâtı terk ettim. Bunun üzerine Rabbim bana dedi ki: Benden ne dilersin? Dedim ki, senden bir dileğim olmasın, çünkü ben murâdım sen müritsin!” (s.427).

Romanın son bölümünde Adli, Mecbûre’ye bir mektup yazarak veda eder. Mektubunun son satırlarında “Bu ezel gününün ayrılık feryâdı mı? Yoksa vuslat ânının boyun eğiş âvâzesi mi? Bu ölüm mü, bu hâşır mı? Bu beni senden koparıp kendine çağıran Mevlâ’nın daveti mi? Nedir bu, nedir?” (s.492) diyerek, memuriyeti kazandığını ve çok uzaklara gitmek üzere yola koyulacağını bildirir. Mecbure’nin Sinan’ı sevdiğini bildiği için aradan çekilmek istemiş ve bu memuriyet görevinin Allah tarafından kendisine bir çağrı olduğunu ifade etmiş, Rabbine sığınmıştır. Allah inancının, Adli ve

Cem adlı karakterler aracılığıyla romanın bütününe sirayet ettiğini söylemek mümkündür. Romanın sonlarına doğru da Mecbure'den ayrılan Adli'nin üzüntülü olduğunu fark eden Seyfi Bey, ona, Mevlânâ'nın bir sözünü hatırlatır: “-Allah hâkimdir, istediğini yapar. O, dert içinden devâ çıkarır” (s.481). Burada da Allah inancının önemine vurgu yapılmıştır.

Peride Celâl'in *Ben Vurmadım* adlı romanında Allah inancına dair ipuçlarına, günlük konuşmalar esnasında yer verilmiştir. Başkahraman Ferda'nın halakızı Hacer, İbrahim Lütfi ile uzun zamandır birlikte. İbrahim Lütfi, düğünün bir an önce yapılmasını ister ve Hacer'i sıkıştırmaya başlar. Hacer sesini çıkaramaz ama hazırlıkları yaparken yetişememe telaşı onu üzer. Hacer'in sitemini haklı bulduğu halde Ferda, onunla uğraşır. Buna karşılık Hacer, “Allahını seversen alayı bırak, Ferda” (s.36) diyerek ona sitemde bulunur. Ferda, Akif Cemal'in davetine katılmak zorunda kalır, bir ara da Akif Cemal'in ısrarı üzerine odanın birine geçip konuşurlarken Handan'a yakalanırlar. Handan, Akif Cemal ile adı çıkmış evli bir kadındır. Onların samimiyetini görünce sinirlenir ve davettekileri o odaya toplar. Böylelikle yanlış anlaşılmalara sebebiyet verir. Ferda'nın halası muhafazakâr bir kadın olduğu için Ferda, “Allahım, bana, arkamdan yapılmış çirkin dedikodularla onun karşısına çıkmak cezasını verme!” (s.64) diyerek Allah'a sığınır. Akif Celâl'i sevdiği halde ona bunu belli etmemeye çabalar. “Onu seviyorum, fakat hiçbir zaman bunu bilmeyecek. Asıl mücadele, ciddi mücadele şimdi başlıyor. Fakat Tanrım, beni bu mücadeleden çok büyük zararlar çıkarma!.. Sana sığıyorum” (s.65) cümlelerinden de anlaşıldığı üzere Allah inancının kuvvetli olduğu çıkarımı yapılabilir. Ferda, onu sevdiğini belli etmemek adına devamlı yalana başvurmak zorunda kalır. Bu durum çok canını sıkmaktadır. “Allahım bu çapraşık vaziyetten beni bir an evvel kurtar...” (s.81) diye Rabbine devamlı dua eder bir taraftan da Handan'dan onu kıskanmaktadır. “Hele onu nasıl kıskanıyorum, yarabbim, nasıl kıskanıyorum! Fakat hayır, ona hiçbir şey belli etmemeliyim” (s.95).

Romanın sonlarına doğru çok hasta olan Ferda, çevresindekileri üzer. Hacer ona bir şey olmasından çok korkar. “Ölmesin Allahım, gençliğine acı! Nekadar da güzel ve iyi. Onu bize bağışla Allahım.. Ah ölmesin, ölmesin!.. (s.158) diyerek Allah'a yalvarır.

Peride Celâl'in diğer bir romanı *Aşkın Doğuşu*, bir kızın evlilikle başlayan hayatının gerçek aşka doğru gittiğini ele alır. Başkahraman Zehra, küçük bir kasabadan İstanbul'a gelin olarak gidecektir. Babası kızına, “Allah senin bu gözlerini hep böyle saf, berrak, taze yüzünü vicdanın gibi açık bırakmakta devam etsin... Allah sana o büyük şehirde yardımcı olsun” (s.38) diyerek onu yolcular. Zehra, Celal Tahsin ile evlenir ve köşke yerleşir. Orada çalışan Madam Vera, aslen Moskovalı'dır. Rus ihtilali sonrası evladını kaybetmiş acılı bir annedir. Madam Vera'nın ağladığını gören Zehra, “Ölülere fazla ağlamak onlara azap verirmiş madam. Biz de öyle bir söz vardır; Allah sevdiklerini tez alır derler” (s.109) diyerek onu teselli etmeye çalışır.

Celal Tahsin, Zehra ile evlenmiş fakat onun çevresi henüz Zehra'yı görmemiştir. Zehra'yı onlara tanıtmak adına evinde davet vermeyi düşünür. Zehra çok heyecanlıdır. Dört gözle Cuma gününü bekler. O gün geldiğinde herkes Zehra ile tanışmış olur. Nihayet bu davet faslı da son bulur. Zehra da o günü atlatmanın ardından “Allahım diye, mırıldandı. Demek Cuma buydu! Demek günlerden beri düşündüğüm Cuma!..” (s.132) diyerek rahatlar.

Zehra, Osman ile parkta tanışır. İlk tanıştıklarında Osman, Zehra'yı, Celal Tahsin'in eski karısı Nihal zanneder. Gerçeğin aslını öğrendiğinde Zehra'ya karşı çok mahcup olur. “Size karşı nasıl mahcup olduğumu Allah bilir. Çok sert ve kaba davrandım” (s.136) diyerek ondan af diler.

Zehra, bütün hayal kırıklıklarıyla kasabasına geri döner. Her gün bir başına geç saatlerde dışarı çıkan Zehra, anne ve babasının dikkatini çeker. Zehra artık dul bir kadın olduğu için ailesi tek başına çıkmasını doğru bulmazlar. Annesi Melek Hanım, “Akşam vakti böyle yalnız çıkmak! Genç bir dul! Kasabayı düşün. Ne yapacağız, ne yapacağız Allahım!” (s.289) diyerek rabbine sığınır. Bu romandaki Allah inancını olayların akışı içerisinde kahramanların konuşmalarından anlarız. Olumlu bir Allah inancı görülmektedir.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eseri, dini unsur açısından fakirdir. İrfan, İstanbul yolculuğu esnasında trende tanıştığı Süheyla ile birbirlerine âşık olurlar. Sık sık buluşan çift, ertesi gün tekrar buluşmak üzere ayrılırlar. Buluşmak için yola çıkan İrfan, o gün otomobil kazası geçirir. Bundan Süheyla'nın haberi yoktur. Hastanede gözlerini açtığında, hemşire, kendisine az bir zaman orada yatacağını söyler. “Siz ne söylüyorsunuz? Bir buçuk aylık kısa bir zaman ha! Aman Allahım!.. Bitti, bitti, her şey bitti” (s.71) diyen İrfan, umutsuzluğa kapılır. İrfan iyileşip hastaneden çıktıktan sonra İzmir'e teyzesinin yanına gider. Teyzesi hastadır. Onun gözlerini açtığında kimseyi tanımadığını fark eder. “Allahım, ne kadar benziyordu!” (s.82) diyerek geçmişini anımsar. Çünkü annesi de ölmeden önce kimseyi hatırlamaz olmuştur. Bu durum İrfan'ı çok korkutur. Çok sürmeden kadın vefat eder. Çevresindekiler de İrfan'a başsağlığı dileyerek “Allah sana sağlık versin oğlum” (s.86) derler. Teyzesinin sağlığında yanında kalan Fatma da İrfan ağabeyine “Allahın emri... Allahın emri.. Siz sağ olun” (s.87) diyerek ona başsağlığı diler. Roman karakterlerinin Allah inancına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Hıfzı Tan'ın romanı *Fato*, Allah inancını doğrudan yansıtmadığı halde, karakterlerin günlük konuşmalarından çıkarım yapılabilmektedir. Necdet, Mediha ile düğün hazırlığı içerisinde. Arkadaşlarını düğününe davet etmek için teker teker dolaşır. Birçok arkadaşının Anadolu'ya, muharebeye gittiğini duyar. En son uğradığı Rıza da muharebeye gitmek için hazırlanmaktadır. Rıza, Necdet'in kendisini uğurlamaya geldiğini sanır. Necdet de “Evet Rızacığım, Allaha ısmarladığa geldim. Bir emrin var mı?” (s.14) der. Arkadaşı da ona “Sağ ol kardeşim. Allah yolunu açık etsin.

Siz böyle vedaa geldikçe hem çok seviniyorum. Hem de çok üzüliyorum” (s.14) diye karşılık verir.

Necdet de muharebeye gittiği zamanda yollarda çok aç kalırlar. Bir gün bir eve sığınan Necdet ve arkadaşları, evdeki ihtiyaçlar tarafından doyurulur. İhtiyaçların bir de Fato adında kızları vardır. Fato civarı iyi bildiği için Necdet ve arkadaşlarının yanında gidecek ve onlara yardımcı olacaktır. Babası, kızına yola çıkarken “Ağalarını sakın selâmete çıkarmadan dönme. Evvel Allah sonra sana emanet, kızım” (s.39) der. Karakterlerin yaptıkları işlerde Allah’a sığındıkları görülür.

Hatice Süreyya’nın *Esir Kadın* adlı eserinde başkahraman Kamile, kocası Vahit tarafından aldatılır. Kocasının sürekli kendisine yalan söylediğini hisseden Kamile, onları birlikteyken yakalar. Kamile, yetiştiği ailede yalan söylemenin alçaklık olduğunu duyarak büyür. Hocası Murat Efendi de bu konu hakkında görüşlerini söylemiştir. “Yalan söylemenin manası nedir?... Mademki Allah her şeyi biliyor... terbiyesini vermişti” (s.62). Düşüncelerini paylaşan karakter Allah inancını ön plana alarak yapılanın yanlış olduğunu ifade etmiştir. Kamile çok sevdiği kocası tarafından aldatılmış ve onu ne yaparsa yapsan bir türlü unutamamıştır. Daima gözyaşları içerisinde onu düşünüp inler. “Allahım... Allahım...” diye inledi” (s.65). Kamile’nin bu şekilde inlemeleri, Allah’a olan inancının göstergesidir. İçinde yaşadığı mutsuzluktan Allah’a sığınır.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı eseri dini unsurlar açısından oldukça azdır. Sermin karşısına çıkan talipleri dolayısıyla yapacağı seçimin doğru olmasını ister. Çevresindeki kadınlardan dinlediği hayatlara bakarak herkesin farklı hayat mücadelesi verdiğini görür. “Allah kimseye bir kader ortaklığı vermemiş. Herkes kendi çektiğini bilir. Herkese kendi derdi eşsiz gibi görünür” (s.30) diye düşünen Sermin, kaderlerini çizen bir yaratıcının olduğuna inanmaktadır.

Sermin, zengin bir hayat yaşamak istediği için kendisini çok seven Servet yerine Ali ile evlenir. Başlarda her şey güzel giderken zamanla Ali’nin kendisini aldattığını düşünmeye başlar. Ali, Sermin’i devamlı evlerine gelip giden Rezzan ile aldatmaktadır. Bunu öğrenen Sermin, ne yapacağını bilemez. “Allahım, dedi. Allahım bana cesaret ver, tahammül ver bana...” (s.58) diyerek Yaradana sığınır. Çaresizlik içinde olduğu bir an hiç tanımadığı bir adamla birlikte olur. Sonrasında çok pişman olsa da o adamdan hamile kalır ve bir kız dünyaya getirir. O kızı hiçbir zaman kabullenmez. Kocasını Ali ile araları düzelir ve ondan da bir oğlu olur. Kızını dışladığı halde oğluna sıkı sıkıya sarılır. Bir gün kaza sonucu oğlunu kaybeden Sermin kızına, o zamana kadar yaptığı haksızlıktan dolayı pişman olur. “Allahım, diyordu. Allahım, ben cahil bir kadını. Bu yüzden sendeledim, düştüm. Vazifelerimi yüz akı ile başaramadım. Evime, kocama, bilhassa kızıma karşı haksızlıklarım oldu. Bana yol göster. Bana tahammül ver” (s.103) diyerek Allah’a sığınır. Olumlu Allah inancına şahit olduğumuz romanda olumsuz Allah inancına da rastlarız. Sermin’in oğlunun ölümü sırasında söylediği sözler bunun

birer kanıtı niteliğindedir. “Allahım, Allahım, onu elimden almak için mi bana verdin?” (s.108) diye söylenmesi, Allah’a isyan ve sitem ettiğinin birer göstergesidir. Böyle bir isyanın Allah inancına ters olduğu aşikârdır.

Yaşadıkları Sermin’e ağır gelmiş “Allahın verdiği canı yok etmeye kalkışmıştı” (s.141) Sırf ölürlen acı çekeceğinden korktuğu için bunu yapamaz. Burada da düşündüğü şeyin Allah inancına ters olduğunu görmekteyiz. Karakterin inancının zayıf olduğu kanısına varılmaktadır.

Güzide Sabri’nin *Mazinin Sesi* adlı romanında dini motiflere çok az yer verilmiştir. Feriha, Nuran ile adada tanışıp kısa sürede arkadaş olurlar. Nuran, çok sevdiği Server adlı delikanlıdan bahsedince, Feriha’nın İstanbul’dan onun ailesini tanıdığını öğrenir. “Yarabbi neler işitiyorum. Onların iç yüzünü bilip öğrenmek için ömrümü feda etmeye hazırım. Bana biraz daha malûmat ver Ferihacığım ne olur?” (s.14) diyerek Feriha’nın söylediklerine odaklanır.

Nuran’ın babası Hüseyin Şakir, kızının son zamanlardaki durgun halinden endişe eder ve Feriha ile konuşur. Feriha, kızıyla paylaştıklarını kendisine söyleyemeyeceğini dediği zaman Hüseyin Şakir, “Beni korkutmayınız Allah aşkına” (s.18) diyerek onu anlamaya çalışır. Feriha da ona müsterih olmasını, bir sıkıntının olmadığını söyler. Feriha, babasına onun Server’i sevdiğini söylememiş fakat başkasından duyarsa da kendisi müşkül duruma düşeceği için huzursuz olmuştur. “Yarabbi! Onun bana gücendiğini hiç istemem bu benim için hayatımda büyük bir ukte olacaktır” (s.19).

Feriha zamanla Nuran’ın babası Hüseyin Şakir’e âşık olur. “Yarabbi bu nasıl olmuştur” (s.32). Elinde olmadan ona bağlandığı için çok utanmaktadır.

Server’in annesi Kamuran Hanım, oğluna Hüseyin Şakir’i görmeye gideceğini söyler. Oğlu, sebebini sorduğunda ona “Nuran’ı Allahın emriyle sana istiyeceğim de ondan...” (s.46) der. Nihayet Nuran ile Server evlenecektir. Bunu duyan Nuran, “Oh... Yarabbi... sonra... sonra... Ben Server ile evleniyorum... Rüya mı bu?” (s.59) diye sevincinden yerinde duramaz. Romandaki Allah inancının sadece günlük konuşma içerisinde sözcüklerle ifade edildiğine tanık oluruz.

Selami İzzet Sedes’in *Okşanmayan Kadın* adlı romanında başkahramanı Günderen’dir. Romanın başlarında Günderen ile Kamil evlenir. Kısa bir süre sonra da Günderen hamile kalır. Vücudunun bozulmasından korkarak Allah’a sığınır. “Bu isyanını yatıştırıp giyinmeye koyulurken Yaradana sığındı: Halk eden mahveder, harap etmez!..” (s.20) Bebeği dünyaya geldikten sonra Günderen’in vücudunda pek bir değişiklik olmaz. Hatta evlerine gelen Galip, Günderen’in güzelliğinin bozulmadığına şahit olur. “Harikulâde, dedi, doğurduktan sonra bile vücudunun tek çizgisi bozulmamış maşallah!..” (s.28)

Romanın sonunda da Günderen, kocası Kâmil için şu sözleri sarf etmiştir:

“Kâmil ne iyi insandı Yarabbi!.. Günderen Allahın çok sevgili kuluydu ki, Takdiri İlâhi ona koca olarak Kâmil vermişti. Günderen eğer Kâmil gibi bir kocası olmasaydı, çoktan sefil olacak, kaldırımlarda sürünecek, belki de ölüp gidecekti” (s.149).

Romanın bütününe baktığımızda dini unsurlara pek az rastlarız. Bu unsurlar da olayların akışı içerisinde yansıtılmıştır.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* adlı romanı iki gencin aşkını konu edinir. Dini motiflerin çok az yer aldığı bu romanda Allah inancıyla ilgili cümlelere romanın sonlarına doğru yer verilmiştir. Sevtap ile Erem evlenmişlerdir. Sevtap karnında garip bir değişiklik hissettiğinde bunu kocasıyla paylaşır. Erem, onun hamile olabileceğini tahmin ederek karısına imalarda bulunur. Kocasına “Ne diyorsun Allahaşkına? (s.118) diyen Sevtap, hamile olduğunu düşünerek mutlu olur.

Yılbaşı gecesi Erem, “Sevtap, gelecek yıla üç kişi gireceğiz. Allah seni mes’ut etsin karıcığım. Senemiz kutlu olsun” (s.119) diyerek karısına mutluluğunu ifade eder. Birbirini seven bu çiftin Allah inancına sahip olduklarını görmek mümkündür.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanının başkahramanı Selim, küçük yaşta anne ve babasını kaybeder. Hayatta tek akrabası olan dayısının yanına İstanbul’a gider. Babası ölmeden önce Selim’e mektup bırakmıştır. O mektupta hayatı boyunca yaşadığı talihsizliklerden bahseder. “Bütün ümidim, bütün hayatım sensin. Amma yine de kalbimde öyle garip bir korku var ki, Allah sana acısın...” (s.8) diyen baba, oğlunun da kendi gibi talihsizliklerle dolu bir hayatı olmasından korkarak Allah’a sığınır.

İstanbul’da komşuları Gül ile tanışan Selim, ona gönlünü kaptırır. Gül’ün yanında olduğu için kendini mutlu hisseder fakat bir taraftan da korkar. Babasının yazdıkları aklına gelir. “Allah göstermesin.. ölürüm daha iyi...” (s.45) diye düşünerek bu mutluluğunun hüsrarla noktalanmasından endişe eder.

Selim çok güzel kemal çalmaktadır. Gül bu kemanı her çalışında Selim’e daha da hayran olur. “Aman Yarabbi, ne güzel çalıyor” (s.49). diyen Gül, hayranlığını Allah’ın adıyla ifade eder. Yaşanan birçok olay sonucunda yolları ayrılan Selim ile Gül mutsuz hayatlarına devam ederler. Gül, Raif ile evlenmiş ondan iki çocuğu olmuştur. Yıllar sonra karşılaştıklarında Selim’e dönmeyi bir an aklından geçirir fakat çocuklarını hatırlar ve umutsuzluğa düşer. “Allahım sen bana yardım et!” (s.116) diyen karakterin içine düştüğü zorluk karşısında Rabbine sığındığı görülür.

Romanın son bölümünde Selim’e yaptığı haksızlığı anlayan Gül, ona koşar. Tek korkusu gittiğinde onu bulamamaktır. Allahım, ya geç kalmışsam...” (s.126) diye düşünen Gül, yine bu sıkıntılı anında Allah’a sığınır. Roman boyunca kahramanların her dara düştüğünde Allah’a sığındıkları ona inandıkları sonucuna varılır.

Cavit Ersen’in *Günahkâr Sokaklar* adlı eserinde Kemal, yaşının küçük olmasına rağmen randevu evlerinde günahlarla dolu bir hayat yaşar. Orada beğendiği Nermin’i anlatırken “Allahın büyüklüğü, onun kiraz dudaklarında, iri ela gözlerinde, koyu siyah

saçlarında ve esmerlerle dolu genç vücudunda her bakışta ve her konuşuşta mevcut değil mi?...” (s.35) diyerek beğendiği kadının tasvirini yapar. Onun o kadar güzel olmasının sebebini Allah’ın büyüklüğü ile ifade eder. Yine bu randevu evinde tanıştığı Madlen, Kemal’in ilgisini çeker. Madlen ile yürüyen Kemal, onun durgun haline bir anlam veremez. Madlen ise kendi hayatını düşünmektedir. Oradan kurtulmak ister ama bunun mümkün olmadığını ve bir gün kendisinin de orada ölüp gideceğini düşünür. Bu korkularını Kemal ile paylaştığında Kemal, ona acır. “Şimdi kendini tehdit eden bu masumiyet, Allahın huzurunda bile olsa yemin edebileceği ve müdafaasında bulunabileceği bir masumiyetti” (s.73) diye düşünen Kemal, onun her ne kadar günah dolu da olsa içinde barındırdığı masumiyete inanır. Madlen de devamlı olarak öldürülme korkusu vardır. “Ah... Allahım beni böyle vahim itikatlardan ne zaman kurtaracaksın?.. diyordu” (s.74). Madlen de yaşadığı kötü hayattan Allah’a sığınmıştır.

Hamdi Varoğlu’nun *Kördüğüm* romanında dini unsurlara çok az yer verilmiştir. Şahinde, kendinden yaşça büyük biriyle evli, oldukça dikkat çekici bir güzelliğe sahiptir. Yakın arkadaşları Celal Bey de Şahinde Hanım’a âşıktır. Onu herkesten kıskanır. Bu duruma şaşırان Şahinde “Celal Bey, vallahi, kocam olsanız, beni bu kadar kıskanmazdınız, zannederim. Hem de, ne manasız şeyleri kıskanıyorsunuz, Yarabbi!” (s.13) der. Burada Şahinde’nin kullandığı kelime, inancını ifade etmek için değil, sıradan bir kelime olarak ağızından çıkar.

Şahinde, romanın ilerleyen bölümlerinde kocasını aldatmaya başlar ve onunla görüşebilmek için önce halasına gider. İhtiyar halası onu gördüğüne pek sevinir. “Safa geldin, güzelim, dedi. Ne iyi ettin; Allah razı olsun. Yalnızlıktan bugün pek bunalıyordum” (s.56) diyen ihtiyar kadın Şahinde’nin kendisi için geldiğini zannetmiş ve mutlu olmuştur. Burada ihtiyar kadının söylediklerinden Allah inancına sahip olduğu düşünülebilir.

Beysan Keyder’in *Sevenlerin Günahı* adlı romanı, Ferit ile Beyhan birbirlerini severler. Ferit’in Beyhan ile birlikte olduğu bir gün, Beyhan’ın arkadaşı Nezahat gelir. Nezahat arkadaşını çok kıskanan bir karakterdir. O gün onları sarmaş dolaş görünce “O, affedersiniz.. Ben seni yalnız zannedyordum Beyhan. Böyle vakitli vakitsiz de buluşmaya başladınız mı? Allah sevginizi artırsın amma bu kadarı da fazla” (s.12) der. Kıskançlığından ötürü böyle bir cümle kuran Nezahat, onların tam tersi ayrılımlarını ister. Ferit, Beyhan’a “Allah şimdiye kadar bizden daha çok birbirine uygun çift yaratmamıştır” (s.15) diyerek aşkının büyüklüğünü anlatmaya çalışır. Bunu ifade ederken de Allah’ın varlığını kabul eder.

Ferit’in gitme günü gelmiş, her ne kadar gitmesi gerektiğini Beyhan da ona söylemişse de, Beyhan içten içe kahrolmaktadır. “Bazen Ferit’in kendisini bırakmaması için Allaha yalvarıyor, gözlerinden akan münacat yaşları onu teskin edecek yerde bilakis coşturuyordu” (s.20). Kendisini çaresiz hissettiğinde Yaradana sığınan Beyhan, ondan hiçbir zaman ayrılmak istemiyordur. Ferit gitmeden önce Beyhan ile herkesten

habersiz, kendi aralarında nişanlanırlar. Yüzük almak için gittikleri kuyumcu, “Oh, oh, Allah saadet, sıhhat versin evlatlar, tam sizin istediğiniz gibi yüzüklerim var” (s.26) diyerek Allah’ın adıyla mutluluklarına şahit olur.

Ferit çiftliğe gittiğinde oranın güzelliğinden etkilenerek, “Ne güzel Yarabbi, ne güzel” (s.56) diyerek sevincini ifade eder. Bekir Ağa da “Sen deli misin Allah aşkına.. Böyle ufacık manzaracıklar...” (s.56) diyerek karşılık verir. Diyaloglar içerisinde Allah inancının olduğuna kanaat getiririz.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanı Bektaşilik tarikatının yoğun olarak işlendiği bir eserdir. Teyfik ile Eşref, tuhafıye dükkânı işletirler. Bir gün oraya gelen bir genç kız, güzelliğiyle Eşref’in dikkatini çeker. Arkadaşı şaşırır. “Allah Allah, dedi. Bu kız bu kadar güzel mi? Yoksa sen mi bekârlıktan bıktın?” (s.4). Eşref, kızı görür görmez ona tutulmuş ve evlenmeyi düşünmüştür. Kızın, büyük Bektaşî babası Kerim Beybaba’nın kızı olduğunu öğrenir. Onunla evlenebilmenin tek yolu da o tarikata girmektir. Eşref de tarikata girmeyi kafasına koyar. Bektaşî dergâhındaki Hazanî Baba şöyle duaya başlar:

Allah, Allah... Bismişah... Akşamlar hayrola, hayırlar fethola. Şerler defola. Münkirler, münafıklar berbat ola. Demler daim, ibadetler kaim ola. On iki imam, on dört masum pâk efendimizin himmetleri üzerimizde hazır ve nazır ola. Zâhir ve bâtın erenlerin nazarları gönlümüzde ola. Allah, Allaaah. Pirimiz, üstadımız, Hünkâr Hacı Bektâşî Velinin ruhaniyetine rehberimiz ola” (s.14).

Allah inancının yoğun olarak işlendiği bu romanda, Ahmet Tosun adındaki bir beyin Leyla Hanım ile nasıl karşılaştıklarını anlatan cümlelerinden onun Allah’a olan sonsuz bağlılığını görmekteyiz:

“Bu tesadüfleri yaratan, en buhranlı, en heyecanlı bir zamanda bizi, tanımadığımız birisile karşılaştırarak ona bütün hayatımız boyunca bağlıyan gizli bir kuvvet te var. Ben buna iman ettim. İşte o kuvvet, beni kollarımdan tuttu. O gece zifiri karanlıkta, bir kayaya oturan vapur sağa sola yalpa vururken ve herkes canını kurtarmaya çalışırken bu kadının yanına attı” (s.85).

Ahmet Tosun’un bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere Leyla ile şuan birlikte olmalarına vesile o yaşadıkları an olmuştur. Allah onları bir araya getirmiştir. Ahmet Tosun da Allah’a inanır ve iman eder. Romandaki Allah inancının olumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Oğuz Özdeş’in *Memnu Meyva* adındaki romanının başkahramanı Füsün, Rona ile birbirlerini severler. Herkesten gizli her gece buluşup ayrılırlar. Füsün giderken Rona ardından, “Allahâısmarladık sevgilim. Gecen hayırlı olsun” (s.13) der. Füsün da ona, “Senin de gecen hayırlı olsun Rona” (s.13) diye karşılık verir.

Rona ile babasının arası çok kötüdür. Babası devamlı, “Allah, senin gibi bir evlâdı neden yaratmış, bilmem ki...” (s.33) diyerek oğluna bağırıp çağırır. Burada Allah

inancının olumsuz yönde olduğu söylenebilir. Çünkü baba, Allah’a sitem etmektedir ve dinimizde bu tarz söylemler Allah’a isyan olarak vasıflandırılır.

Fusun, Rona ile büyük hayal kırıklıkları yaşamış, romanın sonlarına doğru da bir anda âşık olduğu Efdal ile hayatını birleştirmiştir. Onların nikâhını kıyan ihtiyar, şu sözleri söyler:

“İkinizi birbirinizle, Allahın huzurunda evlendiriyorum, dedi. Daima birbirinizi sevebilmeniz için Allaha ihtiyacınız olduğunu unutmayınız. Allah ikinizi de fenalıktan korusun. Kederlerinizi sevince döndürsün, sizleri bir yastıkta kocatsın!” (s.137).

İhtiyarın sözlerinden de anlaşıldığı üzere kuvvetli bir Allah inancının olduğu görülmektedir.

Fusun ile Efdal aradıkları mutluluğu birbirlerinde bulmuşlardır. Her şey yolunda giderken Rona’nın ansızın çıkıp yelkenliye, Fusun’un yanına gelmesi beklenmeyen bir olaydır. Rona’nın geldiğinde hava çok kötüdür. Dışarıda şimşek çakmakta, deniz kabarmaktadır. Efdal’in dışarıda olacağını fırsat bilerek Fusun’a sokulur. Fusun kendisini ondan kurtarmaya çalışırken “Aman Allahım!” (s.182) diyerek bağırır. Rona da karşılığında, “Allahtan boş yere medet umma... O şimdi, insanlarla değil, fırtına ile meşgul...” (s.182) diyerek onu dinlemez. Burada Rona’nın alaycı bir ifadeye başvurması, Allah inancının zayıf olmasının göstergesidir. Romanın bütününden edindiğimiz ortak kanı, romanda Allah inancının hem olumlu hem de olumsuz yönde seyr etmiş olmasıdır.

Peride Celâl’in *Atmaca* romanı, genç bir kadının hüznü dolu hayatını anlatır. Handan ile Meliha birbirinden farklı iki kardeştir. Handan, ablası Meliha’yı devamlı uyarır. Çünkü Meliha, kocasını devamlı surette aldatır. Hayatından da gayet memnundur. “Allah bana sıhhat, güzellik gibi iki kuvvetli silah vermiş. Onlarla birçok şeyleri elde edebilirim. Hayat budur küçüğüm” (s.4) diyecek kadar da rahattır.

Handan, Kemal’i çok sevmiş fakat Kemal belli bir süre Handan ile birlikte olduktan sonra onu bırakıp gitmiştir. Handan, Faruk ile hayatını birleştirir. Bir kızları olur. Kızını mesut etmek için elinden geleni yapacaktır. Minik kızına sürekli hayatın aldatici olduğunu fısıldar. “Sen onu sevdiğin zaman o seni sevmez, o seni sevdiği zamansa Allah senin ondan nefret etmen için bir sebep yaratır” (s.8) diyen Handan, inanç zayıflığından ötürü böyle bir cümle kurar. Bu İslamiyet açısından Allah’a isyana kadar gider. Fakat Handan karakteri zora düştüğü yerde de Allah’a sığınmıştır. “Yarabbim, Yarabbim!.. diye mırıldandı. Çıldırıyor muyum?” (s.9). Bir gece gördüğü gölgenin Kemal olduğunu düşünerek bunları söylemiştir. O gölge Kemal’den başkası değildir. Fakat onun bir türlü Kemal olduğuna inanamaz ve rüyada olduğunu düşünmek ister. “Allahım, bütün bunlar bitse, kendimi odamda bulsam ve bunun bir rüya olduğuna inanabilsem!..” (s.38). Onun gerçek olduğunu anladığında “Ona bir Allah gibi bakıyor ve öyle tapıyordu” (s.42) diyerek benzetme yoluyla sakıncalı bir ifade kullanmıştır.

Handan da artık ablası gibi kocasını aldatmaktadır. Kemal'e karşı koyamayan Handan bunun vicdan azabını yaşar. "Allahım ben ne yaptım, ne yapıyorum!.." (s.88) diye devamlı kendini sorgulamaya başlar. Kemal ile olan birlikteliğe artık son vermek için ona mektup yazarak bir daha gelmeyeceğini söyler. "Allahım ne kadar ıstırab çekiyorum! Beni bırak, git Kemal, uzaklaş. Korkuyorum" (s.127) diyen Handan'ın zorda kalınca Allah'a sığındığı görülmektedir. Celal'e bütün olanları anlatır. "Aman Yarabbi, ne aldanış, ne büyük aldanış!" (s.151). Celal, Handan'ı dikkatle dinler ve ona üzülür. Handan da konuşmasına devam etmektedir. "Evet, onu ben yarattım ve bu yarattığım şeye taptım. Ne çocukluk Allahım!" (s.157) diyen Handan'ın söylediği ifadelerden anlaşıldığı üzere inancının zayıf olduğu ve Allah'a adeta şirk koştuğu kanısına varılır.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayğır Fatma* romanı, kurban bayramındaki eğlencelerle başlar. O eğlenceler esnasında tanışan Hasan ile Mediha henüz küçük çocuklardır. Birlikte süslü arabalara binip gezerler. Bayramın bitmesinin ardından da birbirlerini uzun süre görmezler. Fakat Hasan, Mediha'yı da, o süslü arabadaki darbukacı kızı da unutmaz. Zaman zaman yazılar kaleme alır:

"Hey Allah'ım, ben ne müşgülatlı bir mevkide kalmışım şimdi... Sevgilime karşı, ne kalbimin en ücra köşesinde sakladığım aşkımı ona itirafa cesaretim ne de bu aşkımı hüsnü süratle idameye meharetim var. Sen bana acı Allah'ım, sen bana acı Ya Rabbim! Merhamet, merhamet Allah'ım!" (s.43).

İçinde bulunduğu durumun zorluğundan Allah'a sığınan Hasan, yıllar sonra Mediha'ya yeniden rastlar. Birlikte gezdikleri bir akşam kopuk takımının saldırısına uğrayan bu iki genci, bir kadın ile kızı kurtarır. Bu kız, yıllar önce süslü arabadaki darbukacı kız Zehra'dır. Yanındaki heybetli kadın da Zehra'nın annesi Aygır Fatma'dır. Bu iki gence yeniden rastlayan Zehra, "Ne zaman da büyüdünüz, bu hale geldiniz. Hani ben sizi yaratana kurban olayım!" (s.72) diyerek sevincini belli eder. Aradan geçen zaman zarfında Mediha başkasıyla evlenmiş, Zehra'nın üvey babası Alibey de vefat etmiştir. Ardından çok sürmeden Zehra da kocasını kaybeder ve annesi Aygır Fatma ile hayatta bir başlarına kalırlar. Hasan onları yalnız bırakmaz. Birbirlerine alışan Zehra ile Hasan da evlenmeye karar verirler. Bu karar Hasan'ın annesini üzse de elinden bir şey gelmez. "İyi kızım, âlâ. Allah ikinize de dirlik, düzenlik versin; yalnız bizim başımızı ağrıtmayın da ne haliniz varsa görün!" (s.146) diyen annesi istemese de durumu kabullenmiştir. Romandaki karakterlerde Allah inancının var olduğu tespit edilmiştir.

Fuad Gücüyener'in *İsterik Kadın ve Bir Toy Delikanlı* adlı romanında dini motifler yok denecek kadar azdır. Romanın toy delikanlısı Ahmet, Suna'yı gördüğü zaman, onun güzelliğine hayran kalır. "Bu ne ilâhî bir manzaraydı Yarabbi?" (s.24) diyen adam adeta büyülenir. Allah'ın yarattığına hayranlığını dile getiren Ahmet, Allah'ın varlığına inanmaktadır.

Suna'nın ısrarlarıyla yola koyulan Ahmet, heyecanlıdır. Kotra açılmış, Ahmet'in köyü geride kalmıştır. Olası fırtınada ne yapmaları gerektiğini Ahmet'e sorarlar. Ahmet denizci olduğu için fırtınanın geleceğini çoğunlukla kestirir. Fakat kestiremediği durumlar da olabilir. Bu yüzden onlara, "Allah yardımcımız olsun, demekten başka çare kalmaz" (s.41) diye karşılık verir. Ahmet, kotradakilerin bira ikramını kabul etmek istemez. "Tanrının bal suyu dururken, ne diye arpa suyu içeyim?" (s.45) diyerek inancı gereği içmemesi gerektiğini de ifade etmiş olur.

Mükerrerem Kamil Su'nun *Uzaklaşan Yol* adlı eseri genç bir kadının talihsizliklerle dolu hayatını anlatır. Başkahraman Cahide, sevdiği adam tarafından hayal kırıklığı yaşar ve intihara kalkışır. Tam o sırada Aziz adlı bir adam onu içinde bulunduğu durumdan kurtararak evine götürür. "Allah rahatlık versin yavrum, dedi. Güzel güzel uyu..." (s.41). Cahide uyumak için okuduğu kitabın son sayfalarında yazan cümlelere takıldı: "...Artık ayrılmak zamanı geldi, yolumuza gidelim: Ben ölmeğe, siz yaşamağa... Hangisi daha iyi? Bunu Tanrıdan başka kimse bilmez" (s.42). Hayattan bir beklentisi kalmayan Cahide, bu kitaptaki cümleleri düşünüyordu. Kendisi ne yapmalıydı. Allah'ın büyüklüğüne sığındı ve onun çizdiği yolda yaşamına devam ettirmeye karar verdi.

Aziz de zamanında Selda ile çok mutluydu. Yaptığı bir hata yüzünden Selda'yı kaybetti. Selda, ona "Evet, Allahın önünde söz veriyorum, demişti. Artık kat'iyyen sizinle evlenmiyeceğim" (s.43) der. O günden sonra Aziz, Selda'yı unutamaz fakat hayatına devam eder. Sık sık arkadaşları ile bir araya gelir, sıkıldığında da kendini doğaya bırakır. "Allahın sanatkâr elleri ile yüğrülmuş, onun eşsiz dehasında doğmuş bu harikulâde güzellikler arasında sükûna kavuştuğunu hissedirdi" (s.46). Aradan geçen zamanda Cahide ile yolları ilginç bir şekilde kesişen Aziz onunla evlenir. Evlilikleri, gerçek bir evlilik değildir. Aziz'in yakın arkadaşı Doktor Selim, Aziz ile Cahide'yi sinemaya davet ettiği bir gün, Cahide locaların birinde kendisini hayal kırıklığına uğratan adamı görür. Adamın yanında da karısı ve kızı vardır. "Allahım ne kadar sakin ve mesut görünüyor!" (s.64) diye inleyen Cahide, kendini kötü hisseder.

Cahide yavaş yavaş Aziz'e karşı yakın duygular hissetmeye başlar. Mutfakta iş yapmakta olan Cahide'yi gören Aziz ona kıyamaz ve kendisini yormamasını söyler. "Allah, insan elini, iş görsün diye yaratmıştır Aziz Bey. Ben halimden şikâyetçi değilim" (s.85) diyen Cahide, hayatından memnun olduğunu ifade eder. Ayrıca Allah'ın yarattığı elinin iş görmek için olduğunu söyleyen Cahide, Yaratanın varlığına olan inancını ifade eder.

Bir gece radyoda duydukları haber Aziz'i şaşkına çevirir. Selda'nın yaşadığı şehirde zelzele olur. Birçok ölü ve yaralanın olduğunu duyan Aziz kahrolur. "Aman ne müthiş, ne korkunç şey Allahım" (s.101) diye düşünen Aziz yerinde duramaz. Selda'nın olduğu şehre gidip onu bulur. Selda'nın kocası ve çocuğu zelzelede vefat etmiş kendisi de yaralı olarak kurtulmuştur. Yaşadığı talihsizliği Aziz'e anlatır. Aziz de ona "Bir gün

biz de öleceğiz. Bunu bile bile şu üç günlük ömrü zindana çevirmek Allaha karşı isyan olur” (s.129) diyerek onun yaratana sığınıp güçlü olması gerektiğini savunur. Selda’nın yanına giden Aziz, o andan itibaren Cahide’yi ne kadar özlediğini anlar. Selda iyileşir iyileşmek Cahide’ye koşar. İki âşığın evliliği artık gerçek bir evliliktir. Nihayet mutlu olurlar. Cahide, hamiledir. Dört gözle bebeklerini kucaklarına almayı beklerler. O gün gelir ve Cahide’nin sakıncaları yavaş yavaş başlar. Cahide o anlarda içinde olduğu durum şu şekildedir:

“Dudaklarında mesut bir gülümseme belirdi. Kalbi o en büyük dakikalarda olduğu gibi huşu içinde Allahına yükselmekte idi. Ondan yardım dileniyor, hayatının büyük geçidini aşarken, ömrünün bu en mühim dönüm noktasında kendisine kuvvet ve cesaret vermesini istiyordu” (s.148).

Cahide’nin Allah’a olan bağlılığı net bir şekilde karşımıza çıkar. En zor anında Allah’a savunan kahramanın olumlu bir Allah inancına sahip olduğunu görmek mümkündür. Cahide’nin doğum esnasında onun sesini işiten Aziz, yerinde duramaz. Babasına: “Ne kadar uzun sürdü bu? Nasıl tahammül ediyor o kadar narin bir insan Allahım? Çıldıracığım geliyor” (s.153) diyerek çok korktuğunu ifade eder. Annesi, Aziz’e;

“-Sus, böyle söyleme. Allaha güç gelir” (s.153) der.

Aziz devam etmektedir. Anne-oğulun karşılıklı konuşmaları şu şekilde devam eder:

Aziz:

“-Eğer Allah varsa ve benim sözlerimi duyuyorsa ona haykırıyorum işte. Yeter, yeter artık...”

Anne:

“-Kalbini Allaha aç evlâdım. O her şeye kadirdir. Her şeyi gören ve işiten odur. Ona yalvar oğlum.”

Aziz:

“-Daha çok genç. Ne kadar da güzel ve iyi. Ona acı, ona kıyma Allahım. Onu bağışlayan için ben canımı tereddütsüz fedaya hazırım” (s.153).

Karşılıklı konuşmalardan da anlaşıldığı üzere, Aziz başlarda, içinde yaşadığı korkunun tesiriyle Allah’a isyan etme boyutuna gelir. Fakat annesinin Allah’a olan inancının kuvvetli olması sebebiyle oğluna doğru yolu gösterdiğine tanık oluruz. Ondan sonra da Aziz yine korkunun tesiriyle Allah’a sığınır. Aziz’in inancının annesininki kadar güçlü olmadığı görülmüştür.

Turan Aziz Beler’in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında Allah inancıyla ilgili bilgilere olayların akışı içerisinde, günlük konuşmalarda az da olsa rastlarız. Sibel’in annesi birden rahatsızlanır. Doktor gelip gördüğünde acilen hastaneye kaldırılmasını söyler. Arabaya binip hastaneye doğru yola çıkan doktor, “Canımız Allaha emanet!” (s.70) diye mırıldanır. Sibel ile annesini doktora götüren Hikmet, o günden sonra Sibel

ile görüşmeye devam eder. Onu Eyüp Sultan’da mezarlık tarafına götüren Hikmet, iki âşğın ölümle son bulan hikâyesini anlatır. “Allah rahmet eylesin... Niçin ikisi birden böyle genç ölmüşler...” (s.96) diye merak eden Sibel, olayı Hikmet’ten dinleyince çok üzölür.

Sibel ile Hikmet, başlarından geçen türlü olaylara rağmen sonunda kavuşur ve evlenirler. Hikmet, o sıralarda trende çalışmaktadır. Bir gün hiç ummadığı anda, babasının ölümüne sebep olmuş olan adamı karşısında görür. “Allahın inayetiyle işte şimdi elini kana boyamadan intikamını alabilecekti. Hiç ummadığı bir anda Allah ona en büyük fırsatı vermiştir” (s.133). Karşısındaki adam da şaşkına uğrar. “Hayalet görmüyorsun! Karşında duran Rahmi’nin oğlu Hikmet’tir. Büyük Tanrı seni buraya yetiştirdi” (s.134) diyerek intikamını alma vakti geldiğini düşünür. Adam trende fenalaşmış ve ölmek üzeredir. “Bu tesadüf Allahın Hikmet’e bir lütfu idi. Hakkı her zaman koruyan ve adaleti yeryüzünde yerine getiren Tanrı bu haris dolandırıcının da cezasını vermek istemişti” (s.135). Adam da oracıkta can vermiştir.

Necdet Salih Kurdakul’un *Üç Büyük Aşk* romanının başkahramanı Tarık, arkadaşının kendisine vermek istediğı parayı kabul etmez istemez. Tarık’ın arkadaşı da onun bu zor durumu karşısında parayı alması için onu şu cümlelerle ikna etmeye çalışır:

“-Mesela; hayatı düşünelim! Evet, insan hayatı. Nihayet, Cenabı Hakkın, biz kullarına borç olarak vermiş olduğı ruh realitesini bir müddet kullandıktan sonra, alacaklımız cebren, bu alacağını bizden çekip almıyor mu? O halde, yaşayışımızın manasında bile bir alacak verecek hali gizlidir” (s.32).

Tarık, arkadaşına minnettar kalarak parayı almış olur. Burada iki karakterin de Allah inancına sahip oldukları görülür.

Tarık, Feriha ile konuşurken onun ağladığına şahit olur. “-Ağlamayınız, Allah aşkına- diyordum- ağlamayınız!” (s.46). Onun bu halini gören Tarık, Allah’ın adıyla onu teselli eder.

Tarık, Ayşe’yi çok sever ve onu gördüğü anda duyguları coşar. “Oh Yarabbi diyordum kendi kendime. Eğer aşk, sevgi denilen ilahi kudret mevcut ise, bu yirminci asır ortasında ben, bu ulvi hislerin zebunuyum!” (s.73) diye kendi kendine duygularını ifade eden Tarık, çok mutludur. Ayşe ile Tarık gezintiye çıktıkları vakit, kahve içmek için Rumeli kavağı civarlarında bir yere otururlar. Onlara hizmet eden ihtiyar adam, oranın güzelliklerinden bahseder. Kavak için de, “Cenabı Hakkın yaratmak istediğı dünya üstü bir cennettir” (s.81) ifadesini kullanır. Burada Allah’ın yarattığı güzelliğe dikkat çeken ihtiyar adamın, Allah inancına sahip olduğu görülür.

Tarık çok sevdiği Ayşe ile nihayet evlenir. Çok mutludurlar fakat mutlulukları parasızlık içinde devam etmeye başlar. Tarık günden güne erir, zayıf düşer. Onun bu haline şahit olan arkadaşı içinden şunları dile getirir:

“-Yarabbi! Diyordum. Suyu, an bean çekilerek boşalmakta olan bir derya karşısında, eski günlerin heybetini düşünerek huşu duymaktayım. Fakat bugün,

zamanında fırtınalara meydan okuyan dağ gibi dalgaların söndüğünü, pısırlaştığını görerek, azap duyuyorum” (s.68).

Ayşe ile Tarık’ın bir çocukları olur. Tarık’ın çocuğuna hissettiği duygular çok kuvvetlidir. O duygularını arkadaşıyla paylaşırken şöyle der: “Düşünürüm ki, bir evlada sahip olan insan, bu dünya üzerinde bir kıymettir. Öyle bir kıymet ki, dinsiz insanları Allahın, kudretile yarışa bile çıkartabilir” (s.87). Bu sözleri söyleyen Tarık’ın, Allah inancıyla bağdaşmayan ifadelerine tanık oluruz. Burada Allah’ın kudretinin büyüklüğünün farkında fakat sahip olunan kıymetle dinsiz olan insanın bile bu büyüklükle yarışabileceğini söylemesi onun cahilliğine delalet eder. Daha önceki söylemlerinden Allah inancının olduğuna inandığımız karakterin, bu ifadeleri onu çelişkiye düşürür. Devamında şu sözleri sarf eder: “Bir baba, küçük bir varlığın sahibi olmakla kendini, yaratıcı bir gurur ilâhı olarak görür” (s.88) diyen Tarık, Yaratıcının kendisine nasip ettiğini düşünmeden kendisini yaratıcı bir İlâh olarak görmesi Allah inancına tamamen aykırı bir ifadedir. Öyle ki, İslamiyet dinine göre bu sözler, Allah’a şirk koşmaya delalettir. Burada olumsuz bir Allah inancının olduğu tespit edilir.

Romanın sonuna gelindiğinde Tarık vefat eder. Arkadaşı, yanı başında vefat eden Tarık için çok üzgündür. “Gözlerini, ruhunun uçup gittiği Allahın gökyüzü bahçelerine açılmış olan gözlerini”(s.169) kendi elleriyle kapattığını dile getirir. Allah inancına sahip olan karakterin, arkadaşının ölüm anında açık kalan gözlerini kapatarak onu, öbür dünyanın mutluluğuna doğru yolcu etmesi ifade edilmiştir.

M. Fahrettin Pakkan’ın *Günah Köprüsü* adlı romanı, bir baba ve oğulun hayatını ele alırken aynı kadın üzerinden olaylar hikâye edilmiştir. Celal, babası Rahmi Bey’in ısrarları üzerine çiftliğe gider ve orada kendisine, Karmeno adında ihtiyar bir balıkçıyı arkadaş edinir. Onunla sık sık dertleşir. Celal, Karmeno’ya şöyle bir soru sorar: “-Karmeno, aşk insanı rahib edecek ve tanrıya bir hızla yaklaştıracak kadar kuvvetli midir?” (s.81). Karmeno, bu soru karşısında ona şu şekilde cevap verir:

“-Öyledir, diyordu, kuvvetlidir. İnsanı bir hızla Allaha yaklaştırır. Biz, insanlar, öyle hodbin şeyleriz ki, hep müşkül zamanlarımızda naçar kaldığımız anlarda Allahtan yardım ister ve yalvarırız. Aşk öyle müthiş mücadeledir ki insan kudreti ona kâfi gelmez... ve derhal Tanrıya kalbimizi çeviririz” (s. 81).

Rahmi Bey, oğlundaki değişikliğin sebebini merak eder çünkü Celal, günden güne erimektedir. Oğluyla konuşan Rahmi Bey duydukları karşısında çok öfkelenir. “Aman Yarabbi; bunlar ne çirkin şeyler, ne fena hadiseler!” (s.97). Oğlunun okulunu bir kız yüzünden bırakmış olması, kızla da birbirlerini çok sevip birlikte olmaları ve kızın da hamile olması adamı çok sinirlendirmiştir.

Oğlunun sevdiği kız Cahide ile konuşmaya giden Rahmi Bey, hiç ummadığı bir çaresizliğe düşer. O da Cahide’ye âşık olur. “Yarabbi; çıldırıyor muyum acaba?” (s. 135) Kendi kendine söylenen adam, “-Ne yapmalıyım, yarab ne yapmalıyım?” (s.136) diyerek Allah’a sığınmaktadır.

Celal ile Cahide'yi kavuşturan Rahmi Bey, onları odalarına gönderirken kendisini çok kötü hisseder ve ağlamaya başlar:

“-Nasıl, ağlıyor musun? Dedi. Ağla. Bu ceza sana haktır. Bu cezayı sana babalık veriyor. Evlâdınla yakından alakadar olmadın. Tanrıya karşı isyan ettin. Hilkatın kanunlarını tanımadın. İhtirasına, hayvani arzularına mağlub oldun. Herşeyi unuttun. Mukaddesatını çiğnedin” (s.168).

Rahmi Bey, söylediği sözlerden de anlaşıldığı üzere var olan Allah inancına rağmen ona isyan ettiğini söylemektedir. Burada oğluna babalık yapamaması sonucu Tanrının kendisini cezalandırdığını öne sürerek pişmanlığını dile getirmektedir.

Bu romanda da karakterlerin Allah inancına sahip oldukları günlük olayların içerisinde okuyucuya yansıtılmıştır. Karakterlerin genellikle zor anlarında Allah'a yalvardıkları gözlemlenmiştir.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında başkahraman Semra, Fikret ile birbirlerini sevmektedirler. Aradan geçen zamanda Fikret'in kendisini bırakmasından endişe eden Semra, ondan bir oğlu olduğunu söyler. Fikret, oğlunu Semra'dan almak için mahkemeye başvurur. Bu arada çocuğu da hiç görmemiştir. Bu yüzden Fikret çocuğun olup olmama ihtimalini de düşünmektedir. Fikret'in suçlaması karşısında Semra çıldırır. “Çocuğumu öldürmek mi? Allahım! Ben çocuğumu öldürebilir miyim!” (s.16) diyerek çocuğunun yüzünü kesinlikle göstermeyeceğini söyler.

Semra hapisaneye girdikten sonra onu Şükran adından bir avukat savunmak ister. Avukat Semra'nın haline acımıştır. Semra: “Ne kadar iyi bir kalbiniz var... Oh, Allahım! Ben ne kimsesiz, ne de unutulmuş bir mahlukum!..” (s.36). Semra hapisanede hastalanmış ve iyice kötüleşmiştir. Şükran, onun için her şeyi yapmak ister. Yaşamak için çabalamasını, ne yapıp edip onu kurtaracağını söyler. Semra ise “Ben Allaha gidiyorum... Allahın huzuruna giden bir insanın mahkeme karşısında beraat etmeğe ihtiyacı var mıdır?” (s.38) diyerek hayattan ümidi olmadığını dile getirir. Kısa bir süre sonra Semra fenalaşır. Doktor kadını yokladığında onun ölmüş olduğunu ifade eder. “Bir sekte! Zavallı kadın... Allah taksiratını affetsin!” (s. 43).

Nezihe Muhittin'in romanında görüldüğü üzere karakterlerde Allah inancı tespit edilmiştir. Bunu olayların akışı içerisinde karakterlerin sözcüklerinden anlıyoruz.

Server Bedi lakabıyla eserler kaleme almış olan Peyami Safa'nın *Zeyrek Cinayeti* adlı romanı, Cingöz Recai'nin maceralarını konu edinir. Cingöz Recai, kılıktan kılığa girerek türlü oyunların içerisinde yer alan maceraperest bir karakterdir. Yanındakiler de onun bu değişikliklerine alışkındır. “Yarabbi, kimbilir hayatında kaç yüz hüviyete girmiş, kaç bin defa kıyafet değiştirmişti” (s. 17).

Cingöz Recai'nin peşinde olduğu bir olay da Mustafa Zihni olayıdır. Bir gece yarısı orada olanları araştırmak için etrafı gözetleyen Cingöz, Bekçiye neler olduğunu anlatmasını ister. O da Mustafa Zihni'nin intihar ettiğini söyler. Ellerine geçen kâğıttaki el yazısının Mustafa Zihni'ye ait olup olmadığını bekçiye sorar. O da, “-Evet, onun hattı

desti... Bendeni bilirim... Birkaç senelik hukukumuz var... Yarabbi, Yaresulallah...” (s. 20) diyerek yazının ona ait olduğunu onaylar. Bunu söylerken de Allah’ın adını zikrederek Allah inancına sahip olduğunu tespit etmiş olduk.

Cingöz, olur olmaz Mehmet Rıza’nın odasına dalar. Mehmet Rıza’nın şaşkınlığı karşısında ayaklandığını görünce, ona, “Allah aşkına rahatsız olma” (s.28) diyerek onu kızdırır. Zaman zaman da yanına gitmeden onu telefonla arar. Yine önemli bir haberden bahsetmek için Mehmet Rıza’yı arayan Cingöz, onu öfkelenlendirmeyi başarır. Mehmet Rıza tam telefonu kapatacakken Cingöz, “-Aman dur, dedi, kapama, dinle üstat, Allah aşkına, seni insaniyet namına çağırıyorum, zabıta’yı tenvir edecek fevkalade bir vaziyet var, fevkalade, anladın mı, fevkalade!” (s.121). Bu konuşmalarda da Allah’ın adını vererek karşısındakini ikna ettiğini görürüz. Allah inancının karakter üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Romanın sonunda cinayetin de çözülmesiyle emellerine ulaşan Cingöz, Mehmet Rıza’ya “-Haydi Rızacığım... Allah rahatlık versin, ben gidip yatayım... çok yorulduk. Sen de, ben de” (s.240) diyerek ona veda eder. Romanın başından sonuna kadar günlük konuşmalardan da anlaşılacağı üzere karakterlerin Allah inancına sahip olduklarını görmek mümkündür.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* adlı eserinde de Allah inancına dair unsurlara rastlamak mümkündür. Çok soğuk bir kış gününde kasabada birtakım olaylar cereyan etmiştir. Doktor, kaymakama olayı sorduğunda bir cinayet vakasının olduğunu öğrenir. “Allah Allah, böyle bir günde de adam öldürülür mü?” (s. 12) diyen doktora, kaymakam şu şekilde cevap verir: “Ben sana kasabada doğuran var mı diye boşuna sormadım, Cenab-ı Rabbilalemin’in cilvesi... kimini alır, kimini verir” (s. 12) Bu konuşmalara bakarak iki karakterin de Allah inancına sahip oldukları gözlenir. Romanın bir bölümünde kurtlara değinen yazar, karakterini de onunla özleştirir. Onların dünyasındaki dişi ve erkek münasebetini, insanların dişisi ve erkeğiyle olan münasebetlerine benzetir. “Ah, Yarabbi, dünyada her mahlukun dişisi kudurtucu, öldürücü ve kahredici oluyor” (s.16). Bu sözlerden hareketle de insanların dişinin de erkekler için aynı hisleri yaratacağını söyler.

Osman nişanlısını öldürmüş, öylece boş boş etrafına bakmaktadır. “Yarabbi, bu gözlerde ne manalar vardı. Aşk, merhamet, ümitsizlik, endişe, kaygı, ıstırap, her şey...” (s.24). Doktor, Osman’ın tavırlarını gözlemler. Cesedin yanına gittiğinde de, “...Bütün bunlar beni, Tanrı yapısının çöküşünde duyulan dehşete karşı taş yürekli yapmıştı” (s. 24) diyerek soğukkanlılıkla cesedi muayene eder. Burada doktor, cesedin halini gördüğünde heyecanlanmaz. Çünkü yıllardır o işin içindedir ve çok daha vahim görüntülerle karşılaşmıştır. Bu duygularını ifade ederken de “Tanrı yapısının” diye bahsettiği söylem, Allah inancının olduğuna delalettir.

Doktor, Osman’ı konuşturmak için çabalasa da Osman’ın ağzını bıçak açmaz. Sürekli gözleri dolan Osman boş boş bakınır. Onun haline acıyan doktor, “Yarabbi, bir

katilin, sevdiği kadını öldüren bir adamın gözyaşları kadar acı bir şey tasavvur edemezsiniz” (s. 33) diyerek ona üzülür. Bu cinayet vakasında yaralı olan Doktor Süleyman da kötü bir haldedir. Doktor onun da yaralarını sarmak isterken Süleyman ona şöyle der:

“Hayır, hayır... Artık geçti, ben de senin kadar anlıyorum. Belki bir saat daha yaşayabilirim. Takatim yok, yaşama kuvvetim kalmadı. Hem niçin yaşayayım, ben yaptıklarımın acısını çekiyorum sanırım, artık Allah’a da inanıyorum, meleklerle de, şeytana da... Ah Enver, yaşarken her şeye inanmak lazım, inanmazsak, görünmez bir yerden er geç büyük bir darbe yiyeceğiz, bunu bilmiş ol...” (s.46).

Doktor Süleyman zamanında yaptıklarının vebalini yaşadığını, Allah’a, meleklerle, şeytana da artık inandığını dile getirir. Önceden inancının zayıf olduğu ya da hiç inanmadığı anlaşılan karakterin, yaşadığı olaylar neticesinde Allah’ın büyüklüğünün farkına vardığına vardığını, Allah’a kavuştuğunu söylemek mümkündür. Doktor Süleyman hayatına dair ipuçları verirken şunları söyler:

“Allah’ın binası olan şu vücudum içinde bir kudret var ki, hassas, müteharrik bir böcek gibi kanımın her tarafında istediği şekilde geziniyor, kalbime, dimağıma, iyi veya kötü hislerime hâkim oluyor. Arzuları, istekleri değişiyor, ne yaptığını bilmez bir çılgına dönüyor” (s.49).

Doktor Süleyman’ın ifade ettiği şey nefsinin her şeyin önüne geçip onu çığırından çıkarmasıdır. Kendisine verilen o vücudun sahibinin Allah olduğunu bilir fakat nefsine hep yenik düşmüştür. Bunun da, inancının yeterince kuvvetli olmamasından ileri geldiğini söylemek mümkündür.

Doktor Süleyman, misafir olduğu bir evde iki kardeş olan Mehlika ve Mehpare ile tanışır. Mehlika’nın güzelliğinden çok etkilenir. “-Ah, sizde Allahın en büyük kudreti var. Bir Allah yapısı ki, insan saatlerce karşısında dursa yorulmayacak...” (s.68) diyen Süleyman, Mehlika’dan etkilendiğini anlatırken Allah’ın kudretini dile getirmiş, onun varlığına inanmıştır. Bir süre sonra Mehlika ile birlikte olurlar. Mehlika, Süleyman’ın bir gün kendisini bırakmasından endişe duyduğunu ona söyler. Süleyman da ona, “Allah’a yalvaralım ki, hep böyle yan yana kalalım” (s.90) diyerek onun kendisine inanmasını sağlar. Bunun içinde Allah’a yalvarmanın gerekli olduğunu ifade ederek Allah’a olan inancının altını çizer.

Mehlika’dan hevesi geçen Süleyman, başka arayışlara geçer. Bunu yaparken de kendini sorgulamaya da çalışır: “Niçin ben böyleyim: Kendi kendimi tahlil etmekten aciz değilim. Anlıyorum ki, ben Allah’ın başka, bambaşka, orijinal bir kuluyum...” (s.104) diyen Süleyman, kendini haklı çıkartmak, yaptığını bir nedene bağlamak için Allah’ın herkesi farklı yarattığını öne sürer. Burada Allah inancının olduğuna tanık olmakla birlikte, zorda kaldığında Allah’ın kendisini bu şekilde yarattığını ifade etmek istemesi inancının zayıf olduğunun göstergesidir. Yine karakterin ilerleyen bölümlerde Mehlika’nın kardeşi Mehpare’ye yakınlaştığına tanık oluruz. “Mehpare Hanım, bu

kadar güzel olmak için Allah’a ne verdiniz, ne adadınız?” (s.112) diyen Süleyman’ın, Allah’a olan inancının olumsuz yönde seyrettiğini söylemek mümkündür.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Mehlika’nın Süleyman’a yazdığı mektuplara tanık oluruz. Mektubun bir kısmında Mehlika şöyle der:

“...Seni sevmeden evvel, Allah’ı o kadar sevmezdim, şimdi ise Allah’ı buldum, Allah’ı daha çok seviyorum. Bana Allah’ı bulduran senin aşkın oldu” (s.129).

Romandaki karakterlerin hep bir inanç zayıflığı içerisinde oldukları gözlenmiştir. Ne zaman başları sıkışsa Allah’a yöneldikleri görülür ama onun öncesinde inançları akıllarına gelmez.

Mehlika’nın sarf ettiği bir takım sözler onu dinden çıkarmaya kadar götürür: “Ah, ne ben, ne de Mehpare bir ahlak sükûtuna uğramış değiliz. İkimiz de Allah’ın yarattığı bir mahlûka düşkünüz. Bu işte ne benim, ne de Mehpare’nin günahı var. Sendeki kuvvet ve cazibenin yaratıcısı olan Allah, bizdeki hislerin ayaklanmalarını niçin hazırladı?” (s. 158) diyen Mehlika’nın işledikleri bütün günahın suçunu Allah’a yüklediği görülür. Bu da onu dinden çıkarmaya götürecek derecede söylenmiş bir sözdür. Burada da olumsuz bir inanç görülmektedir. Mehpare, Süleyman’ın kolları arasında çok mutludur. Süleyman, yaşadıkları bu mutluluğu ifade ederken de bu mutluluklarının günahını da Allah’a yüklerler:

“Allah’ım, belki yüz dünya, yüz âlem yarattın, fakat hiçbir âlem, bu aşk âlemi kadar geniş, zengin renkli, canlı, sıcak ve zevkli değildir. Eğer, bu kadar güzel bir âlem olmasaydı, insanlar fenalık nedir bilmezlerdi, ihtiras tanımazlardı, çarpışmak, vurmak, öldürmek bir kadın için koskoca bir cihanı ateşe yakmak ihtirasına kapılmazlardı (s.160).”

Bu cümlelerden de anlaşıldığı üzere bütün yapılan kötülüklerin, işlenen günahların sorumlusu Allah olarak görülmektedir. Bu, karakterlerin Allah inancının son derece zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Söylenen bu sözler, İslam dinine göre, onları dinden çıkarmaya kadar götürür.

Romanda Leyla adındaki karakterin de Allah’a inanmadığı görülmüştür. Süleyman ile aralarında geçen konuşmaların birinde, Süleyman’ın kendisine, Allah’a inanıp inanmadığını sorduğunda kadının cevabı, “-Hayır” (s.183) olmuştur. Bu düşüncesini de ilk kez birine itiraf eden Leyla, sözlerine şunları ekler: “Allah öyle bir şeydir ki, herkes onu kalbinde taşıyor, fakat hiç kimse onu keşfedemiyor. Niçin? Eğer keşfedilseydi, muhakkak ki, kudretinin dörtte üçünü kaybedecekti” (s.183). Kadının sakıncalı ifadeleri nedeniyle de Allah inancına sahip olmadığı görülmüştür.

Mehpare’nin ölmeden önce yazmış olduğu mektupta da Allah’a olan isyanını görürüz: “Ah artık Allah’a isyan ediyorum” (s.253) diyen Mehpare, Allah’a olan isyanına devam etmektedir: “Allah bile beni ölümden men edemeyecek...” (s.253). Karakterin Allah’a isyan etmesi onu dinden çıkarmakla birlikte, inançsızlığa

sürüklemiştir. Romanın genelinde de Allah inancının olumsuz yönde seyrettiğine de tanık olmuş bulunmaktayız.

Muzaffer Saliha Akün'ün *Gönül Çiçekleri* romanında, başkahraman Gülümser, annesini küçük yaşta kaybeder. Babası da annesini, sağlığında bir kadın için terk etmiştir. Annesi ölmeden önce kızına yazdığı yazıda şöyle der:

“Gülümserim... Temenni ederim, sen öyle ümitsiz bir acıya düşmeyesin. İçimde derin bir inanç var: sen mesut olacaksın. Saadetten mahrum kalan Nevinin kızını güldürecek Allah... Son nefesimde bunu isteyeceğim ondan” (s.28).

Hayal kırıklığını yaşamış olan Nevin Hanım, kızının kendisi gibi olmaması için Allah'a sığınmıştır. Atilla, Gülümser'i küçüklüğünden beri sevmektedir. “Yarabbi... Gülümserin sevgisinden beni uzaklaştırma. Ben onun en minimini iken hayranı idim” (s.44) diyerek Rabbine sığınır.

Gülümser'in annesi öldükten sonra Solmaz ve Enis çifti Gülümser'e aile gibi olurlar. Kızları Solmaz da Gülümser'in yakın arkadaşısıdır. Romanın son bölümlerinde doğru maddi durumu bozulan Enis Bey'in İzmir'den Mersin'e taşındıkları görülür. Orada toparlanmaya çalışan Enis Bey, yeni bir işe girerek durumunu düzeltmeye çalışır. Solmaz'ın Gülümser'e yazdığı mektupta da onların iyi durumda olduklarını öğrenen Gülümser mutlu olur. “Mükemmel, Allah muvaffak etsin. Ne mesudum...” (s. 151). Romandaki diyaloglardan da anlaşıldığı üzere karakterlerin Allah inancına sahip oldukları sonucuna varılır.

Muazzez Tahsin Berkand'ın *Sabah Yıldızı* adlı romanında inanca dair bilgiler çok azdır. Nevin küçük yaşta annesini kaybeder. Onu her hatırladığında acı çeker. “Hayalimde, kalbimde, onun yeri, Allahın yanında idi” (s. 3). Genç kız, liseyi yeni bitirir. Bir gün aldığı bir mektup hayatını alt üst eder. Mektupta Nevin'in dört yıldır Nevzat adıyla biriyle evli olduğu yazmaktadır. “Yarabbi, Yarabbi! Bu ne demektir? Şimdiye kadar bir erkeğe karşı hatta dostça iki üç kelime bile söylemediğim ve kalbim, ruhum bir çocuğunki kadar temiz olduğu halde nasıl oluyor da böyle bir maceranın kurbanı oluyordum!” (s. 12) diyen Nevin şaşkınlığını Rabbinin adıyla ifade eder. Avukatla bu durumu detaylı görüşen Nevin, ona bu işin düzeltilmesi için yardımcı olmasını ister. Avukat da Nevin'e işin aslını araştırıp ona elinden geleni yapacağını bildirir. Nevin:

“-Allah sizden razı olsun efendim. Bu izdivacın bozulması için sabırsızlanıyorum” (s. 15) diyerek, avukata şükranlarını iletir.

Behçet Safa'nın *Semra'nın İki Kocası* adlı eserinde inanca dair bilgilere çok fazla ulaşamayız. Semra ile Gül denize kayıkla açıldıkları bir gün kayık devrilir ve Fikret'in yardımıyla kurtulurlar. Semra ile Fikret de bu şekilde tanışırlar. Kızların kayıkla açıldığını duyan Dilber Hanım: “Allah göstermesin... Allah kurtarmış sizi... Çok şükür ki bey oğlum da yakında imiş...” (s. 6) diyerek Fikret'e teşekkür eder.

Fikret ile Semra evlenirler. Semra, Fikret için ailesini de karşısına alarak zengin hayatından vazgeçmiştir. Semra ile Fikret, kıt kanaat geçirirler. Bir gün Fikret'in tayininin Kastamonu'ya çıktığını duyan Semra, çok endişelenir. Fikret'e ne olursa olsun kendisiyle oralara gideceğini, belki birkaç ay sonra bir çaresini bulabileceklerini düşündüğünü ifade eder. Fikret de ona; “-Birkaç ay mı, birkaç sene mi? Orasını Allah bilir. Fakat... demek ki benimle beraber Kastamonu'ya geleceksin...” (s.30) diyerek mutlu olduğunu söyler. Kastamonu'ya önden Fikret gidip, oradaki düzeni kurup Semra'yı aldirtacaktır.

Romanın diğer bölümünde Mehmet adında gözleri görmeyen bir adamdan bahsedilir. Mehmet, bir gece yürürken bir adama çarpar. Adam:

“-Hay Allah kahretsin, görmüyor musun be adam?” (s. 53) der. Aralarında geçen muhabbetlerden sonra adam, Mehmet'in paraya ihtiyacı olduğunu anlar ve ona iş teklif eder:

“-Ben size daha faydalı bir yol gösterebilirim azizim, dedi. Ben de sizin gibi bir adam arıyordum. Sizi benim yolumun üstüne Allah çıkardı. Evet, bu tesadüfte bir fevkaladelik var. Herhalde Cenabı Hak böyle istiyor” (s. 54) diyen adam, Mehmet'e iş teklif eder. Burada geçen Allah inancı, okuyucuya diyalog aracılığıyla sezdirilir.

Mehmet, adam tarafından cinayete ortak olmaya doğru sürüklenmiştir. Mehmet bunun farkında değildir. Kendi diğer odada otururken gelen silah sesleri onu korkutur: “-Aman Yarabbi, sen kurtar beni!” (s. 64). Mehmet de yaralanır. Semra, içeri girdiğinde gözlerine inanamaz. Bu gözleri görmeyen adam Fikret'tir. Öldü sandığı kocasını karşısında görünce ne yapacağını şaşırır: “Aman Yarabbi, şimdi ne yapacağım?” (s. 70). Ona, Semra olduğunu hissettirmeyerek onu oradan alıp kimsenin bulamayacağı bir yere götürür. Romandaki Allah inancı, günlük konuşmalar, diyaloglar üzerinden verilmiştir.

Fahrettin Pakkan'ın *İlk Puse* adlı romanı başkahramanı Yıldız, mektepte talebedir. Temiz ve oldukça saf bir kızdır. Yakın arkadaşı Mesude, Yıldız'ı Orhan ile görüştürmek için onu ikna eder. Yıldız, heyecanlanır ve korkar. “Yıldız titremeye başlamıştı. Aman Yarabbi, diye söylendi” (s.5).

Yıldız'ın başına gelmeyen kalmadı. Yakın arkadaşı Mesude yüzünden hayatı mahvoldu. Yıldız, Mesude'nin kendisine verdiği zararı artık görüyordu:

“-Yarabbi, bir kadın, bir erkekten ziyade fena ruhlu ve ahlaksız bir kadın arkadaşından sakınmalı imiş, diye düşündü” (s.37).

Yıldız yaşadıkları karşısında umutsuzdur. Artık her şeyini bir erkeğe teslim etmiştir. “Eğer bekâret bir varlık, bir kıymet olmamış olsaydı Tanrı kadın sınıfını öyle yaratmaz ve o şekilde halk etmezdi” (s. 39) diyen Yıldız, yaşadıklarından ötürü çok pişmandır. Karakterlerin Allah inancına sahip olduklarını günlük konuşmalarından çıkarırız.

Reşat Engin'in *Aşk Ölüyor mü?* adlı romanı bir subayın yaşanmış hikâyesini konu edinir. Subay Nejat ile Yıldız birbirlerini seven iki gençtir. Nejat, Yıldız'a o kadar çok hayrandır ki bu duygularını şu şekilde ifade eder:

“-Aman Allahım! Bu harikulade kızı yaratırken hiç mi işin yoktu? Onu bu kadar özene bezene yaratırken bütün san'at ve şiir kudretini bir araya toplayıp, bir tek mahlûkunda göstermek mi istedin? Bir vücutta, bir insan yavrusunda bu kadar ahenkli ve uygun güzellikleri nasıl bir kudretle birleştirdin? Bu zıt renkleri bir araya getirişte ve onları birbirine bu kadar yakıştırmışta ne büyük bir sanatkârlık var Allahım!” (s.34).

Nejat, Yıldız'a hayrandı. Bu hayranlığını dile getirirken de Allah'ın ne kadar büyük olduğunu ve onu ne kadar şahane yarattığını dile getirmiştir. Allah inancına sahip fakat yaratana hesap sorar gibi konuşması, inancının zayıflığından kaynaklanabileceği imajını çizer. Yine onu anlatırken kullandığı şu sözler de bu tezi doğrular niteliktedir: “Bütün bu güzelliklere malik olan genç bir kıza İlâh gözile bakmak, onu bir aşk mabudesi gibi tutmamak, nasıl kabil olurdu?” (s. 34).

Allah inancına göre, ondan başkası İlâh olarak görülemez. Bu kişiyi dinden çıkarmaya kadar götürür. Karakterin de sevgiliyi İlâh olarak görmesi Allah inancına terstir. Burada Allah inancının olumsuz yönde seyrettiğini söylemek mümkündür.

Romanın son bölümünde Nejat'ın denizaltıcı olmak için kursa gidecek olmasından bahsedilir. Yıldız'ın üzüntüsünü gören Nejat'ın babası, Yıldız'ı da alıp Nejat'ı uğurlamaya gider. Yıldız, “Ne iyi insandı. Ne iyi bir babaydı o Allahım...” (s.93) diyerek mutluluğunu ifade eder. Bu romanda da Allah inancına dair bilgilere, günlük konuşmalar içerisinde yer verilmiştir.

Hatice Süreyya'nın *Bir İhanetin Cezası* adlı roman, Edip'in karmakarışık hayatını ele alır. Romanın başında, yakın arkadaşı Osman'ın ısrarıyla falcıya giden Edip, falcının söyledikleri karşısında hiddetlenir. Söylediğini göre, Edip, bir gün annesiyle birlikte olacaktır. “Ben, evvela Allaha, sonra Peygambere ve üçüncü olarak da anneme tapınırım... Ne hakla bana bu iftiraları atıyorsunuz?” (s. 6) diyen Edip, bir an evvel oradan gitmek ister. Falcı kadın kendisine inanmayan adama annesini de getirmesini, onun da el falına bakacağını söyler. İyice çileden çıkan Edip, falcıya şu sözleri söyler: “-Annemi buraya yollar mıyım? Allah vermesin... O pâk, o namuskâr, o muhterem kadın böyle sözleri işitecek olursa, maazallah, çileden çıkar” (s. 7). Buradaki konuşmalara bakarak başkahraman Edip'in Allah inancına sahip olduğu görülür.

Falcının söylediklerini aklından çıkaramayan Edip, Aliye'nin evine gider. Onunla içip dertleşmek ister. Aliye'ye önce bir şey anlatmaz. Sadece annesinin yüzünü görmek istemediğini söyler. Buna şaşırان Aliye, ne olursa olsun her insanın zor anlarında bile annesinin kucağını arayacağını, ona sarılmak isteyeceğini söyler. Bu sözleri işiten Edip'in, kafasındaki düşüncelerin tesiriyle, “-Allah esirgesin... Allah esirgesin!” (s. 41) diyerek korkusundan Rabbine sığındığını görürüz.

İstanbul'dan ayrılan Edip, Osman ile birlikte iş yapmaya başlarlar. Böylece annesinden de uzakta olmuş olur. Osman, Edip'i bir akşam randevu evine götürür. Orada kendinden oldukça büyük bir kadın olan Şahinisvan ile Edip'i bir odaya yollar. Edip, başından geçenleri, falcının söylediklerini kadına anlatır. Onunla dertleşir. Kadın, falcının Edip'e söylediklerini işitince çok şaşırır: “-Aman Yarabbi. Allah esirgesin. Yazdıysa bozsun. Bunun imkânı var mıdır? Bir insan dimağı bunu nasıl alır? Böyle bir hadise olursa yer, gök titrer. Bir anne? Bir evlât” (s. 62) diye Allah'ın adıyla şaşkınlığını ve bunun imkânsızlığını dile getirir.

Aliye, Edip'in gidişinin ardından endişelenir ve olanları anlatmak için Edip'in annesinin yanına gider. Ona, falcının söylediklerini, oğlunun da bu yüzden çekip gittiğini söyler. Bir an evvel oğluna gitmek isteyen anne, “-Sen ne iyi kızsın, yavrum. Vallahi seni bana Allah gönderdi” (s. 80) diyerek kıza sarılır. Ardından, “-İnşallah... İnşallah, Yarabbi...” (s. 80) diyerek Rabbine dua eder.

Leman Güre'nin *Yalnız Sen* adlı romanı, aşk ve fedakârlığın anlatıldığı bir romandır. Allah inancına dair bilgilere de olayların akışı içerisinde az da olsa rastlamak mümkündür. Çiğdem ile Rahmi arasında bir etkilenme söz konusu olur. Çiğdem, yakın arkadaşı Necla'ya, duygularından bahseder. Onu bir daha görüp göremeyeceğini, görürse ona karşı nasıl davranacağını bilemediğini arkadaşına anlatır. Necla da, Çiğdem'e şunları söyler:

“-Orası belli olmaz, diyordu, Neclâ. Orasını Allah bilir. Hâdisat müsbet veya menfî kendini gösterir şekerim! Yalnız şunu bana söyle... Sen bu gençle sevişmek ve sonra... Evlenmek fikrinde misin?” (s.21)

Necla, Allah inancından dolayı her şeyin kismet olduğunu, Allah isterse tekrar karşılaşacaklarını arkadaşına ifade etmiş olur. Daha sonra sık sık bir araya gelen çift, iyice birbirlerine yakınlaşırlar. Bir akşam yine çıktıkları gezinti dönüşü yakınlaşan çiftin dudakları bir anda birleşir. Rahmi, “Allahım diye inledi. Bu saadet nasıl oluyor da kalbimi parçalamıyor; nasıl oluyor da saadetten düşüp ölmüyorum!” (s.40) diyerek mutluluğunu içinde yaşar. Rahmi, Çiğdem'den arkadaşlıklarının artık neticelenmesini ister. Çiğdem de cevap vermek için ondan bir müddet ister. Tam o gece ayrılacakları zaman bir anda birbirlerine dönüp tekrar bir araya gelirler. Bu dönüş Rahmi'yi umutlandırır. Çiğdem'in kendisine hemen cevap vereceğini düşünüp heyecanlanır. “-Aman Yâ Rabbi, diye söylendi, demek beni çağırması bu kadar çabuk, bu kadar çabuk ha...” (s. 41). Rahmi'nin düşündüğü şey olmaz. Çiğdem'in tekrar kendine dönmesinin sebebi, evin anahtarının Rahmi'nin cebinde kalmış olmasıdır. O an Rahmi'nin kötü olduğunu hisseden Çiğdem, ona, babasının gelip kendisini istemesini söyler. Nihayet beklenen gün gelir ve kız istenir. “Allahın emrile dünür olacağız” (s. 47). Onlar gittikten sonra bir araya gelen baba kız çok mutludur. Babası yoğun duygular içerisinde. “Onun içinde kızlarını mes'ut görmek isteyen bütün babalar gibi, kalpten gelen bir yalvarışla Ulu Tanrısına boyun büküş vardı” (s.48). Çiğdem'in babasının da

mutluluğuyla Allah'a yakarışına tanık oluruz. Bu güzel gecenin ardından yataklarına giden baba-kız:

“-Gecen hayrolsun kızım!

-Allah rahatlık versin baba!” (s. 52)

Diyaloglardan da görüldüğü üzere karakterlerin Allah inancına sahip oldukları kanısına varılır.

İhsan Taşyılı'nın *Bırakma Beni* isimli eserinde başkahraman Süheyla, Muhsin ile evlenip, alıştığı zengin hayatına veda eder. Her şeye rağmen çok mutludur. Muhsin, oldukça anlayışlı, karısına bağlı ve onu sürekli düşünen bir adamdır. Karısına, arada sırada dışarıya da çıkmaları gerektiğini, onun sıkılmamasını istediğini söyler. Süheyla, kocasının söyledikleri karşısında şaşırır. “Bu adam aklından geçen her şeyi nasıl da anlayıveriyordu Yarabbi!..” (s. 51) diye içinden geçiren Süheyla mutlulukla kocasına sarılır.

Süheyla'nın eski nişanlısı, karısından boşanır ve Süheyla'yı hayatında tekrardan ister. Onu çok sevdiğini, onunla mutlu olmak istediğini dile getirir. Süheyla, duydukları karşısında çok şaşırır: “-Neler söylüyorsun Cahit!.. dedi. Bu sözleri ciddi bir erkeğe yakıştıramam ben... Sen, evlenip ayrılmayı, çocuk oyuncağı mı sanıyorsun? Hele bunu Muhsin'e yapmak!.. Allah göstermesin!.. Rabbim yazdıysa bozsun” (s.64). Cahit'in söylediklerini işiten Süheyla Rabbine sığınır, yanlış yapmak istemez. Cahit, bir türlü Süheyla'dan vazgeçmez ve onu konuşmak için evine çağırır. Süheyla, gitmek istemez fakat bir taraftan da artık onun kendisinden vazgeçmesini, ona net bir dille anlatması gerektiğini düşünür. Kafasından türlü türlü düşünceler geçer. Karısından yeni ayrılmış bir adamın evine gitmek ne kadar doğrudur? Ayrıca kocasının da bundan haberi olmayacaktır. Oraya gittiği görülür ya da duyulursa ne yapacağını düşünür. “Aman Yarabbi, Süheyla, kolejin, o tek ağır başlı kızı bu kadar alçalacak mıydı? Şimdi bile kocasının yüzüne cesaretle bakamazken, o zaman ne yapabilirdi?..” (s. 75). Kafası iyice karışmıştır. “Yarabbi, bu ne korkunç bir ihtimaldi!..” (s. 78) diye düşünen Süheyla, kocasının duyması halinde bu durumu ona nasıl açıklayacağını düşünür. İnanca dair bilgiler olayların akışı içerisinde okuyucuya hissettirilmiş olur.

Vurgun Peşinde, Vâlâ Nureddin'in eserlerinden birisidir. Roman Arif ve Cemal karakterleri üzerinden ele alınmıştır. Arif, düzenbaz, vurguncu bir tip, Cemal ise onun aksine dürüst ve çalışkan bir kişiliktir. Yolları bir şekilde kesişen bu ikilinin, başlarından geçen olaylar kaleme alınmıştır. Roman da inanç kavramının izlerine de rastlamak mümkündür.

Arif yine bir vurgun peşine düşmüş, peşinden Cemal'i de sürüklemiştir. Gittikleri evdeki adamdan bir miktar para alacak olan Arif, o gün adamın cenazesi ile karşılaşır. Adam ölmüş karısı Mihri dul kalmıştır. Arif bu kadını gözüne kestirir. Kocasının sağlığında erkek içine bile çıkmayan Mihri, ilk kez Arif ve Cemal ile bir araya gelmiştir. Onlarla gayet iyi bir şekilde sohbete başlar. “Mihrinin pancur

aralığından bile yabancılara görünmesi mümkün değilken, şimdi işte o iki erkek karşısında oturmuş; serbest serbest konuşuyordu. Aman Allahım, hayret! Hem de ne iyi konuşuyor!” (s. 46). Kendi kendisine bile şaşırان Mihri şaşkınlığını Allah’ın adıyla ifade etmiş olur: “-Allah Allah... Bende bu hassa nereden zuhur etti?.. Acaba okuduğum romanların tesiri mi?..” (s. 47).

Aradan geçen zamanda Arif emeline ulaşır ve Mihri ile evlenir. Oysaki Cemal, Mihri’yi sevmektedir. Arif kurnazlıkla Mihri’yi evlenmeye ikna etmiş olur. Cemal ise Mihri’yi bir türlü aklından çıkaramaz. “-Talihli adam... dedi. Mihri gibi bir kadını elde etti. Allah vere de mes’ut etse...” (s.83). Sevdığıyle evlenemeyen Cemal, hiç değilse onun mutlu olmasını Allah’tan diler.

Cemal, İkbāl adında bir kadınla tanışır ve onun ısrarları üzerine Ferhunde adında bir kadınla evlenmeye ikna olur. Ferhunde, başta bu evliliğe yanaşmasa da İkbāl onu da ikna eder. “Hem parlak bir mühendis, hem de Taşralızade gibi bir milyonerin biricik oğlu, ayol... Aklını kaçıрма... Fırsattır... Allah sana acıdı da önüne bunu çıkardı...” (s.95).

Romandaki Allah inancı, karakterlerin günlük konuşmalarında yer almış olur. İnancın olumlu yönde seyir ettiği görüşüne varılmıştır.

Vedat Örfi’nin *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı eseri başkahramanı Ayşe ile Mehmet çobanlık yaparken tanışır. Ayşe’nin hayatta bir tek dedesi vardır. Mehmet ise yapayalnızdır. “Bilmem neden, sanki Tanrı beni yalnızlığın dostu olmak için yaratmış” (s. 9). Ayşe, Mehmet’e arkadaşının olup olmadığını sorduğunda Mehmet ona, “Tanrım... sürüm ve kavalım. İşte bütün dert ortaklarım ve tesellilerim” (s. 9) der. Köyde mutlu mesut yaşayan halk, bir gün düşman işgalinin oralara doğru gelmek üzere olduğunu öğrenirler. Hep beraber bu işgale karşı birlik olurlar. “Onbinlerce ses, ilâhi bir kurtuluş yıldırımını gibi gürlemiş:

-Emrine can feda, Mustafa Kemal.”(s. 20)

Düşmanlar köyü istila eder, erkekleri öldürüp kadınların da ırzına geçerler. Ayşe, zabitin dikkatini çektiği için onun ırzına geçtikten sonra onu öldürmez ve kendisine ayırır. Her gittiği yere Ayşe’yi de sürükler. Onu, bir randevu evine bırakarak eğitilmesi gerektiğini oradakilere anlatır. Ayşe aynı odada kaldığı kıza güvenerek kendisini kurtarması için yalvarır. O da, “Ümidini kesme. Tanrı büyüktür” (s. 29) diyerek ona yardım edeceğini söyler. Yurdun dört bir yanının işgal altında olduğunu duyan Ayşe, kendisinin de oraya gidip onlarla birlikte ülkesini savunacağını söyler. Mustafa Kemal sayesinde düşmanın yavaş yavaş geri çekilmeye başladığını da işiten Ayşe’nin mutluluktan gözleri dolar. “Hey tanrım... Sen ona yardımcı ol” (s. 33) diye dualar etmeye başlar. Odadaki kızın yardımıyla oradan kurtulan Ayşe, vatanına yardım için yaralıların yaralarını sarmaya gider. O sırada, daha önce kendisini alıkoyup ırzına geçen zabitin de arkadaş kurşunuyla öldüğü haberini alan Ayşe, “bu kadar fenalık eden mahud mülâzimin hem de bir arkadaş kurşunu ile öldürülmesini, tanrının bir cezası gibi

gördü” (s.38). Karakterlerin en zor anlarında, Allah’a sığındıkları ondan yardım istedikleri görülür. Olumlu bir Allah inancına sahiptirler.

Ayşe, yaralananların getirildiği bir gün içlerinde ağır yaralı olan Mehmet’i görünce bayılır. Kendine geldiğinde Mehmet çoktan vefat etmiştir. Bu durum karşısında çok kötü olan Ayşe, son bir kez de olsa onunla göz göze gelemediği için çok üzülür fakat sonrasında Rabbine sığınarak teselli bulur. “Belki Tanrı onun karşısına, ırzı çalınmış bir yavuklu çıkarmağa razı olamadı ve istedikleri Mehmed nişanlısını her vakitki gibi el dokunmamış bir kız sana sana gözlerini kapasın” (s.49). Ayşe gün geçtikçe halden düşmeye başlar. Onun kan kusup vereme yakalandığını duyan Binbaşı, kızı yanına çağırır ve ona kendisini toplaması için nasihat verir. “Acın büyük, anlıyorum. Yalnız tahammül de gerek. Tanrı insanlara bu tahammül kuvvetini vermiştir. Bugün seni öldüreceğini sandığın acıyı, gün gelir, zaman hafifletir” (s.51). Binbaşı da nasihat verirken onun Yaratana inanıp ona sığınması gerektiğini söyler. Burada da kuvvetli bir Allah inancının olduğuna tanık oluruz.

Romanın son bölümlerinde Ayşe, Yaratana sığınarak iyi olmak için çabalar. Çünkü bilir ki, derdi veren Allah dermanını da verecektir. Ayşe, kuvvetli bir Allah inancına sahip olduğu için, Allah’ın verdiği bedene sahip çıkar. “İztiraba tahammül edemedikleri için kendi kendilerini öldürenler de var. İntihar, ancak şuursuzların bir hareketidir. Burada kastettiğimiz, bir şuura sahip olanlar Allahın emrine karşı gelmeyenlerdir” (s.98). Ayşe de Allah’ın verdiği canın kıymetini bilir.

Mahmut Yesari’nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanın başkahramanı Vefik, askerdir. Askerliği esnasında yaralanır ve bir müddet hastanede yatar. O sıralarda hafızasındaki olayları şu şekilde yansıtır:

“Hücuma kalkmış kıtaların bir uğultu halinde sesi geliyor.

“Allah... Allah... Allah...”

Binlerce ağızdan, yürekten koparak çıkan bu iman dolu ses, rüzgârı dağıtarak göğe yükseliyor...

Bu uğultu, bu binlerce ağızdan çıkan tek ses, haykırma değil. Binlerce yüreğin imanını göğe duyuruyor” (s.9).

Çatışma esnasında yaralanan Vefik, duygularını imanın gücüyle bu şekilde paylaşır. Vefik, annesini küçük yaşta kaydeder, babası da başka bir kadınla evlenir. Bir de üvey kardeşi Samime vardır. Vefik ile Samime birbirlerini çok severler. Üvey anne babasına ve kızına çok eziyet eder. Vefik’i de bir gün, yapmadığı bir şeyden dolayı suçlar, ona çıkışır. Vefik de o gün evi terk ederek, evlerinde çamaşıra gelen ninenin evine gider. Babası, telaştan jandarmalara aratır. Sonra evine dönmek zorunda olan Vefik’e babası bir takım nasihatlerde bulunur: “Oğul, sen iyi yüreklisin. Analığın senin ağzını aramasa da sen yine söylemeliydin. Dilin yalana alışmasın. Allah ne yazdıysa, o olur. Kul kula ne edebilir ki? Allah’ın verdiği rızık, kul veremez” (s.25). Vefik’in babası, Allah’a olan inancıyla oğluna nasihat eder. Vefik’in analığı Sabire Hanım, çoğu

kez Vefik'i evde istemez. "Evimiz de pek daracık. Allah yokluğunu göstermesin ama güç sığıyoruz" (s.41) diyerek tavrını belli eder. Vefik de sırf o evde durmamak için İstanbul'da yatılı okur. Sonrasında askerlik görevini yapar. Para kazanmaya başlayıp eve erzak alamaya başlayınca Sabire'nin de iyiliği tutar. Babası da oğluna, "Allah gönlüne göre versin evladım" (s.55) der.

Bir gün dayısı Danyal Bey'in köşküne çağırılan Vefik, orada dayısının çok hasta olduğuna şahit olur. Dayısı, ona ölmek üzere olduğunu söyleyince Vefik de, "Allah etmesin. Hastalığınız geçer" (s.73) diyerek ona şifa diler. Dayısı onu mirasından haberdar etmek için çağırmıştır. Dayı zengindir ve o öldükten sonra malları Vefik'in olacaktır. Konuşmalarının ardından Vefik oradan ayrılır ve kısa bir zaman sonra dayısının ölüm haberini alır. "Cenab-ı Hafız-ı Hakiki zatıalilerine uzun ömürler ihsana buyursun. Dayınız Danyal Baki Bey sabaha karşı rahmet-i rahmana kavuştular" (s.85). Bahtiyar Efendi ile Vefik, defin işlemlerini hallederler. Sabahtan beri aç dolanan Vefik'e bir şeyler hazırlayacağını söyleyen Bahtiyar Efendi, "Ne olacak efendim, Allah ne verdiyse..." (s.88) diyerek Vefik'i bir şeyler yemesi için ikna eder. Daha sonra köşkteki odaları birlikte gezerler. Bahtiyar Efendi çok duygulanır: "Merhum hiç hatırımdan çıkmıyor. O yattıkça Allah size ömür versin, iyi insandı" (s.92) der.

Bahçeyle ilgilenmesi için Bahtiyar Efendi, Salih Ağa'yı çağırır. Onun yıllardır tanıdık, gariban biri olduğunu dile getirir. Vefik ile tanışan Salih Ağa, "Allah size ömür versin beyim. Bu dünya peygambere bile kalmadı. Hepimizin sıra ile gideceği yer orası" (s.103) diyerek başsağlığı dilemiş olur. Yaptıkları her işte, söyledikleri her sözde Allah'ın adını anan karakterlerin hepsinde de olumlu bir Allah inancının varlığı görülür.

Server Bedi, bir diğer adıyla Peyami Safa'nın *Ateş* isimli bu eseri, inanç unsurlarının verilmesi açısından oldukça zengindir. Turgut, askerde olduğu sırada ilginç bir şekilde tanıştığı Şefkat adında bir kız sayesinde, yıllardır görmediği arkadaşı Ali Seyfi'ye rastlar. Ali Seyfi'nin yaralı olarak hastanede yattığını öğrenir. Hemen onu görmeye gider. "Geçmiş olsun. Senin en kıymetli yerin başın ve kalbindir. Allah onları bağışladı ya, şükredelim" (s.16) diyerek arkadaşını teselli eder.

Şefkat'in gidecek yeri yoktur. Çalışmak için girdiği yerlerde de hep sarkıntılık etmeye çalışırlar. En son bir eve çocuklara bakmak için giren Şefkat, oradan da bu sebeplerden dolayı kaçır. Bunu Turgut'a anlatan Şefkat, "Allah göstermesin" (s.27) diyerek bir daha oraya dönemeyeceğini söyler. Turgut da Şefkat'i de alarak onu, anasının yanına, kendi evlerine götürür. Kendisi de uzun zamandan beri evden uzaktadır. "Aman yarabbi! İçinde doğduğum ve fasılasız yirmi bir sene yaşadığım bu evden uzaklaşalı iki seneye yakın bir zaman vardı." (s.31). Annesini sağlıklı bir şekilde bulması da onu güçlü tutuyordu. "-Ah Rabbim sen korumuşsun diyordu, sen büyüksün sen bu kadına acıdın, bundan sonra da acı!" (s.33). Turgut, kısaca olanları annesine anlatır. Şefkat'in gidecek yeri olmadığını, kendisine de yoldaşlık edeceğini söyler. Bu arada Şefkat'in aklı da hala Ali Seyfi'dedir. Onun yaralı olduğunu duymuş ama yaşayıp

yaşamadığını bilmemektedir. Turgut da Şefkat'e bir şey söylememiştir. Şefkat, “-Bir bilsem... Sağ olup olmadığını bir bilsem... Ah Yarabbi! Merak beni öldürüyor” (s.35) diye sürekli endişelenir. Turgut'un annesi de ona “-Allahtan ümit kesilmez!” (s.36) diye cevap verir. Turgut'un annesi, Şefkat'ın Seyfi'ye olan duygularından emin olmak için ona, Seyfi'nin durumuyla ilgili birkaç bir şey daha söyler: “Allah vermesin ya mesela gözlerinin nurunu kaybettise?” (s.37) der. Şefkat, annenin söylediklerine ilaveten şunları sorar: “-Mesela diyorum, Allah vermesin, Allah göstermesin diyorum... söz misali... Ameliyat olmuş ta diyorsun, neresinden olmuş ameliyat?” (s.37). Ameliyatın bacağından yapılmış olduğunu söyleyen anne, “-Ya!.. Eh... Neyse... Fakat biz yine her şeyin fenasını düşünelim, kızım... Allah vermesin... Seyfinin bir değil iki bacağı kesseler, çalışamayacak bir halde olsa...” (s.37) diyerek kıza her türlü ihtimali hatırlatır. Burada Allah inancına dair kavramlar diyaloglar halinde okuyucuya sunulmuştur.

Turgut, uzun zamandan sonra evinde uyuyacaktı. “Kapıdan içeri girer girmez titredim. Yarabbi! Sanki bu odada çocukluğumdaki ve ilk gençliğimdeki ruhumun kokusu vardı” (s.40). Turgut uzun bir süre odasıyla hasretini giderdi. Turgut'un annesi Şefkat'i pek beğenmiş, onun için, “baktım da güzel kız Allah için” (s.49) demiştir. Kızın güzelliğini anlatırken de karakterin, Allah'ın adıyla bu güzelliği ifade etmesi inancının bir göstergesidir. Turgut, annesinin de ısrarıyla Şefkat'e her şeyi söylemeye karar verir. Olanları duyan Şefkat, “-Ah yarabbim! Ne müthiş şey! (s.52) diyerek duyduklarına inanmak istemez. Çok kötü olur. Onun bu halini gören anne, onu teselli etmeye çalışır.

“-Yine Maşallah ucuz kurtulmuş, dedi, muharebe bu, evlâdım... Neler var!.. Gözlerini kaybedenler, ağızlarını, dillerini kaybedenler... Neneler... Allah acımış yavrucuğa... Ne ehemmiyeti var? Allah ona canını bağışladı ya... (s.52)”

Şefkat duyduklarını kabullenmeye çalışırken bir yandan da ağlamadan duramaz. “Neler çekmiş, Allahım! Bütün ömründe kötürüm kaldı! Dehşet! Dehşet! Diyordu” (s.53) üzüntüsünün de etkisiyle Şefkat, onlara hamile olduğunu söyler. Şefkat gidip onu bulacak ve hamile olduğunu ona söyleyerek onu ikna edecektir. Çünkü Seyfi'nin kendisinden kaçtığını bilir. Onu bu fikrinden vazgeçireceğini düşünür. “-Aman Yarabbi!.. dedi, şimdi kabil olsa koşa koşa onu gidip bulacağım, bu müthiş fikirden onu kurtaracağım...” (s.56). Bebeğin babası Ali Seyfi'dir. Bunu duyan anne şok olur. “Ya Seyfi ölseydi bu kız ne yapacaktı? Allah acımış ta oğlanın canını bağışlamış” (s.57) diyen anne, Allah'ın büyüklüğünün onlara yardım ettiğini ifade eder.

Bir gün Turgut yolda giderken, Ali Seyfi'nin doktoru ile karşılaşır ve ona Seyfi'yi sorar. Doktor, Seyfi'nin hastaneden taburcu olduğunu söyler. Seyfi'nin başına gelenlerin aslında çok farklı olduğunu söyleyen doktor, onun bacağı kaybetmediğini, cinsel uzuvlarından yara aldığını ve bir daha erkekliğinin olmayacağını söyler. Bu gerçeği sadece annesi ile paylaşabilir. Anne, “A... Amanın... tövbe Yarabbim!..” (s.78) diyerek şaşkınlığını ifade eder. Bu arada Şefkat de Ali Seyfi'yi bulmaya gitmiş fakat

Seyfi kendisi için hep yok dedirmiştir. “Niçin... Allahım... Niçin kaçıyor benden Seyfi?” (s.79). Yol dönüşü rahatsızlanan Şefkat, çocuğunu da kaybetmiştir. O günden sonra artık o da Seyfi’yi unutmaya karar vermiştir.

Asker ocağına tekrar dönen Turgut, kısa bir zaman sonra yaralanır ve bir zamanlar Seyfi’nin yattığı hastaneye kaldırılır. Omzundan kurşun yiyen Turgut, kendisine yapacakları ameliyatın tarihini doktorlara sorar. Doktor da Turgut’a, “-Allah ne zaman kısmet ederse” (s.98) diye cevap verir. Hastanede yattığı zaman ona bakan hemşire ile ortak tanıdıkları çıkar. Hemşire, Şefkat’in arkadaşıdır fakat uzun süredir onu görmemiştir. “-Allahım, ne garip tesadüf!” (s.104) diyen kadın onun Turgutlarda misafir olduğunu duyunca memnun olur. Doktor, Turgut’a, ameliyatının bir an evvel yapılacağını, kendisini Gülhane’ye sevk edeceğini söyler. Bununla birlikte düşmanın Anafartalardan çekilmeye başladığını söyleyen doktor, Turgut’u ayrıca sevince boğmuş olur. “-Ah! Diye bağırdım, şimdi ölebilirim artık. Yarabbi” (s.108). Karakter, mutluluğunu Rabbine sığınarak ifade etmiş olur.

Gülhane hastanesinde yattığı sırada içeri giren hemşire ile göz göze gelen Turgut, çok şaşırır. Bu kişi Şefkat’tir. Orada çalışmayan başlayan Şefkat, Turgut’u yaralı görünce çok korkar. “-Siz... Siz... diye kekeleydi. Aman Yarabbi! Ne oldunuz? Yaralı mısınız? Ağır mı? Validenizin haberi var mı?” (s.113) diye arka arkaya sorular sorar.

Romanın son bölümüne gelindiğinde, Turgut, hastanede yatmaktayken annesinin gönderdiği mektubu okuduğuna tanık oluruz. Mektupta, Allah inancıyla ilgili ifadeler şu şekilde geçmektedir:

“Cenabı Hak duamı kabul etti, hem seni, hem de beni birbirimizden ebediyen cüda düşmekten muhafaza buyurdu. Hamdolsun artık iyileştimsen de birkaç gün daha nekahet devresinin devam eyliyeceğini doktor söyledi. Sen sıhhat ve âfiyette ol da evlâdım, ben hiç yataktan kalkmasam da olur. Cenabı Hak beni sana kavuşturduktan sonra kötürümde olsam gam yemem” (s.133).

Turgut ile Şefkat iyice yakınlaşmış ve birbirlerini çok sevmeye başlamışlardır. Her defasında bir şekilde yolları kesişen ikili, bunun tesadüf olmadığına kanaat getirirler ve birbirlerine açılırlar. “-Sanki hepimizden üstün bir kuvvet de bunun böyle olmasını istedi. Allah veya kader. Ben ikisine de inanırım. Fakat kaderimiz irademize ve hürriyetimize mâni değildir. Bizi birbirimizin karşısına çıkaran tesadüflerin meğer ne büyük mânası varmış” (s.135) diyen Turgut, sevdiği kadına seslenirken de Allah’ın kendilerini birbirlerine nasip ettiğini anlatmış olur. Romandaki karakterlerin de kuvvetli bir Allah inancına sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanı tamamen dini içerikli bir eserdir. Romanda, Yahudilerin Müslümanlar arasında fitneye sebep olarak Hz. Osman ve Hz. Ali’nin ölümüne yol açmaları anlatılır. Roman, Yahudilerin gizlice teşkilatlanıp Müslümanlar arasında fitne yaratarak Hz. Osman’ı öldürme planları ile başlar. Muâviye,

bir takım fitnelerin farkına vardığı için Hz. Osman'ı Medine'den Şam'a götürmek ister. Hz. Osman ise hiçbir şekilde Medine'yi bırakıp gitmeyeceğini söyler. Muâviye'nin uyarılarına dikkate almayan Hz. Osman, ona, "Zarar yok, dedi, Allah bizi korur!" (s.28).

Ebû Zerr, düşünce ve yaşayış tarzı nedeniyle tepki çekmektedir. Ona göre, insan kazandığını, kendi ihtiyaçlarını gördükten sonra saklamamalıdır. Saklayanların cehennemlik olduğuna kanaat getirir. Bu durumdan halk da rahatsız olur. Yahudilerin başı Sebeoğlu, bunu fırsat bilerek Ebû Zerr'i devlete karşı kışkırtmaya çalışır. "Ey Ebû Zerr! Şu Muâviye, topladığı mallara, Allah'ın malıdır, diyerek bu paraları halka dağıtmıyor. Anlaşılan, bu paraların üstüne oturmak ve Müslümanları ondan mahrum etmek istiyor!" (s.36) diyen Sebeoğlu, karşılığında şu cevabı alır: "-Bu para Müslümanların parasıdır. Sen, ne için bu paraya Allah'ın malı diyorsun?" (s.36). Sebeoğlu, söylenen bu söz karşısında yine kurnazlıkla cevap verir: "-Canım, biz hepimiz Allah'ın kulları değil miyiz? O halde nemiz varsa Allah'ın olmak gerekmez mi?" (s.36). Bu şekilde süren konuşmaların ardından Ebû Zerr, Sebe oğlu'nun kışkırtıcı konuşmaları dolayısıyla onun Yahudi olduğunu anlamıştır. Ebû Zerr, kendi bildiğinden şaşmayarak propagandalarına devam eder:

"Ey zenginler, fakirlere yardım ediniz! Sizin gibi altın ve gümüşleri toplıyanlar ve onu Allah yolunda harcamayanların âkıbeti, ateşlerle dağlanmak olacaktır!" (s.37).

Ebû Zerr'in halk arasında sürekli bu şekilde konuşması herkesin tepsini çekmeye devam eder. Bunu duyan Hz. Osman, onu yanına çağırır ve ona şu cevabı verir: "Hak sahiplerinin haklarını veriyoruz. Ahali çalışıyor ve kazanıyor. Biz onları zühde zorlayamayız" (s.38). Konuşmaların ardından Ebû Zerr, Medine'den giderek Rebze'de yaşamaya devam eder.

Yahudilerin bir mabet içinde toplanıp planlarını konuştukları sırada, mabedin içinde onların göremeyeceği bir yere sığınan Esmâ, konuştukları her şeyi duyar. Esmâ hastadır. Yanında kocası Yezid ve kızı Leyla da onunla birlikte. Medine'ye gitmek üzere yola çıkmışlar Esmâ'nın hastalığı dolayısıyla mabede sığınmışlardır. Bütün planları duyan Esmâ, kızı Leyla'ya Hz. Ali'ye gidip onu yanına getirmesini, ona çok önemli bir sır vereceğini iletmesini söyler. Erkek kılığında yola çıkan Leyla, Hz. Ali'nin yanına vardığında ona annesinin Mısır fethinde şehit düşen Üneys'in zevcesi olduğunu söylerek annesinin dediklerini iletir. Hz. Ali de ona "Üneys'in zevcesi mi?.. Allah, Üneys'e rahmet etsin, kendisi pek aziz bir dostumuzdu" (s.70) diyerek hemen yola çıkamaya karar verir lakin çıkan bir takım karışıklık yüzünden yerinden ayrılamaz ve Mehmet'i gönderir. "Allah, Allah! Bu işte bir tuhafılık var. Bakalım neymiş" (s.70).

Mehmet ile Leyla, Esmâ'nın yanına varırlar fakat Esmâ, vereceği sırrı sadece Hz. Ali'nin kendisine söyleyeceğini ifade eder. Hz. Ali, kadının mutlaka kendisini istediğini duyunca yola çıkar. Oraya vardığında Esmâ, çoktan vefat etmiştir. Leyla, kahrolur. Hz. Ali ona, "-Allah'ın emri, kızım, dedi, keşke sana hemen refâkat edip annene yetişseydim. Fakat durumu kendin de gördün. Kader böyle imiş kızım. Ona rızâ

göstermekten başka elimizden ne gelir? Hepimizde bu yolun bekçisiyiz. Sabret evlâdım” (s.79) der.

Yahudilerin planları yavaş yavaş amacına ulaşmaya başlar. Halk, Hz. Osman’a karşı ayaklanmaya başlar ve suyunu kesip onu susuz bırakmayı düşünür. Hz. Osman, onlara şöyle seslenir:

“-Ey insanlar! İçinizde bilenler varsa Allah için söylesinler. Müslümanlar bu şehre hicret ettikten sonra burada susuz kalmışlardı. Resûl-i Ekrem o zaman: “İçimizden birisi çıksa da şu Rume kuyusunu satın alsın! Buyurmuşlardı, ben de onu hemen satın alarak Müslümanlara vakfetmiştim. Öyle değil mi?” (s.126).

Halk ona hak verir. Hz. Osman konuşmasına şu şekilde devam eder:

“O halde, niçin başımda dolaşıyorsunuz?.. Niçin evimi kuşatıyorsunuz? Niçin bu mukaddes şehre musallat oluyorsunuz? Sizin bu hareketinize Allah’ı şahid ediyorum: şahid ol yâ Rabb! Şahid ol yâ Rabb!” (s.127).

Hz. Osman’ın yaptığı bu konuşmanın ardından bir kısım insan yaptıklarının hata olduğunu fark ederek oradan uzaklaşırlar. Diğer bir kısım ise Hz. Osman’ı dinlememektedir. Müfsitler daha fazla dayanamayarak kapıları yakıp içeriye girmeye başlarlar. Hz. Osman bu olaylar karşısında odasına çekilerek Mushaf’ı açıp yüksek sesle onu okumaya başlar:

“O mü’minler için zât-ı Kibriyâ nezdinde ecr-i azîm vardır ki: Bir takım kimseler gelip de kendilerine: Düşmanlarınız size hücum için toplandılar, onlardan korkmalısınız, dedikleri zaman bu haber onların Cenâb-ı Hakk’a olan imkânlarını bir kat daha artırır. “Allah’ın nusreti bize kâfidir, O en büyük muhafızdır” derler” (s.138).

Kuran-ı Kerim’i okuyarak Allah’a sığınan Hz. Osman, müfsitlerin yanına doğru gelmekte olduklarını duyar. Müfsitlerden birisi içeri Hz. Osman’ın yanına girer ve ona işin başından çekilirse kendisini de bırakacaklarını söyler. Hz. Osman’ın cevabı şöyledir: “-Ben Cenâb-ı Hakk bahtiyar olanları yüceltinceye, bedbahtları aşağılayıncaya kadar yerimde kalacağım” (s.139).

Hz. Osman’ın bu sözleri karşısında içeri girenler teker teker dışarı çıkarlar. En sonunda birisi gelerek Hz. Osman’ı katleder. Hz. Osman’ın katledilmesinden sonra devletin başına Hz. Ali seçilir. İlk hutbesinde halka şunları söyler:

“-Ey insanlar! Elimizdeki Kitap bize hayrı da, şerri de gösteriyor. Hayra sarılınız ve şerden uzaklaşınız. Farzları eda ediniz. Kazanırsınız. Allah birçok şeyleri haram kılmıştır. Haram edilen şeylerin en haramı, Müslümanın kanıdır. Müslümanların bütün hakları ihlâs ve tevhîd ile takviye olunmuştur. Müslümanlar, herkesin dilinden ve elinden emin olduğu kimselerdir. Meğer ki hakkıyla ola. Hiçbir Müslümanın kanını dökmek câiz değildir...” (s.168).

Hz. Osman’ın ölümü, Hz. Ali’nin başa geçmesi ortalığın daha da karışmasına sebep olur. Müslümanlar arasında ikilikler başlar. Hz. Âişe de ortalığı yatıştırmak, sulh ve selameti sağlamak adına çaba gösterir. Bunu da Leyla ile paylaşır. “Allah razı olsun

sizden!..” (s.192) diyen Leyla da Âişe’ye hak verir. Hz. Âişe, Basra’ya gittiğinde de halkı iyiliğe çağırır. “Bir takım ayak takımı Hz. Peygamber’in şehrine musallat olmuşlar, orada istediklerini yapmışlar, devlet reisini sebepsiz yere öldürmüşler, şehri soymuşlar ve bu surette mukaddes tanınması gereken malı yağma etmişler ve Allah’ın lanetini kazanmışlardır” (s.221) diyerek insanları doğruluğa, iyiliğe davet eder.

Leyla, öğrendiği bir olay neticesinde gerçek babasının kim olduğunu öğrenmek için annesinin çok eskiden görüşmüş olduğu Başrahip Markos’u bulmaya gider. Annesi gerçeği sadece ona söylemiştir. Onu bulmaya gittiğinde Markos’un seferde olduğunu duyan Leyla, adamın yaşlı olup olmadığını sorar. Adamın bir hayli yaşlı olduğunu öğrendiğinde de seferinden dönememesinden endişe eder. Oradaki rahibe, ona, “Onu Allah bilir kızım... Sen ümidini kesme” (s.292) diyerek onu teselli etmeye çalışır.

Muâviye, Hz. Ali’ye karşı cephe almaya başlar. Hz. Osman’ın katilinin Hz. Ali olduğunu düşünen Muâviye, birliklerini toplayarak Hz. Ali’nin üzerine doğru harbe karar verir. Hz. Ali, Muâviye ile görüşmesi için ona, Beşir, Şebt ve Said’i gönderir. Beşir, Muâviye’ye, “-Sana Allah’tan kork diyoruz! Ali, senin amcazâdendir. Seni birliğe davet ediyor. Bu davranışında selamet vardır” (s.305) der fakat Muâviye karşılığında Hz. Osman’ın kanının yerde kalmamasını istediğini söyler. Said de aynı şekilde Muâviye’yi uyarır: “Allah’tan kork ve ehliyet sahiplerine karşı iddialarda bulunma” (s.305). Bütün bu söylenenlerden hoşlanmayan Muâviye, onları derhâl kovar.

Romanın son bölümünde Hz. Ali’yi öldürmeye çalışan Mülcemoğlu, derhal Hz. Ali’nin huzuruna getirilir. Yaralı olan Hz. Ali, ona, “-Allah’ın düşmanı olan herif, ben sana iyilik etmedim mi?” (s.390) diyerek sebebini sorar. O da, “-Ben kılıcımı tam kırk gün biledim. Ve Allah’a yalvardım: Ya Rabbi, bu kılıçla mahlûkatının en fenasını öldürmeyi bana nasip et! Dedim” (s.390) der. Adamın bu kinini gören Hz. Ali, “Sen de o kılıçla helâk olacaksın, Allah’ın en kötü mahlûku!” (s.390) diyerek kendisinin ölmesi halinde onun da öldürülmesini emreder. Çok sürmeden Hz. Ali de Hakkın rahmetine kavuşur.

Çalışmamızda yer alan romanlara bakıldığında, bu romanlarda en çok Allah inancına yer verildiği görülmektedir. Allah inancı, her romanda, işlenen konuların farklılığından dolayı, romanlara farklı bakış açılarıyla yansıtılmıştır. Bu kavram genellikle Allah’a inanma, ona sığınma, teselli bulma, yaşanan mutluluktan ötürü dua etme, beddua etme, zor durumlarda yardım dileme gibi anlamlarda ifade edilmiştir.

3.1.1.1.2. Melekler

İmanın şartlarından bir diğeri olan meleklerle iman, İslam inancının gereklerindendir. “İslam dininde melek denilince, önce elci olarak peygamberlere gönderilen, sonra da evren ve insanlar üzerinde Allah’ın izniyle tasarrufta bulunan ve O’nun emirlerini yerine getiren güc sahibi manevi varlıklar akla gelmektedir” (Güneş,

2015, 16). Bu bağlamda Müslümanların kutsal kitabında da meleklerle iman kavramının gerekliliği net bir şekilde vurgulanmaktadır.

Melek kavramı Edebiyatta da sıkça kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanlarda da bu kavramın daha çok benzetme yönüyle ele alındığını görmek mümkündür.

Muzaffer Saliha Akün'ün *Gönül Çiçekleri* romanında, Enis, ölüm döşegindeki halasını görmeye gider. Halası normalde çok sinirli, huysuz bir kadındır. Hastalandıktan sonra eski huysuzluğu kalmamış, ölüm sessizliği gelmiştir. Enis de bu halinin farkına varır. “-Ölüm insanı yumuşatmış. Azrailin nefesini arasına hissettikçe melekleşmiş” (s.132). Burada Azrail meleğinden bahsedilmiştir. Azrail, can alan melek olduğu için ölümün yaklaştığı ifade edilmek istenmiştir. Ölüm yaklaştıkça da kişinin melekleştiği söylenmiştir. Ölüm döşegindeki kadın benzetme yoluyla melek kavramıyla eşleştirilmiştir.

Muazzez Tahsin Berkand'ın *Sabah Yıldızı* romanında Nevin, Nevzat'ın evinde yaşamaya başlar. Biraz içtiği bir gece Nevzat'a eski karısının lafını açınca Nevzat çılgına döner. Nevin, “Her insanın içinde bir şeytan yaşamış!” (s.65) diye düşünür kendi kendine. Buradaki “şeytan” kelimesi, benzerlik unsuru olarak karşımıza çıkar. Yaptığı şeyin kötü olduğunu kabul eden Nevin, bu kötülüğü “şeytan” kelimesi ile bağdaştırmış olur.

Behçet Safa'nın *Semra'nın İki Kocas* romanında Semra'nın geçirdiği ufak kazadan ders almaması sonucu Asım Bey, ona şöyle der: “-Demek ki Azraile biraz önce yakını kaptırmış iken yine denize açılacaksın öyle mi Semra?” (s.8). Burada Asım Bey, Azrail meleğinin can alan melek olduğuna gönderme yaparak şaka yoluyla bu kelimeyi kullanmıştır.

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Cemal'in Mihri ile aralarındaki yakınlaşmayı fark eden Arif, bir şekilde Mihri'ye Cemal'i kötülemeye başlar. Onu görmeden yapamayan Mihri, duydukları karşısında onu yanlış tanıdığını düşünür ve çok üzülür. O an aklına merhum kocasının söylediği bir takım sözler gelir: “-Güzelliğe kapılma!.. Herkes senin gibi olmaz. Ekseriya siretle suret birbirine uymaz... Melek nikaplarının arkasında ne iblis ruhlar gizlidir” (s.60). Burada melek ifadesi benzetme amacıyla kullanılmıştır.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında hapishanedeki kadınlardan bahseden yazar, birini anlatırken “Şeytan gözlü” (s.32) ifadesini kullanır. Kadının kötü bakışları, şeytan kavramıyla bağdaştırılarak romana yansıtılmıştır.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında Fikret, mektepte gördüğü Semra'nın gülüşü karşısında çok etkilenir. “...şimdiye kadar hiç görmediği derecede güzel, sarışın bir kızın kendisine melekler gibi güldüğünü görerek kıpkırmızı kesilmişti” (s.64). Melek kavramı benzetme amacı güdülerek romana yansıtılmıştır.

Mükerrem Kamil Su'nun *Uzaklaşan Yol* romanında, Aziz, iyi bir ressamdır. Cahide'den habersiz onun tablosunu yapar. Bu tabloyu da yalnızca yakın arkadaşı Selim

görür. Tabloyu dikkatlice inceleyen Selim, “Onu bu hali ile bir şeytan görse, eminim uslanır ve kötülüklerine ebadiyen veda ederdi...” (s.57) diyerek o tabloya olan hayranlığını dile getirir. Buradaki “şeytan” kavramı somutlaştırılarak okuyucuya sunulmuştur.

Server Bedi’nin *Zeyrek Cinayeti* romanında, Mehmet Rıza’nın, uyumak için yatağa girdiği vakit telefonu çalar. Arayan Cingöz’dür. Onun kahkahası, Mehmet Rıza için çok sinir bozucudur ve nerde olsa o sesi tanır. “Alevler içinden çıkan şeytanın kahkahasını andıran bu ses onun bütün hayatında unutamıyacağı bir şeydi” (s.27). Mehmet Rıza için Cingöz’ün kahkahası, şeytanın kötülüğüyle eş değerdir.

Necdet Salih Kurdakul’un *Üç Büyük Aşk* romanı başkahramanı Tarık, anne ve babasını kaybetmiş hayatta bir başına kalmıştır. Kendisi de kalp rahatsızlığından ötürü bir süre tedavi görür. Zaman zaman ölümün kıyısına gelir. Hayatta karşılaştığı tüm olumsuzluklar karşısında umudunu kaybeder. Yaşadığı olaylardan ötürü de isyan etme derecesine gelir. “...benim kapımı iki defa çalan Ezrail, hiç olmazsa, ikincisini ihmal edip de kapı komşumuzun yatalak seksenlik ihtiyarına gitmek cömertliğini göstermiyor?” (s.18). Azrail meleğinin varlığını, sürekli yanı başında hisseden karakterin ölüm korkusu yaşadığı görülür.

Necdet Salih Kurdakul’un *Üç Büyük Aşk* romanında Tarık ile Ayşe, Rumeli kavağında gezerlerken hayatlarının en güzel anını yaşadıklarını düşünürler. İkisi de birbirlerine olan sevdalarını hissettirmiş olmanın mutluluğunu yaşarlar. Bu mutlulukla dolaştıkları yerlerde kendilerini, “aşk ve füsun beldesinin melekleri” (s.79) olarak nitelendirirler. Melek kavramının burada teşbih bağlamında ifade edildiği görülür.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında Başkahraman Süleyman, ölüm döşeğinde, yazar anlatıcı olan arkadaşı da onun başucundadır. Arkadaşı, onun haline çok üzülür. Onu kurtarmak için elimden geleni yapacağını söyler. Oysaki Süleyman yaşamak istemez. “Hem niçin yaşayayım, Ben, yaptıklarımın acısını çekiyorum sanıyorum, artık Allah’a da inanıyorum, meleklerle de, şeytan da...” (s.46). Karakter, başına gelen her şeyin inanmadığı için geldiğine kanaat getirmiştir. Allah’a, meleklerle, şeytana da korktuğu için inanmaya başladığı görülür. Ölüm döşeğinde o zamana kadar yaşadıklarını düşünür. Bir kadına bağlı kalmayıp gördüğü tüm kadınlarla münasebet kurmuştur. Kendine, “-Ben şeytandan daha kötü bir şeyim Enver...” (s.48) diyen Süleyman, içindeki kötülüğü şeytana benzetmiştir. Mehlika, Mehpare’nin Süleyman’a olan hislerini öğrenince onunla ilgili endişeye kapılır. Çünkü kardeşi kendi gibi güçlü değildir. Süleyman’a kardeşi Mehpare’yi anlatan Mehlika, onun için, “O kanatsız bir melek, dünya üzerinde kalmış bir melektir Süleyman...” (s.127) der. Burada da teşbih yapılmıştır.

Romanda, Süleyman yüzünden, Mehpare’nin canına kıydığı görülür. Ölmeden önce de ona mektup yazar. Mehlika da kardeşinin son isteği üzerine bu mektubu Süleyman’a götürür. Mektubu açan Süleyman, kendini çok kötü hisseder. “Manevi bir

acı içindeydim ki, bu benim gözlerimde yaşlar halinde toplanıyor, başımın üzerinde bir meleğin kanat seslerini duyuyorum” (s.248) der. Burada kullanılan “melek” unsurunun da benzetme amacıyla kullanıldığı görülür. Romanın sonuna gelindiğinde, ölüm anında, Mehpare’yi gören Süleyman, onunla konuşur. Mehpare, onu çağırmaktadır. Orada Allah’ın emrinden çıkılmadığını söyler. “Çünkü şeytan buraya girmeye malik değildir...” (s.265) der.

Hatice Süreyya’nın *Esir Kadın* romanında başkahraman Kamile, herkesin dikkatini çekecek kadar güzel bir kadındır. Romanda “O, bembeyaz bir melek hayali gibi, bu güzel tabiat ortasında, öyle harikulâde duruyordu ki...” (s.25) ifadesi kullanılmıştır. Kadın, güzelliği itibarıyla meleğe benzetilmiştir.

Orhan Rahmi Gökçe’nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan’ın Süheyla ile evlendikten sonra ondan şüphe etmeye başladığına tanık oluruz. Sebebi ise, oğulları Ayhan’ın kendisine değil de tanıdıkları olan Memduh’a benzemesidir. Sürekli kendi içinde sorgulama yapan İrfan, bu düşünceden ötürü kendini çok kötü hissetmektedir. “Süheyla ile hiyaneti kol kola görmek, senin meleklerinle şeytanını beraber görmekten farklı mıdır?..” (s.156) diye Allah’a sorar. Burada karakter, sevdiği kadın ile onunla birlikte görmek istemediği olumsuz bir durumu yan yana düşünerek, onu, melek ve şeytan kavramları ile ifade etmiştir. Süheyla’yı çok seven İrfan, onun kendisini aldatmış olma ihtimalini düşünmeden edemez. Süheyla için, “en müthiş şeytanları bile aldatacak derecede korkunç bir mahlûktur” (s.168) diye düşünür.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, Mithat, sevdiği kadını hayal ederek yaşamaya başlar. Ona açılmaz, sadece onu uzaktan sevmekle yetinir. Çünkü ona açılırsa reddedileceğinden ve bunu kaldıramayacağından çekinir. Mithat, sevdiği kadını düşündüğünde hayattan soyutlanıp hayal âlemlerine göç ettiğini ifade eder. Sevmenin anlamını bulan Mithat, bir şairin sözlerini hatırlar: “Sevilmek için sevmek insanındır; sevmek için sevmek meleklerin!” (s.188). Karakter, insanlarla meleklerin karşılaştırmasını yapmıştır. Mithat, arkadaşlarıyla birlikte gittikleri bir nişan evinde, duvarlarda asılanlara dikkat ederler. Duvarın bir tarafında Kuran-ı Kerim ve ayetler, diğer tarafında da artist resimleri asılıdır. Bu duruma farklı bir yorum yapan Mithat, şunları söyler: “Eskiden melek vardı, cennet vardı. Onların hayaliyle bu dünya hayatını geçiriyor, avunup duruyorlardı. Bugün de melek yerine artist, cennet yerine sinema geldi” (s.313). Burada ele alınan “melek” kavramı, somutlaştırılmıştır. Kavramın kullanım açısından dolayı dine uygun bir durum teşkil etmediği çıkarımı yapılabilir.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı romanında, Cem isimli karakterin dini yönüne oldukça yer verilmiştir. Romanın başkahramanı Adli de Cem Bey’in izinden gider. Onun fikirlerini çok önemser. Cem Bey de Hâtemî Efendi’den birkaç kez üst üste mektup alır. İkisnin de fikirleri birbirine zıttır. Onun mektubuna cevap yazan Cem Bey, “Dedim ki, bizim hoca, şimdi de şeytanı parmağına dolamış” (s.180) ifadesini kullanır. Bu cümleyle Cem Bey’in anladığı şey, onun yeni bir eser

hazırlama aşamasında olduğu ve bu süreçte de kendisinin zıt fikirlerinden faydalanmak istemesi olduğudur. “Şeytan” ifadesi burada Cem adlı karaktere benzetme amacıyla deyim içerisinde kullanılmıştır.

Peride Celal’in *Atmaca* romanında, Handan akşam eve geldiğinde, doğru kızının odasına gitmek ister. Onu çok özlemiştir. Yanına gittiğinde, Handan’ın annesi, kızı Evin’e masal anlatıyordur. Kız anneyi görür görmez, ona sarılır ve kendisine hiç masal anlatmamasından dolayı anneye kızar. Büyük anne, torununa, “-Ah bu küçük şeytan” (s.13) diyerek gülümser. Burada ele alınan “şeytan” unsuru, anlamının aksine küçük kızın hareketlerini ifade etmek, onun haylazlığını, sevimliliğini anlatmak anlamında kullanılmıştır.

Oğuz Özdeş’in *Memnu Meyva* romanında, Rona, babasıyla şiddetli bir şekilde kavga eder. Baba sinirle çıkıp gider, Rona da arkasından. Daha sonra tek dönen Rona, babasının öldüğünü söyler. Annesi o an “-Ah, zavallı yavrum! Nasıl oldu da şeytana uydun?” (s.34) diyerek, babasını, oğlunun öldürdüğünü düşünür. “Şeytan” kavramı, kötüyü, günahı temsil ettiği için, burada da karakterin davranışından dolayı, ona uyması söz konusu olmuştur. Romanın ilerleyen bölümlerinde Füsün, Efdal ile tanışır. Efdal, Füsün’a âşık olmuştur. Füsün’un gülüşünü gören Efdal, “-Ah, benim güzel meleğim! Senin gülüşün bile tatlı” (s.109) diyerek, sevgilinin güzelliğini, meleğe benzetmektedir.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* romanında, Yeşil Baba zamanında yaşamış bir valinin hikâyesine de yer verilmiştir. Vali Paşa, bir erkek evlâda sahiptir. Fakat onun yüzünün hiçbir şekilde gülmediğini, devamlı sıkıntılı olduğunu görür. Yeşil Baba’ya gittikten sonra onun dediklerini yapar ve oğlu sıhate kavuşur. Onun tekrar yanına gittiğinde de oğlunun rüyada kendisini cennette gördüğünü anlatmış: “...bir melek, bahçeden bir çiçek koparmış. Nadirin önünde diz çökmüş ve çiçeği Nadire uzatmış. Bu çiçeğin kokusu ve onu kendisine uzatan meleğin tatlı gülüşü ile o kadar mest olmuş ki kahkahalar atarak uyanmış” (s.98). “Melek” unsuru burada Allah’ın yaratmış olduğu dinsel bir varlık şekliyle romana yansımıştır. Allah inancı dolayısıyla meleklerine de inancın var olduğunu görmek mümkündür.

Cavit Ersen’in *Günahkâr Sokaklar* adlı romanında, melek unsuruyla sıkça karşılaşmaktayız. Nermin, randevu evinde çalışan bir kadındır. Onun için yazar, “Nermin, vefasız bir melekti” (s.5) ifadesini kullanmıştır. Nermin, aynı zamanda çok güzel bir kadındır. “Sokakların en güzel kadını, günahkâr bir melekti” (s.5) diyen yazar, kadının güzelliğinden dolayı ona melek benzetmesi yaparak okuyucuya sunmuştur. Romanın başkahramanı Kemal de bu kadına tutulur. Sürekli birlikte olmaya başlarlar. Onunla geçen saatlerinin güzelliğinden bahseden Kemal, Nermin’e, kendi içinde bir insan yarattığından, o yarattığının da rüyalarında yer aldığından bahseder. “Rüyalarımı her zamanki gibi meleklerle söyledim. O melekler de sana söylemiş” (s.18) der. Beyoğlu sokaklarından da bahseden romanda, yaşanan olayların orada cereyan ettiği görülür. Yazar, sıklıkla Beyoğlu’nun da tasvirini yapmaktadır. “O gün Beyoğlu, güneşin son

ışıkları ile süslenmişti. Gök kubbenin berrak bulutları altında, meleklerin düğün ettiği bir zamanda, bütün sessizliklerin sonsuzlaştığı bir demde öyle bir âlemki...” (s.25). Burada yer alan “melek” kavramı somutlaştırılarak verilmiştir.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, Selim, hapishane günlerinde İtalyan bir ihtiyar olan Dinapoli ile tanışır. Dinapoli, çok iyi bir keman ustasıdır. Selim’e hayatından bahseden Dinapoli, gençliğinde edindiği kötü arkadaşlar yüzünden bir süreliğine hüküm giymiştir. Sonrasında İstanbul’a gelmiş, hem dükkân çalıştırmış hem de keman çalarak hayatını kazanmıştır. “Fakat insanın içindeki şeytan hiç rahat durur mu?” (s.84) diyerek başına gelen bir olay neticesinde yine hapishaneye düştüğünü anlatmıştır. Karakter, kendisini suç işlemeye şeytanın teşvik ettiğini vurgulamıştır. Burada karakterin nefesine yenik düşmesi söz konusudur diyebiliriz.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* romanında, arkadaşlarıyla toplanan Sevtap, çok sıkılmaya başlar. Aklında hep kendisini bırakıp giden Erem vardır. Tam da onu düşündüğü sırada birkaç kız arkadaşı daha ortama katılır. İçlerinden biri başka bir yerde yapılacak olan partiyi haber vererek herkesi oraya davet eder. Ayrıca orada, Sevtap’ı da bir Amerikalı ile tanıştıracaklarını söyler. Sevtap, “günahkâr şeytanın sözlerine uyarak” (s.35) hemen oraya gitmeyi ister. Burada “şeytan” unsurunun karakteri yönlendirdiği üzerinde durulmuştur. Karakterin şeytanın varlığını kabul ederek inançlı olduğu okuyucuya hissettirilmiştir.

Selami İzzet Sedes’in *Okşanmıyan Kadın* adlı romanında, Günderen, Kâmil ile evlenir. Yakın arkadaşları Galip, evli olmasına rağmen içten içe Günderen’i sever. Yine bir sabah Günderenlere giden Galip, onunla karşılıklı oturup konuşmaya başlarlar. Konuşma arasında sigarasını yakan Galip, normalde sigara içmeyi bıraktığını fakat o an yaktığı sigarasını Günderen’in şerefine içtiğini söyler. Günderen, “-Deseniz melek oldunuz...” (s.58) diyerek ona karşılık verir. Burada verilen “melek” kavramı, alaycı bir üslupla ele alınmış olup, karakterin “melek” kavramı üzerinden karşısındaki kişiyi küçümsemesi söz konusu olmuştur. Buradaki kavramın kullanımından ötürü, karakterin inancının oldukça zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

Günderen, kocasının kendine olan aşırı itimadı ve bu yüzden kocasının kendisiyle yeterince meşgul olmaması neticesinde kocasını aldatmaya başlamıştır. Günderen, kocasına, kendisini aldattığını duyarsa nasıl tepki vereceğini sorar. Kocasını Kâmil, böyle bir şeyin olabileceğine ehemmiyet vermediği için ona, “sen bir meleksin...” (s.114) diyerek ona güvenini ifade etmiş olur. Burada “melek” unsurunun zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Sadece benzetme yapılarak ele alınmıştır. Olayların seyrine müdahalesi söz konusu değildir.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Ali, Sermin ile gittikleri çiftlikte, maziye hatırlar. Annesi, babası tarafından aldatılmış, onu terk ederek çiftliğe yerleşmiştir. Ali o sıralarda yatılı okulda okumaktadır. Tatillerde de annesinin yanında kalır. Büyüdükçe oradan sıkılmaya, şehre gidip eğlence hayatına katılmayı

arzular. Annesi ise onun bu gitme fikrini onaylamaz çünkü onun da babası gibi olmasından çok korkar. Bu endişesini de Ali ile paylaşır. Ali ise, “kendimi sanki şeytanın tuzağına kaptırmıştım” (s.86) diye düşünmesine rağmen bildiğinden vazgeçmez. Burada “şeytan” ifadesi, karakterin ruh halini, davranışlarına engel olamamasını anlatmak maksadıyla yer almıştır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilerin, Müslümanlar arasında fitne yaratarak onları birbirlerine düşürme planlarına tanık oluruz. Yahudilerin başında Sebeoğlu bulunur. Sebeoğlu, Müslümanları birbirine düşürmek için propagandalara başlar. Bunu yaparken de “düşmanlıkla ve şeytanca” (s.17) hareket eder. İlk planı da Hz. Osman aleyhinde propaganda yapmaktır. Onun göreve gelmesinin kendi zoruyla olduğunu, atadığı adamların da hain olduklarını söyler. “Onun başlıca ileri gelen adamlarından biri olan Mervan, şeytandan beterd” (s.31) diyerek halkı kışkırtmaya çalışır. Zamanla da başarılı olurlar. Hz. Osman’ın kapısına dayanırlar. Onu susuz bırakırlar. Bu durumu Hz. Ali ile konuşmaya giden Leyla, orada büyük bir insan topluluğuyla karşılaşır. Konuşulan konu, Hz. Osman’ın katledilmesi gerektiğidir. Hz. Ali, o konudaki tavrını dile getirmesine rağmen oradaki insanların tek düşündüğü Hz. Osman’ı öldürmektir. İçlerinden birisi konuşmasında “Hepiniz bu adamı melek sanıyorsunuz!” (s.114) diyerek onları suçlar. Romanda şeytan ve melek kavramlarıyla karşılaştırma ve benzetme söz konusu olmuştur.

Görüldüğü üzere melek kavramı, genellikle benzetme amacı güdülerek romanlara yansıtılmıştır. Bu bağlamda incelemiş olduğumuz kırk iki romandan sadece yirmi ikisinde bu kavramın yer aldığı sonucuna varılmıştır.

Cin kavramı, melekler gibi, duyu organları ile algılanamayan varlıklardır. “Cinler melek ve insandan ayrı bir turdur” (Güneş, 2015, 79). Bundan dolayı cinler her ne kadar duyu organlarıyla algılanamayan varlıklar olsa da onların hayali değil de gerçek olduklarını söylemek mümkündür. İncelemiş olduğumuz romanlarda da bu anlam kapsamında değerlendirilmiştir.

Server Bedi’nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında, Mehmet Rıza ile Zeyrek cinayetini konuşmaya gelen müdür, “Hacının kızını kaçırmışlar. O evde de cinler dolaşıyor” (s.35) der. Allah’ın İslamiyet’te, gözle görülen varlıklar ve yaratılmışlar dışında, gözle görülmeyen psişik varlıklar da yarattığı bilgisi Kuran-ı Kerim’de geçmektedir. Karakter de burada, bu varlıkların evdeki varlığına işaret eder.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Yeşil Baba zamanından bir hikâye anlatılır. Onun zamanında çok zengin bir vali paşa varmış. Günün birinde bir oğlu olmuş fakat oğlunun yüzü bir türlü gülmezmiş. Çareyi Yeşil Baba’da aramaya karar veren vali paşa, “Oğlum Nadiri cinler mi çarptı, periler mi? Bilmiyorum. Amma bu delikanlı senelerdenberi sıkıntı içinde, gülmüyor, eğlenmiyor” (s.96) der. İlerleyen bölümlerde Ziya, Gülsüm ile Eşref’in evlendiğini duyduğunda deliye döner ve bir şeyler yapmak gerektiğini düşünür. Aklına Elif Hoca gelir. Elif Hoca, oldukça ünlü bir

üfürükçü olarak bilinmektedir. “Ona cinlerin ve perilerin hizmet ettiği, her gün sofrasına kuzu dolmalarile, tatlıların, böreklerin esrarengiz eller tarafından getirildiği rivayet olunmaktadır” (s.113). Burada “cin” kavramı üzerinden kadının hocalığı anlatılmaktadır.

Sait Faik Abasıyanık’ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanının ikinci bölümünde ele alınan Fahri karakterinin hayatına yer verilmiştir. Fahri, bir kızı beğenir fakat kız onun hislerine karşılık vermez. Ara ara kızın hayaliyle birtakım hatıraları düşünür. Onunla görüştüğü son gece oldukça kar yağar. Köprüden geçerken gördüğü manzara onu çok etkiler. Gecenin karanlığına rağmen suyun içindeki kayıkları beyaz örtüye bürünmesi onda farklı çağrışımlar yaratır. “Cinlerin düğünü olacaktı” (s.89) sanki diyen Fahri, ortamdaki ambiansı cinlerin, perilerin var olduğu varsayılan ortamlara benzetmesi söz konusu olmuştur. Manzara, kızın umurunda değildi ancak “Fahri bu cin düğününe karışmış gibiydi” (s.89). Kızla birlikte yürümeye devam eden Fahri, içinde ona sokulmak isteği duysa da buna cesaret edemez. Eminönü’ne vardıklarında tramvayların kalktığını görürler. Fahri, “Onlar da bir başka sahildeki cinlerin düğününe misafir taşıyorlar” (s.90) diyerek ortama dikkat çeker. Romanın genelinde kullanılan “cin” unsuru, sadece benzetme yoluyla ele alınmıştır.

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* romanında, kaymakam ve kasabanın ileri gelenlerinden bir grup, Ömer Bey’in davetine iştirak ederler. O gece zelzele olur ve birkaç kişi yaralanır. Bunlar arasında Kaymakam Halil Hilmi Efendi de vardır. Kaymakam Halil Hilmi Efendi, zelzeleyi hissettiğinde hızla dışarı kaçarken düşmüş ve yaralanmıştır. Bunda aldığı alkolünde etkisi vardır. O geceyi yaralı bir şekilde dışarıda geçirir. Bütün bu olaylar olduğunda da kasaba halkının uykuda oldukları, “sokaklarda in, cin” (s.16) olmadığı söylenir. Zelzelenin yankıları beklenilenden farklı, abartılı bir şekilde vücut bulur. Kasabaya gelen Vali, her yerde teftişe başlar, lakin anlatıldığı gibi zelzele sonrası felâketlere rastlamaz. Ayrıca, kasabanın dükkânlarını gezen Vali, her yerin pislik içinde olduğuna şahit olur. Bu durumdan da Kaymakam Halil Hilmi Efendi’yi suçlar. Daha sonra Hükümet Konağı’nı gezen Vali, oranın da halini görünce kaymakama dönerek, “Cin çarpmasından korkmadın mı? Fakat çarpar azizim çarpar. Mezbelede oturmaktan korkmayanı vakti, saati gelince, cin mutlaka çarpar!..” (s.132) der.

Cin kavramı görüldüğü üzere yalnızca dört romancımız tarafından ele alınmıştır. Bunlar; Server Bedi, İlhami Safa, Sait Faik Abasıyanık ve Reşat Nuri Güntekin’dir.

3.1.1.1.3. Peygamberler

Allah Teâlâ, insanlara, ilk peygamber Hz. Âdem’den Hz. Muhammet’e kadar birçok peygamber göndermiştir. “Allah Teâlâ, insanlara bildirmek istediği emir ve yasakları peygamberleri vasıtasıyla ulaştırmış ve onlardan da bizzat kendisinin seçmiş olduğu söz konusu peygamberlere iman ve itaat etmelerini istemiştir” (Sinanoğlu, 2018,

20). Gönderilmiş olan peygamberlere iman, Allah'a itiat anlamına gelmektedir. İncelemiş olduğu romanlarda da peygamber kavramı az da olsa yer almaktadır.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayğır Fatma* romanında, yanlış anlaşılma yüzünden Mediha'nın annesi, Aygır Fatma'nın evine gelerek ona olmadık hakaretlerde bulunur. Sözde, kızını, içki sofrasına oturttuğunu, yanında da yabancı bir erkeğin olduğunu duymuştur. Aslı olmayan bu dedikodu karşısında Aygır Fatma, çok sinirlenir fakat alttan almaya çalışır. Kendisini dinlemeyip sürekli yargılayan bu kadına, Mediha'nın amcasıyla görüşüp ona her şeyi anlatacağını söyler. Çünkü kadın hiçbir şekilde laf anlamaz. Bu yüzden belki amcayla görüşürlerse onun konuyu dinleyip anlayacağına kanaat getirir. Mediha'nın annesinin öfkesi ise bir türlü dinmek bilmez. Aygır Fatma'ya, “-Demek, dedi, siz Nuh deyip Peygamber demeyenlerdensiniz” (s.90) diyerek hala kadını suçlar. Burada yer alan “Nuh” ve “Peygamber” ifadeleri, deyim kavramıyla romana yansıtılmıştır. Herhangi dini bir ifadeyi kastetmez. Günlük konuşma içerisinde kalıplaşmış bir ifade olarak kullanılır.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, Mithat'ın gördüğü kızlara karşı şehvetli duygular hissetmesi, arkadaşı Celâl tarafından eleştirilir. Celâl, bunun doğru olmadığını ve Hz. İsa'nın bunu zina olarak adlandırdığını söyler. Mithat, peygamberin de şuan yaşadığı zamanda yaşayıp birçok tahrik edici unsurlara maruz kalıp onlara karşı koyamayacağını ifade eder. “Peygamber olmakla insanlıktan çıktı mı? O her şeyden önce bir insandır ve her insan gibi cinsi insiyakı vardı” (s.268) der. Burada karakterin peygamberleri de insanlarla bir tutması söz konusudur. Bu yaklaşım dini açıdan uygun değildir.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanı tamamen dini içerikli olup peygamberlere romanda yer verilmiştir. Romanda Yahudilerin Müslümanlar üzerindeki hain planları anlatılmaktadır. Yahudilerin başı olan Sebeoğlu, yanında yer alan kişilere gittikleri yerlerde teşkilatlanmalarını emreder. Onlara Müslümanlığın gereklerini en iyi şekilde öğrenmelerini söyler. Böylece onlardan gibi görünüp onları bölmeyi hedefler. Kendisi de bu amaçla “Hazret-i peygamberin” (s.10) tarihini öğrenir.

3.1.1.1.3.1. Hz. Âdem ile Havva

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanında, Rahmi Bey'in Cahide ile ilgili düşünceleri değişmiş ve ona bir anda tutulmuştur. Kendisine her ne kadar hâkim olmaya çalışsa da içindeki ses onu sürekli kadına karşı teşvik eder. Düşündüklerinin ve yapmak istediklerinin masum olduğunu devamlı hatırlatan iç sesi, Âdem ile Havva'yı hatırlatarak onu cesaretlendirmeye çalışır. “*Sen Âdemin oğlu değil misin?*” (s.125) diyerek onun aşkı için cesaretli olup cenneti terk ettiğini, ona empoze eder. Romanda iç sesin, Âdem ile Havva olayını, karaktere farklı aksettirdiği görülür. Yaptıklarının doğru olduğunu, Âdem'in kendi isteğiyle cenneti terk ettiğini, kendisinin de cesaretli olması gerektiğini söyleyerek karakteri kötülüğe teşvik ettiğine tanık oluruz.

Ragıp Şevki Yeşim'in *Yaralı Kurt* isimli romanında başkahraman Süleyman, arzularına engel olamayan kadın düşkünü bir adamdır. Mehlika ile beraber olmaya başlayan Süleyman, bu kez de kendini, ona kaptırır. Mehlika, Süleyman'a âşık olmuştur. Onu kaybetmekten çok korkar. Buluştukları bir gün, Süleyman'a ninesinin anlattığı masaldan söz eder. "Âdem ile Havva'nın masalını..." (s.93). Onları, kendi âşklarına benzettiğini söyleyerek şunları anlatır:

"Derelerin, ırmakların aktığı ve çiçeklerin binbir kokuyla açıldığı ve kuşların daldan dala uçtukları bu mevhum âlemde, cennette Âdem'in tunç vücudu, Havva'nın fidan gibi boyu ile dolaştıklarını, gümüş sulara yıkandıklarını, leylaklar altında kalplerinin, manasını anlayamadıkları, çarpıntılarını dinleye dinleye düşündüklerini" (s.93) ifade eder.

Ninesi, Mehlika'ya, Âdem ile Havva'yı, masal olarak anlatmıştır. Mehlika da dinlediği masalı, Süleyman'a anlatmaya devam eder. Âdem'in Havva'yı aramaya gittiğinde onu ağacın başında bulduğunu ve o ağaçta da Allah'ın, Âdem ile Havva'ya yasak ettiği meyvelerin bulunduğunu söyler. Havva'nın "dişleri arasında tuttuğu meyveyi öylece Âdem'in ağzına uzattığını" (s.93) anlatır. Ninesinin masalın sonunda da onların cennetten kovulduklarını anlattığını söyler. Bu romanda ele alınmış olan Âdem ile Havva'nın masal olarak adlandırılması, İslam dini açısından sakıncalıdır. Ayrıca karakterlerin kendi hayatlarını da böyle bir benzetmeyle aktarmaları, dine aykırı bir durumdur. Bu da karakterlerin dini yönden zayıf olduklarının birer göstergesidir.

Selâmi izzet Sedes'in *Okşanmıyan Kadın* romanında, Galip ile Günderen belli bir süre sonra yakınlaşmaya başlarlar. Herkesten gizli buluşan çift, birbirlerine olan duygularını da açıkça konuşurlar. Galip, Günderen'e dokunmaya başladığında Günderen'in sesi çıkmaz, ona karşı koymaz. Bu durum karşısında Galip, onunla daha ileriye gitmeyi aklından geçirir fakat zamanı gelip gelmediğinden emin olmaz. "-Bir kadın, dedi, dedikodudan korktuğundan bir erkekten uzak durur... Âdemle Havva meselesidir bu..." (s.35) diye düşünür. Burada "Âdem ile Havva'ya" gönderme yapılarak kadının içinde bulunduğu durum ifade edilmek istenmiştir.

3.1.1.1.3.2. Hz. Yuşa

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* romanında Tarık ile Ayşe'nin aşkına tanık oluruz. Gezintiye çıktıkları gün Ayşe, Tarık'a güzel yemekler hazırlamıştır. Kirlara oturan çift, sofralarını da kurarlar. O an Tarık, Ayşe'ye, "gözlerini kapatarak, Yûşa'dan bir şey dile!" (s.79) der. Oturdıkları yer, Beykoz'a bakıyordur. Beykoz tepesinde bulunan Yûşa peygamberin türbesine doğru yönelerek dua ettikleri görülür. O an Tarık, Ayşe'ye içinden geçen mısraları okumaya başlar:

"Beykoz hıyabanında sevdazedeler
Mevç mevç akıp gelen felâketzedeler
Koşar ümmî ile bin yıllık azizin şekvasına

Nihayet inanır insan Yûşa dağında aşkın bekasına!” (s.80)

Dizeleriyle sevdiğine seslenen Tarık, Ayşe’nin de olumlu cevabıyla çok mutlu olur: “-Dileğim oldu, Tarık, Yûşâ niyetimle birlikte bana, isteğimi de veriyor” (s.80) diye Ayşe’nin dilediklerini de kısmen tahmin eder ama bir taraftan da aklından şu geçer: “Bilmiyorum, Yûşâ peygamber, bu genç kızın bana kelimelerle ifade etmemiş olduğu dileğini yerine getirdi mi?” (s.85).

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* romanında, kasabada gerçekleşen zelzele sonucunda Kaymakam Halil Hilmi Efendi yaralanmıştır. O geceyi yaralı olarak sokakta geçirir. O an aklına çocukluk anıları gelir. Genç delikanlı olduğu sıralarda arkadaşlarıyla birlikte “Yuşa Tepesi”ne çıkarlar, geceyi orada hep birlikte geçirirler. Sabah olduktan sonra da konuşarak o tepeden inen delikanlılar, “bu Yuşa Tepesi’ne her zaman döneceklerine” (s.16) dair birbirlerine söz verirler.

Kaymakam Halil Hilmi Efendi, zelzele olmadan önce Ömer Bey’in ziyafetine katılmıştır. Orada dans eden Bulgarlı Naciye’yi seyredip rakısını yudumlamıştır. O gecenin zelzele ile son bulması ona gençlik anısını hatırlatır. O geceyi, yıllar önce “Yuşa Tepesi’ndeki gece gibi hayatta bir daha geri dönmesine imkân olmayan bir geceydi” (s.23) şeklinde bir benzetmeyle anımsar. Burada ifade edilen Yuşa kavramı, mekân bağlamında ele alınmıştır.

3.1.1.1.3.3. Hz. İsa

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, Mithat, sürekli yaşamı sorgular. İnsanların hep birileri tarafından kullanıldığını, menfaat dünyasında yaşandığını savunur. Fakir insanları etrafında toplayan kişilerin, herkesten daha lüks ve rahat bir hayat yaşadığını söyler. “Hristiyanlar hele İsa, Allah’ın, fakir kullarını sevdiğini, cennetini onlara ayırdığını, zenginliğin fena olduğunu söyledi. Bu sayede bütün fakir ve zavallı insanları etrafına topladı” (s.248) diyerek eleştirisini yapar.

Mithat, arkadaşıyla birlikte gezdikleri bir esnada, yanlarından iki kızın geçtiğini görürler. Mithat bu kızlara bakarak, onların güzelliği karşısında heyecanlandığını söyler. Celâl ise böyle söylemenin doğru olmadığını ifade eder ve sözlerine şöyle devam eder: “-Bilmez misin, İsa der ki: her kim bir kadına iştihâ ile bakarsa o kadını zina etmiş olur” (s.268).

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* romanında, Kaymakam Halil Hilmi Efendi, kasabada yaşanan zelzelenin ardından eleştirilerin, dedikoduların merkezinde yer alır. Muallim Ahmet Masum da, onun arkasından yapılan dedikoduları zevk alarak Kaymakam Halil Hilmi Efendi’ye anlatır. Kaymakam, bu muallimden hiç haz etmez lakin idare etmek zorunda olduğunu düşünür. Halil Hilmi Efendi, Ahmet Masum ile ilgili şu benzetmeyi yapar: “sıcaktan gevşeyip akmaya hazırlanmış gibi görünen balmumundan bir masum İsa çehresi” (s.57).

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Sebeoğlu, Müslümanlık ve Hristiyanlık dinlerini kullanarak siyasi propaganda yapmaya başlar. Amacı bu dinlerin varlığı yok ederek Yahudiliği yaymaktır. Mısır'ın çok önceden Hristiyan olduğu, sonrasında da İslamiyet'in yayıldığı anlatılır. O çevrede bulunan Sebeoğlu ise Yahudi'dir. Yahudilik tarihine bakıldığında, türlü mezhepler ortaya çıkmış "Hazret-i İsa'dan sonra bu inanç Hristiyanlara da geçti" (s.47) şeklinde ifade edilmiştir. Hz. İsa'nın bir gün tekrardan yeryüzüne ineceği bilinir. Sebeoğlu da halk arasında karışıklıklara sebebiyet vermek, halkı korkutarak istediğini yapmak adına türlü asılsız dedikodular yaratmaya başlar. Peygamber Efendimizin de "Hazret-i İsa gibi" (s.48) yeryüzüne tekrar geleceğini söyler.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Sebeoğlu, planlarının istediği gibi gitmemesinden dolayı endişe yaşamaya başlar. Müslümanların kendileri için tehlike oluşturmaya başladığını hisseden Sebeoğlu, geçmişi düşünerek "İsa ortaya çıktığı zaman, bizim kavmimiz, yine bir tehlike geçirmişti" (s.255) diyerek önlemleri artırmak gerektiğini düşünür.

Tezimize konu olan romanlar içerisinde peygamber kavramına en çok yer veren yazar Ömer Rıza Doğrul olmuştur. Onun romanında ele alınan peygamberlerin, dönemsel açıdan ifade edilmesi söz konusudur. Diğer romanlarda ise bu kavram, ya mekânsal bağlamda ya da benzetme amacıyla ele alınmıştır.

3.1.1.1.3.4. Hz. Muhammed(s.a.v)

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Peygamber Efendimizden oldukça bahsedilmektedir. Yahudilerin başı olan Sebeoğlu, Müslümanlar arasında fesat çıkarmak için planlarını yapar. Öncelikli planı, Müslümanlıkla ilgili bilgi edinip onlardanmış gibi görünmeye çalışmak olacaktır. İslam akaidini öğrendikten sonra "Hazret-i Muhammed'in" (s.10) de hayatının tüm aşamalarını öğrenmek ister. Peygamber efendimizin vefatından sonrada memlekette neler olmuş bitmiş, onları da araştırır. "Hazret-i Muhammed'in devrini görmüş olan Müslümanlar" (s.11) refah içinde yaşamışlar lakin o vefat ettikten sonra menfaatlerin ön plana çıktığı, rekabet ortamlarının arttığı bir hayatla karşılaşmışlardır. O aşamada da kendilerini bir köşeye çekmişlerdir. Bu ortamdan faydalananları öğrenen Sebeoğlu, kendi planı için bu durumu kullanmayı düşünür. Böylelikle dedikoduya sebep olan olayları toplayarak hükümet aleyhinde propaganda çıkarmanın kolaylaşacağını ümit eder.

Hz. Osman'ın tayin ettiği valilerle ilgili birtakım dedikodular baş göstermeye başlar. Bunların başında da akrabası olan Hakem'i Medine'ye getirmiş olması yer alır. "Çünkü Hazret-i Muhammed bu adamı Medine'den kovmuş, Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer, onu Medine'ye almamışlardır" (s.12). Bu yüzden bu durum, halk arasında oldukça yankılanır.

Sebeoğlu, Müslümanlığı kullanarak, siyasi birtakım propagandalar yaratmaya başlar. Adamlarını toplayarak onlara Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar ineceğini bilip bilmediklerini sorar. Onlar da bildiklerini söylerler. Bunun üzerine Sebeoğlu, "Muhammed'in de geri döneceğini biliyor musunuz?" (s.47) diye onlara sorar. Amacı bu düşüncüyü halk arasında yayarak, herkesin Hz. Osman'a karşı ayaklanmasını sağlamaktır. "Demek ki Hazret-i Muhammed de, Hz. İsa gibi, geri dönecekti" (s.48) düşüncesini yaymaya çalışır.

Hz. Âişe, Mehmet'in müfsitlerle birlikte hareket ettiğini duyar. Onu yanına çağırarak bunun doğru olup olmadığını ona sorar. Lakin Mehmet, böyle bir şey olmadığını, Hz. Osman ile barışmak üzere olduğunu söyler. Hz. Âişe, Mehmet'e Hz. Osman'ın ne kadar önemli bir zat olduğunu ifade eder. "O, Hazret-i Peygamberin öz dostu idi" (s.124) der.

3.1.1.1.4. Kutsal Kitaplar

İmanın şartlarından biri de kitaplara imandır. "İslâm âlimleri Allah'ın, peygamberlerine indirdiği kitaplara iman etmenin zaruri bir esas olduğunda ittifak etmiştir" (Topaloğlu vd., 2014, 93). Semavi dinlere baktığımızda da dört kutsal kitap karşımıza çıkar. Bunlar, Zebur, Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim'dir. "İlahi kitaplar, bizi, dünyanın başlangıcı ve sonu, buraya gönderiliş gayesi, Cenab-ı Hakk'a nasıl ibadet edileceği, O'nun hoşnut olduğu ve olmadığı şeylerin neler olduğu gibi -kendi yetenek ve imkânlarımızla ulaşamayacağımız-gaybi konularda bilgilendirmekte, hikmet ve gerekçesi zamanla anlaşılabilir bir çok şeyi bize öğretmektedir" (Çelebi, 2015, 18). Söz konusu bu ilahi kitaplar, Allah tarafından, peygamberler aracılığıyla insanlara yol göstermesi için gönderilmiştir.

İncelemiş olduğumuz romanlarda da az da olsa kutsal kitaplara yer verildiği görülmektedir.

3.1.1.1.4.1. Kuran-ı Kerim

Allah'ın Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammet'e (s.a.v) indirmiş olduğu ilâhi kitapların sonuncusudur. Allah'ın sözlerini içeren bu kutsal kitap, insanları hidayete erşitirmek, onların yolunu aydınlığa çıkartmak amacıyla gönderilmiştir. "Yüce Allah, sözlerin en güzeli olan Kur'an'ı, okuyup anlamaları ve gereğince amel etmeleri için kullarına göndermiştir" (Yazır, 1992, 1).

Müslümanların kutsal kitabı olan Kuran-ı Kerim, incelemiş olduğumuz romanlardan yedisinde yer almaktadır.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında Fikret, annesini hiç görmemiştir. Şükran annesine, ninesinin, annesi için Kuran okuduğunu şöyle anlatır: "Ninem her gece beni yatırdıktan sonra Kur'an okurdu... Eğer uyumamışsam başucuma

gelir, kızımın ruhuna aşır okudum, derdi” (s.62). Burada İslam dininin kutsal kitabı olan Kuran-ı Kerim’in okunmasına dikkat çekilir.

Mükerrem Kamil Su’nun *Uzaklaşan Yol* romanında Cahide’nin annesi ağır hastadır. Cahide bu haberi alır almaz Aziz ile birlikte annesinin yanına giderler. Gittiklerinde, “Hastanın başucunda ihtiyar bir kadın oturuyor, ezgili bir sesle Kur’an okuyordu” (s.52). Hastanın yanı başında Kur’an-ı Kerim okunması, onun şifa bulması içindir.

Necdet Salih Kurdakul’un *Üç Büyük Aşk* romanında Ahmet karakteri üzerinden bir takım dini unsurlar ele alınmıştır. Ahmet’in duruşu, görünüşü itibarıyla sıkıntılı bir ruh haleti içinde olduğu izlenimini yaratır. Onun bu durumunu fark eden Tarık, onu anlamaya çalışır. “dudakları arasından düşmiyen Kur’anı Kerim’in âyetleriyle hali hamur olmuş olan bir insanın, ruh ızdırabını düşün!” (s.23). Burada geçen Kuran-ı Kerim ifadesi, karakterin onu okuma eylemi içerisinde olduğunu belirtir. Ayrıca, karakter sıkıntılı günler geçirse de dini unsurlara yönelmekten geri durmaz ve onlarla rahatlamaya çalıştığı ifade edilir.

Osman Cemal Kaygılı’nın *Ayır Fatma* romanında Hasan’ın, Mediha ile Zehra’nın ardından başka kızlara da gönlü kaymaya başlar. Gittiği bir yerde izlediği kantocu bir kızı çok beğenir. Bir müddet de onu düşünmeye başlar. Daha sonra Zaika adında bir kızla tanışır. O da çadırlarda cambazlık yapmaktadır. Hasan, arkadaşına, bu cambaz kıza tutulduğunu söyler. Arkadaşı ise, ona, daha birkaç gün önce sevdiği kantocu kızdan ne ara vazgeçip bu kıza tutulduğunu sorar. Hasan da, “-İyi amma Selahaddin, bu sefer Zaika’yı bir elif miktarı seviyorsam o beni dört elif miktarı seviyor” (s.56) diye cevap verir. “Elif” ile ifade edilen, birbirlerine olan sevginin derecesidir. Bunu söylerken de Kuran-ı Kerim’in okunuşundan örnek vererek kıyaslamayı pekiştirmeye çalışmaktadır.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, arkadaşlarıyla birlikte nişana giden Mithat, onların ısrarını kıramamıştır. Gittikleri evin duvarları dikkatlerini çeker. Çünkü duvarın bir tarafında “yeşil keseye konmuş uzun bir ipe çiviye asılmış, büyücek bir kuranıkerimin yaldızlı kenarları farkediliyordu” (s.312). Duvarın diğer tarafında da artist resimleri asılıydı. Mithat’ın arkadaşlarından Celâl’in bu durum garibine gider. “Kuranın ve âyetlerin yanında artist resimleri... Ne kadar garip ve tuhaf değil mi?” (s.313) der. Evdeki bu tezatlığı anlamaya çalışır fakat bu durum hiç kafasına yatmaz. “Sinema artistine tapan bir gençle Kur’an ve âyete bağlanan yaşlı bir arada nasıl yaşar?” (s.313) diye düşünür. Mithat’ın da düşüncesi Celâl’den çok farklı değildir. O da, “Dans bilen bilmiyenden ayrılıyor, Kur’an okuyan tango söyleyenle bozuşuyor” (s.316) diyerek insanların arasındaki ayrılmaya dikkati çekmiştir. Romanda “Kuran-ı Kerim”, genellikle bulunduğu yer açısından ele alınmıştır. Bunun yanında okunduğu da ifade edilmiştir.

Mükerrem Kâmil Su'nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Ali ile Sermin, çiftliğe giderler. Orada Ali'nin gözünün önünde anları canlanır. Annesini vaktiyle orada kaybettiğini hatırlar. Bunu Sermin ile paylaşır. Ali'nin annesi, kocası tarafından aldatılmış, anne de babasını terk ederek çiftliğe yerleşmiştir. Orada da yapayalnız yaşamaya başlar. Bir tek yanında yardımcı kalfa vardır. Ali de o zamanlar yatılı okulda okumaktadır. Okulun tatil olduğu zamanlarda annesinin yanında kalan Ali, çiftlik hayatından oldukça sıkılmış ve oradan gitmeyi aklına koymuştur. Ali'nin de babasına benzemesinden korkan anne, onun gitmesini hiç istemez. Lakin Ali annesini de dinlemez. Annesi o sıralarda çok da iyi değildir. Eski hâli, dinçliği yoktur. Ali'nin gideceği gün odasından çıkmayan ve kapısını da açmayan anne, oğlunun gitmesine razı değildir. Ali buna rağmen yola koyulur. Fakat çok gitmeden yolda, annesini öyle bırakıp gittiği için pişmanlık duyar ve geri döner. Döndüğünde, kalfayı ağlarken bulur. Kalfa, “dolgun bir sesle kur'an okuyordu” (s.89). Çok süremeden annesinin vefat etmiş olur. Burada ölecek bir kişinin başucunda Kuran-ı Kerim okuma, o kişinin şifa bulması içindir.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, dini bir konu ele alınmış olmakla birlikte Kuran kavramına da bir hayli yer verilmiştir. Yahudiler, Müslümanlığın ilerlemesine engel olmak maksadıyla onların aralarında fesatlık çıkarmanın planlarını yaparlar. Sebeoğlu başkanlığını yaptığı gruptaki herkese, Müslüman gibi davranarak dikkat çekmemeleri gerektiğini söyler. Ayrıca onlara, “hepiniz, çalışınız ve Kur'ân'ı ezberleyiniz” (s.7) der.

Romanda Kuran-ı Kerim ile ilgili de birtakım bilgiler verilir. Bu bilgilerden bazıları şunlardır: “Hz. Osman, Kur'ân nüshalarını çoğaltmıştı. Bu nüshalar Hazret-i Ebû Bekir devrinde tedvin olunan Kur'ân nüshasından kopya edilmişti” (s.39).

Leyla, annesinin ölmeden önceki son arzusunu gerçekleştirmek için Hz. Ali'nin yanına gitmek üzere yola çıkar. Erkek kılığında oraya varır. Hz. Ali'nin nerede olduğunu soran Leyla, onun zevcesi Fâtıma'nın kabrinin başında olduğunu öğrenir. Kabrin olduğu yere varan Leyla, Hz. Ali'yi orada bulur. “Hazret-i Ali, orada Kur'ân okuyordu” (s.69).

Hz.Osman'a karşı ayaklanmalar oldukça artar. Müfsitler, onun evinin çevresini kuşatırlar. Bu duruma çözüm arayan Nâile Hanım, Hz. Osman'ın yanına giderek onunla konuşmak ister. Odaya vardığında Hz. Osman, “Kur'ân tilâveti ile meşgul idi” (s.117). Çoğu vaktini ibadetle geçirmekteydi.

3.1.1.1.4.2. Tevrat

Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat, Allah tarafından indirilmiş dört büyük kitaplardan ilkidir. Kuran-ı Kerim'de Tevrat, birkaç yerde geçmektedir. Ancak Tevrat'ın kapsamı çok belirgin değildir. “Bu kelimenin kullanıldığı âyetlerden, Tevrat'ın Benî İsrail'e indirilmiş bir kitap olduğu anlaşılmakla birlikte, hangi peygamber

vasıtasıyla verildiği meselesi kapalıdır İncil'in İsa'ya, Zebur'un Davud'a verildiği apaçık belirtilmekteyken, Tevrat'ın verildiği peygamber ismi zikredilmemiştir" (Adam, 1997, 41).

İncelediğimiz romanlardan da yalnızca birinde Tevrat unsuru yer almıştır. Romanda bu unsurun, roman karakterlerinin hayatlarıyla benzerlik göstermesi açısından ele alındığı saptanmıştır.

Ragıp Şevki Yeşim'in *Yaralı Kurt* adlı romanının birinci bölümünden itibaren tüm bölümlerin başında, Tevrat'tan alıntılara yer verilmiştir. Birinci bölümün başında verilen alıntı şu şekildedir:

"Ve Leba'nın iki kızı vardı. Büyüğünün adı Lea ve küçüğünün adı Rahildi. Ve Rahil güzel endamlı ve bakışı güzeldi ve Yakup Rahili sevdi" **Tekvin 29.** (s.53).

Tevrat'tan verilmiş olan bu bölümde, ifade edilen Lea ve Rahil adlı iki kız, romandaki Mehlika ile Mehpare adlı karakterle eşleştirilmiştir. Başkahraman Süleyman, bu bölümde Mehlika ve Mehpare'nin güzelliğiyle karşılaşır. Onlarda misafirdir. Bilhassa Mehlika'yı çok beğenir. Ona karşı bir şeyler hissetmeye başlar. İkinci bölümde Süleyman'ın, Mehlika'yı elde etmeye çalışması konu edinir. Süleyman'ın ilgisine karşı koyamayan Mehlika, sonunda Süleyman'ın olur. Bu bölümün başında, Tevrat'tan bir surenin anlamı ile başlayan yazar, içerikle benzerlik kurmaya çalışmıştır. "Ve destisini omuzlarından indirip dedi: "İç ve develerine de içireyim? Ve içtim, develere de içirdim. Ve ona sorup dedim: Sen kimin kızıydın?" **Tevrat: Tekvin 24** (s.79).

Romanın üçüncü bölümünde, Süleyman ile Mehlika'nın aşkı anlatılır. Mehlika, yaşadıkları aşktan ötürü, Süleyman'a, Âdem ile Havva'yı anlatarak aşklarını, onların aşkına benzettiğini dile getirir. Bölümün başında yer alan Tevrat'tan alıntıda da, Âdem ile Havva'ya yer verilmiştir. Tevrat'taki surenin anlamı şu şekildedir:

"Ve yılan Havvaya dedi ki: "Bu ağacın meyvasını yerseniz katiyen ölmezsiniz. Çünkü Allah bilir ki, ondan yediğiniz gün gözleriniz açılacak ve iyiyi kötüyü bilerek Allah gibi olacaksınız." Ve kadın ağacın meyvasından aldı ve yedi. Ve kendi ile beraber kocasına da verdi. O da yedi. İkisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak olduklarını bildiler." **Tevrat: Tekvin 3** (s.91).

Romanın dördüncü bölümünde, Süleyman'ın Mehlika'dan hevesini alıp Mehpare'ye yöneldiği görülür. Artık Mehlika'yı sevmiyordur. Mehpare onun gözüne daha hoş görünmeye başlar. Tevrat'tan alıntıyla başlayan bu bölümde, yine yaşananlara benzetme amacı güdülmüştür. Tevrat'ta ki surenin anlamı şöyledir: "Ve Rab Leanın sevilmediğini gördü." **Tevrat: Tekvin 29** (s.103).

Beşinci bölümde, Mehlika'nın Süleyman'a yazdığı mektuba yer verilmiştir. Mektupta yazılanlara göre, Mehlika, kardeşi'nin Süleyman'a olan hislerini öğrenmiştir. Süleyman'ın da kardeşine yaklaşması Mehlika'yı çok üzmüştür. Mehlika, yine de kardeşinin saadeti için çabalar. Süleyman'dan, kardeşini, ömrünün sonuna kadar mutlu etmesini istediğini yazar. Ancak o şekilde kendisini affedeceğini söyler. Bu bölümün

başında verilen Tevrat'tan alıntıda da “Ve Yakup Raheli öptü ve yüksek sesle ağladı.” **Tevrat-Tekvin** (s.123) ifadesine yer almıştır. Tevrat'ta ki Yakup, Rahil ve Lea; romandaki Süleyman, Mehlika ve Mehpare ile özdeşleştirilmiştir.

Altıncı bölüme gelindiğinde, Süleyman karakterinin kendiyile yüzleşmesine dikkat çekilir. Mehlika'dan aldığı mektuba rağmen herhangi bir pişmanlık yaşamaz. Mehlika'ya da üzülmez. Çünkü kendisinin, kadınlara hep o şekilde yaklaşacağını bilir. Kadını görür, sever, hevesini alır ve bırakır. Süleyman'ın yaşam tarzı bundan ibarettir. Tevrat'tan yapılmış alıntıda da karaktere gönderme vardır. “Ve Rab gördü ki yeryüzünde adamın kötülüğü çoktu ve her gün yüreğinin düşünceleri ve kuruntuları ancak kötü idi.” **Tevrat, Tekvin 6** (s.131).

Romanın yedinci bölümünde, Süleyman'ın Mehpare'ye sahip olması anlatılır. Mehpare, ömründe ilk kez bir erkeğe kendisini teslim etmiştir. Fakat bundan pişmanlık duymaz. Çünkü Süleyman onun için hayatın anlamıdır. Tevrat'tan verilmiş olan alıntıda da şu ifade geçer: “Ve Yakup Rahelin de yanına girdi. Ve Rahali de Leadan ziyade sevdi Laba'nın” **Tevrat, Tekvin 28** (s.139).

Romanın diğer bölümlerinde de Tevrat'tan alıntılara (s.181, 199, 213, 229, 239) sayfalarında yer verilmiştir. Roman boyunca verilen bu alıntıların, karakterlerin hayatlarıyla özdeşleştirilmesine tanık olmuş oluruz.

3.1.1.1.4.3. İncil

Hristiyanların kutsal kitabı olan İncil, Allah tarafından Hz. İsa'ya indirilmiştir. “İncil kelimesinin aslı “iyi haber, müjde” anlamında Yunanca euaggelion (euangelion) olup Latince'ye evangelium, Fransızca'ya évangile olarak geçmiştir. İngilizce'deki karşılığı ise eski İngilizce godspel kelimesinden gelen gospeldir” (Harman, 2000, 270).

İncil, bir tek romanda yer almaktadır. *Günah Köprüsü* adlı bu romanda, karakterin Hristiyan olmasından dolayı İncil kavramına da yer verildiği tespit edilmiştir.

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanında, Karmeno, Celâl'e hayatını anlatır. Çektiği acıları ifade eden Karmeno, “-Geceleri uyuyamazdım. Sabahlara kadar İncil okurdu” (s.82) der. Burada İncil kavramına değinen yazar anlatıcı, Karmeno'nun Hristiyan olduğunu okuyucuya hatırlatarak, kutsal kitabını okuduğunu ifade eder.

Celâl babasından mektup alır. Mektupta, Cahide ile çocuğunu kendisine getirmek üzere yola çıktıklarını söyler. Celâl, yaşadığı mutluluğu paylaşmak için hemen Karmeno'nun yanına koşar. Gittiğinde Karmeno'nun karşısında oturan karısına İncil okuduğunu (s.152) görür. Celâl'in mutluluğunu gören Karmeno, elindeki İncil'i Elina'ya uzatır (s.153) ve Celâl'i dinler.

1944 yılı Türk romanları itibariyle, kutsal kitaplardan bahseden romanların sayıca azlığı dikkatten kaçmamıştır. Kırk iki romandan sadece dokuzunda bu kavramın ele alındığı tespit edilmiştir. Romanlarda bu kavram genellikle belli başlı konular etrafında tezahür etmektedir. Bunlar, kutsal kitabın okunması, bir yerlere asılması,

ezberlenmesi, dua edilmesi, şifa dilenilmesi ve sıkıntılı durumlardan bu kutsal kitaplara sığınılmasıdır.

3.1.1.1.5. Ahiret İnancı

İmanın şartlarından biri olan ahiret inancı, öldükten sonra var olan ebedi hayattır. “Ahiret, ruhların geldikleri ilk kaynağa dönüşü olayıdır” (Akbay vd., 1999, 197). Ahiret inancı Müslümanlar açısından oldukça önemlidir. Çünkü insanoğlu öldükten sonra başka bir âlemde yaşamını sürdürecektir. Öte yandan o ebedi hayat insanoğlunun sorgulanacağı yerdir.

Ahiret inancına değinen romanlara baktığımızda bu sayının oldukça az olduğunu görmek mümkündür.

Behçet Safa’nın *Semra’nın İki Kocas* romanında gözleri görmeyen Mehmet’in karıştığı olay neticesinde olup biteni anlamaya çalışır. Yanındaki kadına, adamın ölüp ölmediğini sorar. Onun öldüğünü söyleyen kadın, ölümden daha kötü şeylerin olabileceğini savunur. Mehmet de, “-Evet amma o zatın da ahrette fikrini öğrenmek isterdim. Acaba o da sizinle aynı fikirde mi?” (s.68) der. Burada karakterin ahiret inancına sahip olduğu gözlenir.

Necdet Salih Kurdakul’un *Üç Büyük Aşk* romanının sonlarına doğru başkahraman Tarık’ın ölmek üzere olduğuna tanık oluruz. Başucunda bulunan Ayşe ile Feriha’ya, “öbür dünya, eminim ki bu dünyadan daha rahattır” (s.120) diyerek onlara üzülmelerini söyler. “Öbür dünya” ile kastettiğinin ahiret olduğu bilinmekle birlikte, karakterin de bu inancın bilincinde olduğuna dikkat çekilmiştir.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, Selim, hapishanede Dinapoli adında ihtiyar bir adamla tanışır. Dinapoli, iyi bir sanatkârdır, çok iyi keman çalar. Kısa zamanda Selim ile aralarındaki bağ güçlenir. Dinapoli, çok hastadır. Ölmeden önce kemanını Selim’e vermek ister. Selim’in ileride çok iyi bir sanatkâr olacağına inanır. Ona, “Bestelerini ben belki öteki dünyadan dinlerim” (s.87) der. Hapishaneden çıkan Selim, Dinapoli’den kalan kemanla İtalya’ya gider. Çok iyi bir sanatkâr olarak ülkesine döner. Gül ile tekrardan karşılaşan Selim, ondan duyduğu sözler neticesinde tüm umudunu kaybetmiş olur. Bundan sonra yaşamının bir anlamı kalmadığını düşünen Selim, ölüme gitmeye karar verir. Öncesinde de Gül’e mektup yazar. Mektupta onu ne kadar çok sevdiğinden bahseder. Bu dünyada mutluluğun nasip olmadığını söyleyerek, “ama düğünümüz bir başka âleme kaldı” (s.120) der. Romanda ele alınan “öteki dünya” ve “başka âlem” kavramları ile ahiret hayatının vurgulandığını görmek mümkündür.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Hz. Aişe, Medine’ye gidecektir. Oraya gitmesinde kendisine Mehmet refakat edecektir. Gideceği gün tüm cemaatin önünde Hz. Ali ile vedalaşırken, aralarında herhangi bir husumet olmadığını da vurgusunu yapar. Hz. Ali de “Hz. Aişe, dünyada ve ahirette Peygamberimizin

zevcesidir” (s.270) diyerek Hz. Aişe ile aralarında hiçbir şey olmadığını ifade etmiş olur.

Ahret inancı, romanlara çok fazla sirayet etmemiştir. Yalnızca dört romanda bu kavram ele alınmıştır. Bu kavramı ele alan yazarlar, Behçet Safa, Necdet Salih Kurdakul, İhsan Koza ve Ömer Rıza Doğrul’dur.

3.1.1.1.6. Kaza ve Kader

İmanın esaslarından birisi de kader ve kazaya imandır. “Kaza ve Kader e iman demek; hayır ve şer, iyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız her ne varsa onların hepsi Allah’ın bilmesi, takdiri, dilemesi ve yaratması ile olduğuna: bunların sonradan alacakları şekil ve evsaf ne ise hepsini evvelden bilmiş ve oylece yaratmış olduğuna ve Allah’dan başka yaradan olmadığına inanmak demektir” (Akseki, 1933, 97).

Behçet Safa’nın *Semra’nın İki Kocası* romanında gözleri görmeyen Mehmet, yardım istemek için yıllar önce tanıdığı Doktor İzzet’in yanına gider. İzzet ona şöyle der: “-Halbuki eğer beni dinleseydin belki bu kazaya da uğramaz yahut kader seni böyle bir âkıbete sürükleydi, elindeki sanatla yahut hiç olmazsa elde ettiğin bir iki lisanla hayatını iyi kötü kazanır, başkalarına muhtaç olmazdın” (s.50). Kader inancının olduğuna tanık oluruz.

Vedat Örfi Bengü’nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında Ayşe, Mehmet’i kaybettikten sonra günden güne erimeye başlar. Çevresindekiler de kızın bu durumundan endişe duyarlar. Onu teselli etmeye çalışan sıhhiyecilerden bir tanesi Ayşe şöyle der: “Vakıa hakkın var, çok ezilmişsin, ama ne çare... Kader. Bugün ağlatır, yarın saadetin hem de en parlağını veriverir” (s.50). Kaderin alın yazısı olduğunun, acının yanında mutluluğun da yaşanabileceğinin farkındalığı hissettirilir. İnanç doğrultusunda bu unsura yer verilmiştir.

Romanın sonunda Ayşe’nin bu kez de kocası Faruk’u kaybettiği görülür. Mehmet’in ardından, uzun bir zaman sonra toparlanan Ayşe, Faruk ile evlenir ve mutluluğa erişir. Lâkin bu mutluluk çok sürmeden Faruk’u da kaybeder. Ayşe yaşadıklarından sonra bir daha toparlanamaz. “Alın yazısı ne idiyse o olacaktı. Ayşe’nin alın yazısı çile doldurmaktı” (s.109) diye kendi kendine söylenen Ayşe, kaderin kendisine hep kötü son hazırladığını, isyan eder şekilde ifade eder.

Mahmut Yesari’nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında Vefik, Dilşat’ı sever. Dilşat çok zengin bir ailenin kızıdır fakat babaları öldükten sonra maddi durumları kötüye gider. Maddi durumları artık kötü olduğu için Dilşat’ın kendisine varabileceğini düşünen Vefik, “kadere zorla boyun eğecek” (s.47) diyerek istediği şeyin bu olmadığına kanaat getirir. Çünkü bu durumun onun için mecburi bir evlilik olacağını düşünür. Dilşat da annesi de kibirli, gururlu insanlardır. Vefik, onların bu içinde bulundukları durumdan ötürü, “belki Dilşat kadere boyun eğebilir, fakat annesi Fehamet Hanım buna razı olmayacaktır” (s.47) diye düşünür. Burada kadere boğun eğmek sözüyle kastedilen,

Allah'tan gelene razı olmak anlamında kullanılmıştır. Fehamet Hanım için kader inancının olumsuz seyrettiğini söylemek mümkündür.

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* romanında, Celâl'in babası, memuriyet hayatından dolayı oğlunu taşraya götürmez ve onun, eskiden komşuları olan Cahidelerin yanında kalmasını sağlar. Celâl'in babası, oğlunu, onların yanına bırakarak onun eğitim hayatına devam etmesini ister. Celâl çok şaşkındır. Bu duruma anlam vermeye çalışır. "Celâli bu eve adeta bir manastır hayatı yaşıyan bu ailenin arasına kaderin çok garip bir sevkı atmıştı" (s.4) diyen yazar anlatıcı, "kader" unsuruna dikkat çekmiştir. Kaderin Celâl'i garip bir şekilde o eve yerleştirmesi, Celâl'in hayatı için dönüm noktası olmuştur. Çünkü hayatının kadını o evde bulmuştur.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koyunda* adlı romanında Hikmet'in yıllar sonra Hasan ile karşılaşmasına tanık oluruz. Hasan vaktiyle Hikmet'in babasının ölümüne sebep olmuştur. Bu kadarla kalmayıp Hikmet'in oğlunun ölümüne de sebep olur. Hikmet'in trende çalıştığı bir vakit, adamın birinin kalp krizi geçirdiğini görür. Bu kişi Hasan'dır. "Buna tesadüf de denemezdi. Adeta kaderin bir cilvesi idi" (s.132). Kader inancının baskın olarak ele alındığını görmek mümkündür.

Mükerrem Kamil Su'nun *Uzaklaşan Yol* romanında, Selda'nın zelzelede yaralandığını haber alan Aziz, onu görmeye gider. Kadın zelzelede kocasını ve çocuğunu kaybetmiştir. Hayattan ümidini kesen bu kadına Aziz, her şeye rağmen güçlü olmasını söyleyerek, "Ne yapsak, ne kadar uğraşsak kaderin elinden yakamızı kurtaramıyoruz" (s.125) der. Burada "kader" unsuruna olumsuz bir gönderme yapılmıştır. Aziz, Selda'yı hayata döndürmek için onu teselli etmeye devam eder: "Annem alın yazısına inanır. Herhangi bir felaket karşısında, en karanlık günlerde tesellisini bu suretle bulur: "Ne yapalım, der, alnımın yazısı böyleymiş" (s.125). Annesinin söylediklerinden yola çıkan Aziz, alın yazısına boyun eğmek zorunda olduklarını ifade etmiş olur.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan ile Süheyla, ertesi gün buluşmak üzere ayrılırlar. O gün heyecanla yolda yürüyen İrfan, otomobil kazası geçirir. Hastanede ziyaretine gelen yakın arkadaşı Nazmi, onu teselli etmeye çalışır. İrfan'ın umutsuzluk dolu cümleleri karşısında ona, "-Kaza ve kader" (s.75) diyerek, hayatın getirdiklerine boyun eğmek gerektiğini ifade eder. Karakterlerin kader ve kazaya inandıklarını görmek mümkündür.

Peride Celal'in *Aşkın Doğuşu* romanında, Başkahraman Zehra, hiç tanımadığı bir adamla evlenmiş, onun kibar tavırları karşısında ona alışmaya çalışmıştır. Fakat zaman geçtikçe bunu başaramadığını gören Zehra, "Şimdi ise kendisini mukadderata terketmişti" (s.87). Kader ne ise öyle yaşayacaktı.

Romanın sonlarına doğru Zehra, kocasından ayrılmış eve evine geri dönmüştür. Onun durgun halleri babasını çok üzer. Kızının neden boşandığını anlamaya çalışır. Bunu karısıyla da paylaşır. Karısı da ona, sonunun böyle olacağını nerden tahmin

edebileceğini söylediğinde, adam, “Hakkın var Hanım diye, söylendi. Kadere ne denir!” (s.283). Romanda karakterlerin, yaşadıklarından ötürü kadere sığındıkları görülür.

Oğuz Özdeş’in *Memnu Meyva* romanında, Rona’nın annesi, Füsun’a, yaşadıkları hayattan anlatmaya başlar. Rona küçükken, babasının sürekli içip dışarıya gittiğinden, paraları tükettiğinden bahseder. Mücadele edecek gücü kendinde bulamayan kadın, Füsun’a, “İnsan kaderiyle uğraşamaz ki, kızım! Ah!” (s.35) diyerek içinde bulundukları durumu anlatmış olur. Füsun, Rona’nın sevgisinin gerçek olmadığını anlar. Onu en son da bir kızla yakalayınca, oradan kaçıp uzaklaşmak ister. Tam gideceği sırada onu gören Rona, gitmesine engel olmaya çalışır. Füsun da Rona’nın cebindeki silahı alarak ona doğrultur. Tam o sırada silah yanlışlıkla ateş alır ve bu olay Rona’nın kör olmasına sebep olur. Bunun pişmanlığını yaşayan Füsun, Rona’nın annesiyle dertleşirken ona söyler. Anne de, “-Mukadder kızım... Kaderin önüne geçilemez ki...” (s.149) diyerek Füsun’u teselli eder. Karakterin kader inancına sahip olduğu net bir şekilde romana yansımaktadır.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, Selim, Gül ile evlenmeyi düşünürken ondan ayrılmak zorunda kalmış ve Gül de Raif ile hayatını birleştirmiştir. Gül, Raif ile evlendikten sonra çok mutsuz olmuş. Bir an olsun Selim’i de unutamamıştır. Aynı şekilde Selim de hala Gül’ü çok sevmektedir. Ama hayat onları ayrı ayrı yerlere sürüklemiştir. Selim, “kısmetten fazla bir şey olmaz. Ne mukadder ise o olur” (s.108) diyerek kadere olan inancını vurgulamış olur.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* romanında, Jeolog olan Erem, köyün birine sondaj çalışması için gider. Köyde bir yudum su, bir dikili ağaç yoktur. Köylüler ihtiyaçlarını karşılamak için sarnıçlara çok para harcamışlardır. Ayrıca “Kadere, tesadüflere, olaylara dayanan hava oyunu gibi, köylü de, bu çevreye yağacak yağmura, kara, kar suyuna bağlanarak yazlık içme suyunu buralardan temin etmek mecburiyetinde bulunuyordu” (s.22). Kaderin olaylara yön veriyor olması vurgulanarak bu inanca sahip olunduğu görülmektedir.

Selami İzzet Sedes’in *Okşanmıyan Kadın* adlı romanında, Günderen ile Kâmil’in evlenmesine Galip ile karısı Fikriye vesile olur. Galip son derece çapkın bir erkektir lâkin bunu karısından başka kimse bilmez. Karısı ise yıllarca bu durumla uğraşmaktan yorulmuş, “kaderine küsüp susmuştur” (s.4). Kaderin varlığına inancın olduğunu söylemek mümkündür.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin kocasının kendisini aldattığını öğrenir. Annesi, Sermin’in sıkıntısının farkına vararak ona hayatla ilgili tecrübelerini anlatır. O da zamanında kocası tarafından aldatılmıştır. Hemen hemen herkesin sıkıntılarının olduğunu ifade eder. “Allah kimseye bir kader ortaklığı vermemiş” (s.30) der. Annesinin söylediklerini can kulağıyla dinleyen Sermin, “Menhus kader” (s.31) diyerek kendinin de çok sıkıntılı olduğunu ifade eder. Burada da kaderin varlığını kabullenme söz konusu olmuştur.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* adlı eserinde, kasabada gerçekleşen zelzele sonucunda, birtakım olaylar cereyan eder. Zelzele sonrası oluşan zayıatın büyük olmamasına rağmen her şey olduğundan farklı ve abartılı bir şekilde gazetelere yansımıştır. Mutasarrıf, Kaymakam Halil Hilmi Efendi ile bu konu hakkında görüşür. Sürecin olması gerekenden farklı yansıtıldığıyla alakalı kaymakam beye sorular sorar. Kaymakam bey de söyleyeceği her sözün başka yerlere gitmesinden çekindiği için durumla ilgili “talih, kader” (s.106) açıklaması yapar. Kısa bir zaman sonra kasabaya Vali gelir. Yanına kasabanın ileri gelenlerini de alarak kasabada incelemelerde bulunur. Sokağın birine giren Vali, orada eski bir çeşme görür. Çeşmenin üzerinde de eski yazıyla yazılmış beyitler dikkati çeker. Etrafındaki kişiler o beyti okuyamazlar. Vali, Mutasarrıf'ın eski yazıları okumadaki becerisini bildiği için onu yanına çağırır. Mutasarrıf, kitabeye baktığında, onu yanlış okuma korkusuyla çeviremeyeceğini anlar. Valiye kitabedeki harfleri uzaktan seçemeyeceğini söyler. Vali de ona, “Demek ki alın yazılarımız gibi şu yazının da okunmamasını murat buyurmuş” (s.128) diyerek Allah'ın öyle nasip ettiğini düşünür. Burada ifade edilen alın yazısı kavramı, teşbih yapılarak ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla'nın annesi çok ağır hastadır. Kızına, ölmeden önce Hz. Ali'yi görmesi gerektiğini söyler. Ona önemli bir sır verecektir. Lakin Hz. Ali gelmeden kadın Hakkın rahmetine kavuşur. Leyla yaşadığı üzüntünün tesiriyle hıçkırarak ağlar. Bir taraftan da Hz. Ali'ye geç kaldığını söyler. Hz. Ali, içinde bulunduğu karışıklıktan ötürü bir türlü gelemeyeceğini anlatır. Ayrıca, “kader böyle imiş kızım” (s.79) diyerek Leyla'yı teselli etmeye çalışır. Leyla da “Mukadderat böyle imiş!..” (s.80) diyerek kadere olan inancına vurgu yapmış olur.

Görüldüğü gibi kader ve kazaya iman konuları on beş romanda ele alınmıştır. Konu olarak genellikle romanda, karakterin başına gelen olaylardan dolayı mukadderat diyerek Allah'a sığınması söz konusudur. Benzetme amacıyla kullanılan yerler de dikkati çekmektedir.

3.1.1.2. İbadetler

3.1.1.2.1. Namaz ve Namaz ile İlgili Unsurlar

3.1.1.2.1.1. Namaz/Abdest

İslamiyetin beş şartından biri de namaz kılmaktır. “Namaz, Müslümanın Allah'a duyduğu sevgi, saygı ve şükranı göstermek, O'nunla iletişim kurmak amacıyla günün belli zamanlarında belirli bedensel hareketlerle yaptığı ibadettir” (Selçuk vd., 2016, 100). Bu bağlamda çalıştığımız romanlara baktığımızda namaz ve namaza ait unsurlara rastlamak mümkündür.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayğır Fatma* adlı romanında saldırıya uğrayan Hasan, Ayğır Fatma'nın sayesinde kurtulur. Mediha ile birlikte bir müddet Fatmaların evinde dinlenirler. Oradan ayrılma vakitleri geldiğinde de Fatma onları yolcular. Giderken de onlara, “-O kopuklara bugün verdiğim abdest artık kıyamete kadar yeter” (s.81) der. Burada ele alınan “abdest” unsuru, dini bakımdan ele alınmamış olmakla beraber, olayların akışı içerisinde başka bir kavramı ifade etmek için kullanılmıştır.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan'ın asker ocağında ufak bir sinir buhranı geçirdiği görülür. Gittikçe de rengi solmuş ve iyice zayıflamaya başlamıştır. Onun bu haline tanık olan kumandan, doktorun çağırılması için emir verir. Gelen neferlerden biri doktorun nerede olduğunu görmüş ve kumandana şunu söylemiştir. “-Kumandanım, doktor bey dere içinde abdest alıyor!” (s.118). Burada abdest alma eylemi gerçekleşmiştir.

Server Bedi'nin *Ateş* romanında, Turgut evine vardığı sırada kapıyı açan Fatma, annesinin yatsı namazına yeni durduğunu (s.31) söyler. Fatma'nın sesini duyan anne, koşarak aşağıya gelir. “Annem namazını yarıda bırakarak hemen aşağı indi” (s.31) ana oğul hasret giderdiler. Turgut evini çok özlemişti. Etrafı inceledi ve içinden şunları geçirdi:

“Annemin yerde açık duran seccadesile, minderin üstünde benim için örmeye başladığını son mektubunda haber verdiği fanılanın yün yumağı ve şişile, etrafımı çeviren bu hasret ve muhabbet tezahürlerle o sahneyi, o geceyi, o anı hiç unutamıyorum ve unutamıyacağım” (s.32).

Burada verilen “seccade” sözcüğünden anlaşıldığı üzere namaz kılma eyleminin var olduğu gözlenmiştir.

Turgut, cepheye tekrar döner. İstanbul tanıdığı bir kişiyle birlikte aynı yerde beraberlerdir. Onunla konuşmaları esnasında, hayatta bir kız kardeşi ile babasının olduğundan bahseder. Kız kardeşi, evleneceği adamı harp çıkması sonucu kaybetmiş, kardeşi de bu olay neticesinde verem olmuştur. “Gece gündüz, namaz, niyaz, dua, yasin, fatiha...” (s.89). Bu şekilde devamlı ibadet eden kardeşi, kederinden ciğerinin bir tanesini de kaybetmiştir.

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Arif ile Cemal de, Hacı Mustafa'nın cenazesini defnetmeye giderler. “Cemaatle beraber yürüdüler... Namaz kılındıktan sonra, Hisarın Göksuya nazır sırt üstündeki şairane kabristanına geldiler...” (s.42). Ölünün ardından toplu bir cenaze namazı kılınmıştır. Ölünün ardından geçen zaman zarfında Arif ile Cemal, Mihri'nin yanından ayrılmazlar. Bunu gören komşular bu duruma iyi gözle bakmazlar. Oradan geçen simitçi de komşuların huyunu bildiği için onlardan çekinir. Arif ile olan konuşmasında ona şöyle der: “Her Cuma namaza gitmesem, yolda rastlayınca dalkavukluk etmesem alimallah bana burada simit sattırmazlar...” (s.63). Komşuların, yapılan ibadetleri bile takip ettiklerini ifade eder.

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* romanında Tarık, bankada birlikte çalıştığı arkadaşlarıyla iyi vakit geçirir. Yalnız içlerinden Ahmet Bey isimli mesai arkadaşının mutsuz olduğu gözünden kaçmaz. Ahmet Bey'in kalabalık bir ailesi vardır ve aldığı üç kuruş maaşla ailesini geçindirmeye çalışmaktadır. "Beş vakit namazını kaçırmayan bu adam" (s.23) aynı zamanda da kapalı kutu gibidir. Kimseyle bir şey paylaşmaz. Namaz unsuru, burada karakterin dindar olduğuna dikkat çekmek için verilmiştir. İslam'ın şartlarından biri olan namaz kılmak eylemini gerçekleştirmektedir.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan memuriyeti esnasında askerlik vakti gelir ve askere çağırılır. Askeriyede yaşadığı bir olay neticesinde sinir buhranı geçirir. Kumandan onun bu halini görünce doktorun çağırılmasını emreder. Gelen sıhhiye neferi, doktorun derede abdest aldığını söyleyince, kumandan, ona, "-Abdest mi alıyor, namaz mı kılacak yoksa?" (s.118) diye sorar. Burada kumandanın verdiği tepkiden ötürü, namaz kılma eylemini doğru bulmadığı görülür. Bu da dinen sakıncalı bir durumdur.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, Mithat ve arkadaşlarının mektepten mezun olmasına az bir zaman kalmıştır. İstedikleri yerlere tayin olup olamayacaklarını düşünürler. Lamia, kura çekilmeden önce, "abdest alır, namaz kılarım" (s.237) der. Daha önce, sınavlara girmeden de aynı şeyi yaptığını söyleyen Lamia'nın, "namaz kılma" eylemiyle Allah'a sığındığı ondan yardım dilediği görülür.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı romanında, Adli, mektepten arkadaşı Sinan ile kısa zamanda yakın dost olurlar. Onu, ailesi, sevdikleri bilhassa da Cem Bey ile tanıştırmak ister. Lakin bir türlü bunu yapamaz. Ayrıca Sinan'ın bazı davranışları da Adli'nin bunu yapmasına engel olmaktadır. "Hele Sinan'ın namazlara abdestsiz iştirak etmesi ve mubassırın dalgınlığından istifade ederek en tuhaf hikâyeleri gene namazda anlatması, ona Cem Bey'i gıyaben olsun tanıtmaktan beni alıkoyuyordu" (s.103). Burada karakterin "namaz" kavramıyla bağdaşmayan hareketler yapması, dini kaidelere uygun değildir. Olumsuz bir davranış söz konusu olmuştur.

Adli'nin kız kardeş, amcaoğlu ile evlenmek üzeredir. Düğün hazırlıkları olağan hızıyla sürer. Kayınvalide Şâhinde Hanım, düğünün nerede olacağından, gelinin kalacağı yerden bahsederek her şeyin en güzel ve gösterişli olanlarını yaptıklarını anlatır. "Şâhinde Hanım'ı dinleyenler arasında, kibar konakların halayıklarına namaz sûresi, ilmiyal okutan Kastamonulu Hoca Hanım da vardı" (s.186).

İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, başkahraman Eşref, sevdiği kız için tarikata girmeye karar verir. Tarikatın gereklerini tek tek yerine getirmeye çalışır. Derviş Nail, el etek öpmeden önce ona, "şimdi bir cenaze namazı kıl" (s.12) der. Tarikata göre bu kılınan namazın anlamı çok farklıdır. Derviş Nail, ona bunun neden kılındığını anlatır. "Biraz sonra sen el etek tutacak, yani tarikata intisap edeceksin. Bir kere kemerbeste olunca, yani beline tiğubent bağlanınca önceden öldün demektir. Bundan dolayı cenaze namazı kılacaksın" (s.13). Eşref bütün bu yapılanları

anlayarak, Derviş Nail'i takip eder. O ne derse yapmaya özen gösterir. Şimdi de Derviş Nail'in dediği gibi namaz kılınacaktır. Derviş Nail, "Abdestten sonra onu dergâhın küçük bir hücreğine götürdü. İki rekât namaz kıldırıldı" (s.13). Romanda Bektaşî geleneklerine göre yapılanlar anlatılmaktadır. Öncesinde kılınan "namaz" da bunlardan biridir.

Ziya Çalıköğlu'nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, dinlenmek için bir süreliğine dadısının yanına giden Sevtap, orada güzel günler geçirir. Yeni arkadaşlar edinir. Bir gün komşular, dadısının evine kahveye gelirler. Komşu kadınlardan birinin kızını evlendirmek için aracılık edildiğinden bahsedilir. Kızın çok temiz, namuslu, becerikli olduğunu anlatırlar. Lakin evlenebilmesi için yüklü paraya ihtiyaç olduğundan bahseden komşu kadın, "-Abdestli ağzımla söylüyorum" (s.60). diyerek söylediklerinin doğru olduğunu ifade eder.

Mükerrem Kâmil Su'nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin, Ali ile evlenmeye karar verir. Düğün öncesinde, büyükleri Sermin'e öğüt verirler. Evlendikleri gece kılınan namazın önemine dikkat çekerek "Güvey namaz kılarken gelin ne dilese olurmuş!" (s.8) derler. Beklenen gün gelir ve Ali ile Sermin evlenir. Sermin, düğün gecelerinde, "Yere sırmalı bir seccade" nin serilmiş olduğunu görür. O an büyüklerinin nasihatleri aklına gelir ve "Kocası namaz kılarken" (s.8) onu dikkatle izler, dua eder. Burada karakterin inancı gereği, namaz kılma eylemini gerçekleştirdiği görülür.

Sermin evlendikten bir müddet sonra kocasının kendisini aldattığına şahit olur. Kendisini kötü hissettiği bir gün annesine gidip kafasını dağıtmayı düşünür. Annesinin evine gittiğinde kendi odasının da aynı şekilde muhafaza edildiğini görür. Odasındaki eşyalara tek tek bakar. Her şey yerli yerindedir. "Yerde ince bir seccade vardı" (s.25). Burada bahsedilen seccade kavramı, yere serilen kilim anlamında kullanılmıştır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanında, Fahri yolculuk esnasında Erzurumlu bir adamla tanışır. Erzurumlu, ona, geçmişteki anılarını anlatır. Dört kişilik çalışma arkadaşlarının olduğunu anlatır. Dalgıçlık yapmaktadırlar. İçlerinden bir arkadaşının çalışkanlığına değinir. Onun işine son derece bağlı olduğunu anlatır. Kendiler eğlenmeye giderken onun evine gittiğinden ve "abdestini alıp namazını kıldığının" (s.75) bahseder. Namaz ve abdest kavramlarıyla karakterin dindarlığına vurgu yapılmaktadır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanında, Kaymakam Halil Hilmi Efendi ve kasabanın ileri gelenlerinden birkaç kişi daha Ömer Bey'in evinde misafir edilirler. Sazlı sözlü bir eğlence başlar. O gece Naciye adındaki Bulgar kızı da dans eder. Bu kızın kasabaya geliş hikâyesi kısaca romanda yerini alır. Kasabada Çerkez Murat isimli serseri bir adamdan bahsedilir. Bu adam, zamanında, uzun bir süre kasabadan ayrılmış, geri döndüğünde de yanında bir kadın ile kızını getirmiştir. Çerkez Murat bu Bulgar kadınla evlenmiş, kadın da sözde Müslüman olmuştur. Kadın, "namaz kılıyor" ve Müslümanlar gibi yaşıyordur. Bu kadın Naciye'nin annesidir.

Kasabada yaşanan zelzelenin yankıları olağanca hızıyla yayılmakta, zayıat bile olmamasına rağmen tam tersi haberler yapılmaktadır. Zelzele gazetelere büyük bir facia olarak yansır. Bu durumun yanlış aksettirilmesinden dolayı endişe duyan vali, belediyede heyetle görüşme yapar. Toplantıda kaymakam, mutasarrıf, Belediye Reisi de mevcuttur. Toplantı esnasında saraydan telgraf gelir. Telgrafi okuyan Vali, halkı toplamak için emir verir. “Namaz saatidir. Camilere adam gönderirsiniz” (s.134) diyerek büyük bir kalabalık görmek istediğini söyler. Namaz kavramıyla vaktin önemine vurgu yapılmıştır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, namaz kavramına ait ifadeler birçok yerde rastlamak mümkündür. Yahudiler bir mağarada toplanarak birtakım planlar yaparlar. Niyetleri, Müslümanları bölmek, aralarında fesatlık yaratmaktır. Başları olan Sebeoğlu, emrindeki her bir kişiye görevler vererek, ne yapmaları gerektiğini onlara anlatır. “Herkes karşısında namazlarınızı kılınız” (s.7) diyerek onlara adeta bir Müslüman gibi davranmaları için nasihatlerde bulunur. Her biri, farklı şehirlere dağılarak oralarda teşkilatlanmaya başlarlar. Sebeoğlu, “vaktinin çoğunu namaz ve niyâzla geçiriyor” (s.10). Müslümanlar gibi görünmeye çalışıyordu. Yahudilerin ilk planı Hz. Osman aleyhine insanları kışkırtmaktı. Hz. Osman’ın görevlendirdiği kişileri hedef alarak işe başlarlar. Bu kişilerden biri olan Velid ile ilgili “sarhoş olduğu halde cemaâte namaz kıldırması” (s.31) dedikodusunu yayarlar.

Müfsitler, Hz. Osman’ın evinin çevresini sararlar. Daha da ileri giderek suları kesip onları susuz bırakırlar. Bu durum karşısında Nâile Hanım bir çözüm bulur. Leyla’ya Hz. Ali ile konuşup durumu ona anlatmasını söyler. Hz. Ali, bu durum karşısında silahlanmanın gerekli olduğunu, bunun da ancak Hz. Osman’ın emriyle gerçekleşebileceğini söyler. Leyla, Nâile Hanıma Hz. Ali’nin söylediklerini anlatarak Hz. Osman ile bu konuyu konuşmak gerektiğini söyler. Nâile Hanım da Hz. Osman’ın yanına gider. “Osman namazını bitirdikten sonra” (s.117) zevcesine dönerek onu dinler. Fakat söylediği gibi silahlanmanın doğru olmayacağını ifade eder. Evinin bir köşesinden kalabalığa doğru seslenmeye karar verir. Onlara yaptıklarının yanlış olduğunu anlatmaya çalışır. Suyu keserek “namaz kılmaktan” (s.127) alıkoyulduğunu, bunun neden kendisine reva görüldüğünü sorar. Tüm bunlara rağmen halk davasından vazgeçmez ve sonunda Hz. Osman şehit edilir. Hz. Zübeyr de Hz. Osman’ın “cenaze namazını” (s.159) kıldırır.

Namaz ve abdest başlığı altında ele aldığımız kavramların romana yansımalarını inceledik. Bu kapsamda on üç romanın içerisinde bu kavramların olduğunu tespit ettik. Bu kavrm genellikle namaz kılma, abdest alma şeklinde romanlarda yerini almıştır.

3.1.1.2.1.2. Namaz Vakitleri

3.1.1.2.1.2.1. Öğle Vakti

Server Bedi'nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında Süleyman Tahir'in ölüm haberi gelir. Bu olaya çok şaşırın Cingöz ile Mehmet Rıza, cenazenin ne zaman kalkacağını merak ederler. Cingöz, "Öğle namazı mı?" (s.92) diye sorar. Emrinde çalışanlardan biri de vaktin doğruluğu onaylar. Romanda cenazenin hangi vakit kalkacağına vurgu yapılmış olur.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla, babasıyla ilgili bilgi edinmek için Şam'a gider. Markos'u bulup onunla konuşmayı planlar. Lakin Markos'un orada olmadığını öğrenir. Birkaç gün orada beklemeye karar verir. İstirahat için odaya çıkan Leyla, kararını değiştirerek gitmeyi düşünür. Tam o sırada "öğle ezanının" (s.280) okunduğunu duyar. Pencereden bakarak mabedin kalabalığını izler.

3.1.1.2.1.2.2. İkinci Vakti

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında, Mihri'nin, kocasının ölümünden sonra, Arif ve Cemal ile yakınlık kurması dedikodulara sebep olmuş bu durum Mihri'yi de rahatsız etmiştir. Arif ile Cemal bir müddet oradan uzaklaşmak için sözleşirler. Cemal, Mihri'nin üzülmemesi için oraya uzun bir süre gelmemeye razı olur fakat "Arif ikinci vakti arkadaşından gizli olarak" (s.62) yine oraya gider. İfade edilen vakitten kasıt, olayın anını vurgulamaktır.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayır Fatma* romanında bayram etkinliklerinden bahseden yazar, çocukların o etkinliklerde geçirdiği eğlenceli dakikalarına da dikkati çeker. Süslü muhacir arabaları, çocukları eğlendirir. Hasan ile Mediha da annelerinin rızalarıyla o arabalara binip gezerler. "İkinci vakti iki anne, arabaların durak yerlerinde çocuklarını" (s.17) beklerler. Bu şekilde çocuklar da gezmelerinin ardından güvenli bir şekilde annelerine teslim edilmiş olur. Yazar, eğlencelerin kalabalık olduğuna dikkat çeker. "Vakit ikindiye yaklaşmış, kalabalık daha artmıştı" (s.24) diyen yazar, o bayram eğlencelerinin atmosferini okuyucuya yansıtır. Romanda bahsedilen ikinci vakti, olayların seyrini, vaktini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphelinin Romanı* adlı eserinde, İrfan'ın birlikte aynı evi paylaştığı teyzesi, çok hastadır. Doktorun her duruma hazırlıklı olmaları gerektiğini söylemesi, İrfan'ı perişan eder. Çok az bir zamanının kaldığını söyleyen doktor, kadın için, "İkinci namazına da yetişebilir" (s.84) ifadesini kullanır. Burada namaz vaktine vurgu yapılmıştır.

3.1.1.2.1.2.3. Yatsı Vakti

Ragıp Şevki Yeşim'in *Yaralı Kurt* romanında, başkahraman Süleyman, ölüm döşegindedir. Enver, arkadaşının gittikçe kötüye gitmesine çok üzülür ama elden de bir

şey gelmediğini görür. “Yatsı yaklaşıyordu ve belki de Doktor Süleyman aldığı kurşun yarasıyla ölmek üzeredir” (s.44). Burada yatsı vaktine dikkat çekilerek olayların seyri ifade edilmektedir.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Sevtap, kafasını dinlemek için birkaç günlüğüne dadısının yanına gitmeye karar verir. Dadısı Sevtap’ı gördüğüne çok memnun olur. Sevtap da dadısının evinde çok huzurludur. Yatmak için odasına giden Sevtap, dadısını namaz kılarken görür. “Dadı, sofada yatsı namazını kılıyor, sanki ona gecen hayırlı olsun, demek ister gibi yüksek sesle okuyordu” (s.56). Burada dadı karakterinin, yatsı namazını kıldığı ifade edilerek onun inançlı olduğuna vurgu yapılmıştır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla’nın üvey babası Yezid, Hz. Osman’ın olayları esnasında ölür. Hz. Osman’nın zevcesi Nâile Hanım, Yezid’i göremeyince ona ne olduğunu merak eder. Kayyûm da “Yezid’in cesedini bugün yatsıdan sonra gömdük” (s.150) ifadesini kullanır. Burada eylemin gerçekleştiği vakte vurgu yapılmıştır.

Namaz, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere beş vakittir. Lakin incelemiş olduğumuz romanlarda sadece üç vakit ile ilgili kavramlara ulaştık. Toplamda da yedi yazar eserlerinde bu vakitleri ele almıştır. Bu yazarlar, Server Bedi, Ömer Rıza Doğrul, Vâlâ Nureddin, Osman Cemal Kaygılı, Orha Rahmi Gökçe, Ragıp Şevki Yeşim ve Ziya Çalıkoğlu’dur.

3.1.1.2.2. Namazla İlgili Diğer Unsurlar

3.1.1.2.2.1. Tesbih

Vâlâ Nureddin’in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Mihri’nin komşuları, kocası öldükten sonra Mihri’nin hareketlerini yadırgamaya başlarlar. Teker teker Mihri’nin evine gelip onunla bu konuyu konuşurlar. Hafız nine, konuşmaya başlamadan önce sinirli sinirli tesbihini çeker. “Elindeki tesbihi bir hareketle mütemadiyen kımıldayan kaşının, gözünün, burnunun temposuna uydurmuş, habire çekiyordu” (s.65). Burada çekilen tesbih, karakterin sinirinin bir ifadesi olarak romana yansımıştır.

Vedat Örfi Bengü’nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında köye gelen Mühendis Faruk, Ayşe’yi çok beğenir. Onun hakkında Ayşe’nin dedesiyle konuşur. Böyle terbiyeli ve güzel bir kıza sahip olmanın ne kadar gururlandırıcı bir şey olduğunu, kızın dedesine söyleyen Faruk, kızı kimlere verdiğini sorar. Dede: “-Hiç kimseye!.. diyerek tesbihini çekti... Daha bir kısmet çıkmadı!.. İnşallah... istediğim gibi bir damad bulursak... o mürüvveti de göreceğiz!..” (s.72) der. Burada geçen tesbih unsuru fon olarak kullanılmıştır.

Mahmut Yesari'nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında Vefik, babasına ve üvey kardeşi Samime'ye düşkündür. Üvey annesi Sabire, hem babasına hem de Samime'ye eziyet etmektedir. Bu durum Vefik'in canını çok sıkır. “Babamın, oturduğu köşede boynunu bükerek tesbih çekişi kalbimi kanatmıştı” (s.42). Babanın tesbih çekişi, hem inancının bir gereğidir hem de içinde bulunduğu sıkıntıdan sıyrılmak içindir. Sabire, Vefik'in evde kalmasına çok razı değildir. Bunu da Vefik'e sürekli hissettirir. Vefik memuriyeti gereği çok fazla kalamayacağını söylediğinde kardeşi Samime üzülür biraz daha kalmasını ister. Vefik'in babası da uzun yıllar çalıştığı için memuriyet izinlerini iyi bilir. Bu yüzden oğlunun gitmesinin mecburi olduğunu Samime'ye anlatır. Üvey anne Sabire de bu durumdan faydalanarak onun bir an evvel gitmesinin gerekli olduğunu söyler. Babası, Sabire'nin tavrına sinirlense de bir şey demek istemez. “...kuru parmakları arasında salladığı tespihini çekmeye başladı” (s.43). İçindeki öfkeyi tespih çekerek dindirmeye çalışır. Birkaç gün sonra çalıştığı yerden telgraf alan Vefik, gitmek zorundadır. Samime'nin buna üzülmeye rağmen babası bu durumu iyi bildiği için gayet normal karşılar. “Babam tespihini çekerek başını sallıyor” (s.53).

Danyal Baki Bey, Vefik'i görmek istemiş, Vefik de bu durumu babasına bildirmiştir. Baba şaşkınlıkla tespihini çekmeye devam eder. “Tesbihini çekerek oturduğu yerde sallanıyordu” (s.70). İnancı gereği çekmiş olduğu tespih aynı zamanda babanın duygularını ifade etmesinin de bir göstergesi olarak romana yansımıştır.

Dayısı öldükten sonra mirasa konan Vefik, babasına, arazi aradığını söyler. Bunları işiten babası, “Tesbihini salladı” (s.110). Burada da “tesbih” kavramının, duyguların ifade edilişinde önem arz ettiğini görmek mümkündür.

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* romanında, bankada çalışan Ahmet Bey'in maddi sıkıntı içinde olduğunu gözlemleyen Tarık, onun için, “boş zamanlarında çektiği tesbih taneleri, onun soluk dudaklarını daha fazla kıpırdatıyordu” (s.23) tespitinde bulunur.

İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* romanının isminde de yer aldığı üzere tespih kavramı romanda çokça yer almıştır. Gülsüm'ün babası Kerim Beybaba, kızına kehribar taşlarından oluşan bir tespih vermiştir. Gülsüm o tesbih tanelerini gerdanlık gibi boynunda taşır ve hiç çıkarmaz. Bir gece Ziya, Gülsüm'ü kaçırmak için kızın boynundaki tesbih taneleri düşüp yerlere saçılır. Evlerinde çalışan kalfa, sabah düşen tesbih tanelerini görür. “Hak hayır evliye, dedi. Yeşil babanın tesbih taneleri...” (s.20) der. O an kalfa, kızın başına bir iş geldiğini anlar. Burada ele alınan “tesbih” kavramı, karakterin boynunda taşıdığı bir aksesuardan ibarettir. Ziya, Gülsüm'ün Eşref ile evlendiğini öğrenir ve çok sinirlenir. Elif Hoca adındaki üfürükçü kadına giderek ondan yardım ister. Hoca, kendisine yardım edebilmesi için, onların herhangi bir şeyini kendisine getirmesini söyler. Ziya'nın aklına cebindeki tesbih tanesi gelir. “Bu kehribar tane Gülsüm'ün boynundaki tesbihin bir parçası idi ki delikanlı sevgilisini kaçırmak

tesbih kopunca ve etrafa dağılarak yere düşünce bir tanesi elinde kalmış ve Ziya bunu cebine atmıştı” (s.113).

Romanın diğer bölümünde okuyucu Leyla adlı karakterle tanışır. Leyla Hanım aslında Gülsüm’ün ta kendisidir. Gemi kazası sonucu hafızasını kaybetmiş ve hiçbir şey hatırlayamamıştır. Ali Ruşen, onun hayatıyla ilgili bir takım bilgilere ulaşmış ve cebinden tesbih tanesi çıkararak Leyla Hanım’a şunları söylemiştir: “-Bu bir tesbihtir ve Yeşil Baba’nın tesbihidir. Siz daha genç kız iken Yeşil Babadan kalan bu tesbihi size verdiler ve siz uzun müddet bu tesbihi boynunuzda taşıdınız” (s.129) der. Daha sonra da bu tesbih tanelerinin bir olay sonucu kaybolduğundan bahseder. Ali Ruşen, geçmişe dair bilgiler aktararak Leyla Hanım’ın hatırlamasına yardımcı olmak ister. Sözlerine şu şekilde devam eder: “Yeşil baba Gülsümün dedesidir. Bu tesbihi merhum babadan oğluna ve torunu Hazanî babaya kalmıştır. Bektaşiler tesbih kullanmaz. Ancak ellerinde meşguliyet olsun, diye gezdirirler. İşte bu da Yeşil babadan torununa kalmış öyle bir süs tesbihidir” (s.137). Ali Ruşen’in anlattıklarının ardından Leyla Hanım hatırlamaya başlar. “O mübarek tesbihi hemen hatırladım” (s.147). Ayrıca başına gelenleri düşününce de “Bir gece bana hücum ettiler. Ve tesbih koparak boynumdan düştü” (s.147) der. Roman boyunca ele alınan “tesbih” kavramı, tamamen süs eşyası, gerdanlık olarak aktarılmıştır.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Erem, sondaj çalışmaları yapmak için bir köye gider. Dağlarda gezdiği sırada bir çobanla karşılaşır. Çoban, kendisini tanımaktadır. Biraz birbirlerine ahablık ederler. Konuşma aşk meselelerine geldiğinde Erem çok sıkılır. “çobanın tesbih dizisine benzeyen sözlerinden lezzet almamaya başladı” (s.27). Burada kullanılan “tespih” kavramı, dini bir anlam ifade etmemekle birlikte, benzetme amacıyla romanda yerini almıştır.

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* romanında, kasabada yaşanan zelzeleden sonra, kasaba ile ilgili yapılması gerekenler tartışılacaktır. Belediye komisyonundaki kişiler toplanır. Kaymakam Halil Hilmi Efendi de bu toplantıya iştirak eder. Toplantıya katılanlardan birisi de Deli Kâzım’dır. Onun orada bulunması herkesi rahatsız eder. Bilhassa Malmüdü, onun gerginliği ile “tesbihini kuvvetle şakırdattı” (s.61). Tespih ifadesi burada fon olarak kullanılmıştır.

3.1.1.2.2. Kible

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Eşref adlı başkahraman, sevdiği kız için tarikata girmeye karar verir. Tarikata girmek için neler yapılması gerektiğini öğrenerek Derviş Nail’in söylediklerini yapar. Nasip almaya sayılı günler kala, Derviş Nail ile birlikte dergâha doğru yol alırlar. “Önce, nihayet ve dergâhın koruya bakan cephesindeki hücrede ocağın önüne geldi bu ocak kible tarafında idi ve sağında, solunda iki post vardı” (s.12) denilerek, gittikleri yerin tasviri yapılmaktadır. Burada ele alınan “kible” kavramı, yer yön tayini açısından vurgulanmıştır.

3.1.1.2.2.3. Seccade

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanın en başında, Cahide'nin denizden döndükten sonra annesini ibadet ederken görmesi anlatılır. “Alt kattaki odanın kenarına serilmiş bir seccadenin üzerinde, genç kızın annesi, diz çökmüş dua ediyordu” (s.3). Seccade unsuru, karakterin namaz kıldığını ifade etmek için verilmiş bir somut kavramdır.

Peride Celal'in *Atmaca* romanında, Handan, Faruk ile evlenir. Handan, oturdukları evi oldukça sade bir şekilde döşer. Evin tasviri yapılırken yerde serili olan eşyalara da değinilir. “Yerde ince seccadeler vardı” (s.11). Burada ifade edilen “seccade” kavramı, dini bir obje değil, yere serili olan halı, kilim anlamlarında kullanılmıştır.

Beysan Keyder'in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, babası tarafından çiftliğe gönderilen Ferit, oraları gezmek ister. Bekir Ağa, Ferit'in yanına Ali'yi vererek ona, beye çiftliği gezdirmesini söyler. Gezinti anında Ali, Ferit'e elma ağaçlarını gösterir. Bir ağacın altına gelen Ferit, “orada bırakılmış ufak bir seccadeden Zeynep'in burada oturduğunu anlamıştı” (s.60). Zeynep, Bekir Ağa'nın kızıdır. Ferit'in de dikkatini çekmiştir. Daha sonra Ferit, “Seccadeyi Ali'ye gösterdi” (s.60) ve onun ne olduğunu sordu. Burada verilen “seccade” unsuru, karakterin kullandığı halıyı ifade etmektedir.

3.1.1.2.2.4. Cami/ Minare

Muazzez Tahsin Berkand'ın *Sabah Yıldızı* romanında Nevzat'ın evinde yaşamaya başlayan Nevin, evde durmaktan sıkılmış ve gezmelere başlamıştır. Daha önce İstanbul'da görmediği yerlerden gezmeye başlar. “İstanbulun bütün cami ve müzelerini birer birer gezmek hevesine kapıldım” (s.90) diyen karakterin Müslümanlığın birer simgesi olan camileri gezmeye başladığına tanık oluruz. Başka bir gün de diğer camileri gezmeye gider. “Bir iki defa geçici bir surette Topkapı sarayını, camileri ve müzeleri gezdikten sonra bir gün içimden oradaki ölmez eserleri daha yakından görmek, anlamak hevesi coştı ve hemen sokağa fırladım” (s.102). Burada amaç ibadet değil bilgi edinmek ve gezmekten ibarettir.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında kimsesiz kalan küçük çocuk Fikret, Şükran tarafından himaye altına alınır. Fikret ninesinin öldüğünü henüz bilmez ve kendisine verilen yiyeceklerin yarısını ninesine ayırmak üzere onları, kimse görmeden saklar. “Kendisine verilen iyi ve tatlı şeylerin yarısını gizli gizli saklıyor ve bu payı Sultanahmet camiinin avlusunda nazlı nazlı gezinen güvercinlere veriyordu” (s.53). Burada yer alan “cami” kavramı, yeri göstermek açısından verilmiştir.

Şükran, Fikret'i evlat edinmiş, onun annesi olmuştur. Şükran, Fikret'in ölen ninesi için mevlût okutacaktır. “Ayasofya camiinde mevlût okutacağız” (s.58).

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koyununda* adlı romanında, Sibel, arkadaşlarıyla birlikte olduğu sırada, "Galippaşa camisinden" (s.99) çıkan bir cenazeye denk gelirler. Cenaze esnasında giden arabalardan biri tanıdık gelir. Bu yüzden Sibel, arkadaşlarını da yanına alarak "Hep beraber camiye geldiler" (s.100). Bu romanda "cami" kavramı yalnızca mekân bağlamında ele alınmıştır.

Server Bedi'nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında, Süleyman Tahir'in cenaze namazının, "Şehzade camisinde kılınacak" (s.92) olduğu bilgisine ulaşılır.

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* adlı romanının sonunda Başkahraman Tarık vefat eder. Roman anlatıcı olan Tarık'ın çocukluk arkadaşı, onun mezarını ziyarete gider. Tam oraya vardığında Tarık'ın varlığını yanı başında hissederek oradan koşarak uzaklaşmaya başlar. Onun yokluğunun acısı üzerine çöker. Eski günlerini hatırlar. "...avlusunda, hala çocukların kaydırak oynadıkları Ahmet Paşa camisine minaresine, selam vermeyi düşünmeden, Topkapıdan, çocukluğumdan, saadet ve ızdıraplarımdan uzaklaşmak istedim" (s.171) der. Cami kavramına, romanda, karakterin hatıralarının izlerini anlatmak bağlamında yer verilmiştir.

Hıfzı Tan'ın *Fato* adlı romanında, Necdet ile yola çıkan Halil Çavuş ağır yaralıdır. Köylüler ona ellerinden geleni yapsalar da Halil Çavuş hayatını kaybeder. "Birkaç saat sonra dört kişi Halil Çavuşun tabutunu camiin önündeki musalla taşının üzerine koydular" (s.85). Cami unsuru burada fon olarak kullanılmıştır.

Peride Celal'in *Aşkın Doğuşu* adlı romanında, Zehra, annesi ile birlikte İstanbul'a gitmek için vapura binerler. Vapur İstanbul'a yaklaştığı zaman Zehra, "Ortaköy camiini gördü" (s.33) ve bu camiye daha önce gördüğünü hatırladı. "Babasinda bu caminin yağlıboya bir resmi olduğunu hatırladı" (s.33). Burada "cami" unsuru, dinsel yönüyle değil de fiziksel yapı olması itibarıyla romana yansımıştır.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında "cami" kavramına birkaç yerde değinilmiştir. Başkahraman Mithat, arkadaşlarıyla birlikte bir nişana giderler. Romanda nişan yapılacak evin konumu da okuyucuya aktarılmıştır. "Nişan Hacıbayram camiinin yanındaki bir evde oluyordu" (s.312). Nişan evinde caz çalınır. Bir ara Mithat da zeybek oynar. İyi vakit geçiren karakterler, "Hacıbayram camiinin önünden geçerken" (s.323) ezan sesini duyarlar. "Nişan evinde cazla dansedilirken bu camide ezan ve namaz var!" (s.323) diyerek bu iki tezat durumu düşünürler. Nejat, dinle ilgili olumsuz düşüncelerini ifade ettiğinde Celâl, insanların dini duygularının yıkılmayacağını savunur. Bunun karşılığında da Nejat da "Bugün de senin yobazlığın tuttu galiba... Nerede ise bizi zorla camiye tıkıyacaksın" (s.323). Burada "cami" kavramı, olumsuz bir bakış açısıyla ele alınmıştır. İnancın zayıflığından dolayı bu kavramın hor görülmesi söz konusu olmuştur. Konuşmasına devam eden Celâl, inanın önemli olduğunu, o olmadan hiçbir şeyin olamayacağını söylediğinde, Nuri de ona, "-Evet, fakat bu inanış, artık camiden değil, bu yeni hayattan gelecektir" (s.324) der.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli ile Sinan çok sıkı dost olurlar. Adli, Sinan'ı mektepte tanımıştır. Onun kişiliğini, düşüncelerini çok beğenir. Fakat bazı hareketleri karşısında da şaşkınlığa uğrar. “mektebin camiinde her gün yeni bir mârifet göstermek, ramazanlarda sahur yemeklerini kaçırıp öğleyin istifade etmek gibi laubalilikleriyle ümitlerimi büsbütün kırıyordu” (s.112). “Cami” kavramı, mekânsal olarak ele alınmıştır.

İlhan Koza'nın *Affet Beni* adlı romanında, başkahraman Selim'in anne ve babası daha o küçükken geçirdikleri bir trafik kazası sonucu vefat ederler. Köylüler, cesetleri mezarlığa götürmeden önce, “ikisini de cami avlusunda yanyana yatırdılar” (s.4). Selim ailesini kaybettikten sonra hayatı zorluklarla geçer. Yapmadığı bir suçtan ötürü hapisanede yatar. Hapisten çıktığında İstanbul'dan vapurla uzaklaşmaya başlayan Selim, “İstanbulun gurubunu seyrederek kızıl gölgeler arasında semaya doğru yükselen minarelerin silüetini kimbilir bir daha kaç sene göremiyeceğini düşünür” (s.89). İtalya'ya gidip orada sanatını geliştirmeyi planlar. Vapur iyice uzaklaşmaya başlar. “İstanbul, güzel camileri, yüksek minareleriyle artık görünmüyor” (s.89) diyen Selim, o an İstanbul'u ne kadar çok özleyeceğini düşünür. Uzunca bir süre yurtdışında kalır. Sanatını oldukça geliştirir. Artık İstanbul'a dönme zamanının geldiğini düşünür. Vapur Marmara sularına yaklaştıkça heyecanı katlanır. İstanbul'u çok özleyen Selim, “Nihayet, hasretle beklediği minarelerin silüetini ufukta göründü” (s.92) diyerek hasret giderir. Romanda ele alınan “cami, minare” kavramları, yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanında, Dimitro, hep bir kız çocuğunun olmasını istemiş fakat evlendiği kadınlardan çocuğu olmamıştır. Daha sonra fakir bir Yahudi ailesinin kızını evlat edinir. İnsanların doğduklarında nasıl yönlendirilirse, dininin de öyle şekillendiğine inanan Dimitro, kıza, “anan doğduğun zaman Süleymaniye Camii'ne bıraksaydı, sen de şimdiye kadar müezzin olmuştun” (s.31) der. Burada cami ifadesi fon olarak kullanılmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* adlı eserinde, kasabada zelzele meydana gelir. Önemli bir zayıat olmamasına rağmen birkaç binada ufak hasarlar oluşmuştur. Bunlardan biri de cami ve minarelerdir. “Büyük camide sıvalar döküldüğü için” (s.49) kasabanın hocası, ezanı “cami önündeki musalla taşı üzerinde okumuştur” (s.49). Kasabada yaşanan zelzelenin etkileri git gide büyüyerek dünya basınına yansır. Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı da bu duruma sessiz kalmazlar. Yaşanan felâketlerin temini için yardımda bulunurlar. “Sefirler, harap evlerin ve hele çökmüş cami ve minarelerin tamirine yardım için para da getiriyorlardı” (s.118).

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilerin hain planları yavaş yavaş işlemeye başlar. Çeşitli şehirlerde karışıklıklar yaşanır. Fitne yayılmaya başlar. Bu durumu haber alan Hz. Osman, halkın güveninin sonsuz olduğu kişileri seçerek onları bu şehirlere göndermeyi düşünür. Böylelikle yeniden düzen

sağlanacaktır. Seçilen kişiler şehirlere gönderilir. “Onlar, camilere girerek halka memur oldukları vazifeyi anlatmışlar, kimin şikâyeti varsa hemen haber vermesini ilân etmişlerdi” (s.21).

Romanın ilerleyen bölümlerinde Esmâ adlı bir karakterle karşılaşırız. Esmâ, Yahudilerin kendi aralarındaki konuşmaya şahit olur ve bunu sadece Hz. Ali ile paylaşmayı düşünür. Fakat o kadar hastadır ki, onunla görüşmeden yolda fenalaşır. Kocasını Yezid, karısının hastalığından ötürü o geceyi bulundukları yerde geçirmeyi düşünür. Geldikleri yer Kûba’dır. Orada bir mabet içerisine yerleşirler. “Takva Camii adı ile meşhur olan bu mabet, bizzat Hazret-i Muhammed Salla’llahu aleyhi ve sellem’in yardımı ile inşa olunmuştu” (s.56). Esmâ Hanım, kızı Leyla’dan, bir an önce Hz. Ali’ye gidip kendisinin ölmek üzere olduğunu ve ona çok önemli bir sır vereceğini söylemesini ister. Leyla da yola çıkmadan evvel annesini emanet edecek birini arar. Bunun için de “Kûba Camiinin kayyumuna koştu.” (s.59). Leyla Medine’ye varır. Hz. Ali’nin evini bulur. Lakin kapıyı açan delikanlı onun mescitte olabileceğini söyler. İkisi birlikte mescide giderler. Büyük bir kalabalık vardır. Hz. Ali’nin toplantı yaptığını düşünen ikili, “güçlkle bir köşeye varabildiler ve oradan cami içinde geçen olayları seyretmeye başladılar” (s.60).

Leyla, Şam’a doğru ilerler. Yanında da hizmetçisi vardır. Uzun bir yolculuğun ardından nihayet Şam’a varan Leyla, Yuhanna kilisesine gider. Orada Başrahip Markos ile görüşmek istediğini söyler. Orada bulunan papaz, başrahabin Kudüs’e gittiğini söyler. Başrahip, mabetten gelen feryatlardan çok bunalmış ve bu yüzden Kudüs’e gitmiştir. Bu feryatlar “Camide toplanan halkın feryadı” (s.279) dır. Hz. Osman’ın matemini tutmaktadırlar.

3.1.1.2.2.5. Ezan

Turan Aziz Beler’in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında Sibel ile Hikmet’in bir oğulları olur. Adını Koç koyacaklardır. “Doğumun haftasında Akyüzlerin yaşlı bir akrabası tarafından çocuğun kulağına ezan okunarak adı kondu” (s.122). Burada İslamiyet’e uygun bir şekilde bebeğin adının konulması söz konusudur. Bunun için bebeğin kulağına ezan okunarak ismi konulmuş olur.

Osman Cemal Kaygılı’nın *Ayğır Fatma* adlı romanında, Mediha’nın amcası, Ayğır Fatma’nın evine gelir. O akşam yemeğe kalması için adama ısrar ederler. Adam da ısrarları geri çevirmek istemez lakin eve gecikeceğini de haber vermesi gerekmektedir. Fatma, kızına, bekçiyle onların evlerine haber göndermesini söyler. O akşam Zehra’nın kocası Ahmet de eve geç gelmiştir. Onun geldiğini gören Zehra, “Nerede kaldın bu vakitlere kadar Ahmet? Yatsı okunalı yarım saat oldu!” (s.99) der. Ahmet de vapuru kaçırdığı için geç kaldığını söyleyerek “akşam ezanına kadar Boğaz içindeki o yalıda çalıştık” (s.99) der. Burada yatsı ve akşam ezanı ifade edilerek, vakit vurgulanmıştır.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, Mithat ve arkadaşları, nişana katılırlar. Bu nişan okuldan mezun olan bir arkadaşlarının nişanıdır. Nişandan ayrıldıkları vakit, camiden gelen ezan sesini duyarlar. İçlerinden Celâl, “-Danstan sonra ezan?” (s.323) diyerek bu durumu değerlendirir. “Nişan evinde cazla dansedilirken bu camide ezan ve namaz var!” (s.323) der. Bize ait olmayan bir müzik türüyle bizim olan ezan sesinin aynı anda duyulması Celâl de bir takım düşüncelere sebep olur. İki farklı türün yan yana olmasından dolayı bunlara bağlanan iki farklı insanın birlikteliğinin de olamayacağını düşünür. “Ezan ve caz yanyana durdukça onlara bağlanan insanlar daima birbirini yadırgayacaktır” (s.323). Burada “ezan” kavramının maneviyatına vurgu yapılmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanında, olayların yaşandığı kasabada zelzele meydana gelir. Kasabada bir hareketlilik söz konusudur. İnsanlar, zelzenenin ardından hayatlarına kaldıkları yerden devam etmeye çalışırlar. Hafız “her akşamki ezanını okuyor” (s.49), herkes evlilerine koşuşturuyor. Kasabada bazı binalarda ufak tefek hasarlar oluşmuştur. Bunlardan birisi de cami ve minarelerdir. Oluşmuş ufak hasarlardan ötürü “Hacı Hafız, öğle ve ikindi ezanlarını cami önündeki musalla taşı üzerinde okumuştur” (s.49). Zelzenenin yankıları her yere yayılır. Kasabada önemli bir hasar oluşmamasına rağmen olayın aslı gazetelere abartılı şekilde yansıtılır. Devlet, kasabaya yardım paraları gönderir. Bu paranın bir kısmı fakir bir ailenin cenazesini defnetmek için kullanılmıştır. O kadının zelzele esnasında öldüğü sanılmaktadır. Oysaki “komşular kadının akşam ezanında, yani zelzeleden en aşağı üç, dört saat önce öldüğünü” (s.62) söylerler. Ezan kavramı burada vakti vurgulamak için ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla Şam'a, Başrahip Markos ile görüşmeye gider. Lakin Markos, Kudüs'e gitmiştir. Bir süreliğine istirahat için odaya çıkan Leyla, ne yapacağını düşünür. Tam gitmeye karar verirken “öğle ezanının okunduğunu duyarak durdu” (s.280). Dışarıya baktığında kalabalık görür. Bulunduğu mabedin bir bölümü mescit olarak kullanılmaktadır. “Ezan bitmeden sahanlık dolmuş; erkek, kadın, çoluk çocuk mescide akın akın gelmişlerdi” (s.280).

3.1.1.2.2.6. Hac İbadeti

İslamiyette maddi varlığı elveren Müslümanlara, hac ibadeti farz kılınmıştır. “Hac, bir taraftan Allah'a iman, tevhid inancı, peygamberlere iman, ahiret inancı gibi inanç esaslarını pekiştirirken, diğer taraftan da Müslümanlara takva, sabır, sevgi, saygı, kardeşlik, fedakârlık, cömertlik gibi ahlakî güzellikleri kazanma ve yaşama imkânı sunar” (Erul vd., 2012, 5). Hac ibadeti bu yönüyle de birçok unsuru bünyesinde barındırmaktadır. İncelemiş olduğumuz romanlarda bu kavrama oldukça az yer verilmiştir.

Reşat Engin'in *Aşk ölür mü* adlı romanında Hac kavramı dini bir ifade olarak ele alınmamıştır. Nejat'ın, Yıldız'ın evine geldiği gün kapıyı açan Leyla Hanım, onu görünce Yıldız'a seslenir: "Yıldız! Neredesin canım! Gelsene; bak Hac'dan misafirimiz geldi." (s.62) Önce duymayan Yıldız daha sonra geldiğinde Leyla Hanım ona şöyle der: "Evimize hacı geldi diye yarım saattir sesleniyorum, anlamadın mı?" (s.64). Burada "hac" ve "hacı" kelimesinin karakter tarafından alaycı bir şekilde kullanılması söz konusudur.

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* romanında, yazarın, Rona'nın babası Niyazi'nin geçmiş hayatını anlattığına tanık oluruz. Niyazi, babası öldükten sonra, annesi başka bir adamla evlenmiştir. Adamın Niyazi'ye iyi davranmasına rağmen, Niyazi belli bir yaşa gelince evi terk etmiştir. Sonrasında Rona'nın annesi olan Mehlika'ya tutulmuştur. Onun peşinden sürekli koşmuş fakat Mehlika, kendisine yüz vermemiştir. Mehlika'ların Bodrum'a taşınmalarından sonra kendisi de duramamış ve orada, bir Hacı'nın yanında iş bulmuştur. Sonrasında da, "O yıl, Hacı, Hacca giderken, Niyazi'yi de birlikte götürdü. Bu suretle, Niyazi döndüğünde Hacı olmuştu" (s.42). Burada ifade edilen "Hac" kavramının, dini vazifeyi yerine getirme amacıyla ele alındığını söylemek mümkündür.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudiler halk arasında fesat çıkarma çalışmalarında muvaffak olmaya başlarlar. Bu durumun farkına varan Hz. Osman tedbir almak için valilere yazı gönderir. Hz. Osman, yazıda, valilerin "Hac mevsiminde" (s.22) Mekke'de olacaklarına dikkat çekerek, her türlü şikâyetin kendi tarafına bildirilmesini istemektedir. "Hz. Osman Medine halkı ile birlikte Hacc'a çıkmıştı" (s.23). Önemli şehirlerin valileri de orada bulunmaktaydı. Hz. Osman halkın ne şikâyeti varsa dinleyip suçu olan valileri de cezalandıracağını halka açıkça ifade eder. Buna rağmen kimseden bir şikâyet gelmez. Herkes çıkan dedikoduların yalandan ibaret olduğunun farkına varır ve "Hac mevsiminde" (s.31) ortalık tamamen durur.

Romanın ilerleyen bölümlerinde halk arasında fesat hızla artar ve Hz. Osman'ın hayatı tehlike altına girer. Bunun üzerine Mugîre, Hz. Osman'ı korumanın yollarını kendisine ifade eder. Bunlardan birinci yol, Hz. Osman'ın bulunduğu yerden ayrılıp Mekke'ye gitmesidir. Ona, "orada haccını ifâ eder, sonra dönersin" (s.121) der. Lakin Hz. Osman, bunu kabul etmez. Bulunduğu şehri kesinlikle bırakmak istemez, canı pahasına mücadeleye devam eder. Müfsitler Hz. Osman'ın kapısına dayanırlar. Hz. Osman onlarla mücadelesini sürdürmek adına o seneki Hac görevini İbni Abbas'a devretmek ister. Ona, "Ben bu sene Hacca çıkamayacağım. Medine halkından hacca gitmek isteyenleri topla ve hacca çık" (s.123) der.

Sebeoğlu, Mehmet'in de aklına girip onu aralarında kullanmaya başlar. Bu durumu sezen Hz. Aişe, Mehmet'i uyarır. Onun Hz. Osman'a zararının dokunmamasını, bundan dolayı yemin etmesini ister. Mehmet de yaptığının kötü bir şey olduğunun farkına vararak Hz. Aişe'ye yemin eder. Mehmet, Sebeoğlu ile görüşmeye gider.

Sebeoğlu, Mehmet ile yaptığı ufak sohbetten sonra “Hz. Aişe’nin bu sırada hacca çıkmakla isabet ettiğini” (s.129) söyler.

İncelememizden de anlaşıldığı bu kavrama yalnızca üç yazar yer vermiştir. Bunlar, Reşat Engin, Oğuz Özdeş ve Ömer Rıza Doğrul’dur.

3.1.1.2.2.7. Kurban

“Kurban, müminin sırf Allah istediği için malından vazgeçebileceğini ortaya koyduğu ve malını Allah yolunda kurban edebildiğini fiilen gösterdiği önemli bir ibadettir” (Erul vd., 2012, 20). Kurban kesmek, Allah’ın belirli bir zaman diliminde yerine getirilmek üzere emrettiği bir tür ibadettir. Müslümanlar da belirlenen zamanlarda kurbanlarını keserek ibadetlerini yerine getirmiş olurlar. Dini bir kavram olan kurban kesmek ibadeti, incelemiş olduğumuz romanlara da yansıtılmıştır. Her ne kadar bu kavramın izlerine romanlarda az rastlasak da yine de beş romancımız bu kavrama romanında yer vermiştir.

Vedat Örfi Bengü’nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında, Sakarya Zaferi’nin sevinciyle halk bayram eder. Kahraman kumandanların köyün yolundan geçeceğini duyanlar, hazırlıklara başlarlar. “Bir yandan kurbanlar kesiliyor, dua edenler işitiliyordu” (s.60). Burada geçen “kurban kesmek” kavramı da, İslam dinine göre, tüm varlığın Allah’ın yolunda feda olunacağını birer ifadesinin karşılığını verir.

Turan Aziz Beler’in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında, Hikmet, Sibel’i hiç bilmediği bir yere götürür. Orada iki tane gül ağacının yan yana olduğuna işaret ederek insanların orayı ziyarete geldiklerini dile getirir. Hatta “Muradına eren âşıklar burada kurban bile keserlermiş” (s.95) diyerek oranın önemli bir yer olduğunu ifade eder. Burada kurban kesmek ifadesi, dileğin yerine gelmesi sonucu gerçekleştirilen bir eylem olarak verilmiştir.

Osman Cemal Kaygılı’nın *Ayğır Fatma* romanı, Kahtane’de yaşanan kurban bayramı etkinliklerini anlatarak başlar. “Baharın tam ortalarına rastlayan bir kurban bayramının ikinci günü idi” (s.7). Çocukların süslenmiş, tenteli arabalarla Kahtane’ye gidip gelmelerinden bahsedilir. Onlar için kurban bayramı etkinlikleri oldukça hareketlidir. Bir kurban bayramı zamanında çadırlar kurulmuş ve cambazlar türlü etkinliklerle insanları eğlendirmiştir. Hasan da eğlenceleri, tiyatroları, gösterileri çok sever ve ilgiyle izler. Bu çadırların birinde gördüğü cambaz kızı çok beğenir. Onu seyretmek Hasan’a keyif verir. Aradan geçen zamanda yine kumpanyaları bekleyen Hasan bu kez aradığını bulamaz. “aksi olacak, o kurban bayramında resmini daima konunda gezdirdiği Ulah cambaz kızını da göremedi” (s.48). Bu romanda kurban bayramı, zaman açısından eserde yer alarak, olayların seyri ifade edilmek istenmiştir.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, tarikata mensup Derviş Nail, Eşref’in tarikata hevesli ve yakın olduğunu görünce dergâhta ondan bahsettiğini ifade eder: “Hazanî babaya yakında bir koç kurbanımız olduğunu tebşir ettim” (s.9)

diyerek, onu tarikata girdirmeye hazırladığını söylemiş olur. Bu konuşmayı Teyfik ile paylaşan Eşref, ona mutluluğunu dile getirir. Teyfik, Eşref'in dergâha neden girmek istediğini bildiği için onu tarikata alacaklara, “-Zavallılar, dedi. Senin ne maksatla tarike girmek istediğini bilseler; dergâha girecek bu koçun kimi kurban etmek niyetinde olduğunu anlasalar!..” (s.10) der. Oysaki Eşref'in duyguları gerçektir. Tarikat içindeki kızı çok sevmekte onun için her şeyi göze almaktadır. Tarikatın gereklerini yerine getiren Eşref, nasip alacağı günü iple çeker. Nihayet o gün de gelmiş olur. “Dergâhta hazırlık iki gün önce başlamıştı. Bir kurban kesilmiş, yüzünden çıkarılan iple tiğbend yapılmıştı. Bu tiğbend nasip alacak olan Eşrefin beline takılacaktı” (s.11). Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra, dergâhta, Kerim Beybaba huzurunda, Eşref'in tarikata girmesi sağlanacaktır. Derviş Nail, bunu gerçekleştirmek için şöyle seslenir: “-Hak huzuruna, Muhammed Ali divanına bir koç kuzulu kurbanımız var” (s.14) diyerek Eşref'in tarikata kabul edilmesinin gereklerini tamamlamış olur. Kurban kesmek kavramı, Bektaşî geleneklerine göre kişinin tarikata kabul edilmesi anlamını taşımaktadır. Romanda da bu anlamıyla kullanılmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Sebeoğlu'nun planlarına rağmen, Hz. Ali, Hz. Âişe, Talha ve Zübeyr arasında sulh düşüncesi hâkim olur. Bunu hazmedemeyen Sebeoğlu, bu birliği bozmaya karardır. Çünkü onlar için “Bütün bu birlik, bu dostluk, bu ittihat cereyanı onların sûikasdine kurban olacaktı” (s.253). Burada ele alınan kurban kavramı, kalıplaşmış bir ifadeyle kullanılmıştır.

Çalışmamızda kurban kavramı beş romancımız tarafından ele alınmıştır. Bu dini kavram romanlarda ibadetin yerine getirilmesi şeklinde ele alınmakla birlikte, kalıplaşmış bir ifade olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca İlhami Safa'nın romanında kurban kesmek kavramı, tarikat açısından romana yansıtılmıştır. Bektaşî geleneğine göre kurban kesmek, tarikata kabulün birer ifadesidir.

3.1.1.2.2.8. Ramazan Ayı

Dini bir kavram olan Ramazan ayı, Müslümanlar açısından mübarek bir aydır. Bu ayda oruç tutmak da Müslümanlara farz kılınmıştır. Böylece sabrın sınandığı bu mübarek ay, insanoğlunun isyan etmeden huzurla dolduğu aydır. “Ramazan ayı rahmet ayıdır” (Gündüzöz, 2012, 17). Allah'ın emir ve buyrukları bu rahmet ayında yeryüzüne inmiştir.

Ramazan ayının romanlardaki yansımaları oldukça azdır. Yalnızca üç yazarın bu dini ifadeyi romanlarına yansıttığı görülmüştür.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Aygir Fatma* adlı romanında, ramazan gecelerine değinilir. Başkahraman Hasan, mahalledeki kahveye gitmeyi çok sever. Oraya onu, “ramazandaki tiyatro arkadaşları alıştırılmışlardı” (s.44). Kahvede birçok eğlencenin yapıldığından bahsedilir. Hatta “Ramazan geceleri bu kahveye ara sıra meddahlar, cura,

bağlama gibi meşhur saz çalanlar geliyor” (s.44) denilir. Burada mübarek ramazan ayından bahsedilerek, o ayda yapılan etkinliklere de yer verilmiştir.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, başkahraman Adli, babasıyla dayısının evlerinin arasındaki mesafeyi anlatırken, bulundukları semtlerinde de güzelliklerine değinir. “Ömer Ağa, ramazan geceleri mahallesine ve başka semtlerden gelen dinleyicilerine, âhenkdar davulunu her iki evin önünde de çalarak geçer” (s.106). Adli, mektep arkadaşı Sinan'ın bazı yönlerini Cem Bey'e benzetir. Fakat bazı yönlerden de Sinan'ın hareketlerini, Cem Bey'den çok farklı, alakasız bulur. Bu da onu ümitsizliğe düşürür. “Hatta o, mektebin câmiinde her gün yeni bir mârifet göstermek, ramazanlarda sahur yemeklerini kaçırıp öğleyin istifade etmek gibi lâubâlikleriyle ümitlerimi büsbütün kırıyordu” (s.112). Günler geçtikçe Adli ile Sinan'ın arkadaşlıkları da büyür. Sürekli birlikte vakit geçirmekten ikisi de keyif alır. Yine birlikte oldukları bir günden bahseden Adli, “mesela ramazanda gizlice oruç yemek için yürüye yürüye Kâğıthane sırtlarına gidiyorduk” (s.126) diyerek anılarını anlatır. Romanda “ramazan” unsuru, o aya vurgu yapmak adına ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanının sonlarına doğru Hz. Ali'nin de öldürülme planları yapılmaktadır. Suikast için belli bir zaman seçilir. “17'inci Ramazan gecesı gelmişti” (s.389). Bu gece suikastlarını gerçekleştirmeyi planlarlar. Hz. Ali namaza çıktığı vakit başına kılıç indirilerek öldürölür.

Osman Cemal Kaygılı, Sâmiha Ayverdi ve Ömer Rıza Doğrul'un romanlarında karşımıza çıkan bu dini kavram, olayların akışı içerisinde yer almıştır. Ramazan ayının içerisinde yer alan diğer unsurlardan olan teravih namazı ve sahur vakti de iki yazarımız tarafından ele alınmıştır.

3.1.1.2.2.9. Teravih Namazı

Teravih namazı, Ramazan ayı içerisinde kılınan nafile namazdır. Kırk iki roman içerisinde yalnızca bir romanda bu unsura yer verilmiştir.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli, mektepte tanıştığı Sinan'ın yaramazlıklarından bahseder. Bunlardan bir tanesi de, “teravih namazından kaçarak” (s.100) birkaç arkadaşı ile birlikte oyun oynamalarıdır. Burada geçen “teravih namazı” ifadesi, fon olarak romana yansımıştır.

3.1.1.2.2.10. Sahur Vakti

Ramazan ayının içerisinde bulunan sahur vakti, Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayğır Fatma* romanında, olayların seyrini anlatmak için, zaman bağlamında ele alınmıştır. Hasan, ramazan aylarında düzenlenen etkinliklere gitmekten son derece keyif alır. Sık sık tiyatrolara gider. Yine bir tiyatro dönüşü, arkadaşlarıyla çok güzel vakit geçirmiştir. “Sahur vakti beş, altı arkadaş tiyatrodan çıkar çıkmaz Şehzade'nin yaya kaldırımları

üzerinde o geceye ait konuşmalar en hararetli bir şekilde başlamıştı” (s.36). Bu şekilde konuşarak geceyi sonlandırırlar.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli ile Sinan’ın aralarındaki iletişim oldukça kuvvetlidir. Kısa zamanda çok iyi dost olurlar. Adli, Sinan’ın fikirlerini çok beğenmekle birlikte, bazı hareketleri de onu oldukça şaşırtır. “ramazanlarda sahur yemeklerini kaçırıp öğleyin istifade etmek gibi lâubâlilikleriyle ümitlerimi büsbütün kırıyordu” (s.112). Burada ramazan ayına dikkat çekilerek sahur vaktine vurgu yapılmıştır.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli, yakın arkadaşı Sinan’ı Cem Bey ile tanıştırmayı çok ister. Zaman zaman Sinan’ın yaramazlıklarına şahit olan Adli, onun yaptığı bazı davranışları şaşkınlıkla izler ve tanıştırma fikrinde ümitsizliğe kapılır. Arkadaşı için, “ramazanda sahur yemeklerini kaçırıp öğleyin istifade etmek gibi laubalilikleriyle ümitlerimi büsbütün kırıyordu” (s.112) der. “Sahur” kavramıyla, yemeğin yendiği vakte vurgu yapılmıştır.

3.1.1.2.2.11. Şevval Ayı

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Sebeoğlu, yanlarındaki adamlarla birlikte toplanarak planlarını hazırlarlar. Sebeoğlu, “-Önümüzdeki Şevvâl ayında” (s.49) diyerek planını, adamlarına tek tek anlatır. Yahudilerin kendi aralarında konuştukları planları Esmâ isimli bir kadın duyar. Onlar konuştuğu sırada mabetin onlar tarafından görülmeyen kısmında, her şeyi duyar. Özellikle, “Şevvâl ayında hareket başlayacak, Hazret-i Osman öldürülecek ve onun Hazret-i Ali tarafından, Hz. Ali arzusu ile öldürüldüğü gösterilecekti” (s.53) ifadeleri bir an olsun Esmâ’nın aklından çıkmaz. Esmâ, duyduklarını Hz. Ali’ye gidip söyleyecektir. Lakin yolda çok hastalanır. Sürekli nöbet geçiren Esmâ, “-Şevvâl ayı yaklaştı mı?” (s.55) diye kendi kendine sorar durur. Hz. Ali’yi göremeden vefat eder. Kadının ancak cenazesine yetişebilen Hz. Ali, kızı Leyla’ya başsağlığı diledikten sonra, annesi Esmâ’nın ölmeden önce kendisine bir şey deyip demediğini sorar. Leyla da Hz. Ali’ye, “Onun bize son zamanlarda sorduğu şey, Şevvâl ayının girip girmediği idi” (s.80) diye cevap verir.

3.1.1.2.2.12. Muharrem Ayı

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilerin kışkırtmaları sonucu Hz. Ali ile Muaviye karşı karşıya gelirler. İki grup arasında muharebe her an patlak vermek üzerdir. Muaviye, Emevileri, Hz. Ali de Haşimileri temsil etmektedir. Hz. Osman’ın katlinde Hz. Ali’nin sorumlu olduğuna inanılmaktadır. Ara ara sulh yapılmak istense de “Muharrem ayı bittiği halde, bir neticeye varılamamıştır” (s.307). İki grup da karşılıklı kuvvetlerini artırmaktadırlar. Harp gittikçe şiddetlenmeye başlar. “Muharrem ayının mütarekesi yapıldığı günden beri iki taraf hiç durmadan savaşıyorlardı” (s.311). Oldukça fazla kan dökülür. Sonunda anlaşma imzalanır.

3.1.1.2.2.13. Mevlit Okutmak

İslam Dini açısından Mevlit okutmak, uzun yıllardır süregelen bir gelenektir. Romanlara yansımaları açısından incelendiğinde de bu kavrama, oldukça az yer verildiği görülmektedir.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında Şükran, Fikret'in ninesi için "Mevlût hazırlığı" (s.58) yapar. Fikret'e de "Her mevlût ayı Fikret.. her mevlût ayı ona bu camide mevlût okutalım, olur mu yavrum" (s.59) diyerek Ayasofya Camiini işaret eder. Mevlit okutmanın İslam dini açısından gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında, cenaze kavramına dair bir takım ibareler bulmak mümkündür. Hepşen'in kocası vefat eder ve o da kocası için hazırlıklara başlar. "ölümünün kırkinci günü olduğu için mevlûd okutturulacaktı" (s.25) Mevlit davetini alan kadınlar kendi aralarında o gün ne giyeceklerini konuşurlar. Alafranga bir hayat yaşayan bu kadınlar için mevlitte ne giyecekleri çok önemlidir. O gün makyaj yapıp yapmamayı bile düşünürler. "Maamafih birkaç mevlûd'da dikkat ettim... Boyanıyorlar" (s.26). Romanda yer verilen "mevlit" kavramı, olması gerekenden çok daha farklı bir şekilde esere yansıtılır. Kadınlar daha önce gittikleri mevlitleri hatırlayıp şu sözleri ifade ederler:

"Bu mevlûd çok parlak oldu. Monşerin villası tıklım tıklım doluydu. Hatta mevlûddan sonra bir ara da toplu kalarak pokerler, briçler, bezikler, gırla gitti... Hem de ne eğlendik, ne eğlendik!" (s.26)

Kadınlar için mevlit, gittikleri sıradan bir partiden, toplantılardan farksızdır. Giydikleri elbiseler, taktıkları eşarplar bile sıradan olmamalıdır. Ev sahibi, Nüveyre'ye başörtüsü uzatırken "Mevlûd esnasında davetlilerin başörtüsü asorti olmalıdır" (s.28) diyerek, maneviyatı göz ardı edip, görünüşü ön plan almıştır. Herkes yerini aldıktan sonra mevlit yapılır. "Mevlûd bitince" (s.29) tütsünün dumanı ve kokusu dağıtılır. Hepşen, gelen tüm misafirlerini mevlit bitiminden sonra da gazinoya götürür. Kederini paylaşan misafirlerine teşekkür ederek bundan sonra da onların, mutluluğunu şahit olmalarını ister. Kendi aralarında dedikodulara devam eden kadınlar, "Ne ultra modern mevlûd imiş bu, doğrusu" (s.32) diyerek hem şaşkınlıklarını hem de mutluluklarını ifade ederler. Hepşen'in tüm misafirleri gazinoya götürme sebebi, nikâh merasimidir. Mevlit okuttuğu gün, aynı zamanda da başka bir erkekle evlenecektir. Herkes o erkeği merak eder. Onu gördüklerinde de, "Deminki mevlûdda rahmetli için güzel sözler söyleyen" (s.33) kişi olduğunu anlarlar. Romanda geçen "mevlit" kavramının olumsuz yönde seyrettiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda inanca da saygısızlık da ön plandadır. Karakterler açısından, maneviyat hiçe sayılıp her şeyin gösterişten ibaret olduğu vurgulanmıştır.

İncelediğimiz romanlar içerisinde bu kavrama sadece iki romanda yer verilmiştir. Bu romanlar, Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanı ve Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanıdır.

3.1.1.2.3. Diğer Dini Unsurlar

3.1.1.2.3.1. Dua

Dua sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiştir. Dini anlamda dua, “kulun dileklerini Allah’a iletmesi, bir konuda O’nun yardımını istemesidir” (Altuntaş, 2012, 7). İnsanoğlu genellikle zor anlarında kendisine yardım edecek bir güç arar. Bu genellikle Allah’a sığınma şeklinde ifade edilir. İncelemiş olduğumuz romanlarda da dua kavramı, bu şekliyle ele alınmıştır.

Muzaffer Saliha Akün’ün *Gönül Çiçekleri* adlı romanında Gülümser’in annesi ölmeden önce kızına yazmış olduğu mektupta Atilla’dan uzak durmasını yazmıştır. Çünkü kızının mutsuz olacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Gülümser de yaşadığı çevrede Atilla’ya ilgi duyanları gördükçe onlarla başa çıkamayıp gerçekten mutsuz olacağını düşünmeye başlar. “Ah, annemin bir dua kadar mukaddes tuttuğum doğru sözleri. Onun bir kelimesine bile lâkayit kalmayacağım.” (s.43). Annesinin söylediklerinin dua niteliğinde olduğunu düşünür.

Gülümser’in hayatında önemli bir yeri olan Suzan ve Enis, her zaman onun mutluluğunu isterler. Ergun’un da ona uygun olabileceğini düşünen çift, bu düşüncelerini Gülümser ile de paylaşırlar. Suzan ona, “-Yavrum, Allah seni mesutetsin” (s.99) diyerek ona hep dua eder.

Romanın son bölümünde Atilla olamadan mutlu olamayacağını anlayan Gülümser, “Gözleri karanlık ufuklara dalarak, Allahım bana yardım et. Annem mesut olmamı söylüyor. Ben Atillasız buna muvaffak olamayacağım” (s.167) diyerek Rabbine dua eder.

Muazzez Tahsin Berkand’ın *Sabah Yıldızı* romanında dua kavramı oldukça fazladır. Nevin mektebi bitirdikten sonra hiç beklemediği bir olayla karşılaşır. Bir mektup alır ve o mektupta hiç tanımadığı bir kişinin eşi olarak görülmektedir. Bu yanlışlığın düzeltilmesi için avukata gider. Avukat durumu araştırıp kendisine yardım edeceğini söyler. Nevin de, “-Allah sizden razı olsun efendim. Bu izdivacın bozulması için sabırsızlanıyorum” (s.15) diyerek dua eder. Olayın aslı ortaya çıktığında Nevin, evli olarak görüldüğü Nevzat’ın evine taşınır. Nevzat varlıklı bir adamdır. Nevin’in evine gelen sahici hanımı olduğunu hizmetçilerine söyleyerek onlara birer aylık ikramiye verir. Onlar da, “-Sağ olun, var olun! Allah gönlünüze göre versin!” (s.59) diyerek Nevzat Bey’e dua ederler. Ayrıca İhtiyar Ahmet Efendi, sahici hanımının eve gelmesine çok sevinir. O Nevzat Bey’in çocukluğundan beri yanındadır. Nevzat Bey’in mutlu olması için hep dua etmiştir. Nevin ile Nevzat zamanla birbirlerini sevmeye başlarlar fakat henüz bunu birbirlerine söyleyemezler. Evlerinde çalışan İhtiyar Lala, onun hep bir gün çocuk sahibi olmasını düşlemiştir. Bu düşüncesini Nevin Hanım ile de paylaşır. Nevin ona, “-İhtiyar lalaların dileklerini bazen Allah kabul eder. Şimdi işine git Ahmet Ağa ve bir gün belki bu beklediğin şeyin olacağını düşünerek kendini avut, ümidini

kesme!” der. İhtiyar da Nevin’e “-Hanımefendiciğim, mademki bunu siz kabul ediyorsunuz, büyük Allahın bu kulunun duasını işitecektir inşallah!” (s.188) diyerek onlar için dua ettiğini ifade eder.

Reşat Engin’in *Aşk ölür mü?* adlı romanında Muazzez’in Yıldız’a “Allah ikinizi de bağışlasın!” (s.19) ifadesine tanık oluruz. Muazzez, arkadaşının mutluluğunu istediği için ona dua eder.

Hatice Süreyya’nın *Bir ihanetin Cezası* adlı romanında Osman’ın kendisine yaptığı kötülüğün farkında olmayan Edip, ona dua eder: “-Allah razı olsun senden ki, bana bu falcıyı tavsiye ettin” (s.44). Falcının anlattıklarına inanan Edip, Osman’ın ısrarları üzerine İstanbul’dan birlikte ayrılırlar. “Evet, Allah razı olsun sizden... Beni İstanbuldan uzaklaştırdınız” (s.46) diye ona minnet duyarak dua ettiğine tanık oluruz.

İhsan Taşyılı’nın *Bırakma Beni* adlı romanın başında vapur yolculuğu esnasında, Süheyla intihar etmek üzereyken Doktor Muhsin buna engel olur. Onu zorla karyolaya yatırır. Doktora, kendisini kurtardığı için çok sinirlenmiştir. Tüm çabalarına rağmen doktor onu sakinleştirmeyi başarır. İlacı da zorla olsa içiren doktor, “-Tamaaam... dedi. Artık bir şeyiniz kalmaz. İstanbula sağ salim çıkar, ileride bu macerayı hatırlarsanız, bana dua edersiniz...” (s.9) der. Süheyla ilacın etkisiyle de biraz sakinleştikten sonra Doktor ona “-Allah şifalar versin hanım kızım...” (s.10) diyerek dışarı çıkar. İstanbul’a vardıktan sonra Süheyla Doktor Muhsin’i görmeye gider. Onları yan yana gören birkaç kişi, Süheyla’nın Muhsin’in karısı olduğunu zanneder ve onlara “Allah bir yastıkta kocatsın...” (s.27) diye dua ederek tebriklerini sunarlar. Doktor Muhsin çevresi, hastaları tarafından çok sevilir. Her gün hastalarının duasını alır. Yine bir hastası yanından çıkarken ona, “-Allah ömürler versin efendim!..” (s.49) diyerek dua eder.

Server Bedi’nin *Ateş* romanında Turgut’un annesinin Seyfi ile ilgili konuşmaları sonucu Şefkat’ten bir şeyler söylemesini bekler lakin Şefkat sessizdir. “Başını önüne eğmiş, yüzünde, içinden bir dua okuyanların sükûnile, hareketsiz duruyordu” (s.38).

Vâlâ Nureddin’in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Hacı Mustafa bahçede yaptığı gizli kapaklı işi kimse görmesin diye, karısı Mihri’yi Arif’in başına bekçi olarak diker. Kadının güzelliğinden çok etkilenen Arif, “Allah razı olsun Hacı babadan...” (s.15) diyerek kadına iltifat eder. Kadının güzelliğiyle baş başa kaldığı için sözde Hacı Mustafa’ya dua etmiş olur.

Cemal, Arif için yeni avdır. Onun babasından aldığı çeki görünce hemen harekete geçer. Onunla bir şekilde tanışıp sohbeti ilerletir ve onun da rızasıyla cebindeki çeki almış olur. Onu da kandırmanın mutluluğuyla, “-Hay Allah senden razı olsun toy mühendis, Cemal, oğlum!..” (s.26) diyerek içinden sevinir. Cemal onun iyi birisi olduğuna inanmıştır. Arif onu Hacı Mustafa’nın yanına götürüp tanıştıracaktır. Gittiklerinde Hacı Mustafa’nın cenazesıyla karşılaşır. Arif, “-Allah rahmet eylesin! Mekânı cennet olsun!..” (s.43) diyerek dua ettiğini herkese yüksek sesle duyurur. Ardından da yine “-O yattıkça Allah size ömür versin...” (s.44) diyerek dua eder.

Hacının ölümünün ardından Arif, Mihri ile yakından ilgilenmeye başlar. Hacının işlerini takip edip Mihri'ye her türlü işinde yardımcı olacağını dile getirir. Mihri de Arif'e tüm yardımları minnet duyar. Ona, “-Allah razı olsun... Çok teşekkür ederim...” (s.55) der. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Arif, birkaç işçiye, Hacının evinin bahçesini kazdırır. Birdenbire bir şeylerin çıkacağını hisseden Arif, amelelere dinlenmesi için kazmayı bırakmalarını söyler. Onlar da işin aslını anlamadıkları için Arif'e minnet duyarlar. “-Allah ömrüne bereket versin!” (s.75) diyen ameleler dinlenecekleri için sevinip Arif'e dua ederler. Bu romanda “dua” kavramı olayların akışı içerisinde kullanılmıştır.

Vedat Örfi Bengü'nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında savaş, çetin mücadeleler sonucunda zaferle sonuçlanmıştır. Ayşe'nin dedesi, bu vatanın, Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'nın sayesinde kurtulduğunu anlatır ve “Tanrı bu iki Türk çocuğunu millete bağışlasın” (s.56) diyerek Rabbine el açıp dua eder.

Mahmut Yesari'nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanı dua motifi açısından zengindir. Başkahraman Vefik, analığı Sabire Hanım ile anlaşamaz. Sabire Hanım ile yine tartışır ve Ayşe Nine'nin evine gider. Devamlı orada kalamayacağını bilen Vefik eve dönmeye mecburdur. Ayşe Nine de Vefik'e, “Oğul, ne de olsa evindir. Analığınla hoş geçin. Baba duası alırsın” (s.22) diyerek dua almanın ne kadar önemli olduğunu ifade etmiş olur.

Vefik, Dilşat için ağabeyine yardımcı olur. Dilşat, ağabeyinin askerlik işini halleden Vefik'e, “Allah sizden razı olsun, kurtardınız” (s.65) diyerek ona dua eder.

Dayısı vefat ettikten sonra Vefik, dayısının kıyafetlerini Salih Ağa'ya verir. Çok uygulanan Salih Ağa'nın karısı, “Allah ömürler versin beyefendim” (s.100) diyerek Vefik'e dua eder. “Kadın, göz pınarları sulanarak dua ediyordu” (s.100). “Allah sizden razı olsun beyciğim! Dayınız nur içinde yattıkça siz sağ olun!” (s.101).

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* romanında, Cahide'nin annesinin ibadetine tanık oluruz. “İhtiyar kadının dua etmekte olduğu odanın önünden geçtiler” (s.3) diyen yazar anlatıcının, Cahide ile Celâl'in o odanın önünden geçtiklerini söylerken, ihtiyar kadının da dua ettiğini okuyucuya verdiği görülür. Celâl ile Cahide birbirlerini çok sevmiş, birbirlerinin olmuş fakat Celâl'in babasından dolayı ayrılmak zorunda kalmışlardır. Celâl, Cahide'den uzakta çok mutsuzdur. Her gün biraz daha kötüleşen oğlunu gören baba, gidip Cahide ile konuşacaktır. Cahide'yi getireceğini söyleyen baba, oğluna saadeti vermiştir. Bunun mutluluğuyla Celâl, rabbine dua eder: “Allahım, sen bütün insanlara saadet ver... Onu hepsi tatsın” (s.152).

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koyunda* adlı romanının sonlarına doğru Nüveyre'nin kötü yola düşüp perişan olduğunu gören ve duyan kadınlar, “Allah cümlemizi böyle sonlardan korusun çocuklar...” (s.143) diyerek dua ederler.

Sibel hamile olduğunu öğrendiğinde bu haberi hemen Hikmet'e verir. İkisinin de mutluluğu büyüktür. Sibel'in tek endişesi, Hikmet işte olduğu bir zamanda doğumunun

başlama ihtimalidir. Bunun için “Sibel can ve gönülden her dakika dua ediyordu” (s.121). Karakterin içinde bulunduğu sıkıntıyı Allah’a dua ederek gidermeye çalıştığı görülür.

Mükerrem Kamil Su’nun *Uzaklaşan Yol* adlı romanın bir kısmında dua kavramına rastlamak mümkündür. Cahide ile Aziz evlenir. Bir müddet aynı evin için farklı odalarda kalırlar. Aziz, Cahide’ye son derece kibar ve anlayışlı davranır. Onun üzüntülerinin sebebini öğrenmek istese de Cahide bunu anlatmaya hazır olmadığını söyler. Aziz de ona saygı duyar ve odasına çekilirken, “Allah rahatlık versin yavrum” (s.41) der. Burada karakterin, dua kavramını, günlük konuşması içerisinde ele aldığı görülür.

Cahide, bir gün annesinin hasta olduğu haberini alır ve Aziz ile birlikte onun yanına giderler. Annesi, onların saadetine şahit olunca rahatlamış olur. Kızına, “Her dakika sizleri düşündüm ve saadetinize dualar ettim” (s.54) der. Kadının hali yavaş yavaş kötüye gitmeye başlar. O an dudaklarının da titrediğini, kımıldadığını ifade eden yazar anlatıcı, kadın için, “Belki dua ediyordu” (s.55) der. Kadının öleceğini anlayınca, içinden rabbine dua ettiği ifade edilmiştir.

Server Bedi’nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanı dua unsurları açısından zengindir. Cingöz, kendisine gelen bir telefonda, Süleyman Tahir’in ölüm haberini alır. Cesedin cebinden iki tane mektup çıktığını, bu mektuplardan birinin kendisine, diğerinin de Mehmet Rıza’ya yazılı olduğunu öğrenir. Bu durum karşısında haberi veren adam, Cingöz’e yapılacak bir şey olup olmadığını sorar. Cingöz de ona, “Hiç! Bir Fatiha oku, geç!” (s.89) diye yanıt verir. Ölenin arkasından okunan Fatiha suresine dikkat çekilerek dua etmek gerektiği ifade edilmiş olur.

Cingöz, olayları çözmek için kılıktan kılığa girer. Bu kez gireceği kılık dilenci kılığıdır. Makyajı biten Cingöz, olayı takip edeceği yere gidip kaldırıma oturup ellerini açar: “Allah sizi elden ayaktan düşürmesin!” (s.108) diyerek dua edip dilenmeye başlar.

Cinayetin aydınlanması için çaba harcayan Cingöz, Mehmet Rıza’nın eline geçmiş olan kâğıdı ondan ister. Karşılığında da ona, Süleyman Tahir’i vereceğini söyler. Çünkü Süleyman Tahir ölmemiş ve Cingöz, adamı bir yerde saklamaktadır. Mehmet Rıza da, cinayetin gidişatından dolayı Süleyman Tahir’in kendisine getirilmesini istemektedir. Cingöz ona bir şart sunar: “Bana o Arapça yazılmış duayı vereceksin” (s.129). Bunun karşılığında da Süleyman Tahir’i getirecektir. Burada dua yazılı olan bir kâğıt vurgulanmıştır.

Her yerde Cingöz’ü arayan Mehmet Rıza, bohçacı kadına ulaşır. Bu kadın, yıllarca Cingöz’ün emrinde çalışmış verilen görevleri yapmıştır. Kadının ağzından birçok bilgi edinen Mehmet Rıza, söylediklerinin de doğru olduğu kanaatine varır. Şubeden ayrılırken kadının o gece orada rahat ettirilmesi için gereken talimatı verir. “Kadın şube müdürüyle Mehmet Rızayı itekledi ve yalvararak, dua ederek taharri

memuriyle dışarı çıktı” (s.157). Kadın, Mehmet Rıza’nın kendisini rahat ettirmesinden dolayı onun için dua etmiştir.

Necdet Salih Kurdakul’un *Üç Büyük Aşk* romanında, başına gelen talihsizlikler sonucu Tarık hapishaneye düşer. Orada yattığı günler onun için azaptır. Özgürlüğüne düşkün olan bu karakterin dört duvar arasına sıkışması, onun için felâket bir şeydir. Oraya sıkışıp kalmaktansa ölmeyi yeğler. “dua ve niyaz ediyorum ki, artık, beni bu dünyaya getiren Cenabı Hak, gene, bu bahtsız kulunu geri alsın” (s.147) diyerek Allah’a dua eder.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında da dua ile ilgili kavramlara rastlamak mümkündür. Mehlika’nın babası belli bir süre devlet işlerinde çalışmıştır. Süleyman ile olan muhabbetinde de devletiyle ilgili bir takım söylemleri olur. İhtiyar, her ne kadar devlet işlerinden çekilmiş olsa da devleti, hükümeti için “Cenab-ı Hak hükümet-i Cumhuriyetimize uzun ömürler versin” (s.55) diyerek duada bulunur.

Mehlika ile Süleyman arasındaki yakınlaşma günden güne artar. Birlikte olmaya başlarlar. Mehlika, Süleyman ile yaşadıklarından ötürü ona iyice tutulmuştur. Onun kendisini bırakmasından çok korkar. Bu korkusunu da Süleyman ile paylaşır. Süleyman, ona, “Allah’a yalvaralım ki, hep böyle yan yana kalalım” (s.90) der. Burada ifade edilen dua etmek gerektiğidir. Dua ederek Allah’tan yardım dilerler. Süleyman, kaldığı pansiyona gider. Kapıyı açan hizmetçisi ihtiyar kadın, biraz durgundur. Onun halinde bir şey olduğunu sezen Süleyman, ona nesinin olduğunu sorar. O da, “-Ne olacak beyefendi, sağlığınıza dua ediyorum” (s.245) diye cevap verir. Burada kullanılan “dua” unsuru, günlük konuşma havası içerisinde sıradan bir şey olarak ifade edilmiştir.

Peride Celal’in *Ben Vurmadım* adlı romanında, Ferda, duruşma anında rahatsızlanarak hastaneye kaldırılır. Durumu ciddiyetini korumaktadır. Hacer, Ferda’nın başucunda onun iyileşmesini bekler. “Onu bize bağışla Allahım... Ah ölmesin, ölmesin!” (s.158) diyerek Allah’a dua eder.

Peride Celal’in *Aşkın Doğuşu* adlı romanında başkahraman Zehra, İstanbul’a, Celâl Tahsin ile tanışmaya gider. Yanında annesi de vardır. Zehra oldukça heyecanlıdır. Ne yapacağını bilemez. Annesi ona her ne kadar cesaret vermeye çalışsa da Zehra, heyecanını ve korkusunu yenemez. “Allahım, beni utandırma bana acı... korkuyorum, çok korkuyorum!” (s.40) diyerek Allah’a dua eder. Tanışma faslı başlar. Celâl Tahsin ve annesi, Zehra’yı çok beğenirler. Kendi aralarında onunla ilgili konuşmaya başlarlar. Kendisinden bahsedildiğini anlayan Zehra, çok utanır. “Allahım bu azap bitsin artık!” (s.44) diyerek dua eder. Zehra, Celâl Tahsin ile evlenir. Evlilikleri başlarda iyi gider. Sonrasında sürekli kulübe takılan Celâl Tahsin, orada eski karısıyla karşılaşır. Bu da dedikodulara sebep olur. Zehra da Osman adında biriyle tanışır ve ona âşık olur. Osman da karısından boşanmak üzeredir. Bunu Zehra’ya söyler. Mersin’de yaşayan Osman, oraya gidip karısıyla boşanıp Zehra’ya, kendisiyle evleneceğini söyler. Zehra da dört gözle onun gelişini beklemektedir. O gün geldiğinde, Zehra, Osman ile buluşacağı yere

gider. Saatlerce hatta sonrasında günlerce onu bekler fakat Osman gelmemiştir. Zehra tüm ümitsizliğine rağmen “Osman gelecek, her şey düzelecek diye, için için dua eder gibi mırıldanmakta devam ediyordu” (s.242). Bu arada Zehra, kocasını da terk edip Madam Vera’nın evine yerleşmiştir. Onun orada olduğunu bilen Sadık Ziya, Zehra ile konuşmaya gider. Sadık Ziya, Zehra’yı ilk gördüğü andan itibaren sevmektedir. Oraya gittiğinde Zehra’ya, karısı ile boşandığını söyler. Zehra, Sadık Ziya’nın kendisine olan ilgisini eskiden beri bildiği için onun ağzından çıkacak olan her cümleden çekinmeye başlar. O sırada, “Biri gelse, Madam Vera kahveleri getirse diye içinden dua ediyordu” (s.244) ki, böyle bir şey olmadan Sadık Ziya ona açılmaya başladı. Aradan epey zaman geçmesine rağmen Osman hala gelmemiştir. Madam Vera’nın acı bir şekilde oğlunu kaybettiğini bilen Zehra, onun acısını düşünerek kendi acısını unutmaya çalışır. Fakat bir yandan da “O beni kurtaracak, o beni kurtaracak diye, dua eder gibi mırıldanmıştı” (s.256). Romanda karakterin, umutsuzluğa düştüğü her vakit, dua etme eylemini gerçekleştirdiği görülmektedir.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, Lamia karakterinin sınavlara girmeden önce yaptıklarına değinilmiştir. Mektepten mezuniyeti yaklaşmış ve tayin yerleri düşünölmeye başlanmıştır. Lamia da her sınav öncesinde olduğu gibi kura öncesinde de aynı şeyleri yapacağını söyler. “İmtihana girmeden bir gün evvel namaz kıldım, dua ettim” (s.238). Lamia’nın dua etme eylemiyle Allah’a yöneldiği görölmüştür.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı romanında, Adli’nin son derece varlıklı olan ailesi, bir müddet sonra zor duruma düşerler. Bir kısım eşyalarını satmak zorunda kalırlar. Bu eşyalar ki çok kıymetli parçalardır. Komşuları Sıtkı Efendi, bu kıymetli eşyaların Bedestende yok pahasına satılmasına üzüölür. Bedestenin eski halini bilen Adli, “Bazen çarşıya çok erken gitmeye mecbur olduğum günler, Bedesten kapısına yakın olan Duâ Meydanı’nda, esnafı, o günün bereketi için duâda bulurdum” (s.384) diyerek o meydanının eskisi gibi kalabalık olmadığını ifade eder. “Dua” unsuru burada, hem bir yerin ismi olarak hem de o yerde Allah’a yönelmek, yalvarmak anlamlarında ele alınmıştır.

Peride Celal’in *Atmaca* adlı romanında, Handan, Kemal ile tanışmış ve ona kısa sürede âşık olmuştur. Sürekli onu düşünür. Onsuz bir hayatın mümkün olamayacağını hisseder. Onu tanıdığı, onun tarafından da sevildiği için Allah’a “dua ederdi” (s.42) Kemal, Handan’ı bırakıp gider. Handan da Faruk adında bir adamla evlenir. Faruk’u sevmeye gayret etse de Kemal’i bir türlü unutamaz. Faruk’un Celal adında avukat bir arkadaşı vardır. Celal, ilk gördüğü andan itibaren Handan’dan çok etkilenmiştir. Handan da Celal’in kendisine olan tavırlarından dolayı ondan şüphelenir. Bir gece kızının başucunda Allah’a dua eder: “-Allahım beni koru, beni büyük fenalıklardan, tamiri imkânsız hatalardan muhafaza et, çocuğuma acı...” (s.99). İlerleyen günlerde Celal ile Handan’ın dostluğu artar. Celal’in annesi, teyzesi çiftlikte yaşamaktadırlar. Celal, ara

sıra çiftlikteki teyzesine mektup yazar. Yazdığı mektupların birinde de Handan'dan bahseder. Onun ne kadar iyi biri olduğundan bahseder. Celal'in annesi tedirgindir. Çünkü belli zamanlarda çiftliğe gelen Celal, uzun zamandır gelmez olmuştur. Bundan dolayı uykuları kaçır. "Geceleri uykum kaçıyor. Sonra kalkıp dualar ediyorum" (s.121) diyerek kardeşi Feriha'ya içini döker. Ayrıca Feriha'ya, oğlunun gelmemesinin sebebini sorar. Çünkü Celal, annesiyle değil teyzesi Feriha ile her şeyi konuşmaktadır. Feriha Hanım, işleri olduğunu bahane eder. Annesi ise, "İçimde öyle fena endişeler var ki... Ah Feriha, sen bilmezsin, Celal herkesten başkadır. Allah onu ıstırap çekmekten korusun" (s.122) diyerek Allah'a dua ettiğini söyler.

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* romanında, Füsün, ailesinden habersiz Rona ile gider. Bodrum da yaşamaya başlarlar. Aradan geçen zaman zarfında yaptığının ne kadar büyük bir hata olduğunu anlayan Füsün, evine dönmeye karar verir. Tam da o sırada, ailesinden mektup almıştır. Mektupta ailesinin kendisini reddettikleri yazmaktadır. O an hayatta yapayalnız kaldığını hisseden Füsün, "günahlarını affetmesi için Allaha dua etti" (s.63). Karakterin Allah inancına sahip olduğu ve bundan dolayı da zor anlarında dua etme eylemini gerçekleştirdiği görülmektedir.

Romanının sonralarına doğru Rona'nın annesi hastalanır. Rona, bir gece annesinin odasına, ona bakmaya girer. Annesi hareketsiz yatmaktadır. Onun uyuduğunu düşünür fakat yaklaşınca annesinin nefes almadığını fark eder. Ona dokunduğunda da soğukluğunu hisseden Rona, annesinin öldüğünü anlar. "Rona, annesinin huzurunda diz çökerek, Allahtan, ruhunu aziz etmesi için dua etti" (s.171). Karakterin, annesinin yanına diz çökerek onun için Rabbine dua ettiğine tanık oluruz.

İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Bektaşilik tarikatının esasları anlatılmaktadır. Başkahraman Eşref'in sevdiği kız Gülsüm, tarikata mensup bir ailenin kızıdır. Onunla evlenebilmek için tarikata girmek gerektiğini öğrenen Eşref, bu uğurda her şeyi yapar. Dergâha katılan Eşref, orada yapılan dualara şahit olur. Hazanî Baba, "tercüman duasını" (s.14) okur. "Bu چراغ tercümanı duasının sonunda bütün er meydanındakiler hep bir ağızdan (huuu) diye bağıştılar" (s.14). Burada okunan dua da Bektaşilik tarikatına ait bir duadır. Gülsüm geminin batması sonucu yaralı olarak oradan kurtulmuş, Ahmet Tosun adında bir adam vasıtasıyla karaya çıkarılmıştır. Gülsüm birkaç gün kendini bilmeden yatar. Ahmet Tosun, "Misafiri olduğumuz köylü kadın onun başucunda dua etti" (s.87) der.

Beysan Keyder'in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, birbirini çok seven Ferit ile Beyhan nişanlanırlar. Fakat ertesi gün Ferit, babası tarafından Konya'daki çiftliğe gider. Beyhan, onun gidişinden dolayı oldukça üzgündür. Annesinin yanına giderek ona olan duygularını annesine anlatır. Annesi kızını dinledikten sonra ona, "Artık biz de aksini isteyecek değiliz. Allah her ikinizi de mes'ut etsin" (s.30) diyerek onların mutluluğu için dua eder. Günler geçtikçe ayrılık acısı daha da derinleşir. Ferit'in gidişinin temelli olma ihtimalleri aklına geldikçe kendisini çok kötü hisseden Beyhan,

“Allaha yalvarır” “-Tanrım, diyordu. Sen bana o saadeti çok görme. Sen bana onu bir an evvel kavuştur” (s.32). Karakterin zor anlarında Allah’a dua ederek rahatlamaya çalışması görülmektedir.

Hamdi Varoğlu’nun *Kördüğüm* romanında, Şahinde, evli olmasına rağmen Nusret ile görüşmektedir. Nusret, birlikte olabilmek için bir ev kiralamıştır. Sık sık orada görüşürler. Bir gün yine evden çıkıp Mesut’a gitmeyi planlayan Şahinde, kendisine, evden çıkma bahanesi yaratır. Öncesinde halasına gidip oradan Mesut ile buluşmaya karar verir. Halası, uzun zaman sonra onu karşısında görünce çok sevinir. “Ne iyi ettin; Allah razı olsun. Yalnızlıktan bugün pek bunalıyordum” (s.56) diyerek Şahinde’ye dua eder.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, Gül, Raif ile olan evliliğinden dolayı cehennem hayatı yaşamaktadır. Çocuklarının saadeti için her şeye katlanmak zorunda olduğunu düşünür. Yıllar sonra karşısına çıkan Selim’e karşı duyguları hala çok yoğundur. Onunla tekrar mutlu olmak ister fakat çocukları aklına geldiğinde ne yapacağını şaşırır. Kafası karmakarışık olmuştur. O an, “Allahım sen bana yardım et!” (s.116) diyerek Rabbine el açar ve dua eder. Zor zamanında Rabbine sığınan karakterin, kuvvetli bir inanca sahip olduğunu söylemek mümkündür. En zor anında kendisine yardım edecek tek gücün Allah olduğunu bilincindedir.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin ile Ali evlenmeye karar verirler. Sermin’in yengesi, ona, düğün gecesi edilen duaların kabul olacağını söyler. Sermin de bunun üzerine yengesine, “-Siz o zaman nasıl dua ettiniz yenge?” (s.8) diye sorar. Yengesi anlatır. O gün gelir ve o günün gecesinde, Ali namaz kılariken Sermin de dua eder: “Allahım, beni aldatmasın” (s.8).

Sermin’in annesi, kızının içindeki sıkıntının farkına vararak ona geçmiş yaşantılarından örnekler verir. Bu sayede kendisinin de büyük sıkıntılar yaşadığını ve bu sıkıntılara göğüs gerdiğini anlatır. Kendisinin babasının da annesini aldattığını anlatır. Hatta babası, sevdiği kadını da bir süre sonra evlerine getirmiştir. Annesi bir müddet o kadınla aynı evin içinde yaşamak zorunda kalmıştır. O dönem büyük sıkıntılar yaşadığını söyler. Her gün yatağa girdiğinde o kadının evden bir an evvel gitmesi için dua eder: “Bu belâyı bizim evden defet Allahım!” (s.28). Burada karakterin içindeki sıkıntıyı gidermek için dua etme eyleminde bulunması söz konusu olmuştur.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, dua kavramına genişçe yer verilmiştir. Romanda Yahudiler, Müslümanlar arasında fitne çıkarırlar. Hz. Osman’ın tayin ettiği valilerin halka zulüm ettiklerini savunurlar. Hz. Osman yapılmaya çalışılan durumun farkına vararak valilere bir yazı gönderir. Bu yazıda, halkın valilerden şikâyetçi oldukları durumda hemen gelip kendisine başvurmalarını söylemiştir. Hz. Osman’ın göstermiş olduğu ilgi ve alâkadan dolayı halk memnun olmuş ve “onun bu hareketini dualarla karşılamıştı” (s.22).

Sebeoğlu boş durmaz ve fitne çıkarmak için çalışmalara devam eder. Hz. Osman'ı kötüler, Hz. Ali'nin de başa gelmesi gerektiğini savunur. Bununla ilgili hadisler uydurup halka yayar. Hz. Ali'nin mucizelerin her türlüünü gerçekleştirdiğini söyler. Hatta “onun her duası kabul olunurdu” (s.46) der.

Esmâ ölüm döşegindedir. Ölmeden önce Hz. Ali'yi mutlaka görmesi gerektiğini kızına söyler. Esmâ, Yahudilerin, Müslümanlara yapmaya çalıştıklarını duyar ve bu duyduğunu sadece Hz. Ali ile paylaşmaya karar verir. Hz. Ali, kadının yanına vardığında ise artık çok geçtir, kadın Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Hz. Ali, çadırın içine girerek Esmâ'nın başında ağlayan kızını teselli eder. Sonra da “ölüye, Allah'ın rahmetini diledi, onun mağfirete nail olması için dua etti” (s.80). Esmâ'nın ölümünden sonra kızı Leyla, üvey babası Yezid ile bir başlarına kalırlar. Mehmet'in Leyla'ya ilgisini sezen Yezid, kızını ondan uzaklaştırmak için bir çare düşünür. Sonunda Hz. Osman'ın zevcesi Nâile Hanım'a yalvararak kızını kendi yanına almasını ister. Nâile Hanım da bunu memnuniyetle kabul etti. Çünkü Leyla'yı çok sevmişti. Yezid bu durumdan ötürü “Nâile'nin ömrüne, âfiyetine duâ etti” (s.110).

Hz. Osman'a karşı halk ayaklanmalara başlar. Yahudilerin planları amacına ulaşmak üzeredir. Leys oğullarından biri Hz. Osman'ın karşısına geçerek kendisini öldürmeye geldiğini söyler. Hz. Osman ise ona, kendisini öldüremeyeceğini söyler. Sebebinin soran Leys oğlu, karşılığında şöyle bir cevap alır: “Çünkü bir gün sen, Hz. Peygamber'in yanına gelmiş, O da sana duâ etmişti. Sen, bana el kaldırarak bu duânın bereketinden mahrum olmak istemezsen, iyi edersin” (s.139).

İncelemiş olduğumuz romanlardan yirmi yedisinde bu kavrama yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kavram, minnet duyma, yaşanan bir olayın soncunda duyulan mutluluk, hastaların şifa bulması, sıkıntıların yok edilmesi ve pişmanlık gibi konular çerçevesinde ele alınmıştır.

3.1.1.2.3.2. Beddua

Duanın aksine beddua, biri hakkında olumsuz bir dilekte bulunma eylemidir. İslam inancı açısından bedduanın doğru olmadığı bunun yerine sabretmek ve dua ederek Allah'a sığınmak gerektiği zikredilir.

Beddua kavramının romanlara yansımalarına baktığımızda yalnızca on romanda bu kavramın ele alındığını görmek mümkündür.

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında, Arif, kocası ölmüş zengin kadınları araştırıp bir kaçına mektup yazar. Niyeti, kadınları kendine bağlayarak onların paralarına da el koymaktır. Birkaçından güzel cevaplar alan Arif, gururlanır. Diğer mektupları da açtığında bir tanesi canını sıkır. O mektubun cevabını, kadını korumak maksadıyla yakını yazmıştır. Mektupta da Arif'e demediğini bırakmamıştır. Arif de bunun üzerine “-Tuh Allah cezasını versin...” (s.34) diyerek bedduada bulunur.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında, Nüveyre, sabahın erken saatinde çalan zili duyunca, o saatte kimin geldiğini merak eder. Gelenin sütçü olduğunu görünce "Allah'tan bulasın" (s.20) diye içinden adama beddua eder.

Server Bedi'nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında Cingöz'ün kılık değiştirerek dilencilik rolü üstlendiği görülür. Bir süre sonra taşın üstünde oturmaktan bunalır ve "Hay Allah belasını versin, bu dilencilik güç meslek be..." (s.109) diyerek kendi kendine söylenir.

Romanın başlarında Cingöz'ün, Hacı Zihni Efendi ile ilgili duyduklarını araştırdığına tanık oluruz. Hacı Zihni Efendi, anlatılanlara göre tuhaf bir adamdır. Gece yarısı elinde fener ve bıçakla bahçeye çıktığı, toprağa yattığı görülür. Bu hareketlerine kimse bir anlam veremez. Cingöz, emrindekilere yapılacakları söyledikten sonra kendi kendine konuşur: "Hay gözü körolası, hay Allah cezasını versin!" (s.8) diyerek beddua ettiği görülür. Cingöz, paranın kokusunu almıştır. Hacı Zihni'nin de ilginç tavırlarını gözlemlemek istediği için, onun evinin bahçeye bakan tarafında kendine bir ev tutar. Hacı Zihni'nin tam bahçeye çıktığını gördüğü esnada, ağaçta da birinin olduğunu öğrenir. "-Hay Allah belasını versin, demindenberi nasıl görmedim?" (s.10) diye kendine kızar. Burada beddua etmek sıradan bir konuşma şeklinde okuyucuya aktarılmıştır.

Hacı Zihni Efendi'nin cinayetiyle ilgili Süleyman Tahir'den şüphe edilir. İfade alacakları bahanesiyle müdüriyete çağırılan Süleyman Tahir ile karısı Nezahet Hanım, oraya varırlar. Amaç onlara belli etmeden parmak izlerini almaktır. Bir şekilde hissettirilmeden parmak izleri alınır. Oradan çıkan Süleyman Tahir, sonradan bu durumun farkına varır ve "Hay Allah belamı versin, ne sersem kafalı şeymişim be?" (s.37) diyerek kendine kızar. Kadın ne olduğunu anlayamaz. Ona da olanları anlatarak "Tuh, Allah cezamı versin, nasıl farkında olmadım?" (s.38) diye kendi kendine beddua eder.

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* romanında, Rona, sevdiği kadını alarak onu annesine götürür. Füsün'u gören anne, onu tanıdığı için çok memnun olur. Sohbetleri esnasında içeriden bir ses duyulur. İçerdeki kişi Rona'nın babasıdır. Karısına kimin geldiğini sorunca, oğlu olduğunu anlayan adam, ona, "Allah onun gibi evlâdı kahretsin!" (s.26) diyerek ona olan nefretini, beddua ederek dile getirmiş olur. Rona ve babası, sürekli kavga etmektedirler. Babası Rona'yı o evde görmek istemez. Oğlunu, amcasını öldürmekle suçlar. Rona, ne kadar inkâr ederse etsin baba ikna olmaz. Oğluna sürekli hakaretler savurur. En sonunda da oğluna, "-Senin gibi bir evlâdı Allah kahretsin" (s.34) diyerek, ona beddua etmiş olur.

Beysan Keyder'in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, Çiftliğe giden Ferit, Bekir Ağa'dan kendisini gezdirmesini ister. O an oldukça işi olan adam, Ferit'i gezdirmek için Ali'ye seslenir. Bir türlü duymayan Ali'ye "Hay Allah cezasını versin" (s.59) der.

Burada yer alan beddua ifadesi, kalıplaşmış bir söz halinde, olayların akışı içerisinde kullanılmıştır.

Hamdi Varoğlu'nun *Kördüğüm* romanında, Zeki, maddi durumunun çok kötü olmasından dolayı oturduğu evin kirasını bile ödeyemeyecek hale gelir. Şekûre halayla görüşmeye gider. Şekûre hala oldukça varlıklı bir kadındır. Zeki, içinden bulunduğu durumu kadına anlatarak ondan yardım ister. Fakat kadın Zeki'ye yardım etmek bir kenar dursun, ona söylemediğini bırakmaz. Çok sinirlenen Zeki de ona, "Allah belânı versin senin gibi paralının!" (s.76) diyerek kadına beddua eder.

İhsan Koza'nın *Affet Beni* adlı romanında, başkahraman Selim, anne ve babasını kaybettikten sonra, İstanbul'a, dayısının yanına yerleşir. Dayısı onu her ne kadar kabul etmek istemese de çevrenin tepkisinden çekinir. Oğlu Raif'i de Selim'den uzak tutar. Günler ilerledikçe Selim, Gül ile yakınlaşmaya başlar. Bu durumu fark eden Raif'in, Selim'e olan kını daha da artar. Onu eve kabul eden babasına da içten içe kızarak şöyle der: "-Babam onu sokaktan alıp evimize getireceğine, mektebe gönderip okutturacağına köyüne geri gönderseydi. Diye düşünüyor, içinden lânet okuyor" (s.50). Burada karakterin babasına beddua etmesine tanık olmaktadır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanının üçüncü bölümünde Melek, Fahri ile tanışır. Fahri, Melek'in dükkânının önünden geçerken hasta bir halde selam verir. Melek onun bu haline üzülür. Bir an önce onun yanına gidip onu yoklamayı düşünür. Fakat dükkânda müşterisi vardır ve onu tıraş etmektedir. Bir an için adama, "Allah belânı versin herif!" (s.136) diyerek her şeyi bırakıp Fahri'ye koşmayı hayal eder. Karakterin içinde bulunduğu zor durumdan ötürü beddua etmeyi aklından geçirmesi söz konusu olmuştur.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* adlı eserinde, beddua kavramına yer verilmiştir. Kaymakam Halil Hilmi Efendi, düzenlenen bir eğlencede alkol almış, onun da etkisiyle çevrenin zelzele olduğunu dile getirmesi sonucu, dışarıya doğru koşarken düşüp yaralanmıştır. Kendine geldiğinde olanları hatırlamaya çalışır. O an çocukluk anılarını da hatırlayarak, içinde bulunduğu durumdan ötürü, "Hay Allah belasını versin!" (s.16) der.

Kasabada yaşanan zelzelenin etkileri devam eder. Zelzelenin olduğu gece, kaymakam da dâhil olmak üzere kasabanın ileri gelenleri Ömer Bey'in ziyafetinde idiler. Zelzeleden sonra da Ömer Bey ziyafetlere devam eder. Bu ziyafetler bu kez de kasabaya gelen yardım heyetleri içindir. Ömer Bey, Kaymakam Halil Hilmi Efendi'yi de unutmaz ve onu da bu ziyafete davet eder. Kaymakam Halil Hilmi Efendi ise "Allah belâsını versin keratanın!" (s.85) diye karşılık verir. Sonra aklına Naciye gelir. Zelzelenin olduğu gece orada dans ettiği gibi yine onun orada olacağını düşünür. "Fakat onun da Allah belâsını versin" (s.85) diyerek davete katılmak istemez.

Kaymakam Halil Hilmi Efendi, bir müddet görevinden saf dışı bırakılır, yerine geçici süreliğine birileri gönderilir. Mutasarrıf Hamit Bey, Halil Hilmi Efendi'nin

aleyhine yapılan şikâyetleri okur. Ara sıra da kaymakamı dinlemek için ayağına çağırttırır. İkisi de birbirinden hoşlanmazlar. Her defasında kaymakama soğuk davranmayı planlayan Hamit Bey, kaymakamı gördüğü anda bu düşüncesini uygulamaya koyamaz. “Galiba şeytan tüyü var herifte, Allah belasını versin!” (s.114) diyerek kendisine kızar. Romanda beddua kavramı, gelişigüzel, içsel bir düşünceden ibaret olarak ifade edilmiştir.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Hariciler, Kûfe şehrine zarar vermeye başlarlar. Kûfe savaş halindedir. Hz. Ali onlara yaptıklarının çok kötü olduğunu anlatır fakat onlar bildiklerinden şaşmazlar. Hz. Ali’yi kâfir ilan ederler. Karşılığında çok sinirlenen Hz. Ali, “Allah belânızı versin!” (s.330) diyerek onlara beddua eder.

Beddua kavramının kırk iki roman içinden sadece on romanda ele alınmıştır. Bu kavram romanda, kişinin kendine kızması, kendi kendine beddua etmesi ve başkalarının davranışları karşısında öfkelenip beddua etme eylemini gerçekleştirmesi şeklinde ifade edilmiştir.

3.1.1.2.3.3. Mezar

Mezar kavramı, yirmi iki romanda ele almaktadır. Genellikle mekânsal açıdan romanlarda yerini alan bu kavram, kimi romanlarda da fon olarak kullanılmıştır.

Muzaffer Saliha Akün’ün *Gönül Çiçekleri* romanında, Gülümser, küçük yaşta kaybettiği annesinin mezarına gider. Daha sonra da annesinin yakın arkadaşı Suzan teyzesini yolcu eder. Onu çok üzgün gören Türkan, arkadaşının bu zor gününde ona destek olur. “-Seni en fazla annenin mezarına gitmek üzdü, oradan dönüştü haraptın” (s.135) diyen Türkan, arkadaşına kol kanat gerer. Gülümser, Suzan Hanım’ın da çok vefakâr olduğundan, annesini gerçekten çok sevmiş olduğundan bahseder. “Kendisi kabri bir gün evvel ziyaret etmiş ve yeşil parmaklıkla çevrilmiş bu mezara kıymetli çiçekler bırakmış” (s.135).

Gülümser annesinin mezarının başında ona hem dua eder hem de içindekileri paylaşır. Sonrasında da pişmanlık duyar ve arkadaşı Türkan’a şöyle söyler: “-Şimdi içimde bir azap var, Türkan, eğer ölümler haberdar oluyorsa ben annemi üzdüm de geldim, ona hep şikâyet ettim. Zavallı annem beni gözleri yaşlı gördü. Onu mezarında bile bedbaht ettim” (s.136). Türkan, “-Hayır Gülümserim, bedbaht etmedin. Eğer o seni görüyorsa, yalnız mezarı başında değil, burada da görür ve duyar” (s.136) diyerek arkadaşını teselli eder.

Behçet Safa’nın *Semra’nın İki Kocas* romanında gözleri görmeyen Mehmet, bir gece kaldırımında yürürken sessizlik ona bazı şeyleri hatırlatır. “Bu kadar uzun zaman, bu kadar yabancı muhit içinde kendi ayak sesinden başka bir şey duymamak ona mezarı hatırlattı”(s.53). “Mezar” kavramı benzetme amacıyla kullanılmıştır. Kendisinin gözleri

görmediği ve etrafında seslerin işitilmediği bir yer onun için mezarın karanlık ve sessizliğiyle eş değerdir.

Leman Güre'nin *Yalnız Sen* romanı, Çiğdem ile Rahmi'nin büyük aşkını ele alır. Evlenmeye karar veren çiftin başlarından talihsiz bir olay geçer ve Rahmi, hafızasını kaybeder. Bütün bunlara rağmen Çiğdem, babasına, Rahmi ile evlenmek istediğini söyler. Babasının vazgeçirme çabalarına rağmen Çiğdem içindeki zor durumu ona şu şekilde anlatır: “-Sözlerine hak veriyorum baba, dedi. Fakat ben bu büyük darbeden sonra iflah olmam. Muhakkak saracak bir melankoli, beni asabi buhranlar içinde mezara sürükleyecektir” (s.83).

Vedat Örfi Bengü'nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında savaşın çıkmasıyla her yer alev topuna dönmeye başlar. Yavaş yavaş köylere de giren düşmanlar her yeri yakıp yıkarlar. Bağrıyanık köyündekiler de birer birer can verir. “Bağrıyanık köyü sahipleri için bir mezar oluyordu. Zaten kaç kişi vardı!..” (s.17). Burada ele alınan “mezar” kavramı, fon olarak kullanılmıştır.

Mahmut Yesari'nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında başkahraman Vefik, asker ocağındadır. Gece yürüyüşü esnasında vatanını, toprağını, toprak sevgisinin önemini düşünür. Toprağın altında yatan yakınları aklına gelir. “Dedelerimin, ninelerimin yattıkları yerleri bilmiyorum, annemin mezarını da yıllar var ki ziyaret etmedim. Fakat onlar, benimle birlikte yaşıyorlar” (s.6) diyen Vefik, yerlerini bilmesede, ziyarete gidemese de onların varlığını hissederek yaşadığını ifade eder. Burada mezar kavramı sembolik olarak kullanılmıştır.

Romanda Vefik'in dayısı Danyal Baki Bey ölüm döşegindedir. Yanına çağırdığı Vefik'e son arzularını söyler. Bunlardan biri de nereye gömülmek istediğidir. “Beni, babamın yanına gömeceksiniz. Eğer elin ererse bir taş dikersen” (s.80) sözleriyle yerini tayin eden Danyal Baki Bey, “taş dikmek” sözüyle de mezarının nasıl olacağına gönderme yapmıştır. Birkaç gün sonra Danyal Baki Bey vefat eder. Yıllardır yanında çalışmış olan Bahtiyar Efendi, Vefik'e durumu bildirir ve ona babasının, “Sahrayıcedit'te pederlerinin mezarının yanına defnedilecek” (s.85) olduğunu haber verir.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında, yeni tanışan Hikmet ile Sibel, dolaşmaya çıkarlar. Hikmet, onu bir yere götüreceğini söyler. “Gideceğimiz yer, bir mezardır” (s.96). Sibel'in, orada yaşanmış büyük bir aşkın izlerine tanık olmasını ister. “Bakınız, şu iki basit mezarı görüyor musunuz?” (s.96) diyen Hikmet, iki sevgilinin orada yattığını söyler. Bu iki sevgili, kızın hastalanıp ölmesiyle ayrılmış. Erkek, “Kara haberi duyunca sevgilisinin önünde daima çaldığı kemanı kapınca kızın gömüldüğü mezara koşmuş” (s.96). Sevdığı kıza mezarının başında sürekli keman çalmış. Bir gün “kendisini yüzükoyun mezarın üstünde ve kemanının telleri parça parça bir halde bulmuşlar” (s.97). Sibel hikâyeden çok etkilenir. Arabaya giderlerken, “Sibel,

bu mezarlıkta içine tuhaf bir korku girmiş” (s.97) ve onun etkisiyle Hikmet’e yakınlaşmıştır. Olayların aktarılmasında mezar kavramına da vurgu yapılmıştır.

Sibel, Hikmet’in öldüğüne inandıktan sonra Kadir adında bir adamla evlenir. Kadir çok varlıklı bir adamdır. Sibel’in de bir dediğini iki etmez. Onu zenginlik içinde yaşatır. Sibel de kocasını sevmek için çabalar fakat Hikmet’i bir an olsun unutamaz. Hikmet, “mezarından çıkmış sanki onu adım adım takip ediyor” (s.104) hissine kapılır. Burada mezar kavramı sembolik olarak kullanılmıştır.

Sibel, çocuk sahibi olmuş fakat onu bir trafik kazası neticesinde tez yitirmiştir. Çocuğunun öldüğünü ondan ilk başlarda saklasalar da Sibel, bir şekilde gerçeği öğrenir. “oğlunun toprak altında yattığı yere koşarak küçük mezara kapandı, şiddetli bir krizle perişan oldu” (s.131). Burada “mezar” kavramının boyutlarına da dikkat çekilir. Hikmet hayatta önce babasını, sonra annesini, daha sonra da oğlunu kaybetmiştir. Yıllar sonra hiç ummadığı anda karşısına çıkan Hasan, tüm intikamını almayı sağlamıştır. Hasan kalp krizi geçirmektedir. Hikmet’e doktor çağırması için yalvarır. Hikmet aldırış etmez. Onun ısrarları karşısında Hikmet ona kim olduğunu hatırlatır. “Ben, parasını dolandırdığın ve sonra kefensiz mezara soktuğun ortağın Rahminin oğlu Hikmetim...” (s.133) diyerek sözlerine devam eder: “Annemi vakitsiz mezara sen soktun” (s.133) der ve ondan içindekilerin acısını çıkarmış olur. Burada “mezar” kavramı, ölümün eş anlamlısı olarak romana yansıtılmıştır.

Mükerrem Kamil Su’nun *Uzaklaşan Yol* adlı romanında, Cahide, Aziz ile mecburiyetten evlenmeye karar verir. Cahide, içinde bulunduğu durumun acısıyla “en kimsesiz ölümler de mezarlarına bu kadar acıklı bir şekilde terkedilirler” (s.31) diye düşünür. Burada ele alınan “mezar” unsuru, kızın içinde bulunduğu yalnızlık ve mutsuzluğu ifade etmek için kullanılmıştır. Evlendikten sonra, Aziz, Cahide’nin önceden yaşamış olduğu mutsuzluğun kaynağını merak eder ve onunla konuşmaya çalışır. Cahide, konuşacak hâlinin olmadığını söyleyerek ona, “Öleni mezarında rahat bırakmak gerek...” (s.41) der. Romanın ilerleyen bölümünde annesini kaybeden Cahide, uzun bir süre kendisini toparlayamaz. Sürekli dışarı çıkarak, “annesinin mezarına” (s.56) uğrar. Burada verilen “mezar” kavramı da mekân açısından ele alınmıştır.

Server Bedi’nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında Hacı Zihni Efendi, bir cinayete kurban gider. Cinayeti çözmeye çalışan Mehmet Rıza, Cingöz’ün de işin içine karışmasına sinirlenir. Cingöz ise bu olayı birlikte çözeceklerini söyler ve Hacı Zihni ile ilgili şunları dile getirir: “Şimdi, adamcağız, mezarında sayıklıyor ve diyor ki: “Ah şu Mehmet Rıza ile Cingöz elbirliği yapsalar da benim katilimi yakalasalar...” (s.49). Cingöz, mezar unsuruyla, ölen adamın içinde bulunduğu, durumu nükteli bir şekilde dile getirmiştir. Daha sonra Süleyman Tahir’in ölüm haberini alan Cingöz ile Mehmet Rıza, çok şaşırırlar. Cenazenin “Merkezefendi mezarlığına defnedilecek.” (s.92) olduğunu öğrenirler. Romanın ilerleyen bölümlerinde, Süleyman Tahir’in yaşadığı

ortaya çıkar. Onunla karşılıklı konuşan Cingöz, olayın aslını nasıl çözdüğünü Süleyman Tahir ile paylaşır. “Ben evvela bu faraziyei kurduktan sonra aldanıp aldanmadığımı anlamak için cesedin Merkezefendi mezarlığına gömüldüğü günün gecesi mezarlığa damladım” (s.114) der. Meğerse cesedi mezardan çıkartıp kimliğini teşhis etmiş ve sonuca ulaşmıştır. Bu sonucu Mehmet Rıza ile paylaşır. “Görüyorsun ya! Karacaahmet mezarlığına taze taze gömülen bir ölü, ertesi gün de yine alayı vâlâ ile Merkezefendiye gömülüyor!” (s.126) der. Romanın geneline bakacak olursak “mezar” kavramının mekân bağlamında ele alındığını söylemek mümkündür.

Necdet Salih Kurdakul’un *Üç Büyük Aşk* romanı başkahramanı Tarık, vefat eder. En yakın arkadaşı onun her hafta yanına gider. “Ben, her hafta, mezarlıkların arasından kıvrılarak giden bu yollardan geçerek, Tarık’ı ziyaret ediyordum” (s.170). Oraya gittiğinde onunla uzun uzun konuşur. “Yeşil yüzlü bir mezar taşı üzerinde” (s.170) oturup onunla dertleşir.

Hıfzı Tan’ın *Fato* adlı romanının sonları itibarıyla Fato vefat etmiştir. Necdet, onun yattığı yeri görmek ister. Fato’nun babasına, “-Baba, bizi Fatonun mezarına kadar götürür müsün?” (s.98) der. Babayla birlikte yola düşerler. Mezarın bulunduğu yer, köyün dış taraflarındadır. Oraya vardıklarında Necdet’in gözü merakla Fato’nun yattığı yeri arar. “üç dört dikili taşın yanında taze bir toprak yığının başında durduk.” (s.98) diyen Necdet, çok üzgündür. “toplanmamış taze kır çiçeklerini mezarının üstüne” (s.98) serper.

Orhan Rahmi Gökçe’nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan’ın teyzesi ölüm döşegindedir. Çok sürmeden de teyzesi vefat eder. İrfan, o andan itibaren duyduğu her sestten irkilmektedir. Bahçedeki ağaçların dallarından çıkan sesler, “sanki bir mezarlık içinde topraktan fırlamış ölü kemikleri birbirine çarpıyormuşçasına, içini titretecek şekilde kulaklarına kadar geliyordu” (s.85). Karşılaştığı her seste teyzesinden bir iz arar. Romanın ilerleyen bölümlerinde İrfan ile Süheyla evlenmiş, Ayhan adında da bir oğulları olmuştur. İrfan, oğlunun kendine benzememesinden dolayı karısından şüphelenmeye başlar. Derdini kimseye anlatamadığı için dışarı çıkıp sık sık içmeye başlar. Yine içtiği bir gün karısını düşünür. Anneliğin öneminin, baba gibi olmadığını bilen karakter, “Tekin yere islami an’ane, mezar başında ölüyü, anasının ismi ile çağırıyor” (s.162) diye düşünür. Romanda verilen “mezar” kavramının, mekân bağlamında ele alındığı görülür.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, Süheyla ile gezintiye çıkan Nejat, Karacaahmet mezarlığının oradan geçerken Nejat, tedirgin olur. Süheyla bu durumu fark eder. Nejat’a, “-Mezarlıklar, selviler sizi kederlendirdi galiba?” (s.36) diye sorar. “Mezar” kavramı fon olarak romana yansımıştır.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli’nin yengesi Şâhinde Hanım vefat eder. Onun cenaze işleriyle ilgilenen Adli ve babası, cenazeyi defnetmek için kabristanın yolunu tutarlar. Adli, “hangi mevsimi tercih edeceğini

bilmez görünen kuru ve boş yollardan bir hayli yürüdükten sonra mezarlığın son kapısından içeri girdik” (s.452) der. Kalabalık olmayıp çok az kişiyle geldikleri için “mezar bekçisi, bize hiç ehemmiyet vermedi” (s.452) diyen Adli, her şeyin zenginlikle kıymet bulduğunu orada da görmüş olur.

Oğuz Özdeş’in *Memnu Meyva* romanında, Rona’nın babası ölmeden önce, oğluna bir mektup yazmıştır. Mektupta pişmanlıklarını dile getiren baba, oğlunun kendisini affetmesini ister. Oğlunun istediklerini yaptığı takdirde, “mezarımın üzerindeki toprak onun üstüne çökmeyecektir” (s.169) der. Daha sonra Rona, yaşlı annesini de kaybeder. Kaybettiği akşamın gecesi, “ev zavallı delikanlıya mezar gibi” (s.171) gelir. “Mezar” kavramı burada, benzetme yapılarak romana yansıtılmıştır. Romanın sonlarına doğru yaralanan Rona, babasının mezarına kadar dayanmaya çalışır. “Rona, yerde sürünerek ilerliyor, fakat ceviz ağacının altındaki gizli mezara, bir türlü yetişemiyordu” (s.189). Tüm kuvvetini toplamaya çalıştı ve “gizli mezarın üzerine kapanarak” (s.189) oracıkta vefat etti. Burada da “mezar” kavramı mekânsal açıdan ele alınmıştır.

Beysan Keyder’in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, Ferit, yıllar sonra arkadaşıyla karşılaşır. Onun Sermin adında da güzel bir kız kardeşi vardır. Ferit, Sermin’den etkilenir fakat nişanlısı Beyhan’ı aklına getirerek kendisini Sermin’den uzaklaştırır. Ona yüz vermemeye çalışır. Sermin ise Ferit’e gördüğü an tutulmuştur. Daha sonra tekrar bir araya geldiklerinde, Sermin duygularını daha fazla saklayamaz ve Ferit ile konuşur: “Kendi kendime filizlenen neşvü nema bulan sevgim benimle mezara kadar gidecekti... Fakat böyle olmadı. Sizinle karşılaştım” (s.77) der. “Mezar” kavramı burada ölümü, sonsuzluğu ifade etmektedir.

Hamdi Varoğlu’nun *Kördüğüm* romanında, Zeki’nin halası Şekûre’ye, içinde bulunduğu yoksulluğu anlatarak Şekûre’den yardım ister. Fakat kadın, Zeki’ye demediğini koymaz. Halasının çok varlıklı olduğu halde yardım etmek şöyle dursun, kendisine hakaret etmesinden dolayı Zeki çok sinirlenir. Ona, “İnşallah geberirsin de, paralarını başkaları yer. Mezarına götüremeyeceksin, merak etme” (s.76) der. Burada “mezar” kavramı üzerinden kişinin öldükten sonra yanında hiçbir şey götüremeyeceği vurgulanmıştır.

Cavit Ersen’in *Günahkâr Sokaklar* adlı romanın sonunda başkahraman Kemal’in ölümüne tanık oluruz. O ölürken yanında da Nermin vardır. Kapalı bir mahzende ölen Kemal için o mahzen, daha öncesinde Nermin ile olan aşkına şahit olmuştur. Şimdi ise mahzen, “O haliyle şimdi Kalinikoz, bir ölüyü içinde barındıran ruhsuz bir mezara benziyordu” (s.100). “Mezar” unsurunun benzetme amacıyla ele alındığı görülmektedir.

İlhan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanın başkahramanı Selim, anne ve babasını küçük yaşta iken kaybeder. Ailesi köy halkı tarafından çok sevildiği için ölümleri herkes tarafından büyük üzüntüyle karşılanır. Köy halkı da son görevlerini yerine getirmek için, “onları köy mezarlığının sessiz bir köşesinde iki selvi ağacının

gölgelediği bir tepeye yanyana gömdüler” (s.5). Anne ve babasını kaybeden Selim, hayatta yapayalnız kalır. Onun bir yakını olup olmadığını araştıran köy halkı, İstanbul’da dayısının olduğunu öğrenirler. Selim, dayısının yanına gitmek üzere yola çıkar. Oradan ayrılırken Selim’in gözleri “son defa olarak, içinde doğup büyüdüğü evi ve köy mezarlığını aradı” (s.6).

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Sevtap ile Erem bir davette tanışır. Erem, Sevtap’ın çevresindeki insanlardan çok farklıdır. Bu haliyle de Erem, Sevtap’ın dikkatini çeker. Bir ara başbaşa kaldıklarında Sevtap, Erem’i kendi evinde ağırlamak için onu yemeğe davet eder. Erem bu davete gitmek istemese de kadının ısrarları sonucu onu reddedemez. Ertesi gün hazırlıklarını tamamlayan Sevtap, Erem’i bekler lakin Erem gelmez. Ona bir telgraf göndermiştir. Telgrafta işinin çıktığını ve hemen ayrılması gerektiğini yazmıştır. Erem, köyün birine, sondaj çalışmaları yapmaya gider. Köyde hiç su ve ağaç yoktur. Erem, o insanların orada nasıl yaşadıklarını, neden göç etmediklerini sorgular. “Cedlerinin mezarlarını taşıyan topraklara kutsilik veren Türk köylüsü, sonsuz sıkıntılar karşılığında olsa bile yurdunu bırakmak istiyemezdi!” (s.22) diye içten içe düşünen Erem, onları anlar. Burada “mezar” kavramı, fon olarak romana yansımıştır.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, mezar kavramına da yer verilmiştir. Sermin, oğlunu kaybettikten sonra hayata küser. Geçmişte yaptığı hataların pişmanlığını yaşar. Kızına her baktığında, onun başka, hiç tanımadığı bir adamdan olduğunu hatırlar. Zaman zaman içindeki bu sırrı yakın arkadaşıyla paylaşmak ister fakat kocasının duyma ihtimalinden korkarak anlatamaz. “O, bu sırrı ölünceye kadar saklamağa, mezara kadar onu müzmin bir dert halinde içinde kapatmaya mahkûmdu” (s.113). Mezar kavramıyla, ölünceye kadarki zamana vurgu yapılmıştır.

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* adlı romanında, kasabada zelzele olmuş, devlet de zelzele mağdurlarına yardım için bir miktar para göndermiştir. Bu paradan bir miktar, zelzele esnasında ölen fakir bir kadının cenazesi için kullanılmıştır. Olay detaylı araştırıldığında kadının ölümünün, zelzele olmadan önce gerçekleştiği ortaya çıkar. Bunun üzerine Kaymakam Halil Hilmi Efendi tepki gösterir. Çünkü devlet o parayı zelzele mağdurlarına göndermiştir. Onun bu düşüncesi karşısında Deli Kâzım, kaymakam beye çıkışır. Kadının çok fakir olduğunu, paranın bir kısmının da ona kullanılmasının olağan olduğunu savunur. “Kocakarıyı bacağından tutup tekrar mezarından çıkaralım bari...” (s.62) diyerek o düşüncelere bağırarak tepki gösterir. Ayrıca başka bir ihtiyarın da maddi imkânsızlıklar yüzünden ölmesi söz konusu olmuştur. O adam da zelzele esnasında düşmüş fakat asıl ölüm nedeni kangrenden olmuştur. Doktorların ona, gelişigüzel bakması, bunun sonucunda da adamın kangren olması, Deli Kâzım’ı oldukça sinirlendirmiştir. Bu durumla ilgili de şu sözleri söylemiştir: “Metelik veren olmamış yahut yarasına yalapşap bir şey sürülerek baştan savulmuş; yani herifi hem öldürmüşüz, hem de mezara parasını çok görüyoruz” (s.63).

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla'nın annesi Esmâ ölüm döşeğindedir. Leyla annesinin istediği üzerine Hz. Ali'nin yanına gider. Esmâ, ölmeden önce tüm bildiklerini Hz. Ali'ye anlatacaktır. Leyla, Hz. Ali'ye gittiğinde onun nerde olduğunu bulamaz. Mehmet'e rastlar. Mehmet, Hz. Ebubekir'in oğludur. Hz. Ali'nin nerde olduğunu kayyumlardan birine soran Mehmet, onun "zevcesi Fâtîma'nın kabrine gittiğini" (s.69) haber alır. Bunu da Leyla'ya aktarır.

Hz. Osman katledilir. Onun katledilmesinden sonra cenazesinin de kaldırılmasına engel olan müfsitler, "Onun kabristana gömülmesine de itiraz ettiler" (s.149). Gafikî ile birlikte birkaç kişi, gece yarısı cenazeyi evden dışarı çıkarırlar. Bunu haber alan Hz. Ali, Gafikî'yi yanına çağırarak onunla konuşur. Cenazenin bir an evvel defnedilmesi gerektiğini söyler. Gafikî de onun dediğini yapar. "Mezar kazıldıktan sonra Hz. Osman mezarın içine indirildi" (s.159). Sonrasında cenaze namazı kılındı ve "namaz bittikten sonra mezar kapandı" (s.159).

Leyla kabile ile birlikte Mekke'nin yolunu tutar. Küba'ya vardığında da "annesinin mezarını" (s.171) ziyaret eder. Leyla hayatta yapayalnız kalmıştır. Bunu düşündükçe de acısı daha da artar. Leyla, annesinin olduğu yere vardığında "mezarın üstüne kapandı ve ağladı" (s.171).

3.1.1.2.3.4. Cenaze

Cenaze kavramına yalnızca on romanda yer verilmiştir.

Muzaffer Saliha Akün'ün *Gönül Çiçekleri* romanında, Gülümser'in annesi Nevin Hanım kaza sonucu hayatını kaybeder, yakın arkadaşı Suzan'ın eşi Enis Bey de defin işlemleri için doktorla görüşür. "Bedbaht kadının bu son merasiminin mükemmel olmasını istiyordu" (s.6).

Suzan ile Enis, Mersin'e taşındıktan sonra Gülümser'e sık sık mektup yazarlar. Onu yalnız bırakmayan diğer bir kişi de arkadaşı Türkan ve ailesidir. Bir akşam sohbetleri esnasında Enis'in halasının akıbetini merak eden Gülümser, kadının adını bile bilmemektedir. Türkan'ın babası, kadının yeni ölmüş olduğunu ve ismini de Gülümser'e söyler: "-Saniye imiş, dedi. Oğulları da burada değilmiş. Cenazeyi bekletmişler. Daha dün defnedilmiş" (s.145).

Mahmut Yesari'nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında Vefik'in dayısı Danyal Baki Bey'in ölmeden önceki konuşmalarına tanık oluruz. Ölümüne çok yaklaştığını hisseden Danyal Baki Bey, Vefik'e, "Sen cenazeme gel" (s.79) diyerek onunla konuşur. Bu konuşmadan birkaç gün sonra Danyal Baki Bey'in ölüm haberi gelir. Bahtiyar Efendi, cenaze işlemleri için Vefik'e şunları söyler:

"...Cenazenin kaldırılması ve gömülmesi için yarın sabah erkenden köşkte bulunmak icap ediyor. Öğleye kaldırmalıyız. Cenaze masarifi olarak bendenize yeteri miktarda para verdiler. Bendeniz santimine kadar zatıâlinize hesap veririm. Zatıâliniz

yarın çok erken gelmelisiniz. Cenaze bugün bile kaldırılırdı ama zatiâlinizi bekliyoruz” (s.86).

Ertesi gün cenazeyi kaldırmak için köşke giden Vefik, “cenaze havası yoktu” (s.86) der. Bu sözden kasıt, cenazelerin kalabalıkla kaldırılmasından dolayıdır. Çünkü Danyal Bey’in cenazesinde kimse yoktur. Bahtiyar Efendi ile birlikte yalnızca iki kişi daha vardır. Birisi imam diğeri de bekçidir. “Cenaze hazırlandı. İmam geldi, duasını okudu, tabutu dört amelenin omuzlarında çıkardık, yola düzüldük. Komşu köşklere, pencere arkalarından bakıyorlardı. Bir tek dost, bir tek ahabap cenazenin arkasından gelmiyordu. Ben, Bahtiyar Efendi, imam, bekçi...” (s.87).

Turan Aziz Beler’in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında, Hepşen’in kocasının mevlidi bittikten sonra tüm davetliler aşağıda beklenen arabalara davet edilir. Kimse bu durumdan bir şey anlamaz. Herkes merakla arabalara bakar. Onun “cenaze arabası” (s.31) olup olmadığını anlamaya çalışırlar. Cenaze arabasıyla kastedilen şey, bilinen anlamıyla, ölümlerin mezara taşındığı aracı ifade etmesidir.

Romanın diğer bölümünde karşılaştığımız Sibel karakteri, babasını kalp krizi nedeniyle kaybetmiştir. Babası uzun yıllar bankada görev yapmıştır. Cenazesinin de olması gerektiği gibi kaldırıldığı ifade edilir. “Banka idaresi, babasının cenaze törenini mevkiine uygun bir şekilde yapmış ve gazetelerde de sütun sütun yazı yazmışlardı” (s.63). Sibel, arkadaşları ile birlikte bisikletle gezdikleri bir gün, “bir cenaze alayının yola koyulduğunu” (s.99) görürler. Sibel, daha önce de babasını kaybetmenin acısını yaşadığı için bu cenaze onu çok hüznülendirir. “Sibel’in bu cenazeyi görünce yüreğindeki eski acılar tazelandı” (s.99). Cenaze alayı oldukça kalabalıktır. Sibel’in, o arabaların arasında gördüğü bir araba dikkatini çeker. Bu, Hikmet’in arabasıdır. Uzun zamandır da Hikmet’i görmediği için, yüreğini bir korku kaplar. “Bu cenaze alayı sakın biçarenin olmasın?” (s.100). Gittikçe endişelenen Sibel, cenazenin kime ait olduğunu öğrenmek ister. “Şu camiden kimin cenazesi olduğunu anlıyalım” (s.100) der.

Osman Cemal Kaygılı’nın *Ayır Fatma* adlı romanında Ayır Fatma’nın kızı Zehra, vefat eder. Onun ani ölümü annesini de, Hasan’ı da çok üzer. “Ertesi gün Zehra’nın cenazesi” (s.155) kaldırılırken annesi de yaralı haliyle kızının ardından bakıp kalır. Hasan da Zehra’nın ölümüyle oldukça sarsılır. Yürümeye bile mecali olmayan Hasan, “cenazeyi, arkadaşı Hilmi ile Netameli Bahri’nin kollarında kâh tikanıklıklar kâh hıçkırıklar içinde takip ediyordu” (s.155).

Orhan Rahmi Gökçe’nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, teyzesini kaybeden İrfan, derin bir üzüntü içerisinde. O, “hayatında ilk defa bir cenaze çıkışından sonra bir evin çatısını bastırıp içine çöken matem ve ağırlığı, o gece hissetti” (s.84). Burada verilen “cenaze” kavramı, teyzesinin ölümünden dolayı fon olarak romana yansımıştır.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, kadınların güzelliklerinden konuşan Mithat ve arkadaşları farklı düşünürler. Kadınların sadece maddi güzelliklerinden ziyade, ruha dokunmaları gerektiğini ifade eden Mithat, dış görünüşe

kapılarak yaşanan hayal kırıklıklarını düşünmektedir. Öyle bir hayal kırıklığıyla karşılaştığı vakit, kendisi için “adeta cenaze bekçisi” (s.63) tabirini kullanır. İfade edilen “cenaze” unsuru, benzetme yoluyla kullanılmıştır.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli’nin bir zamanlar zengin olan amcası Zîver Paşa, yoksulluğa düşmüştür. Önce Zîver Paşa, ardından da karısı vefat eder. Cenazenin geleceğini bekleyen Mezarıcı, onların kalabalık bir grupla geleceklerini umar. Fakat beklediğinin aksine çok az sayıda kişiyle cenazenin geldiğini görür. “Artık yolu gözlemekten vazgeçen bakışları, bu züğürt paşa karısının cenazesine öfke ile bakıyordu” (s.453). “Cenaze” kavramı fon olarak kullanılmıştır.

İlhan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, başkahraman Selim’in anne ve babası, araba kazası sonucu hayatlarını kaybederler. Babası Süleyman Bey ve annesi Melek Hanım, köy halkının sevgisini kazanmıştır. Onların ölümü köyü yasa boğar. “Süleyman Beyle karısının cenazesinde bütün köy halkı hazır bulundu” (s.4-5). “Cenaze” kavramı burada da dini defin ritüelini yerine getirmek amacıyla kullanılmıştır.

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* adlı romanında, kasabada zelzele olur. Devlet de zelzele mağdurlarına bir miktar yardım parası yollar. Bu paranın bir miktarı “fakir bir kasabalının zelzele esnasında ölen anası için cenaze parası verilmişti” (s.62). Bu durumun araştırılması sonucu, kadının zelzele esnasında değil de, zelzeleden birkaç saat önce öldüğü ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine giden kaymakam beyin görüşlerine nazaran Deli Kâzım, o ailenin fakir ve yardıma muhtaç olduğunu savunmuştur ve “-Cenazesini kaldıracak halde olmayan bir fakiri gömsek kıyamet mi kopar” (s.62) şeklindeki görüşlerini bağırarak ifade etmiştir.

Kasabada olan zelzele gereğinden fazla büyütülerek gazetelere yansımıştır. Bunun üzerine kasabaya bir mutasarrıf görevlendirildiğini duyan Kaymakam Halil Hilmi Efendi, “Buyurun cenaze namazına” (s.94) diyerek endişesini dile getirmiştir. “Cenaze” kavramı burada, kalıplaşmış bir ifade olarak romana yansıtılmıştır. Hiç beklenmeyen bir durum karşısında yapılacak bir şeyin kalmaması anlamı, nükteli şekilde ifade edilmiştir.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Esmâ, kızı Leyla’ya, ölmeden önce Hz. Ali ile görüşmek istediğini söyler. Leyla da erkek kılığına girerek yola koyulur. Hz. Ali’ye ulaşır. Hz. Ali, kadınla konuşmaya gideceği sırada bulunduğu yerin karışıklık içerisinde olduğunu öğrenir ve yerine Mehmet’i görevlendirir. Mehmet, Esmâ hanımın yanına vardığında kadın bildiklerini Hz. Ali’den başka kimseye söylemeyeceğini ifade eder. Bunun üzerine Mehmet geri dönerek Hz. Ali’ye kadının dediklerini söyler. Karışıklığı yatıştıran Hz. Ali, Mehmet’i de yanına alarak kadının olduğu yere doğru yola çıkar. Hz. Ali ve Mehmet, “Kuba’ya vardıkları zaman cenazenin etrafında ağlaşanların feryâdları ile karşılaştılar” (s.79). Esmâ kadın, onlar varmadan Hakkın rahmetine kavuşmuş bulunmaktadır. Hz. Ali, duasını yaptıktan sonra Medine’ye döner. Dönmeden önce de orada Mehmet’i görevlendirir. Ona, “sen burada kal,

cenazenin teşhizine nezaret et” (s.80) der. Mehmet de orada yapılması gereken her şeyi üstlenerek onlara yardımcı olur. “Cenaze hazırlanmış ve erkenden gömülmüştü” (s.81).

Hız. Osman müfsitler tarafından katledilir. Onu öldürmekle yetinmeyen caniler, “onun cenazesini” (s.149) de kaldırtmak istemezler. Sebeoğlu, kimsenin cesede yaklaşmamasını söyler. Bu yüzden onu gömmek için gelenleri onun yanına yaklaştırmazlar. Bu konuda her türlü önlemleri alırlar. Cesedin odada beklemesinin doğru olmamasından dolayı Hız. Osman taraftarı kalabalık bir grup, olanları Hız. Ali’ye anlatıp ondan yardım istemeyi düşünürler. Hız. Ali de çareyi Gafikî ile konuşmakta bulur. Cesedin bir an önce gömülmesinin gerekliliğini ona anlatır. Gafikî de karşılığında Hız. Ali’nin dediğini onaylar. Sadece “onun cenazesi güpegündüz kaldırılacak olursa, muhakkak ki bir tecavüze uğrar” (s.158) der. Bunun üzerine cenazenin definin gizli yapılması gerektiğini ifade eder. Mezar kazılır, ceset yerleştirilir. “Kafilenin içinde bulunan Hazret-i Zübeyr cemaate imamlık etti ve Hız. Osman radya’llâhu anh’ın cenaze namazını kıldırıldı” (s.159).

3.1.1.2.3.5. Temenni

Muzaffer Saliha Akün’ün *Gönül Çiçekleri* romanında, Enis’in maddi durumu bozulmuş ve Mersin’e taşınmıştır. Zamanla durumunu düzeltmeye başladığını haber alan Gülümser, bu duruma çok memnun olur. “Enis yeni işlere teşebbüs ediyor. Mükemmel, Allah muvaffak etsin. Ne mesudum...” (s.151) diyen Gülümser, onlar için hep iyi dileklerde, iyi temennilerde bulunur.

Peride Celal’in *Ben Vurmadım* adlı romanında, Ferda, anne ve babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Babası, başka bir kadınla yurtdışına kaçmış, annesi de bu acıyla hastalanıp ölmüştür. Ferda, babasını hiç tanımamıştır. Halası ona annelik yapmıştır. Halasının söylediği bir söz vardır. Ferda, bu sözü hiç aklından çıkarmaz. “Allah fena yazmaktan korusun!” (s.25) diyen halası, hem kızına hem Ferda’ya iyi temennilerde bulunur.

Beysan Keyder’in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, başkahraman Ferit ile Beyhan birbirlerini çok sevmektedirler. Ferit’in babası onu belli bir süreliğine Konya’daki çiftliklerine göndermek ister. Orada toparlanması gereken işler vardır. Bunu öğrenen Beyhan çok üzülür. Ondan bir dakika bile ayrı kalamayan Beyhan, onun gidişine nasıl katlanacağını düşünür. Ferit çiftliğe gitmeden nişanlanmaya karar verirler. Aile arasında ufak bir nişan yapıp yüzükleri takarlar. Bir ara ortalıktan kaybolan bu çift, Beyhan’ın babasının merakına neden olur. Ferit’in babasına, onların saadetini yanlarında olarak görmek istediğini söyler. Ferit’in babası da ona, “-Onu da görürsünüz, Allah hemen uzun ömür versin. Onların saadetini gördüğünüz gibi torunlarınızın da saadetini görürsünüz inşallah” (s.28) der. Allah inancına sahip karakterin iyi dileklerde bulunması söz konusu olmuştur.

3.1.1.2.3.6. Şükretmek

İnsanoğlu zor anlarında Allah’a sığınarak ona şükreder. İslamiyetin gereği olan şükretme eylemi, romanlarda da bu açıdan ele alınmıştır. Yirmi yedi romanda bu kavrama rastlamak mümkündür.

Muazzaz Tahsin Berkand’ın *Sabah Yıldızı* romanında resmiyette evli olan Nevin ile Nevzat, aynı evde yaşamaya karar verirken aralarındaki diyalog şu şekildedir:

“-Sizden tam manasıyla benim karım olmanızı, benimle samimi bir hayat yaşamanızı istemiyorum.

-Hamdolsun ki bunu düşünmüyorsunuz, yoksa hiçbir kuvvet bana bunu kabul ettiremezdi” (s.37).

Aralarındaki diyaloglardan da anlaşıldığı üzere evlilikleri kâğıt üzerindedir. Nevzat’ın söyledikleri karşısında Nevin’in de, her şeyin olması gerektiği gibi olduğundan dolayı şükrettiğine tanık oluruz. Buradaki “şükür” ifadesi, rahatlamanın bir göstergesidir.

Evlerinde uzun yıllardır çalışan Ahmet Efendi de beyini mutlu gördüğü ve önceki kadından kurtuldukları için şükrettiğini görürüz. “-O halde, yavrumun dilekleri yerini bulmuşsa benim bundan böyle dünyada başka bir arzum kalmadı. Hamdolsun Allaha” (s.51).

Behçet Safa’nın *Semra’nın İki Kocas* romanında Semra ile Gül’ün kayıkla gezerken ufak bir kaza atlatmaları ve Fikret’in o an orada olup onları kurtarması sonucu Dilber Hanım’ın şükrettiğine tanık oluruz. “Çok şükür ki bey oğlum da yakında imiş” (s.6). Kızının kurtulmasından dolayı anne, Allah’a şükreder.

Hatice Süreyya’nın *Bir ihanetin Cezası* adlı romanın başkahramanı Edip, romanın sonunda gerçek annesini bulur. “-Şükür kavuşturana. Yarabbi... Şükür kavuşturana” (s.87) diyen Edip annesine kavuştuğu için Rabbine şükreder.

Server Bedi, diğer adıyla Peyami Safa’nın *Ateş* romanında başkahraman Turgut, Ali Seyfi’yi hastanede ziyaret eder. Onun kötü görünmesine rağmen ona moral vermek adına “Geçmiş olsun. Senin en kıymetli yerin başın ve kalbindir. Allah onları bağışladı ya, şükredelim” (s.16) der. Romanın sonlarına doğru da Turgut, omzundan yaralanır ve Ali Seyfi’nin bir zamanlar yattığı yerde o da yatmış olur. Tedavisiyle ilgilenen doktorun dediğine göre artık askerlik görevini yapamayacaktır. Ona rağmen ucuz atlatıldığı için haline şükretmesi (s.98) gerektiğini söyler. Turgut, birkaç gün sonra İstanbul’da bir hastaneye ameliyat olması için sevk edilir. Orada Şefkat ile karşılaşan Turgut, onu gördüğüne çok sevinir. Annesinin de hasta olduğunu öğrenen Turgut, çok endişelenir fakat Şefkat, annesinin daha iyi olduğunu söyleyerek onu rahatlatır. “-Anneniz çok iyi! Dedi, atlattı çok şükür” (s.128).

Vedat Örfi Bengü’nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında, Ayşe vereme yakalandıktan sonra istirahat için köye, bir ihtiyar adamın yanına gönderilir. İhtiyar,

Ayşe'ye dedelik yapar. Birbirlerini çok severler. Ayşe'ye iyice alışan dede, “-Bana senin gibi bir evlat verdiği için Tanrıya bin şükür!..” (s.64) diyerek Rabbine şükreder.

Ayşe vereme yakalanmadan önce sıhhiye teşkilatında yaralı askerlere bakmaktadır. Sakarya savaşı sırasında yara alanlar burada tedavi edilmektedir. Bir gece yine büyük bir telaşla çok sayıda yaralı gelir. Kağnı arabalarından gelen seslerin, Sakarya'nın Türk'ün zaferiyle sonuçlandığını haber vermesi, tüm yaralıların yaralarını sarmış olur. Orada bulunan köylü kadınların da, “-Sana bin şükür, Ulu Tanrı” (s.44) diyerek içlerindeki heyecan ve mutluluğun, Tanrının sayesinde gerçekleştiğine iman edip ona şükrettikleri görülür. Kazanılan zaferin mutluluğu tüm köylüyü sevindirir. Verilen kayıplara rağmen Türk ordusu yine destan yazmıştır. Savaşta neferlerden birisi de mutluluğunu şu şekilde ifade eder: “Tanrıya şükür hepsinin acısını çıkarttırıyoruz. Tanrı başımızdaki arslan kumandanları eksik etmesin” (s.46). Karakterin hem şükür hem de dua ettiğine tanık oluruz. Ayrıca zaferin mutluluğunu yaşayan köylüler de, “-Hey Ulu Tanrı... diye haykırdılar... Sana nasıl şükretmeyelim. Bize bir Mustafa... Kurtuluş bayrağını açan bir kahraman gönderdin...” (s.55) diyerek Tanrıya şükrederler.

Mahmut Yesari'nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında hasta yatan dayısını ziyaret eden Vefik, onu biraz daha iyi görür. Evdeki hizmetçi, Vefik'e “Beyefendi bugün maşallah çok iyi.” (s.82) der. Vefik de “Evet, çok iyi hamdolsun” (s.82) diyerek rabbine şükreder.

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanında Celâl, babasına, gerçekleri anlatmaya korktuğu için okulu bırakma sebebi olarak hastalandığını, sinir buhranı geçirdiğini söyler. Oğlunun bu durumuna üzülen baba, onun nasıl böyle bir hastalık geçirdiğine şaşırır. Çünkü ailelerinde “Çok şükür” (s.54) böyle bir hastalığa yakalanan olmamıştır. Bundan dolayı rabbine şükreder. Cahide, Celâl'in babasıyla olan konuşmalarını çok merak eder. Onun okulunu bıraktığını, babası duyunca ona çok kızacağını düşünür. Onun için endişelenir. Celâl, babasının kendisine kızmadığını söyleyince Cahide de, “Çok şükür Allaha!” (s.57) der.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Cahide ile Celâl ayrılır. Celâl babasının isteği üzerine çiftliğe gitmek zorunda kalır. Orada tüm gerçekleri öğrenen Rahmi Bey, sinirle kalkıp Cahide ile konuşmaya gider. Cahide, Celâl ile aralarındaki aşkı adama anlatsa da Rahmi Bey bunu kabullenmez. Aşk onun için aptallıktır. “Çok şükür aklım başımdaydı” (s.117) diyerek o duyguya kapılmadığı için Allah'a şükreder.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında, annesi apandisit krizi geçiren Sibel'in koşarak ona yardım aradığı görülür. Tesadüfen bir evin çatısında telefon hattının çekili olduğunu görünce, “Yarabbi şükür” (s.61) diyerek eve telefon etmeye girer. Karakterin şükretme eylemiyle rahatladığı görülür.

Annesine yardım için yoldan geçen arabaları durdurmaya çalışan Sibel, Hikmet ile o esnada tanışır. Hikmet birkaç gün onlara yardımcı olur. Sibel ona teşekkür edip veda edeceği zaman Hikmet, kendisine ihtiyaçları olursa ne yapacaklarını sorar. Sibel

de kendisine “Şimdilik çok şükür yok” (s.85) diye cevap verir. Aradan uzun zaman geçer ve Sibel ile Hikmet evlenirler. Bir çocukları olan ikili, küçük yaşta onu trafik kazası neticesinde kaybederler. Sonrasında ikinci kere hamile olduğunu öğrenen Sibel, “çok şükür!” (s.142) diyerek sevincini dile getirir. Tam da o an şunu düşünürler: “Çok şükür kelimesi üzerine ikisi de şöyle bir durakladılar. Her ikisinin aklına aynı şey gelmişti. Birkaç ay sonra gözlerini dünyaya açacak olan çocuklarına bu ismi vereceklerdi” (s.142). Burada “şükür” kavramıyla hem Allah’a şükrettikleri hem de çocuklarına bunu, isim olarak verecekleri görülür.

Şükür kavramının ele alındığı bir diğer roman da, Mükerrrem Kamil Su’nun *Uzaklaşan Yol* adlı romanıdır. Romanda, Cahide’nin, ölüm döşeğindeki annesine, Aziz ile çok mutlu olduklarını söylediği görülür. Kızının mutlu olduğuna şahit olan anne, “Oooh Allahım! Sana bin kere şükürler olsun. Şükürler olsun Allahım” (s.53) der. Karakterin yaşadığı mutluluktan ötürü Rabbine şükrettiğine tanık oluruz. Romanın ilerleyen bölümlerinde, Cahide bebek beklemektedir. Çok mutludur. İçinde bulunduğu rahat ve huzurlu hayatından dolayı, “Allaha şükretmek ihtiyacı içinde titrediğine” (s.147) şahit oluruz.

Fuad Gücüyener’in *İsterik Kadın ve Bir Toy Delikanlı* adlı romanında şükür kavramına yer verilmiştir. Başkahraman Ahmet, Ayşe ile evlidir. Kendilerine ait mütevazı bir hayatları vardır. Ahmet, bir sabah erkenden evden aceleyle çıkar gider. Nereye gittiğini bilmeyen Ayşe, onu çok merak eder. Dört gözle eve gelmesini bekler. Nihayet onu karşısında gören Ayşe, “Çok şükür!” (s.28) diyerek rahatlar.

Osman Cemal Kaygılı’nın *Ayır Fatma* adlı romanında, mahalledekilerden Çapraz Selahaddin, ortalığı karıştırmak için Hasan’ı bulur. Hasan’a, Bahri’nin kendisini aradığını, bulduğunda da onu mahvedeceğini duyduğunu söyler. Buna bir anlam veremeyen Hasan, sebebini sorar. Sözde, Bahri Zaika’ya âşıktır, Hasan’ın da Zaika ile konuştuğunu duymuş çok sinirlenmiştir. Hasan duyduklarına çok üzülür. Bütün cesaretini toplayarak Bahri ile konuşmaya gider. Bahri de mahallenin kabadayılardan. Selahaddin’in söylediklerini Bahri’ye ileten Hasan, kendisinin bir suçu olmadığını, sadece karşılaştıklarında birbirlerine gülümsediklerini söyler. Bahri, birisinin Hasan’ın saflığından yararlandığını düşünerek ona, bu söylediklerini kimden duyduğunu sorar. Hasan da bu kişinin Selahaddin olduğunu söyler. Bahri, “-Bana bak, arkadaş eğer senin canın mariz istedi de kendinden böyle bir bahane uydurup buraya geldi isen Allaha şükür biz elimize üşenmeyiz” (s.59) der. Karakter burada şükrederek, gücünün, kuvvetinin yerinde olduğunu vurgulamak ister. Bu gücün de kendisine Allah tarafından verildiğinin bilincinde olduğu için Allah’a şükreder.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında, Mehlika’nın babasının, kızının sağlığıyla alakalı Allah’a şükrettiğine tanık oluruz. “Eh, Cenâbırabîlâleminin lütfu ihsanı... Hamdüsena olsun...” (s.54) diyerek kızının sağlığından duyduğu mutluluğu ifade etmiştir.

Hatice Süreyya'nın *Esir Kadın* romanında, Kâmile, kocası Vahit'in kendisini aldatmasından dolayı ondan ayrılmış fakat onu bir türlü unutamamıştır. Hislerine daha fazla engel olamayan Kâmile, yıllar sonra tekrardan Vahit ile birlikte olur. İçten içe de yaptığının doğru olmadığını düşünerek ölmek ister. Yavaşça Vahit'in yanından kalkmaya çalışan Kâmile, onu uyandırmadan oradan ayrılmayı planlar. Tam bu sırada, arkasından Vahit'in sesini işitir. Dönüp baktığında onun uyuyor olduğunu sadece rüyasında sayıkladığını görür. "Hele çok şükür!.." (s.119) diyen kadın hemen oradan uzaklaşır. Burada karakterin şükrederek rahatladığına tanık oluruz.

Hıfzı Tan'ın *Fato* adlı romanında, yaralanmış olan Necdet, gözlerini açtığında Fato'yu yanı başında görür. Fato, Necdet'in kurtulmuş olmasına çok sevinir. "-Yaşıyor, şükür yarebbim, yaşıyor!" (s.79) diyerek Rabbine şükreder. Romanın sonlarına doğru, Necdet, Fato'yu görmek için onun köyüne doğru yol alır. Uzun zamandan beri Fato'yu görmemiştir. Kapıyı Fato'nun annesi açar. Babası da içeride oturmaktadır. Fato'nun babası Necdet'i görünce, "Çok şükür Allaha seni bari gördüm" (s.94) diyerek Necdet'e sarılır.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan ile Süheyla hayatlarını birleştirmeye karar verirler. İrfan, teyzesi öldükten sonra onun yadigârı olan Fatma'yı yanından yollamamış, ona adeta yavrusu gibi bakmıştır. Fatma, İrfan'ın evleneceğini duyduğunda çok sevinir fakat bir taraftan da endişelidir. Onun bu halini gören İrfan, ona neyin olduğunu sorar. Fatma ise, "Çok şükür, neyim olabilir ki!.." (s.148) der. Burada "şükür" unsuru günlük konuşma havası içerisinde sıradan bir şekilde kullanılmıştır.

Peride Celal'in *Ben Vurmadım* adlı romanında, Ferda'nın halakızı Hacer ile İbrahim Lütfi nişanlanırlar. Ferda oldukça güzel bir kızdır. O nişan gecesi de tüm güzelliğiyle erkeklerin gözlerini kamaştırır. Kendisinin ne kadar güzel olduğunun farkında olan Ferda, "Allahım, şu dakikada sana, beni böyle yarattığın için şükrediyorum" (s.101) der.

Peride Celal'in *Aşkın Doğuşu* romanında, Zehra, Osman'a âşık olur. Kendi kendini daha bir farklı görmeye başlar. Aynanın karşısına geçip kendisini iyice inceleyen Zehra, "Gayri ihtiyari Osmanı düşünerek kızarıyor, sonra kendisini böyle güzel yarattığı için Allaha şükrediyordu" (s.185). Peride Celal'in iki romanını da incelediğimizde, "şükür" kavramının iki romanında da aynı şekilde yer aldığını görmüş oluruz.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Hâtemi Efendi ile Cem Bey'in mizahi atışmalarına şahit oluruz. Hâtemi Efendi, Cem Bey'in söylediği bir söze katılmamakla birlikte, "Beni sizin perde yakıcı dünyanıza bırakmayan Allah'ıma çok şükür!" (s.43) diye karşılık verir. "Şükür" kavramıyla Allah'ın varlığına son derece bağlı olan karakterin, bu kavramı, burada, mizahi bir dille ifade ettiği görülür. Karakter Rabbine şükrederek rahatladığını da göstermiş olur.

Peride Celal'in *Atmaca* romanında, Handan hayatında ilk kez bir erkeğe âşık olmuştur. Adı Kemal olan bu erkekle son derece mutludur. Kemal'in de kendisini sevmesi mutluluğunu daha da katlar. Bunun için, "Allahım beni ona layık gördüğün için, bu gözler beni beğendiği, beni seçtiği için sana şükrolsun..." (s.42) diyerek Rabbine şükreder.

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* adlı romanında, Füsün, Rona'nın gitme teklifini kabul eder ve birlikte Bodrum'a, Ronaların evine doğru yol alırlar. Füsün, yola düştükleri an, ailesinden böyle habersizce gittiğini düşündükçe kendini kötü hisseder. Fakat Rona'yı da çok sevmektedir. Füsün'un endişeli olduğunu gören Rona, ona nasıl olduğunu sorar. Füsün neden böyle bir soru sorduğunu anlamaya çalışır. Çünkü "kendisi, hamdolsun, hasta falan değildi" (s.19) diye düşünür.

Yazar, romanın bir bölümünde Rona'nın ailesinin geçmiş hayatına yer verir. Babası Niyazi Bey, annesi Mehlika Hanım ile evlendiğinde oldukça varlıklıdır. Hayatını ticaret yaparak kazanan Niyazi Bey, iyi para kazanmaktadır. Fakat zamanla durumu kötüleşir ve karısına, hayatının mahvolduğunu söyler. Mehlika Hanım ise oldukça kanaatkâr bir kadındır. Kocasına, parasızlığın, fakirliğin kötü bir şey olmadığını söyleyerek, "sonra, hamdolsun fakir de değiliz" (s.43) diyerek onu teselli eder. Romanda kadının içinde bulunduğu zor şartlar altında dahi Rabbine şükrettiği görülmektedir. Bu da onun inancının kuvvetini göstermektedir.

Romanın sonunda, Füsün ile Efdal, evlenmiş ve aşk yuvalarına doğru yol almışlardır. Mavi yelkenli ile açılan çift, yuvalarına yaklaşırken şiddetli bir rüzgârla karşılaşır. Yelkenli, dalgalarla adeta boğuşarak ilerler. Bu büyük mücadele karşısında Efdal, "Oh! Kurtarıcı Büyük Tanrı! Sana bin şükürler olsun" (s.193) diyerek Rabbine şükreder.

Beysan Keyder'in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, Ferit'in babası tarafından çiftliğe gönderileceğini duyan Beyhan çok üzülür. İkisi de birbirlerini çok sevmektedirler. Fikret, çiftliğe gitmeden önce Beyhan ile nişanlamaya karar verir. Nişandan sonra da Ferit, babasının isteği üzerine Konya'daki çiftliklerine gider. Uzun süre ayrı kalan ikili sık sık mektuplaşırlar. Ferit, bir ara, uzunca bir süre Beyhan'dan mektup alamaz, onu çok merak eder. Nihayet bir gün Beyhan'ın mektubu gelir. Mektupta Beyhan, uzun süre hasta yattığını, ölümlerden döndüğünü anlatır. Şuan eski sağlığına kavuştuğu için de, "Oh artık tanrıma binlerce şükür olsun" (s.112) diyerek şükrettiği görülür.

Ziya Çalıkoğlu'nun *Ben Seni Alamam* romanında, Sevtap, Erem'i yemeğe davet etmiş fakat Erem o akşam gelmemiştir. Acil işi çıktığını ve yola çıkması gerektiğini haber verir. Sevtap, ilk kez bir erkek tarafından reddedilmeyi içine sindiremez, ağlaya ağlaya rahatsızlanıp bayılır. Sevtap, kendine geldiğinde babasının, "-Sana şükürler olsun Tanrım..." (s.20) diyerek, şükretme eyleminde bulunduğu tanık oluruz.

Selâmi İzzet Sedes'in *Okşanmıyan Kadın* romanında; Günderen, Kadri'nin kendisiyle ilgilenmesinden keyif alır. Sürekli birkaç arkadaş birlikte buluşup eğlenirler. Kadri, bir süre toplantılara uğramaz olur. Günderen'in gözleri hep onu aramaya başlar. Kadri'nin ortalarda görünmemesiyle Günderen'in keyfi iyice kaçır, kendini eve hapseder. Bayram geldiğinde eş dost ziyaretlerine de gitmez. Günderen'in bu bayram ziyaretlerine katılmamalarından dolayı her zaman gittikleri insanlar, onları ziyafete çağırmazlar. Kocasî Kâmil'in de bu duruma canı sıkılır ve Günderen'e kızacak olur. Günderen, o ailelerin ahlaksız yönlerini öne sürerek, "Sen karının çok çirkin, yüzüne bakılmaz bir kadın gibi davranmasına şükret de otur oturduğun yerde..." (s.41) diyerek kocasına karşılık verir. Romanın sonlarına doğru Günderen şiddetli bir zatürre geçirerek yataklara düşer. Kocasî Kâmil, karısının bu haline oldukça üzülür. Ona, "çok çektin karıcığım... Muhakkak ölümden kurtuldun... Çok şükür!" (s.147) der. Hastalık Günderen'i oldukça yıpratmış ve kocası onun biraz daha iyileştiğini görünce Rabbine şükretmiştir.

Mükerrerem Kâmil Su'nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin'in kızından sonra bir de oğlu olur. Kızının hiç tanımadığı bir adamdan olmasına karşılık, oğlu kocasındandır. Oğlunun hızla büyüdüğünü gören Sermin, hayata daha da bağlandığını hisseder. "Bu çocuğun, mevcudiyetinde yarattığı şifalı tesiri bir daha düşündü ve bunun için Allaha şükretti" (s.105). Burada karakterin hissettiği huzurdan ötürü şükretme eyleminde bulunduğu görülmektedir.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanında Ali Rıza, kızı Melek'i berberin yanına iş öğrenmesi için vermek ister. Kızıyla uzun uzadıya konuşan baba, ona hayata tutunmak için çalışmanın gerekli olduğunu söyler. Maddi olarak fakir insanlardır. Ali Rıza, yaşlandıkça hastalıkların artacağını, sağlıklıyken çalışmak gerektiğini vurgular. "Elhamdülillah şimdi demir gibiyim" (s.13) diyerek gücü yettiğince çalışacağını ifade eder.

Romanın ikinci bölümünde Fahri karakteri karşımıza çıkmaktadır. Fahri yaptığı bir yolculuk esnasında Ragıp Efendi isminde bir adamla tanışır. Ragıp Efendi, Erzurumludur. Hayatını geçmişte, dalgıçlıkla kazanmaktadır. Şuan ise o mesleği yapmayı bıraktığını söyler. Dalgıçlıkla geçimin zor olduğundan bahseder. Kış aylarında iş olmadığı için para kazanamadıklarını, eğer yazdan birikimin varsa idare edilebileceğini söyler. Kendisi için de "Yine elhamdülillah biraz para yaptım" (s.80) der. Romanda "elhamdülillah" kavramıyla inançlı olunduğuna ve içinde bulundukları iyi durumdan ötürü de Allah'a şükretme eyleminde bulunulduğuna dikkat çekilmektedir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* adlı eserinde, kasabada zelzele meydana gelir ve Kaymakam Halil Hilmi Efendi de bu zelzele esnasında yaralanır. Jandarma Kumandanı Niyazi Efendi, kasabayı dolaşır ve zayıat olup olmadığını gözlemler. Kaymakam Bey'e malûmat verme aşamasında "çok şükür zayıat yoktu" (s.28) diyerek

durum hakkında bilgilendirme yapar. Zelzeleden sonra, kasabada her kafadan bir ses çıkar. Zayıt olmamasına rağmen zelzelenin etkileri oldukça abartılır. Deli Kâzım'ın da abartılı söylemleri karşısında Hacı Fikri Efendi, “çok şükür, büyük bir felâket yok ortada” (s.48) diyerek ona karşılık verir.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Sebeoğlu, Müslümanlar arasında fesat yoluyla karışıklık çıkarmaya başlar. Mısır, Basra, Kûfe, Şam gibi şehirlerde halk ayaklanmalara başlar. Basra'da iki genç kendi aralarında, Mısır'da çıkan karışıklıkları konuşurlar. Oradaki insanların halini işittikçe de “*halimize şükredelim*” (s.17) derler.

3.1.1.2.3.7. Yemin Etmek

Muazzez Tahsin Berkand'ın *Sabah Yıldızı* romanında Avukat Muzaffer Bey, Nevin'den Nevzat'a iyi bir eş olmaya çalışması için söz ister. Nevin'in de artık itiraz edecek bir durumu kalmadığı için ona yemin ettiğini görürüz. “Bu tecrübeyi yapacağıma size yemin ediyorum, dedim” (s.46). Burada kullanılan dini bir unsur olan yemin sözcüğü, olayların seyrini değiştirmiştir. Avukata yemin eden Nevin, bu sayede evliliklerini gerçeğe dönüştürür.

Nevzat'ın ısrarları üzerine Nevin evde sıkılmamak için dışarıya çıkmaktadır. Nevzat da Nevin'in arkasından Ahmet Efendi'yi, ona göz kulak olması için yollar. Gezme esnasında Nevin'in yanına yaklaşan bir bey yüzünden Nevin sokağa çıkmaktan vazgeçer. Bu durumdan Nevzat'ın da haberi olur. Nevin'in de o adamla alakadar olduğunu düşünen Nevzat içten içe onu kıskanır. Nevzat'ın Nevin'i haksız itham etmesi yüzünden Nevin kendini şu şekilde savunur: “Sizin istediğinizi yaparken onu memnun etmeyi zerre kadar düşünmediğime yemin ederim. Ben yalnız sizin haksız bir iş yapmanıza mani olmak istedim... Kendi şerefınızı müdafaa eder vaziyete düşürmekten kaçtım” (s.129). Nevin'in burada kocasına yemin etmesi, sözlerinin doğru olduğuna onu inandırmak içindir. Yine bir kıskançlık neticesi sonucu Nevzat, Nevin'i suçlar. Nevin de yine yemin ederek kendisini müdafaa eder: “-Nevzat, size yemin ederim ki bu Reşit Fuad Beyi ilk defa bu akşam gördüm. Size yemin ediyorum ki ne o ne de ben... Ben şimdiye kadar kimseyi sevmedim!” (s.180). Nevzat, Nevin'in ettiği yemin sonucu ona yeniden inanır. Böylece “yemin” kelimesinin olayların seyrini değiştirdiğini söylemek mümkündür.

Fahrettin Pakkan'ın *İlk Puse* adlı romanında Yıldız'ın kaldığı pansiyonun sahibi Marika da ona çok kötülük eder. Yıldız o kadar öfkeli ki Marika'ya ağzına geleni sayar. “Yemin ederim ki dünya üzerinde bulunan insanların en adisi, en muziri sizlersiniz” (s.90). Burada kullanılan “yemin” ifadesi, olayların akışı içerisinde fon olarak kullanılmıştır.

Server Bedi'nin *Ateş* romanında, Seyfi'nin Şefkat'ten asıl kaçma sebebi, savaşta erkeklik organının yara alması sonucu onu kaybetmesidir. Bir daha asla Şefkat'in

karşısına çıkmayacaktır. Bunu sonradan öğrenen Turgut, Şefkat'e gerçeği söylemek zorunda kalır. Şefkat, kendisinden kaçma sebebinin bu olmadığını, başka bir şey olabileceğini sorgular. Turgut, “-Başka ne olabilir? Yemin ettim sana” (s.126) diyerek onu inandırmaya çalışır.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında Semra, Fikret'e gelip babasıyla tanışmasını söyler. Fikret, her ne kadar yok dediyse de Semra'yı yenemez. Bunun üzerine geleceğini söyler. Buna inanamayan Semra da Fikret'e, “-Yemin et... Yemin et!..” (s.81) diyerek ona inanmak ister. Fikret'in yemin etmesi sonucu Semra da ona inanmış olur.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında Hikmet adlı karakter, Sibel'i etkilemek için onu âşıkların gittiği bir yere götürür. Orayı âşıkların ziyaret ettiğini öğrenen Sibel, Hikmet'in de daha önceden oraya gittiğini söylemesi üzerine, onun da âşıklar arasında olma ihtimalini düşünür. Bu düşüncesini ona söylediğinde Hikmet de ona, “Vallahi değil...” (s.95) diyerek onu ikna etmeye çalışır. Karakterin sevdiği kadını inandırmak için yemine başvurduğu görülür.

Mükerrem Kamil Su'nun *Uzaklaşan Yol* adlı romanında, Aziz'in önceden sevdiği kadın Selda, onu terk etmiştir. Evlenmeye giden birliktelikleri, Aziz'in yaptığı hatayla son bulmuştur. Arzularına yenilen Aziz, Selda'nın karşı koymasına rağmen ona zorla sahip olmuş ve karşılığında Selda da onu asla affetmeyeceğini söylemiştir. Bunu söylerken de “yemin etmişti” (s.43). Ardından da buna ilaveten, “Evet, Allahın önünde söz veriyorum” (s.43) diyerek, onu terk etmiştir. Burada edilen yeminin ne kadar önemli olduğu, olayların akışını değiştirdiği okuyucuya ifade edilmiştir.

Server Bedi'nin *Zeyrek Cinayeti* romanında, Süleyman Tahir, kendisinin katil olmadığını söyler fakat bütün ipuçları Süleyman Tahir'i göstermektedir. Cingöz ile karşı karşıya gelen Süleyman Tahir, “gözlerini Cingöz'e dikerek büyük bir yemin ettikten sonra” (s.71) kendisini boş yere suçladıklarını ifade eder. Karakterin yemin ederek söylediğinin doğruluğuna, onları inandırmak istediği görülür.

Mehmet Rıza, Cingöz'ün emrindekilerden Bohçacı Emine'yi yakalar. Onu konuşturmaya çalışır. Mehmet Rıza, ne sorarsa sorsun kadın, bir şey bilmediğini söyleyerek “yeminler” eder. “-Gözüm çıksın, bilmiyorum, Allah beni çarpsın ki bilmiyorum, diyordu” (s.153). Burada verilen “yemin” unsuru, yalan yerine kullanılmıştır. Ayrıca kadının yalan yere yemin ederken söylediği ifadeler de dini açıdan sakıncalıdır.

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* romanında birbirlerine bağlılıklarını ifade eden iki sevgili Tarık ile Ayşe, her ne olursa olsun birbirleri için mücadele edeceklerine yemin ederler. “yemin ediyorum ki: -Asıl sahamda, muvaffak olmak için, insan kudretinin fevkinde bir cehit sarfedeceğim” (s.85). Bu sözleri can kulağıyla dinleyen Ayşe'de sözle ifade etmese de gözleriyle ona yemin eder. “ellerimi, avuçlarının içinde sıkarken, gözlerimin içine bakıyor, uzun, kahverengi kirpiklerinin

saklamaya çalıştığı aşk kıvılcımlarile, bana adeta yemin ediyordu” (s.85). Yemin unsuru burada, karakterlerin, Allah huzurunda birbirlerine söz vermelerini ifade eder.

Osman Cemal Kaygılı’nın *Aygır Fatma* adlı romanında, Aygır Fatma’nın gazabına uğrayan kopuk takımından birkaç kişi, onun elinden kurtulmaya çalışırlar. Aygır Fatma, onları yaptıklarından ötürü sopayla döver. Serseriler, “bir daha buralara çıkmayacaklarına dair bir sürü yemin” (s.68) ederek, oradan uzaklaşmaya çalışırlar. Karakterlerin, korkunun etkisiyle yemin ettikleri görülür.

Hatice Süreyya’nın *Esir Kadın* romanında, Kâmile’nin babası, onun hiçbir şekilde Vahit ile evlenmesini istemez. Kâmile de babası ölmeden önce ona evlenmeyeceğine dair yemin eder. Fakat babası öldükten sonra “Bir yemin yüzünden aşkımı heba etmiyeyim!” (s.41) diyerek Vahit ile evlenmiştir. Burada yeminin bozulduğu görülmektedir.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, Mithat ile Sabriye, birbirlerini sever ve kısa bir süre sonra birlikte olurlar. Köy yerinde münasebetlerinin duyulmaması için de ellerinden geleni yaparlar. Lakin Mithat, Sabriye’nin babasını her gördüğünde utanmaya başlar. Çünkü bu adam, Mithat’a çok güvenmektedir. Sürekli görüşmeye devam eden çift birbirlerine sarılarak yetinmeye çalışırlar. “Daha ileri gitmemek için dünyada en büyük yemini ettik.” (s.100) diyen Mithat, daha dikkatli davranmaya başlar.

Oğuz Özdeş’in *Memnu Meyva* romanında, Rona ile babası yine tartışırlar. Bu kez ki tartışma oldukça büyür. Baba, oğluna bağırıp çağırdıktan sonra sinirle dışarı çıkar. Ardından da Rona onu takip eder. Bir süre sonra eve tek gelen Rona, babasının öldüğünü söyler. O an, Rona’nın annesi ile Füsün, babayı Rona’nın öldürdüğünü düşünürler. Oysaki adam silaha mermi koymaya uğraşırken silah patlayarak kendi kendini vurmuştur. Annesini inandırmak için, “-Sana yemin ediyorum anne, babamı ben öldürmedim” (s.35) der. İslam inancı doğrultusunda, yemin etmenin önemine vurgu yapılmıştır. Karakter, suçsuz olduğunu ispatlamak için yemine başvurmaktadır.

Beysan Keyder’in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, Ferit’in belli bir süreliğine çiftliğe gideceğini öğrenen Beyhan, çok üzülür. Ferit, hem çok sevmekte hem de çok kıskanmaktadır. Aklına türlü türlü düşünceler takılır. Ferit’in kendisini aldatma ihtimalinde ona nasıl tepki vereceğini düşünür. Ya o kadını bulup onu hırpalayacağını ya da “bütün gururunu toplıyarak Ferit’e sadece acı bir tebessümle bakmakla iktifa edeceğine yemin ediyordu” (s.20). Karakterin “yemin” ederek kendi kendisine bir söz verdiği ifade edilmektedir.

Hamdi Varoğlu’nun *Kördüğüm* romanında, yoksulluk içinde kıvranan Zeki, ev kirasını dahi ödeyemeyecek hale gelir. Her gece içmeye başlar, eve sarhoş bir halde gelir. Onun bu durumunu gören karısı Nermin çok üzülür. Bir zamanlar iyi bir ressam olan kocasının yeniden resim yaptığını görmeyi çok arzu eder. Karısının bu düşüncelerini dinleyen Zeki, “Ah, bunu bir yapabilirsem, bir parça para, bir parça refah elde edebilsem, biraz başımı dinlesem... Yemin ederim ki, Nermin, o zaman içkiden

bile vazgeçerdim...” (s.70) der. Son çare olarak, Şekûre halaya giderek yardım istemeyi düşünür. Şekûre hala son derece zengin kadındır. Zeki’nin anlattıklarını dinler fakat anlattıkları onun umurunda olmaz. Zeki, here şeye rağmen ona yalvarır: “-Kuzum halacığım, ricamı reddetmeyin. Yemin ederim, yardımınıza ihtiyacım var” (s.75). Karakterin, söylediklerinin doğruluğunu ispatlamak için “yemin” ifadesine başvurduğu görülür.

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* romanında, Halil Hilmi Efendi, bir kasabada kaymakamlık görevini icra etmektedir. Çocukluk anılarına da yer verilen romanda Kaymakam Halil Hilmi Efendi’nin Beykozlu olduğuna da değinilmiştir. Halil Hilmi Efendi gençlik çağlarında, arkadaşlarıyla birlikte Yuşa Tepesi’ne çıkmışlar, geceyi orada geçirmişler ve sabah olup oradan ayrılırken de tekrar oraya gideceklerine “yemin” (s.16) etmişlerdir.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, yemin etmek kavramına oldukça yer verilmiştir. Yahudiler, Müslümanların arasında fitne çıkararak onların üstünlüğüne son vermek isterler. Bunun için bir mağarada toplanan Yahudiler önce başlarını seçerler. Sebeoğlu, içlerindeki en bilgili kişidir. Onların başına geçerek herkesin kendisine itaat etmesini ister. Diğerleri de Sebeoğlu’nun kendilerine uzatmış olduğu kitabı öperek “yemin ettiler” (s.6). Yahudiler kısa zamanda şehirlerde birtakım karışıklıklar çıkarırlar. Hz. Osman’ın mührünün bulunduğu mektupları yazıp halka okuyan Yahudiler, halk arasında fesat tohumlarını ekmiş bulunurlar. Karşılıklı konuşan Hz. Osman ve Hz. Ali, bu işe bir anlam veremezler. Mektubu öğrenen Hz. Osman, öyle bir mektubun kendisi tarafından yazılmadığına dair “yemin ederim” (s.83) der.

Hz. Aişe, Mehmet’in Yahudilerle birlikte görüldüğünü duyup onunla konuşur. Yahudilerin, Hz. Osman’a fenalık yapacaklarını işitip bunun doğru olup olmadığını sorgular. Mehmet’e onlarla birlik olmaması için uyarılarda bulunur. Mehmet de Hz. Aişe’ye, şöyle söz verir: “Osman’a bir fenalık yapılacak olur da ben ona mani olabilirim Allah nâmına yemin ederim ki, o fenalığa mâni olacağım” (s.124).

Hz. Osman öldürüldükten sonra Leyla, Mehmet’in eşliğinde Hz. Ali’nin evine doğru yol alır. Yolda Mehmet’e olan öfkesini dile getirir. Hz. Osman’ın ölümünde Mehmet’in de suçunun olduğunu düşünür. Lakin Mehmet, “Yemin ederim ki ben, onun kılıcına bile dokunmadım” (s.145) der. Hz. Osman’ın zevcesi Naile Hanım da Mehmet’in bu suça ortak olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesini de Leyla ile paylaşır. Olayın aslını öğrenen Leyla da, Naile Hanım’a, “Hayır, teyze! Mehmet bana yemin etti. Onun maksadı Osman’ı öldürmek değildi” (s.149) diyerek Mehmet’in suçsuz olduğunu ifade etmiş olur. Bütün olanlardan haber alan Hz. Aişe, Mehmet’in kendisine yemin ettiği halde öldürüldüğü gece Hz. Osman’ın yanına girmesine bir anlam veremez. Leyla, Mehmet’in kendisine anlattıklarını söyler. Onun yanına girdiğini fakat Hz. Osman’a zarar vermediğini anlatır. Hz. Aişe, “Benim anladığım şudur:

Mehmed bana yemin ettiği halde yeminini bozmuştur” (s.182) der. Romanda yemin kavramının dini açıdan önemine dikkat çekilmiştir.

3.1.1.2.3.8. Nur

Nur kavramı, ışık, aydınlık, parlaklık anlamlarına gelmektedir. Kuran-ı Kerim’de de “Hamdolsun o Allah’a ki gökleri ve yeri yarattı; karanlıkları ve nuru var etti” (Kur'an-ı Kerim 6/1) şeklinde ifade edilmiştir. İncelemiş olduğumuz dokuz romanda da bu anlamlarıyla kullanılmıştır.

Muazzez Tahsin Berkand’ın *Sabah Yıldızı* romanında “nur” sözcüğü benzetme amacıyla yer almıştır. “Ahmet derhal lambaları yaktı. Nur gibi bir ışık ortalığa yayıldı” (s.50). İslami bir unsur olan “nur”, içeriğinin aydınlığını anlatmak için kullanılmıştır.

Reşat Engin’in *Aşk ölür mü* adlı romanında geminin güverteye çıkmasıyla nöbetçi subayın mutluluğu dikkati çeker. Nöbetçi subayın selamı ile tüm tabur ip gibi dizilir. Nöbetçi subayın duruşu, endamı oldukça muntazam görünür. “Nurlu bir iman ışığı gibi parlayan cevval gözlü nöbetçi subayının memnun, mütebessim, fakat ciddi bir asaletle tunçlaşmış çehresine dikildi” (s.3). “Nur” ifadesi, olayların akışı içerisinde benzetme amacı güdülerek kullanılmıştır.

Mahmut Yesari’nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında Salih Ağa’nın karısı, Vefik’e, dayısının ölümünden dolayı, “Dayınız nur içinde yattıkça siz sağ olun!” (s.101) der. İslam dininde “nur” kelimesi ışığı, aydınlığı ifade eder. Burada kastedilen de merhumun, o ışığın aydınlığının içinde uyumasıdır.

Fahrettin Pakkan’ın *Günah Köprüsü* adlı romanında Rahmi Bey’i Cahide’ye teşvik eden iç sesi, “Bak, önünde yeryüzünün en kıymetli niğmeti olan nur parçası gibi bir kadın yatıyor” (s.125) der. Burada kullanılan “nur” unsuru, kadının ışıltılı güzelliğinden dolayı benzetme amacı güdülerek verilmiştir.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* isimli romanında Süleyman, Mehpare ve annesi Hamra hanımla karşılaşır. Süleyman’ın ölmüş olan annesi ile Hamra Hanım, yıllar öncesinden tanışırlar. Konuşmaları esnasında Hamra Hanım, Süleyman’ın annesi için, “Ah, nur içinde yatsın” (s.106) ifadesini kullanır. Romanın ilerleyen bölümlerinde, Süleyman, babasından kalmış olan çiftliğe gider. Oranın bakımsızlığını görünce, kâhyaya yapılması gerekenleri söyleyip oradan ayrılır. Bir müddet köyleri, yaylaları gezer. Babasının yıllar önceki dostlarıyla karşılaşır. O insanlar, Süleyman’ı en iyi şekilde ağırlamak için ellerinden geleni yaparlar. Bir içki sofrası kurarlar. Kadehlerini kaldıran ihtiyarlar, Süleyman’ın babası için, “Nur içinde yatsın, hovarda adamdı, amma, meclislerine ancak bizim ihtiyarlar girerdi” (s.218) derler. “Nur” kavramıyla, ölmüş olan kişinin ışıklar içinde uyuması ifade edilmiştir.

Peride Celal’in *Atmaca* romanında, Faruk ile evlenen Handan, hala Kenan’ı unutmamıştır. Bazı akşamlar dışarıdayken onun hayalini görür gibi olur. O an bunun yanlış olduğunu, evli bir kadın olduğunu ve bir de kız çocuğuna sahip olduğunu

düşünür. Kenan'ı düşündüğü an onun hayalini yok etmek için, kızının yüzünü gözünün önüne getirmeye çalışır ve başarılı olur. “Çocuk karanlıklarda bir nur gibi parladı” (s.10). Bu kavrama, romanda, benzetmek amacıyla yer verilmiştir.

İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Eşref ve Teyfik, tarikata girmeye karar verirler. Eşref'in amacı sevdiği kızla evlenmektir. Bunun için o da tarikatın içinde yer almaya karar verir. Tarikata girmek için nasıl bir yol izleyeceklerini bilmeyen Eşref ile Teyfik, dergâhın içinden olan Derviş Nail ile buluşmaya karar verirler. Bir araya geldiklerinde Eşref ile Derviş Nail'in aralarındaki selamlaşma şu şekilde olur:

“Eşref:

-Aşk olsun! Dedi.

Derviş Nail:

-Aşkın cemal olsun!

Eşref:

-Cemalin nur olsun!

Derviş Nail:

-Nurun âlâ nur olsun!” (s.8).

“Nur” kavramına burada, Bektaşilik tarikatı içerisinde, selamlaşmada yer verilmiştir. Yüz güzelliğinin ışığı, nur kavramıyla ifade edilerek teşbih yapılmıştır.

Ziya Çalıkoğlu'nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Sevtap, bir süreliğine dadısının yanında kalmaya karar verir. Dadısı onun gelmesine çok sevinir. Sevtap'ı gördüğü her an onun annesini hatırlayan dadı, ona, annesinin sağlığında, ne kadar eşsiz bir kadın olduğundan bahseder. “Yattığı yer nur olsun...” (s.52) der. “Nur” kavramıyla, ölen kişinin aydınlık içerisinde, huzurla uyuması vurgulanmıştır.

Ömer Rıza Doğrul, *Kanlı Gömlek* adlı romanının bir yerinde Hz. Ali'nin ne kadar önemli bir zât olduğunun altını çizer. Onun dönemi fitneyle, karışıklıklarla geçmiştir. Yazar bu konuyla ilgili şu düşüncelerini okuyucusuyla paylaşmaktadır: “O, fitne ve kargaşa yerine sakın bir devirde gelmiş olsaydı, onun devri nûr ve irfân devri olurdu” (s.303) der. Nur kavramıyla ifade edilen şey, onun devrinin aydınlık ve refah içerisinde olacağına vurgu yapılmasıdır.

3.1.1.2.3.9. Nazar

İslam inancında nazar kavramı yer almaktadır. Bu kavrama yalnızca iki yazar romanlarında yer vermiştir. Bu yazarlar, Vâlâ Nureddin ve İhsan Taşyılı'dır.

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Mihri önceden erkeklere bile görünmezken kocasının ölümünden sonra erkeklerle sohbet etmeye başlamıştır. Bu durumun farkına varan komşu kadınlardan biri de, “Nazar mı değdi, nedir?..” (s.65) der. “Nazar” kavramı, karakterin ahlaki durumunu anlatmak için kullanılmıştır.

İhsan Taşyılı'nın *Bırakma Beni* adlı romanında Süheyla ile Muhsin'in evlendiğini duyanlar “Maşallah, maşallah...” (s.48) diyerek onları tebrik ederler. “Maşallah” kelimesi burada “Allah nazardan saklasın” anlamında kullanılmıştır.

3.1.1.2.3.10. Sabır

Muazzez Tahsin Berkand'ın *Sabah Yıldızı* romanında Nevin'in Nevzat'a eski karısını hatırlatan sözlerine çok kızan Nevzat, “Yalnız arada bir o kadını hatırlatarak güya onun gölgesi veya elçisi imişsiniz gibi benim sabrımı tüketmek hevesine kapılmamanızı menfaatiniz namına rica ederim” (s.65) diyerek zaten yeterince sabırlı davrandığını ifade eder.

Server Bedi'nin *Ateş* romanında Şefkat, Ali Seyfi'nin hayatta olup olmadığını öğrenmek için çabalar. Turgut'a sürekli onu sorar. Dayanamadığını, bir an evvel bir haber almak istediğini söyler. Turgut da “Biraz sabırlı olunuz” (s.28) diyerek onu uyarır.

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* romanında, Mehlika ile evlenen Niyazi, ticaretle uğraşmaktadır. İlk zamanlar çok iyi para kazanır. Maddi durumları son derece iyidir. Fakat zamanla işleri bozulur ve çok zarar eder. O zaman Niyazi, birdenbire ümitsizliğe kapılır. Karısına bittiğini, tükendiğini söyler. Karısı ise hiçbir şeyin bitmediğini, onun isterse her şeyi yeniden başaracağına inandığını söyler. Ardından da kocasına, “Sabırlı ve cesaretli olman lazımdır. Herkesin mutlaka bir kısmeti vardır. Fakat sen, sabretmiyorsun” (s.42) der. Sabretmenin, Allah katında ne kadar önemli olduğunu altı çizilmiştir diyebiliriz. Mehlika karakterinin, sabırlı olduğu takdirde, Allah'ın kendilerine yardım edeceğine inanarak kocasını bu konuda uyarması söz konusu olmuştur.

Rona ile babasının arası oldukça kötüdür. Anne, aralarını bulmak için oğluna sürekli nasihatlerde bulunur. “-Babanın sana karşı yaptıklarına sabır ve tevekkülle tahammül et, asla ona karşı kin gütme!” (s.45) diyerek oğlunu yatıştırmaya çalışır. “Sabrın” inanç açısından önemine vurgu yapılmıştır.

Mükerrem Kâmil Su'nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin, kocası tarafından aldatıldığını öğrenir. Sermin'in annesi de anneannesi de vaktiyle aldatılmışlardır. Annesi bu aşamada sabretmenin önemli olduğunu kızına anlatmaya çalışır. Ona, “sabrettik, sonunu bekledik” (s.31) der. Sabrın sonunda da her şeyin düzeldiğini ifade eder. Sabretmenin önemi vurgulanmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla'nın annesi ölüm döşeğindedir. Ölmeden önce Hz. Ali'yi görmek istediğini kızına söyler. Hz. Ali içerisinde bulunduğu karışıklık dolayısıyla kadının yanına hemen gidemez. Gittiğinde de kadının ölmüş olduğunu görür. Leyla'nın hıçkırarak ağladığına şahit olan Hz. Ali, onu teselli etmeye çalışarak ona, “sabret evlâdım” (s.79) der. Annesini kaybeden Leyla, gerçek babasının da kim olduğunu öğrenmeye çalışır. Onu bulmaya gittiği sırada,

cemaatin içerisinde söylediği söylemlerinden dolayı hapishaneye atılır. Hapishanede çaresizce kurtarılmayı bekleyen Leyla, “sabretmeye” (s.283) karar verir.

3.1.1.2.3.11. Günah

Behçet Safa’nın *Semra’nın İki Kocas* romanında Semra, Mehmet’i bir evde saklar. Eve temizliğe gelen kadın da dâhil olmak üzere kimsenin Mehmet’in varlığından haberi yoktur. Semra’nın çarşıya çıktığı bir gün eve gelen o kadın tesadüfen Mehmet’i görür ve çok şaşırır. Semra geldiğinde ona Mehmet’i gördüğünü söyleyerek onu evden göndermesini ister. Bir duyan olduğunda bunun doğru karşılanmayacağını ifade eder. İşin aslını Semra’dan öğrenmek ister. Semra, “Ben bu adamı seviyorum. Yoksa başka hangi sebeple onu buraya gizli gizli alabilirdim?” dediğinde kadın da ona, “-Allah günahınızı affetsin. Ne kötülük bu...” (s.104) diye Semra’ya cevap verir. Birlikte olduklarını düşünen kadın, bunun çok günah olduğunu ifade etmiş olur.

Fahrettin Pakkan’ın *İlk Puse* adlı romanında arkadaş kurbanı Yıldız, Orhan ile yaşadıkları birliktelikten sonra kendisini çok kötü hisseder. “*Ben günahkâr mıyım?*” (s.42) diyen Yıldız, yaşadığı vicdan azabını sorgular. Allah inancına göre yaptığı günahıdır. Karakterin de bu inanca sahip olduğu görülür. Sonrasında kötü yollara düşen Yıldız, vicdanıyla içten içe konuşur: “Bir gün bu karanlık yol bitecek ve sen kurtulacaksın... Senin masum ve günahsız olduğunu ben biliyorum... Başkası bilmesin ne zararı var!..” (s.106).

Reşat Engin’in *Aşk ölür mü?* adlı romanında Nejat’ın Yıldız’ın üvey annesi Leyla Hanım ile tanışması bir akşam saatine denk gelir. Leyla Hanım, Yıldız ve Nejat biraz sohbet ettikten sonra Leyla Hanım ona durağa kadar eşlik etmek istediğini söyler. Bu düşünce karşısında şaşırın Nejat her ne kadar gerek olmadığını ifade etse de Leyla Hanım üsteler. Hatta Nejat’a kendilerini yanında istememesinin bir sebebi olduğunu ileri sürer. Nejat ise “-Mademki günahımı alıyorsunuz Hanım Efendi... Buyurunuz öyle ise...” (s.49) diyerek bu teklifi kabul eder. Ertesi gün evlerine gelen Nejat Bey’i Leyla Hanım karşılar ve Yıldız’a da onun geldiğini haber vermek için ona seslenir. Yıldız içeride onu görünce sevinir. Yemek masası için arka bahçede çiçek topladığını söyleyen Yıldız, Leyla Hanım’ın yine itham edici tavrıyla karşılaşır. İkisine de daha önceden plan yapmış olduklarını ima eder. Bunun üzerine Nejat: “-Günahımızı alıyorsunuz hanımefendi! Bayan Yıldızdan dün akşam ayrılmış olduğum halde böyle bir ziyaret için sözleşmiş değildik” (s.65) diyerek kendisini savunur. Bu romanda geçen “günah” ifadesi, dini amaçlı kullanılmamış olup olayların akışı içerisinde fon olarak verilmiştir.

Server Bedi’nin *Ateş* romanında Şefkat, cepheye kadar gelir ve her yerde Ali Seyfi’yi arar. Turgut ile karşılaşan Şefkat, onu bulması için Turgut’a yalvarır. Kendisine bir haber vermelerini bağıra çağıra ifade eder. Turgut, Şefkat’in bu tavırlarına çok sinirlenir ve çünkü orası en nihayetinde asker ocağıdır. Onun bu şekilde bağırıp çağırması doğru değildir. Turgut da daha fazla dayanamayarak Şefkat’e şöyle çıkışır:

“Böyle bir yerde yalnız kendinizi düşünemezsiniz. Burada en büyük ayıp en büyük günah en büyük manevi yasak kendini düşünmektir” (s.25).

Şefkat’in gidecek bir evi, sığınacak bir kimsesi yoktur. Turgut onun durumuna üzülür ve onu bir süreliğine annesinin yanına götürür. Annesine de olan biten her şeyi anlatır. Annesi, kızın halindeki durgunluktan dolayı onlardan sakladığı başka bir şey olabileceğini düşünür. Arada başka bir erkek olma ihtimali bile aklına gelen kadın, bunu oğluya paylaştığında oğlu ona, “Hayır!.. Günahına girmeyelim. Seyfi’yi sevdiğine şüphe yok” (s.44) der. Annesi de “Ben de günahına girmek istemem, halinde bir masumluk, bir kibarlık var” (s.44) diyerek düşüncelerini söyler. Annenin şüphesi, Şefkat’in ona bilmedikleri bir şeyi söylemesiyle ortadan kalkar. Şefkat hamiledir. Onu bir yere bırakamayacaklarını anlayan Turgut’un annesi, ona en ufak bir şey olduğunda günahın kendi üstlerine kalacağını (s.48) oğluna ifade eder. Turgut da, “-Pekâlâ... Bak... Günah benden gitti... Senin aklınla hareket edeceğim” (s.49) diyerek Ali Seyfi’ye ulaşmaya çalışır.

Vâlâ Nureddin’in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Ferhunde’nin evinde misafir olan İkbâl Hanım, evdeki hizmetli kızlardan birini çağırarak ondan rakı ister. Kız, ona “-Hacı ninem gûnahtır diyor, el süremem!” (s.87) diye cevap verir. Karakterin içkinin günah olduğu bilincine sahip olduğu görülmektedir.

Vedat Örfî Bengü’nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında, Ayşe, Mehmed’i kaybettikten sonra üzüntüsünden vereme yakalanır. Yaşamak istemez. Dedesi, onun kendisine bir zarar vermesinden korkar. Ne kadar onunla konuşsa da işe yaramaz. Ayşe, bir an evvel ölüp sevdiğine kavuşmak ister. “-Kendi kendini öldürmek günahmış. Öyle olsun. İnce hastalık beni ergeç Mehmedime kavuşturacak ya!.. İşte bunu sabırsızlıkla bekliyorum!..” (s.53) diyen karakterin, canına kıymanın ne kadar günah olduğunun bilincine vardığı görülür. Günler geçer ve Ayşe kendini yavaş yavaş toparlar. Bir gün köylerine mühendis olarak gelen beyler, Ayşelerin evine, yemeğe davet edilirler. O gün komşularının kızı Saime de gelerek hazırlıklar için onlara yardım eder. Yemek vakti olur ve misafirler gelirler. Saime, Ayşe’ye onların ne kadar kibar ve yakışıklı olduklarını söylemesi üzerine Ayşe, bu lafları söylemenin ayıp olduğunu ima eder. Karşılığında Saime de şöyle cevap verir: “-Bunu söylemek ayıp mı?.. Birine yakışıklıdır demekte günah değil ya, Allah aşkına?..” (s.67). Burada geçen “günah” kelimesinin dini açıdan kullanılması söz konusudur. Birini beğenmenin dini açıdan günah sayılmayacağı ifade edilir.

Nezihe Muhittin’in *Gene Geleceksin* adlı romanının bir bölümünde, hapishanede olan kadınların konuşmalarına yer verilmiştir. İçlerinden biri, bir adama kendini satmış, o adam da kadına oda tutup onunla beraber olmuştur. Daha sonra kadının hamile olduğunu duyan adam, onu bırakmış kendisine başka bir metres tutmuştur. Bunu duyan kadın, çocuğunu doğurup onu adamın kapısına koyar. Adam çocuğu göremeden çocuk

soğuktan ölmüştür. Kadın da hala pişkin bir şekilde “Günahı onun boynuna dolansın...” (s.29) diyerek o çocuğun günahını babasına yüklemiş olur.

Semra ile Fikret birbirlerini çok severler. Semra, Fikret’ten bir an evvel gelip onu babasından istemesini söyler. Fikret öncelikle aralarında nişanlanmayı teklif eder. Sonrasında da Semra’nın dediği gibi babasıyla tanışmayı kabul eder. Tam da sinemadan çıktıklarında Semra’nın babasıyla karşılaşır. Semra, Fikret’i babasına tanıtarak yarın evlerine geleceğini, aralarında nişanlandıklarını söyler. Babası da Fikret’i beklediğini söyleyerek kızıyla oradan ayrılır. Onların sinema localarında oturmalarını eleştiren babaya Semra’nın yanıtı şöyledir: “-Sus baba! Günahına girme... Ben istedim sinema locasını” (s.82). Babanın endişesi, localarda rahat davrandıkları ihtimalidir. Semra da çekinmeden gayet rahat bir tavırla babasını doğrular. Artık nişanlandıklarını, evleneceklerini söyler. Baba da kızına, nasıl utanmadığını sorunca Semra, ona, “-Günah geçti artık baba... ben onun nişanlısıyım” (s.82) diyerek kendini savunur.

Fahrettin Pakkan’ın *Günah Köprüsü* romanında, “günah” kavramına birçok yerde rastlanmaktadır. Celâl, kızın babasının rahatsızlığından dolayı iş yükünü üstüne alır ve her gün Cahide ile denize açılmaya devam ederler. Bu günlerin birinde, birbirlerine engel olamayan iki genç, sandalda, birbirlerinin olurlar. “Gök, deniz ve güneşin şahid olduğu o, ilk günahlarının beşiği olan sandalın içinde, herşeyden uzak ve bir zevk baharı içinde dakikalarca ve belki de saatlerce kalmışlardı” (s.11). Aradan birkaç gün geçer ve Cahide, hamile olduğunu öğrenir. Bu durumu annesinde de söylemek zorunda kalmıştır. Bunu öğrenen Celâl, çok endişelenir ve annesinin verdiği tepkiyi de merak eder. Kadın duyduğunda sadece ağlamış ve yalnız kızını ve kendini suçlamıştır. “Çünkü, cürmü, günahı işliyen kızıydı. Acı ve azap çekecek olan da kızı, sonra kendisiydi” (s.16). Akşamın karanlığında dolaşan çift, işledikleri günahın kimse tarafından bilinmemesi ve görülmemesi için o saatlerde dolaşmayı seçerler. “Onlar, bu karanlıklara saklanarak gizlemek istedikleri günahlarının, bir gün kendiliğinden meydana çıkacağını hiç hesaba katmıyorlardı” (s.17) diyen yazar anlatıcı, yaptıklarının günah olduğunu ve bir şekilde ortaya çıkacağını okuyucuya sezdirmiş olur. Ayrıca dünyaya gelecek olan çocuğun da günahsız olduğuna değinen yazar anlatıcı, söylediklerine şu sözleri de ilave eder: “Ahenksiz bir hayata, meçhullerle dolu bir istikbale, betbaht ve günahsız bir yavru gözlerini açacaktı” (s.20). Cahide, annesine her şeyi anlattığında onun kendisine çok büyük bir tepki vereceğini düşünmüş fakat sonuç öyle olmamıştır. “Kız ona işlediği günahı gelip anlattığı zaman, onun bağırıp feryad edeceğini, saçını başını yolacağını sanmıştı. Halbuki, öyle bir şey olmadı” (s.30). Cahide, hamile olduğunu öğrendikten sonra sürekli kendisinin ne kadar günahkâr olduğunu düşünür. Celâl ise asıl günahkârların, “zevkleri uğruna kazandıkları yavruları, yani günah mahsullerini, biçare kocalarının kucağına “senindir!” (s.37) diyerek atan kadınlar olduğunu savunur. Ona göre “günahların en korkuncu” (s.37) olan şeyin bunlar olduğunu söyler.

Rahmi Bey, oğlu Celâl'in, Cahidelerin evinden ayrıldığından beri, günden güne kötüleştiğini görür ve onunla konuşur. Derdini öğrenmek ister. Gerçeği, babasından, daha fazla saklayamayacağını anlayan Celâl, ona her şeyi anlatmaya karar verir. "Gençliğim ve tecrübesizliğim, hayatımı günahlarla ve hâdiselerle doldurdu" (s.90-91) diyen Celâl'in karşısında babası da ona, "Fakat günahların ne oluyor?" (s.91) diye sorar. Devamında da konuşmalar yine diyaloglar halinde devam eder:

"-Evet günahlarım. Onların, o günahlarımın altında şimdi eziliyorum..."

"-...Anlat, anlat bu günahlarını da ıztırabtan kurtulman için bir çare düşünelim!" (s.91).

Gerçekleri öğrenen Rahmi Bey, çok öfkelenir ve ona ağzına geleni sayar. Sonrasında oğluna dönüp, "Sen de anlıyorsun işlediğin günahı!" (s.95) diyerek, ona kızmaya devam eder. Rahmi Bey tüm bu yaşananları öğrendikten sonra Cahide ile konuşmaya gidip torununu alıp oğluna getirmeyi planlar. Lakin hiçbir şey düşündüğü gibi olmaz. Cahide'nin güzelliğinden etkilenen Rahmi Bey, ne yapacağını bilemez. Cahide ile yemek yiyen Rahmi Bey, alkolünde etkisiyle yolunu şaşırır. "Artık, bu andan itibaren insan, her günahı işlemeğe, her cürmü icraya hazırdır" (s.124). Rahmi Bey'in de bu içinde bulunduğu durumdan bahseden yazar anlatıcı, onun için, "Bir günah, bir cinayet köprüsü üzerinde bulunduğunu" (s.124) dile getirir. Rahmi Bey'in kendinden geçmesi, onu yavaş yavaş Cahide'ye doğru yöneltir. Bir taraftan da içindeki ses, yaptığının yanlışlığını haykırır: "-Sen günahkârsın! Hem de öyle bir günahkâr ki, cürüm işlemeden, suç yapmadan günahkâr!.. Çünkü, düşünmek de, istemek de yapmak kadar, belki ondan daha büyük bir günahtır!" (s.132). Romanın adında yer alan "günah" kavramı, romanın genelinde yaygın olarak kullanılmıştır. Günah kavramı, romanın genelinde de dini bağlamda ele alınmıştır.

Mükerrem Kamil Su'nun *Uzaklaşan Yol* adlı romanında günah kavramına yer verilmiştir. Cahide, bir adamı çok sevmiş fakat onun evli olduğunu öğrendikten sonra dünyası başına yıkılmıştır. Bu hayal kırıklığının etkisiyle intihara kalkışmayı düşünür fakat "Kararsızdır. İçinde günaha gidiyormuş hissini veren bir endişe belirmişti" (s.11). Tam da o sırada Aziz, Cahide'nin kendisini öldürmesine engel olur. Aralarında geçen konuşmalar neticesinde, Cahide, artık eve dönemeyeceğini söyler. "Hiçbir lekem, hiçbir, nasıl izah edeyim, hiçbir günahım olmadığı halde, onlar şüphesiz görünüşe göre hüküm verecekler" (s.27) diyen Cahide'nin gidecek yeri yoktur. Aziz, Cahide'nin haline acır ve hiç tanımadığı bu kızla evlenmek ister. Başlarda Cahide itiraz etse de gidecek bir yeri ve parası olmadığı için bu teklifi kabul etmek zorunda kalır. Evlenirler. Bu evlilik yalnızca kâğıt üstünde bir evliliktir. Aziz, Cahide'ye karşı son derece anlayışlıdır. Onun samimi hareketlerini gördükçe kendi kendine "onu günaha davet ettiğini" (s.36) düşünür. Aziz zamanında bir kızı çok sevmiş fakat arzularına yenik düşerek kıza sahip olmaya çalışmıştır. Bu yüzden kızı kaybetmiştir. "Yıllardan sonra aynı günahkâr arzuyu bir başka kız için de duymuş bulunuyordu" (s.47). Bu kız da Cahide idi. Bu arzularına

engel olmaya çalışması gerektiğini düşünür. Bir daha aynı günahı işlemek istemez. Kendine hâkim olmaya çalışırsa, “ilk gençliğinde işlediği o büyük günahı belki de affettirmiş olacağını” (s.49) tahmin eder.

Bir gün annesinin çok hasta olduğu haberini alan Cahide, Aziz ile birlikte onu görmeye giderler. Herkes Cahide’nin evden kaçmasını doğru bulmamakla birlikte onun hakkında da kötü düşünülmüşlerdir. Hasta annesi de Cahide kaçtığı için, “Buna herkes günah dedi” (s.54) diyerek, milletin düşüncelerini ona ifade etmiş olur. Lakin bir ana olarak sadece kendisi, kızı için kötü düşünmemiştir. Aziz ile mutlu olduklarını da duyunca daha da rahatlamış olur. Zamanla Cahide, Aziz’e iyice tutulmuştur. Aziz de Cahide’yi sevmektedir fakat ikisi de birbirine duygularını söylemez. Bir gün radyodan duydukları bir haber, Cahide’yi derinden etkiler. Aziz’in bir zamanlar sevdiği kadının yaşadığı yerde zelzele olmuş, Aziz de bunu duyar duymaz oraya gitmeye karar vermiştir. Tam da her şey güzel giderken bu haberi alan Aziz’in oraya gitmek istemesi, Cahide’yi çok üzer. Hala o kadını sevdiğini düşünür. Kendi kendine “günahı ne idi” (s.101) diyen kadın, hayattan ümidini keser. Aziz gittikten sonra hamile olduğunu öğrenen Cahide, bir umudu kalmadığı için çocuğunu aldırma ister. Bunun için Selim beye gider. Selim bey her ne kadar çocuğu aldırması için Cahide’ye yalvarsa da Cahide onu dinlemez. Mecburen bu işi iyi yapacak bir doktor ayarlamaya çalışır. Tanıdığı doktorların çocuk alma konusunda çok titiz olduklarını bilen Selim, “Milletin mevcudiyetini ve haklarını hiçe sayarak bu günahı işleyenleri bir vatan haini, bir vazife kaçağı telâkki ediyorlardı” (s.110) diyerek ne yapacağını bilemez. Romanın bütününde ele alınan “günah” kavramı, karakterlerin inançları doğrultusunda, yaptıkları ya da yapacakları şeylerin dine aykırı olduğunun bilincinde oldukları gözlemlenmiştir.

Fuad Gücüyener’in *İsterik Kadın ve Bir Toy Delikanlı* adlı romanında, Suna kotranın hazırlanması için çalışanlarına emir verir. Hizmetçinin haber vermesi üzerine Ahmet hazırlanmaya başlar. Ahmet kotranın kaptanlığını yapmaktadır. Suna’nın isteği üzerine adaya gezinti yapılacaktır. Ahmet, dışarı çıktığında şoför ile karşılaşır. Şoför: “- Hayrola, Pavli adasına yeni bir gezi mi yoksa?.. Günahdır yahu!.. Bizi de götür” (s.86) diyerek Ahmet’e laf söyler. Burada “günah” unsuru inanç doğrultusunda verilmez. Sadece günlük konuşma içerisinde gelişigüzel ifade edilmiştir.

Server Bedi’nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında, Cingöz ile Süleyman Tahir’in diyaloglarına tanık oluruz. Cingöz, Süleyman Tahir’e, Arsen Lüpen’in kendisine iltifatlarda bulunduğunu anlatır ve söylediklerine şunları ilave eder. “Üstadın iltifatına teşekkür ettim ve mesleğimin fena şöhretine rağmen insanlara çok iyilik etmeğe, günahlarımın kefareti vermeğe çalıştığımı söyledim” (s.74) diyerek yaptığı bazı işlerin günahını kabullenir ve iyilik yaparak günahlarından arınacağına kanaat getirir. Nezahet Hanım’ın esrarengiz ölümü herkesi şaşırtır. Mehmet Rıza olayın aslını öğrenmek için araştırma yapar. Kadının ölürken yanında olan doktoruna ulaşır ve ondan bilgi edinir. Doktor, Nezahet’in ölürken, “Hacı senin günahını çekiyorum” (s.205)

dediğini Mehmet Rıza'ya söyler. Burada “günah” kavramıyla kocasının işlediği günahlar neticesinde maruz kaldığı kötülüklerin farkındalığını, ölümü esnasında vurgulamış olur.

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* romanında Tarık ile gezintiye çıkan Ayşe, ona: “Bilmezsiniz, beni gezmeye götürmekle, ne kadar büyük bir günah işliyorsunuz!” (s.77) der. Günah kavramı, burada, karakterlerin içinde bulundukları durumdan ötürü, yaptıkları eylemin doğru olup olmadığını sorgulamayı ifade etmiştir.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayır Fatma* adlı romanında, bahar bayramının eğlencelerine tanık oluruz. Toplu yemeklerin yapıldığı, eğlenildiği bir günde, adamın biri, Hasan'ın arkadaşlarından birine sataşır. Binilen salıncakta olay çıkarır. İyice içip sarhoş olan adam, yine salıncağa doğru yol alır. Herkes ona, “-Gitme yahu yapma etme ayıptır, günahdır el âleme rezil olacaksın!” (s.28) dese de adam kimseyi dinlemez.

Geçen kışın ardından tekrar bahar gelmeye başlar. Hasan da baharın etkisiyle coşar. “Kışın yalnız çok karlı, çok boralı, çok tipili günlerinden başka günlerini günahı kadar sevmeyen Hasan, baharın yaklaştığını görünce artık kabına sığamıyordu” (s.46). “Günah” kavramı, deyim içerisinde kullanılarak, karakterin hislerini yansıtmak amacıyla ele alınmıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, Hasan ile Mediha tekrardan bir araya gelirler. Mediha ile arkadaşının gezdiği sırada kendini bilmez birilerinin sözlü sataşmasına maruz kalırlar. Hasan da onları korumak isterken dayak yer. Bunu gören Ayır Fatma çocukları kurtarıp onlara sahip çıkar. Evlerine götürüp onların biraz nefes almalarına yardımcı olur. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, Mediha'nın annesi, çevreden duyduğu asılsız dedikodular yüzünden Ayır Fatma'nın evine gider. Onu kızlarını kandırmakla suçlar. Ayır Fatma da alttan almaya çalışarak, “-Böyle değil amma haydi böyle olsun kabahat kusur, günah hep bizim!..” (s.90) der. Burada günah unsuru, günlük konuşma içerisinde, sıradan bir şekilde yer almıştır.

Ragıp Şevki Yeşim'in *Yaralı Kurt* adlı romanında, başkahraman Süleyman, kendi çevresinde, kadınlara olan düşkünlüğüyle tanınır. Osman, annesinin, Süleyman Bey için söylediğini şöyle ifade eder: “Süleyman beye görünmeyin, günaha girersiniz” (s.39). Günah unsurunun, kalıplaşmış bir ifade olarak kullanıldığı görülür. Dini açıdan yapılmaması emredilen suç şeklinde tanımlamak mümkündür.

Mehlika, Süleyman ile yaşadıklarının günah olduğunun bilincindedir. Lakin ona karşı koyamaz. Yaşadıkları günahın acısını çekmekten çok korkar ve korktuğu da başına gelir. Kardeşi Mehpare'nin de Süleyman'a olan aşkını öğrenince hayatı alt üst olur. Kardeşinin hassas bir kız olduğunu bilen Mehlika, onun haline acır. Ayrıca kendi için de “İşte bu, benim günahımın ilk acısı...” (s.96) der. Mehpare, ablasına mutluluğunu anlatırken Mehlika biraz daha acı çeker. Süleyman'ın onu da kandırmış olmasına çok öfkelenir. Kardeşi için “onun günahı ne?” (s.125) diye kendi kendine söylenir. Süleyman Mehlika'nın kendisine söylediği tüm hakaretlere rağmen, hayatını

aynı şekilde yaşamaya devam eder. “Hayır, artık günden korkmuyorum” (s.137) diyen Süleyman, hislerine hiçbir zaman engel olamayacağını bilir. Mehlika, Süleyman’a yazdığı mektubunda, ona olan öfkesini anlatır. Kardeşinin ise hiçbir şeyin farkında olmadığını, ona üzüldüğünü söyler. “Ah zavallı Mehpare, seni anlayamadığı için suçuna, günahına rağmen ne kadar bahtiyar” (s.153). Bir gün Mehpare, ablasına artık kız olmadığını, kadın olduğunu söyler. Süleyman’ın aşkıyla mutlu olduğunu ifade eder. Mehlika duydukları karşısında çok kötü olur. Kardeşi de aynı adam tarafından kandırılmıştır. “Şimdi Mehpare benimle beraber, aynı günahkâr kadınlar arasına katıldı” (s.155). Mehlika, kardeşinin anlattıkları karşısında sessiz kalmayarak ona bağırıp çağırır. Ona nasıl inandığını sorgular. Mehpare, ablasının bu sinirine anlam veremez. Ona korkmaması gerektiğini söyler. “O beni, böyle perişan ve günahkâr bırakmayacak” (s.157) der. Aradan geçen zamanda Mehpare her şeyin farkına varır ama iş işten geçmiş ve hamile kalmıştır. Bu acıyla daha fazla yaşayamayacağını anlayan Mehpare, intihar eder. Ölmeden önce de Süleyman’a bir mektup bırakmıştır. Mektubun bir yerinde de “Ben günahımla bu iki âlemin en kötüsüne, cehenneme gitmeye layık bir insanım” (s.249) yazmıştır. Romanın bütününde de “günah” unsurunun dini anlamını içerdiği haliyle kullanıldığı görülmüştür.

Hatice Süreyya’nın *Esir Kadın* romanında, Halid adlı karakterin oynadığı kumarla her şeyini kaybettiğinden bahsedilir. Bunun üzerine kumar oynamanın günah olup olmadığını sorgulayan Veysi, bu soruyu Belkıs’a sorar. Belkıs da “-Bence, kumar oynamak, zenginler için günah değildir” (s.15) ifadesini kullanır. “Günah” kişiden kişiye değişen bir şey olmadığından ötürü, karakterin inancının zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

Romanın sonunda, Kâmile’nin yaşadığı pişmanlıktan ötürü ölüme gidişi anlatılır. Kocasından boşanmış olan Kâmile, yıllar sonra onunla tekrar beraber olmuştur. Kendini öldürmek ister. Denize doğru yol alan kadın iyice açılmaya başlar. Bir yandan ölüme gider diğer yandan da Allah’a yalvararak “Beni affet... Ben, çok günah işledim...” (s.134) der. Ölümün verdiği korkuyla Allah’a yönelen karakterin, işlediği günahın bilincinde olduğuna dikkat çekilmiştir.

Orhan Rahmi Gökçe’nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan bir müddet arkadaşı Nazmi’nin yanında kalır. Nazmi, birkaç arkadaşıyla birlikte yaşadığı yeri paylaşmaktadır. İrfan da Nazmi’nin arkadaşlarıyla tek tek tanışmış olur. Nazmi’nin arkadaşlarından Bekir, yaşadığı kötü bir olay sonucu tamamen içine kapanmıştır. Bekir, yaşadıklarından ötürü tekrardan hayata dönmek için en ufak bir çaba harcamıyor, “sanki böyle bir hareketle mukaddes bir alın yazısına karşı günah işliceymiş gibi çekiniyor, her şeyi olduğu gibi kabul ediyormuş” (s.40). İrfan, daha önceden tanıştığı Süheyla ile görüşür. Birçok ayrılık yaşamalarına rağmen romanın sonlarına doğru kavuşur ve evlenirler. Ayhan isminde de bir oğulları olur. Ayhan, İrfan’a hiç benzememektedir. Hatta Ayhan, arkadaş çevrelerinden Memduh’a bir hayli benzemektedir. Memduh ile

karısının muhabbetinden ötürü de İrfan, iyice şüpheye düşer. Karısının kendisini aldattığı, bu çocuğun da kendisinden olmadığı ihtimali İrfan'ı iyice delirtir. Ayhan babasının kucağına atladığında İrfan, onu sevmeye gayret eder. Çünkü “O, belki bir günahın mahsulü idi. Fakat günahın kendisi, faili ve müsebbibi değildi, o ancak işlenmiş bir günahın neticesi olabilirdi...” (s.158) diye düşünür. İşin içinden çıkamayan İrfan, karısına hissettirmeden çocuğa kan tahlili yaptırma ihtimalini düşünür. Sonra da karısına gerçeği söylese, nasıl bir sonuca ulaşacağını kestiremez. Çünkü karısının bir suçu olmadığı ortaya çıkarsa, onun gururundan kendisini terk edeceğini, eğer suçluysa, bu kez de utancından terk edeceğini düşünür. “Yani onun masum mu, günahkâr mı olduğunu yine tefrik edemiyeceğim” (s.160) diye düşünür. Burada “günah” kavramı, bilinen anlamıyla, Allah'ın emirlerine karşı davranan, suç işleyen anlamlarında ele alınmıştır.

Peride Celal'in *Aşkın Doğuşu* adlı romanında, Zehra, Celâl Tahsin ile evliyken bir başkasına âşık olmuştur. O zamana kadar kocasını hiç sevmediğini sadece ona alışmaya çalışmaktan başka bir şey yapmadığını fark eder. Hayat karşısına Osman'ı çıkarmış ve kocasını aldatmıştır. Bundan dolayı Zehra, “Onu görür görmez sevdim diye, kendi kendisini bir günah, büyük, tamir edilmez bir hata işlemediğine ikna etmeğe çalışıyordu” (s.221).

Romanın sonunda Zehra'nın, kasabasına, ailesinin yanına, döndüğü görülür. Zehra, artık dul bir kadındır. Dışarıya çıkacağı zaman annesi onu sürekli uyarır. Çünkü küçük yerlerde dul bir kadının yapayalnız sokağa çıkması doğru karşılanmaz. Annesi de bundan dolayı endişe duyar. Buna rağmen dışarı çıkan Zehra, bir an annesinin söylediklerini düşünür. Kendisi de vaktiyle kasabada dul kadınların haline şahit olmuştur. “Sokağa çıkamıyan, erkeklerden bucak bucak kaçan ve bir günahkâr gibi kendisini saklıyan, unutturan genç kadınlar” (s.288).

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, başkahraman Mithat, köyde tanıdığı Sabriye'yi çok beğenir ve ona tutulur. İlk kez bir kıza karşı yoğun duygular hisseder. Ona, kendisini sevdiğini söyler. “İlk gençlik günahının itirafı olan bu kelimeleri söylerken duyduğum tatlı heyecanı hatırladıkça içime hoş bir sıcaklık yayılır” (s.82) der. Mithat Ankara'ya okumaya gider. İlk başlarda içine kapanık yaşayan Mithat, zamanla açılır. Gördüğü kadına, kıza bakmaya başlar. Celâl ile birlikte arkadaşlarına gittikleri bir gün, yanlarından geçen kızı Celâl'e göstererek içinin hoş olduğundan bahseder. Celâl ise, “-Böyle deme günahtır” (s.268) diyerek karşılık verir. Mithat, arkadaşının verdiği cevabı sorgulayınca, o da öyle düşünmenin zina sayıldığını ifade ederek “zina da günahtır” (s.268) der. Karakterin “günah” kavramının bilincinde olduğunu söylemek mümkündür.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, günah kavramına oldukça yer verilmiştir. Adli, mektepten arkadaşı olan Sinan'ın evine gider. Selami ile birlikte, birkaç kişi daha oradadır. O gece oldukça eğlenirler. Selami, bir ara beğendiği

kız tipini tarif eder. Orada bulunan Süleyman, Selami'yi, “-Susun, günaha giriyorsunuz...” (s.129) diye uyarır. Süleyman, bir hocanın oğludur ve böyle şeyler söylemenin bile günah olduğunu savunur. “-Sus birader sus... kendin günaha giriyorsun bari bizi sokma!” (s.130) diye devam eder.

Romanda Cem Bey, Hâtemi Hoca'dan aldığı mektuplara cevap yazar. Onun düşüncelerine katılmamakla birlikte kendi düşüncelerini ifade etmeye çalışır. Hâtemi Hoca'nın şeytan ile ilgili ifadelerine karşılık Cem Bey, şunları söyler: Bildiğime göre şeytan diyor ki: Ben kalp akçeye mehengim. Ezelde eşkıya ve günahkâr takdir olunanları yoldan çıkarır; iyilere ise yol gösteririm” (s.180). Burada “günahkâr” ifadesiyle, Allah'ın emirlerine karşı gelmiş, günahı çok olan kimseleri anlatmak için bu kavrama başvurulmuştur. Adli, amcası Zîver Paşa'nın bahçesinde ihtiyar bir kadına rastlar. Kadın oraya giren keçilerini, bir an evvel oradan çıkartmaya çabalamaktadır. Onun bu çabasını gören Adli, kadına, keçilerini neden çıkardığını sorar. Oysaki her yer ottur. Kadın da Zîver Paşa'nın nasıl biri olduğunu bildiğini ve bir an evvel oradan çıkmak gerektiğini söyler. Kadının anlattıklarına göre Zîver Paşa, çok varlıklı olmasına rağmen kuruşunun hesabını yapan, çok katı, garibanın halinden anlamayan biridir. Kadın ona dair bir olayı şu şekilde anlatır. “Paşa, parmağındaki mücevheri mahallenin imamına göstererek: “İmam efendi, bilirim erkeklere zînet mekruhtur; ama ne yapayım baba yadigârı diye takıyorum. Benim de günâhım bu olsun,” demiş” (s.235). Paşanın söylediğine karşılık imam, korkudan ona hiçbir şey diyememiş. Karakterin, bir şeyin günah olduğunu bile bile yapması söz konusudur. Bu da dini açıdan sakıncalıdır. Adli'nin amcası Zîver Paşa, rejimin değişmesi sonucu görevinden azledilir. Adli, “Zîver Paşa'nın kardeşi olmaktan başka günahı bulunmayan babam da işten çıkarılmış” (s.377) der. Burada “günah” unsuru, dini açıdan ele alınmamıştır. Suç kelimesinin yerine bu unsur kullanılmıştır. Mecbûre'yi çok seven Adli, onun kendisine olan hislerini bilir. Mecbûre'nin Sinan'dan ümidi kalmadığı için kendisi ile evleneceğini bilir. Her şeye rağmen bu duruma razıdır. Çünkü onsuz bir hayatı düşlemektense bu şekilde onun yanında olmasını ister. “Bu belki bağışlanmayacak bir günah. Fakat ne çare ki ben bu günahı işlemeye başladıktan sonra yaşadığımı hisseder oldum” (s.433) diyerek kendini ifade eder. Burada da başka bir kelimenin yerine kullanılan “günah” unsuru, dini bir amaçla söylenmemiştir.

Peride Celal'in *Atmaca* romanında, Handan, sevgilisi Kemal'den ayrılmış, Faruk ile evlenmiştir. Yıllar sonra Kemal yeniden Handan'ın karşısına çıkmış ve kafasını karıştırmıştır. Handan gizlice yine Kemal ile buluşmaya başlar. Ona başlarda karşı koyamaz fakat zaman geçtikçe yaptığının ne kadar yanlış olduğunu da görür. Kocasını gördükçe çok utanır ve “İşlediğim günah bütün ağırlığıyla beni altında eziyordu” (s.148) der. “Günah” kavramının burada, suçluluk duygusuyla ele alındığını görmek mümkündür.

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* romanında, Füsün, Efdal'i tanıdıktan sonra ona âşık olur. Efdal de Füsün'u deliler gibi sevmektedir. Onu mavi yelkenlisine bindirip bir adaya götürür. Orada kendilerini Mavi Köşk'ün beklediğini söyler. Bu köşk onların ömür boyu yaşayacakları yuvalarıdır. Adaya vardıklarında kendilerini büyük bir kalabalık karşılar. İçlerinden biri Füsün'un dikkatini çeker. Bu, ihtiyar bir adamdır. Onun kim olduğunu Efdal'e sorar. Efdal de, adam için, adanın en yaşlısı olduğunu söyler. O adamla ilgili bir de şöyle der: “-Gençleri evlendirir, günahı olanların günahını, Allah vasıtasıyla affeder” (s.126). Rona, Füsün'un kendini terk edişinden sonra hayata dair umutları sönmeye başlar. Annesini de kaybetmesiyle tüm umudu biter. O saatten sonra geçmişini sorgulayarak, “birçok şeyler düşünüyor, kendisini günahkâr buluyordu” (s.172). Romanın sonlarına doğru evlenen Füsün ile Efdal, yelkenlilerine binerek Mavi Köşk'e doğru yol alırlar. Bu esnada fırtınaya maruz kalan yelkenli savrulmaya başlar. Yavaş yavaş su almaya başlayan yelkenli, yaşanan endişeyi daha da artırır. Füsün onlardan kendisini sorumlu tutarak, “-Efdal, görüyor musun? Benim günahım, senin felâketine mucip oluyor!” (s.194) der. Günah unsuru, karakterlerin inançları gereği korku, endişe, pişmanlık gibi duygular aracılığıyla kullanılmıştır.

Beysan Keyder'in *Sevenlerin Günahı* adlı romanında, Beyhan ile Ferit birbirlerini çok severler. Nişanladıktan sonra belli bir süreliğine çiftliğe gitmek zorunda olan Ferit, orada da Zeynep ile yakın ilişki kurar. Zeynep, Ferit'e deliler gibi âşıktır fakat Ferit, hala Beyhan'ı sevmektedir. Buna rağmen Zeynep ile de birlikte olmuş onu aylarca metresi olarak kullanmıştır. Bundan ötürü pişmanlık yaşayana Ferit, iç sesiyle mücadele içerisinde. İç sesi ona, “O bir günah işlemiştir. Kefareti sadece hüsrân olan bir günah...” (s.109) der. Yaptığı yanlışlığın farkında olan karakter, bunun Allah katında da ne kadar günah olduğunu bilerek kendi iç muhasebesini yapmaktadır.

Hamdi Varoğlu'nun *Kördüğüm* romanında, Şahinde, evli olmasına rağmen Nusret'i yıllar sonra görünce ona olan yakınlığını hisseder. Ondan kendisini uzak tutmaya çalışır. Çünkü kocasına ihanet etmek istemez. Kocasına her ne kadar aşk ile bağlı olamasa da sana saygı duyuyor ve onun sayesinde lüks içinde bir hayat yaşıyordur. Bunlardan da vazgeçmek istemez. “Hele günün birinde, işlediği günah meydana çıkarsa, bu kurulu düzen, rahat ve kendi anladığı mânâda mesut hayatını bozmak, kıymet verdiği bu modern hayattan mahrum olmak istemiyordu” (s.30). Karakterin, burada “günah” kavramını, dini açıdan değil de, çıkarları doğrultusunda ifade ettiği görülmektedir.

Cavit Ersen'in *Günahkâr Sokaklar* adlı romanın adında da yer alan bu kavrama, romanda epeyce yer verilmiştir. Romanın başında Beyoğlu'ndan bahseden yazar, orası için, “O zaman Beyoğlu günahlarla dolu idi” (s.5) ifadesini kullanmıştır. Roman randevu evinde yaşananları anlatır. Kemal, orada beğenip sevdiği Nermin'in günahkâr olmayıp onu, oraya düşürenlerin asıl günahkâr olduğunu Marika'ya söyler. Onu da suçlayarak, “sizin gibilerin işledikleri günah gününü düşünürlerse bedbahttırlar” (s.36)

diyerek oraya düşürülenleri anlamaya çalıştığını ifade eder. Kemal, randevu evlerinden çıkmamaya başlar. Sürekli yeni kadınlarla tanışır. Bir gece yine kaldırımda yürürken tanıdığı birkaç kadına denk gelir. “Kaldırımlarda günahlarını affettirmek üzere görünen birkaç kişi, hemen hemen Kemal’in tanıdıkları idi” (s.54). Burada ele alınan “günah” unsuru, dini yönden ele alınmamış olup, tam tersi bir anlamı ifade etmektedir. Alaycı bir dille kullanılan bu kavrama, dini açıdan baktığımızda, oldukça sakıncalı bir durum ifade ettiğini söylemek mümkündür. Kısacası bu kavram anlamının dışında gelişigüzel kullanılmıştır. Kemal, Nermin’i babasına mektep arkadaşı olarak tanıtır. Nermin de Kemal’e, kendisini o hayattan çekip almasını söyler. “-Kemal sen benim olacaksın, senden ayrılmak, günahkâr olmak demek” (s.63) diyen Nermin, ondan ayrıldığı takdirde yine günah dolu hayattan kurtulamayacağını söylemiş olur.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, günah kavramına birçok yerde rastlamak mümkündür. Selim, anne ve babasını da otomobil kazası sonucu, küçük yaşta kaybeder. Babası, oğluna bir mektup bırakmıştır. Mektupta, hayatı boyunca başına gelen talihsizliklerden bahseden baba, “acaba ailemizde ne gibi büyük bir günah işlenmiş ki bunun kefareti biz ödemeğe mahkûm olduk?” (s.7) demektedir. Daha sonra, İstanbul’a dayısının yanına giden Raif, orada Gül ile tanışır ve birbirlerine âşık olurlar. Raif, Selim’in, Gül’e yakınlaşmasını fark eder ve onu evden göndermenin yollarını arar. Bu sırada aklına bir fikir gelir. Babasının cüzdanını alarak Selim’in odasına yerleştirir. Cüzdanı almaya çalıştığı sırada da annesi onu görür. Raif’i uyarmaya çalışsa da Raif bildiğinden vazgeçmez ve Selim’in hapisaneye düşmesine sebep olur. Oğlunun tehditleri yüzünden kimseye bir şey söyleyemeyen kadın, endişe içerisinde. Oğluna, “-Ne olursa olsun, ben böyle bir haksızlıktan, böyle bir günahattan korkarım” (s.68) der. Anne, oğlunun yaptığı bu duruma akıl erdiremez. Ona, “O zavallı çocuğun ne günahı vardı?” (s.68) diye sorar. Raif, onun Gül’ü elinden aldığını, gül olmadan yaşayamayacağını söyler. Ne olursa olsun yaşananlara anlam veremeyen anne, oğluna, “-Raif, hiç insan böyle bir mesele için bu kadar ağır bir günaha girer mi?” (s.68) der. Hapisaneye düşen Selim’i ziyarete sadece Mustafa gelir. Mustafa, Raiflerin evinin bir çalışanıdır. İlk günden itibaren Selim’e tek iyi davranan o olmuştur. Selim’in Gül’ü beklediğini anlayan Mustafa, onun gelme ihtimalinin olmadığını çünkü Raif ile düğün hazırlıkları yaptıklarını söyler. Selim, duydukları karşısında yıkılır. “-Acaba bu kadar felâkete müstahak olmak için ne büyük bir günah işlemişim?” (s.77) diye kendi kendine sorar. Gül’ü bir an olsun aklından çıkarmaz. Onu hiç eksilmeyen bir aşkla sevmeye devam eder. Günün birinde ona bir mektup yazar. Mektupta, Gül’ün kendisini affetmesini yazar. “Mazeretim günahım kadar kuvvetli olmasa senden af dilemeğe bile cesaret edemezdim” (s.110) der. Romanın sonlarına doğru Gül ile tekrar bir araya gelen Selim, onun kendisine söylediği sözler neticesinde tüm umudunu kaybeder. Gül gittikten sonra ona bir mektup yazarak hayatına son vermeye karar verir. Mektupta, onu ne kadar çok sevdiğinden bahseden Selim, ondan kendisini affetmesini ister. Ayrıca

“On sene evvel kendimi müdafaa etmiyerek üzerime aldığım günah, benim günahım değildi” (s.120) diyerek de suçsuzluğunu ifade eder. Raif, evlilik hayatları boyunca Gül’e hep eziyet etmiştir. Sürekli yurtdışına gidip Gül’ü yalnız bırakmıştır. Orada türlü kadınlarla birlikte olmuştur. Gül’ün oğlu tarafından mutsuzluğa esir edilmesi, Semiha Hanım’ı da derinden üzmektedir. Semiha Hanım, zamanında gerçeğin açığa çıkması için susmuş, bundan ötürü de yıllarca vicdan azabı çekmiştir. “O zamanlar kadınlık hislerinin galeyanı ile onun ayaklarına kapanarak mazideki günahını, sükûtunun sebeplerini söylemek için kaç defa nefsiyle mücadele etmişti” (s.123). Romanda ele alınan “günah” kavramı, karakterlerin inançlı olduklarının birer göstergesi olarak romana yansımıştır.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* romanında, Sevtap yine zengin çevresiyle bir salonda toplanmışlardır. O ortamdan oldukça sıkılmaktadır. Erem’in başkallığı kendi çevresindeki hiçbir erkekte yoktur. Bir araya içeriye Sevtap’ın arkadaşlarından birkaç kız girer. Bunlar zengin takımından kızlardır. İçlerinden biri orada bulunanları başka yerde bir partiye davet eder. Sonra Sevtap’a dönerek onu Amerikalı biriyle tanıştıracakını söyler. “Sevtap, kendisini günahkâr hislerinin cereyanına bırakarak” (s.35) onun kim olduğunu sorar. Arkadaşı da, onun gazeteci olduğunu söyler. Sevtap, “belirmeğe başlayan ruhî haletle günahkâr şeytanın sözlerine uyarak bir anda yerinden fırladı” (s.35). Hep birlikte partiye gittiler.

Selâmi İzzet Sedes’in *Okşanmıyan Kadın* romanında, Günderen’in arkadaşı Selma, evli olduğu halde başka erkelerle birlikte olmaktadır. Selma’nın Pertev ile birlikteliğini bilen Günderen onun rahat tavırlarına oldukça şaşırılmaktadır. “Yeryüzünde günah şöyle dursun, hiçbir suç işlememiş kadar gönül rahatı ile bol bol gülüyordu” (s.37). Zamanla Günderen de Selma gibi kocasını aldatmaya başlar. Sık sık Galip ile buluşmaya başlarlar. Araba gezintileri yaparlar. Aylar sonra tekrar arabayla gezintiye çıkan Günderen, aynı yollardan geçerken hiçbir şey hatırlamaz. “İşlediği büyük günahdan gözlerinin önünde yalnız ve yalnız bir otomobilden başka hiçbir şey kalmamıştır” (s.60). Galip’in karısı Fikriye, kocasının çapkınlığının farkındadır. Son zamanlarda da kocasının Günderen ile birlikte olduklarını anlar ve Günderen ile konuşmaya karar verir. Günderen Fikriye ile konuştuktan sonra yaptıklarından pişmanlık duyar ve bir daha yapmamak üzere kendi kendine söz verir. “Birkaç gün birkaç senelik günahlarını affettirebilecek bir hayat sürmüştü” (s.94). Fakat bu durum uzun sürmez. Günderen, kocasının ilgisizliğinden dolayı yine başka erkeklerle buluşmaya başlar. Servet adında bir delikanlıyla ilişki yaşamaya başlar. Ona olan duygularının yoğun olduğunu düşünür. Günderen’in, Servet’in hayatına daha önceden girmesi dâhilinde belki de “o güne kadar günahsız” (s.116) yaşayacağını düşünmesi, Servet’i oldukça önemseydiğini göstermektedir. İlerleyen zamanlarda ondan da hayal kırıklığı yaşar. Yavaş yavaş düşünceleri değişmeye başlar. Kendisiyle birlikte olan erkeklerin, amaçlarının farklı olduğunu anlar. “Bir kadına sarkıntılık eden erkek o

kadının günahkâr bir kadın olduğunu mutlaka sezer” (s.141) diye düşünür. Romanda ele alınan “günah” kavramının olayların seyrine az da olsa etki ettiğini söylemek mümkündür.

Güzide Sabri’nin *Mazinin Sesi* romanında, Hüseyin Şakir ile Feriha birbirlerine olan aşklarını dile getirirler. Lakin Kamuran Hanım, aralarındaki münasebeti fark ederek onların birlikteliklerine engel olmak için planlar yapar. Oğlu ile Hüseyin Şakir’in kızı Nuran’ın evliliklerine taş koymaya başlar. Bu evliliğin olması için Feriha ile Numan’ın da evlenmesi gerektiğini söyler. Amacı, Feriha’yı Hüseyin Şakir’den ayırarak kendisine yakınlaşmasını sağlamaktır. Bu durumun farkına varan Hüseyin ile Feriha, ne yapacaklarını bilemezler. Hüseyin Şakir, sevgisi uğruna kızı Nuran’ı feda etmek gerektiğini söyleyince, Feriha da ona, “-Zavallı kız, onun ne günahı var” (s.91) diyerek kararına itiraz eder. “Günah” unsuru burada, olayların akışı içerisinde gelişigüzel kullanılmıştır.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin’in içinde yaşadığı durumun farkına varan annesi, erkek ve kadınların aldatmalarına dair kızına, bir takım söylemlerde bulunur. Erkekler aldattığında toplumun olağan karşılaması söz konusudur. Kadınlar böyle bir şey yaptıklarında ise “günahını affettirebilmesine de imkân tasavvur edilemez” (s.29). Erkekler münasebetlerini gizleyebilirler fakat kadınlar için aynı durum söz konusu değildir. Kadın hamile kaldığında her şey ortaya çıkar. Ayrıca, bu doğacak çocukla da bir ömür azap içinde yaşayacağını düşünen bir kısım kadın da, “günah çocuğunu öldürmek” (s.29) fikrine sahip olur.

Sermin, Rezzan’ın erkeklerle ilgili düşüncelerine çok şaşırılmaktadır. Rezzan, bir kadının evliyken kocasını aldatmasının normal olduğunu savunur. Çünkü kendisi de o şekilde bir hayat sürmektedir. Rezzan birinci kocadan ihaneti ortaya çıktığı için ayrılmış, ikinci kocasını da istediği gibi idare etmeye başlamıştır. “Sermin onun artık uslandığını, ikinci kocasına asla hıyanet etmeyeceğini düşünüyor, günahını unutmaya mütemayil görünüyordu” (s.51) diyordu. Zamanla, Sermin, kendi kocasının da başka bir kadınla ilişki yaşadığını öğrenir. Bu kadın da Rezzan’dır. Rezzan’ın söylediklerini düşünür. Dışarıya çıktığı bir gün, yanına yanaşan hiç tanımadığı bir erkekle birlikte olur. O birliktelikten de hamile kalır. Yaptığı pişmanlığın üzerine bir de çocuk eklenmiştir. O çocuğu doğurmanın kendisine, hayatı boyunca vicdan azabı yaşatacağını düşünür. “Kendisine her dakika günahını hatırlatacak bir insanı istemiyordu, istiyemezdi” (s.68). O çocuğu ne olursa olsun aldırması gerektiğini düşünür. “Bu çocuk ortadan kalkarsa ona, her şey değişecek, işlediği günah eskiyip unutulacak gibi geliyordu” (s.69). Romanda ele alınan “günah” kavramı, Allah’ın yasakladıklarından ziyade toplum tarafından doğru karşılanmayacağı sebebi ile ele alınmış, vicdan azabı yaşatan bir durum olarak kullanılmıştır. Dini açıdan ziyade toplumun ahlak anlayışına ters düşmesi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanında, Ali Rıza, kızı Melek'i, berberlik yapan Dimitro'nun yanına çırak olarak vermek ister. Kızının berber olmasını istemektedir. Bu düşüncesini Dimitro'ya söyler. Dimitro, "Sizin Müslümanlıkta günahtır vre Kondos" (s.7) diyerek şaşkınlığını dile getirir.

Romanın ikinci bölümünde Fahri'nin hayat hikâyesi ele alınmıştır. Fahri, trenle yolculuk yapmaktadır. O esnada birçok kişi ile tanışır. Hep birlikte bir çilingir sofrası kurarlar. İçlerinden biri Erzurumludur. Memleketinin güzelliklerinden bahseder. Onları anlatırken de zaman zaman yaşanan zorluklar karşısında da Allah'tan başka hiç kimseden korkmadığını söyler. Bunun üzerine Fahri, Allah'tan korkar mısın diye adama sorar. Adam da "Sırasına göre delikanlı, sırasına göre... Ne günahlara soktun beni be Fahri Efendi!" (s.67) diye cevap verir.

Romanın üçüncü bölümüne gelindiğinde Melek'in kendisine bir berber dükkânı açmasına tanık oluruz. Melek dükkânı açtığı sırada dükkânda çok fazla malzeme yoktur. Zamanla biriktirdiği paralarla eksikleri tamamlamayı hesap eder. Melek'in babası Ali Rıza sürekli içki içmektedir. Melek'in dükkânına gelip kızının kazandığı paraları alıp içkiye vermeye başlar. Bu durumla başa çıkamayan Melek, kazandığı büyük paraları ayrı bir yere saklar, diğer küçük paraları da her zamanki yerlere koyar. Ali Rıza, sarhoşluğun da etkisiyle bulduğu küçük paraları alır gider. Kızının da iyi bahşişler topladığını bilen baba, o kadar parayı ne yaptığını merak eder. Kızına çıkışır. Fakat berber dükkânına geldiği bir gün alınan malzemeleri görünce kızına, "Bende günahına giriyordum" (s.120) diyerek onu tebrik eder. Burada "günah" unsuru kalıplaşmış bir ifade olarak ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilerin kışkırtmaları sonucu Hz. Osman'ın öldürülmesi planlanmıştır. Müfsitlerden biri Hz. Osman'ın odasına girerek onu öldürmeyi hedefler. Fakat onun karşısına çıktığında bunu yapamayacağını hissederek dışarı çıkar. Arkadaşları sebebini sorduklarında onlara "onu öldürmek günahtır!" (s.139) diye cevap verir. Hz. Osman öldürülür. Zevcesi Nâile, bunun sorumlusu olarak Hz. Ali'yi görür. O gece Mehmet'in de eşkıyalar gibi içeri girdiğinden bahseden Nâile Hanım, onun niyetinin de Osman'ı öldürmek olduğu ve bu emri de Hz. Ali'den aldığı görüşündedir. Leyla ise "Teyzeciğim, Ali'nin günahına girme" (s.150) diyerek onun böyle bir şey yapabileceği ihtimalinin bile olmadığını söyler.

3.1.1.2.3.12. Sevap

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Mihri'nin evine kocasının duası için hocalar gelecektir. Arif'in de kocasının yakın ahababı olduğunu düşündüğü için o gece onlardan kalıp kendisine ağabeylik etmelerini ister. "Rahatlı rahatsız bu akşam burada kalın... Artık bu zahmeti deruhde edin... Sevaplı bir iştir" (s.46) diyerek onların rızasını almış olur.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında Nüveyre'nin hayatı lüks içinde geçer. Bir arkadaşının masaj yaptırdığını duyan Nüveyre, ondan geri kalmamak adına kendisi de masaj yaptırmaya karar verir. Israrla arkadaşından, masajcıyı kendisine de göndermesini ister. Bu sayede ona, “sevaba girmiş olursun” (s.14) der. Burada karakterin çıkarı için bu kavramı kullandığına tanık oluruz.

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* romanında Tarık, Kemal'in evine, misafirlğe gider. Bankadan birkaç arkadaş daha vardır. Yemeğe Kemal'in anne, babası ve kız kardeşi de iştirak eder. Tarık, kızdan çok etkilenir. Masada içmeye başlayan Tarık, kızın bakışlarıyla karşı karşıya kalır. Daha fazla içmek istemeyen Tarık, midesinin rahatsız olduğunu söyler. Kemal'in babası Vecdi Bey de, ona, “-O halde, sevaba girmek için meze yiyiniz!” (s.63) der. Burada geçen “sevap” unsuru, dini açıdan ele alınmamakla birlikte, gelişigüzel kullanılmıştır. Ayrıca dini bir kelimenin, alaylı bir şekilde ifade edilmesi de doğru olmamıştır. Bu durum, İslamiyet açısından sakıncalıdır. Kemal'in kız kardeşi Ayşe ile Tarık'ın yakınlaşmaya başlar. Gezmek üzere buluşmaya karar verirler. Ayşe'yi karşısında gören Tarık, çok heyecanlanır. Vapura binerler ve orada Tarık, Ayşe'ye, “bana gelmekle bilmezsiniz, ne kadar büyük bir sevap işlemiş oldunuz!” (s.76) der. Sevap unsurunun burada, günlük konuşma içerisinde, sıradan bir şekilde kullanıldığı gözlenmiştir.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, başkahraman İrfan, memuriyet işleri için Ankara'ya gider. Gittiğinde, gece kalmak için kendisine bir otel arar. Otellerin çoğu doludur. Bu yüzden bulabildiği yerde yatmayı planlar. Sonunda bir otel bulur. Otel sahibi, tek, bir tane boş odası olduğunu, orda da kendi yatmayı planladığı ancak o odayı da “sevaba girerim belki...” (s.29) diyerek kendisine vereceğini söyler. Burada kullanılan “sevap” unsuru, karakterin yaptığı iyilikten dolayı Allah tarafından ödüllendirileceğini düşünmesi şeklinde ele alınmıştır.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, Mithat, hocaların saf insanları çevresinde topladıklarından bahseder. İnsanlardan dini amaçla topladıkları paralarla herkesten daha rahat hayat yaşadıklarını söyler. Ayrıca, “Her şeyin en iyisini onlara ikram etmek sevaptır” (s.248) der. Burada “sevap” kavramının alaycı bir üslupla ele alınması söz konusudur. İslam dini açısından sakıncalı bir durumdur.

3.1.1.2.3.13. Haram

Hatice Süreyya'nın *Bir ihanetin Cezası* adlı romanında Şahinisvan, Edip'e Osman'ın daha önceki kocası olduğunu söyler. Ondan çok korkmaktadır. “Bu adam benim kocamdı. O zaman, bana etmediğini bırakmadı. Dünyayı bana haram etti” (s.66) diyen Şahinisvan, “haram” kelimesini “zehir etmek” anlamında kullanmıştır. Buradaki kullanımın, İslam inancından yer alan “haram” ifadesiyle alakası yoktur.

Vedat Örfi Bengü'nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında Ayşe, ayrıldığından beri Mehmet'ten haber alamamıştır. Sıhhiyede yaralılara bakarken her gelen yaralıda

Mehmet'i arar. Onun nerde olduğunu bilmediği için hayatta olup olmadığını da merak eder. Ona bir şey olma ihtimali bile Ayşe'yi yeterince üzmektedir. “-Onsuz nasıl yaşayabilirim. Bu dünya bana haram olsun!..” (s.47) diyen Ayşe, onsuzluğun kendisinde yarattığı acının derecesini ifade etmek için “haram” unsurunu fon olarak kullanır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanının ikinci bölümünde Fahri, yolculuk esnasında Erzurumlu bir adamla tanışır. Erzurumlu dalgıçlık anılarını anlatır. Seneler evvel İzmir'de, dalgıçlık yapan dört arkadaş olduklarından bahseder. İçlerinden birinin de “sağlam, içki cigara bilmez, harama el sürmez” (s.74) olduğuna değinir. Burada “haram” unsuru, Allah'ın yasaklarına uyulması anlamında kullanılmış dini bir ifadedir.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Ebû Zerr'in düşünceleri ve eylemleri halk arasında karışıklığa neden olur. Ebû Zerr, hükümette toplanan paraların halka dağıtılması gerektiğinin, hükümetin hazinesinde kalmaması gerektiğini savunur. Bu durumun haram olduğunu savunur. Hâlbuki yazarın ifade ettiği gibi “haram olan, servetin hakkını ödememektir” (s.38). Böyle bir durum da söz konusu değildi.

Sebeoğullarının planları istedikleri gibi işler ve Hz. Osman öldürülür. Devlet reisliğine de Hz. Ali getirilmeye çalışılır. Hz. Ali, hükümetin içinde bulunduğu karışıklığı yok etmek ve İslamiyet'in felâkete uğramaması açısından bu görevi kabul eder. Görev başına gelen Hz. Ali, ilk hutbesini de okur. Hutbesinin bir yerinde şöyle der: “Allah birçok şeyleri haram kılmıştır. Haram edilen şeylerin en haramı, Müslümanın kanıdır” (s.168).

3.1.1.2.3.14. Helâl

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Arif'in Mihri'yi alabilmesi için para bulması gerekir. Küçük bir büfe görür. Orada gazete ve piyango biletleri satılmaktadır lakin büfeye gelen müşteri pek yoktur. Aklına gelen fikri uygulamak için büfedekilerle konuşur. Onlara, bir sürü müşteri çekeceğini yalnız kazanılan paranın da yarısını alacağını teklif eder. Büfe sahibi de kabul eder. Yaptığı numaralarla büfenin önü müşteriyle dolup taşar. Büfe sahibi, Arif'e kazanılan paranın yarısını seve seve verir. “-Helâl ve hoş olsun!” (s.73) diyen büfeci kazandığının yarısını Arif'e helâl etmiş olur.

Server Bedi'nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında Cingöz, Hacı Zihni'deki paranın kokusunu alır. Bunun için cinayetiyle ilgili araştırmalar yapar. Mehmet Rıza ise Cingöz'ün bu olaya karışmasına sinirlenir. Cingöz de, nükteli bir cevapla bu işi yapması gerektiğini ifade eder. Mezarında yatan Hacı Zihni'nin “Bütün servetim Cingöz'e helâl olsun!” (s.49) dediğini duyar gibiyim diyerek olayı araştırmaktan vazgeçmeyeceğini söylemiş olur. Helâl kavramı, karakterin çıkarları doğrultusunda nükteli bir şekilde ifade edilmiştir.

3.1.1.2.3.15. Cennet

İslam inancında cennet kavramı, ahirete göç eden insanoğlunun gideceği yerlerden birisidir. İnanan insanların iyilikleri fazla olduğunda cennete gidecekleri bilinir.

“Dünyada Allah’ın emirlerini tutmuş, peygamberlerini tanımış, hiç kimseye kötülük etmemiş, elinden geldiği kadar iyilikte bulunmuş olanlar Cennete girecek, Allah’ına, Allah’ın lütuflarına ve her türlü ni’metlerine kavuşacak ve ebedi olarak orada kalacaklardır” (Akseki, 1933, 94).

İncelenen romanlara genel olarak bakıldığında yalnızca dokuz romanda bu kavramın işlendiği tespit edilmiştir.

Nezihe Muhittin’in *Gene Geleceksin* adlı romanında Semra ile Fikret, sinemada buluşup bir locaya bilet alırlar. Birbirlerine tutku ve aşkla bağlı bu gençler, loca koltuğunda birbirlerine iyice yakınlaşırlar. “Bu tahta eski koltuk, günahsız fânilere cennette mev’ut malzemesini bilmediğimiz dudaklardan da cazip ve güzel...” (s.73). “Cennet” kavramı, içinde bulundukları durumla karşılaştırma şeklinde romana yansımıştır.

Fahrettin Pakkan’ın *Günah Köprüsü* adlı romanında Rahmi Bey, Cahide’nin güzelliği karşısında, bir de içkiyi fazla kaçırınca nefesine hâkim olamamaya başlar. İçinden konuşan ses de onu, kadına karşı daha da teşvik eder: “Niçin tereddüd ediyorsun? Cesur ol biraz... Bak, ben ne kadar cesurum. Cennetten kovuldum da cesaretimi kaybetmedim” (s.125). Burada Âdem ile Havva’ya da gönderme yaparak konuşan iç ses, ona, “Sen Âdem’in oğlu değil misin? O zevki, nefsi için cenneti terketti. Şu halde sen de babanın gittiği yoldan yürümeğe mecbur ve mahkumsun!..” (s.125) der. Cennet, bilinen inanç doğrultusunda, öldükten sonra amelinin iyi olması sonucu gidilecek, güzellikler ve mutluluklarla dolu sonsuz bir yaşamdır. Romanda da bu yönü kastedilir ancak Âdem ile Havva’nın cennetten kovulması olumlu bir durum gibi gösterilip bunu üzerinden karakterin sınındığına şahit oluruz. Cahide’nin yanından ayrılan Rahmi Bey, onun hayalinin etkisinden bir türlü kurtulamaz. Yazar anlatıcı onun için, “Sanki, kendisi cennetten avdet eden bir seyyahı” (s.136) ifadesini kullanır.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında, canına kıyan Mehpare, ölmeden önce Süleyman’a mektup yazmıştır. Mehlika da kardeşinin arzusunu yerine getirmek için mektubu Süleyman’a götürür. Mektubun en başında Mehpare, “Cehennem ve cennet denilen mevhum âlemlerin mevcut olup olmadığını ancak öldükten sonra anlayacağım” (s.249) demektedir. Bu ifadeden karakterin, dini açıdan zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Süleyman da ölüm anında devamlı Mehpare’nin hayalini yanı başında görür, hatta onunla konuşur. Mehpare, ona, “-Öldün ve şimdi cennettesin!” (s.266) der. Karakter, hayalinde Mehpare’yi cennette konumlandırmıştır. Burada “cennet” kavramı bilinen, gerçek anlamıyla ele alınmıştır.

Orhan Rahmi Gökçe'nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan ile Süheyla evlenmiş Ayhan adında da bir oğulları olmuştur. İrfan, Ayhan'ın kendisine hiç benzememesi ve yakından görüştükleri Memduh'a benzemesinden ötürü, karısından yana şüpheyi düşmeye başlar. Sürekli kendi içinde mücadele veren İrfan, bir aralık karısı için, "eğer aldanmıyorsam, bu cennette Süheyla, en müthiş şeytanları bile aldatacak derecede korkunç bir mahlûktur" (s.168) diye düşünür fakat sonrasında kendini hemen toparlar. Burada verilen "cennet" kavramı, benzetme amacıyla ele alınmıştır. Karakter, yaşadığı evin güzelliğini cennet ile ifade etmiştir.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, başkahraman Mithat, sevdiği kadına açılmaz. Reddedilme korkusu, ona yaklaşmasına engel olur. Onu hep gözleriyle takip eder, uzaktan sever. Sevgilinin güzelliğinden o kadar etkilenir ki, bu güzelliğin kendisinde bir hayal âlemi yarattığını söyler. "Hani bir cennet vardır derler. İnsan orada ebedi huzura kavuşmuş, mesut bir hayat yaşarmış..." (s.152). Karakterin içinde bulunduğu mutluluk ve huzuru, "cennet" unsuruyla ilişkilendirmesi söz konusu olmuştur. Sevgilinin hayali ile yaşayan Mithat, bu halinden memnundur. Ama hayata dair olumsuz bakış açısı da hiçbir zaman değişmez. "Dünyayı cennet olarak alsaydım, kendimi de melek sayardım. Fakat ne dünya cennettir, ne de ben meleğim!" (s.188).

Mithat'ın dine bakışı arkadaşlarından çok farklıdır. Geleceğe dair umut verenleri ciddiye almadığını, sadece bugünü değerlendirerek yaşadığını söyler. Bir şeylere umut bağlamanın da doğru olmadığını, buna inanmadığını ifade eder. "Dinler asırlarca insanlara cennet vadetti" (s.226) der. Arkadaşının müspet ilimi savunması karşısında Mithat, onun da bir şeyleri çözmediğini söyler. İnsanların eskiden ne kadar fakirse günümüzde de bu fakirliğin artarak devam ettiğini savunur. İnsanların hayatını kolaylaştırmak için çıkan makinaların, onların mutsuzluklarına çare olmadığını söyler. Ayrıca komünist, sosyalist rejimlerin de insanlığa aykırı olduğunu savunur. Bu konu hakkındaki düşüncelerini de şöyle ifade eder:

"Sonra bu rejime taraftarlık edenler, softa din adamlarına çok benziyorlar... Onlar nasıl cennet vâdile asırlarca insanları avuttular ve rahat bir dünya hayatı yaşadılarsa bunlar da her çeşit vâda kanmağa müsait olan mustarip ve sefil insanları öylece soymak ve kendilerine menfaat sağlamak istiyorlar" (s.247).

Mithat, bu rejimleri eleştirirken sosyalistleri, din adamlarına benzetir. Hocaların "Zekâtınızı, fitrenizi hocaya verin, cennete gidirsiniz" diyerek insanları etrafında topladığından bahseden Mithat, sosyalistlerin de aynı tavırla insanları kendine çektiğinden dem vurur. "Şimdi bu sosyalistler de fakirlere, aşağı tabakalara bir dünya cenneti, servet müsavvı vadediyorlar" (s.248).

Mithat, arkadaşlarıyla birlikte, mektepten mezun olmuş bir arkadaşının nişanına gider. Evin içindeki duvarlara gözü takılan Mithat, oradaki tezatlığı fark eder. Duvarın bir yerinde Kuran-ı Kerim asılmıştır, yanlarında da ayetlerin yazılı olduğu kartpostallar vardır. Duvarın bir diğer tarafında da erkek ve kadın artistlerin resimleri asılmıştır.

Bunu gören Celâl çok şaşırır. Onun bu şaşkınlığı karşısında Mithat, “Büyük anne hatta anne ve baba Kurana ve âyete bağlıdır. Onlar hayatın saadetini onun cennetinde bulacaklarına inanıyorlar. Şimdi yaşamağı Holivut cennetinde arayan genç kız ve delikanlı da artist resimlerine bağlanıyor” (s.313) der. “Cennet” kavramı, herkese göre değişen bir ifade olarak ele alınmıştır.

Oğuz Özdeş’in *Memnu Meyva* romanında, Rona’nın babasıyla kötü olması karşısında, Rona’nın annesi Mehlika Hanım, bu duruma çok üzülür. Kocasına lafı geçmediği, ona bir şey diyemediği için oğluna sürekli nasihatlerde bulunur. Babasına karşı gelmemesini, merhametli olmasını, gerektiğinde fedakârlık yapmasını söyler. Bu davranışları da sadece babaya değil, vatanına, milletine, insanlığa yapmanın önemine dikkat çeken Mehlika Hanım, “bunları başardığın zaman anlayacaksın ki, hakiki cennet hayatın kendisidir” (s.45) der.

Romanın ilerleyen bölümlerinde tanışan Füsün ile Efdal, birbirlerini çok severler. Efdal, sevdiği kadınla yaşamak için ona bir sürpriz hazırlar. Mavi yelkenliye binerek adaya doğru yol alırlar. Füsün, orada kendisini ne beklediğini merak eder. Yelkenli nihayet limana yanaşır. Efdal de o sırada, “-Güzel sevgilim! Cennet’imize geldik!” (s.124) diyerek onu daha da heyecanlandırır. “Cennet” unsuru burada benzetme amacıyla ele alınmıştır. Yaşayacakları evin güzelliğini anlatmak için, onu, cennetin güzelliğiyle ilişkilendirmek söz konusu olmuştur.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* romanında, yazar Yeşil Baba’yı, okuyucularına anlatır. Onun zamanlarında yaşayan bir validen bahseder. Valinin bir oğlu vardır. Hiçbir zaman oğlunun yüzünün güldüğünü görmemiştir. Bunun için Yeşil Baba’ya başvurur. Ona derdini söyler. Yeşil Baba’nın dediklerini yapan vali, oğlunun iyileştiğini görür. Teşekkür için Yeşil Baba’ya giden vali, oğlunun gördüğü bir rüyayı da ona anlatır: “Mâna âleminde kendisini cennette görmüş” (s.98) Burada ifade edilen “cennet” diğer âlemdeki cennettir. Karakterin bu inanca sahip olduğuna delalettir.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Sevtap bir süreliğine, kafasını dinlemek için dadısının evine gider. Orada çok güzel karşılanır. İnsanların sıcaklığı Sevtap’ın çok hoşuna gider. Ayrıca dadısının evini de çok beğenen Sevtap, “evin cennet gibi” (s.53) diyerek orada huzuru bulur. “Cennet” unsuru, benzetme amacıyla ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla, babasını bulmak amacıyla Şam’a doğru hareket eder. Uzun bir yolculuğun ardından Şam’a varan Leyla, geçtiği çöllerden sonra yemyeşil bir yerle karşılaşır. “Şehir, cennet kadar güzel ve canlı idi” (s.278). Cennet ifadesi burada benzetme amacı güdülerek kullanılmıştır. Leyla Şam’a vardığında Markos’un Kudüs’te olduğunu öğrenir. Orada çok kalmayacağını söyleyen başrahibe, Leyla’ya dinlenmesi için bir oda ayarlar. O odada vaktiyle Leyla’nın annesi de kalmıştır. Başrahibe, Leyla’ya annesinin sonradan Müslüman olduğunu anlatır. Onun Müslüman olduktan sonra da kendisini unuttuğunu söyler.

Leyla, başrahibeye Müslüman olamamakla kendisine yazık ettiğini söyler. Başrahibe de ona, “neden yazık olsun, biz cennette Mesih’in sevgilileriyiz!” (s.291) diye cevap verir.

3.1.1.2.3.16. Cehennem

Cehennem kavramı da İslam inancında yer alan, inanmayanların ve kötülük yapanların, günah işleyenlerin gideceği yerdir. Bu kavram on yedi romanda yer almaktadır.

Hatice Süreyya’nın *Bir ihanetin Cezası* adlı romanının başında, Edip’in gittiği falcıdan duydukları çok canını sıkar. Oradan bir an evvel uzaklaşmak ister. “Merdivenleri dörder dörder indi. Sanki bir cehennemden kaçıyordu” (s.7). “Cehennem” sözcüğünü benzetme aracı olarak kullanan karakter, içine düştüğü durumun ne kadar kötü olduğunu ifade etmiştir.

Fahrettin Pakkan’ın *İlk Puse* adlı romanında da Marika’nın pansiyonunda kalan Yıldız, hayatının en kötü anlarını orada yaşamıştır. Yaşadığı yerin cehennem olduğunu dile getirir: “-Senin evin bir cehennemdir Marika. Benim için cehennem olduğu gibi başkalarına da öyle olmuştur” (s.90). Cehennem azabının ne kadar kötü olduğunun bilincinde olan karakter, yaşadığı yeri de cehenneme benzetmiştir.

Fahrettin Pakkan’ın *Günah Köprüsü* romanında, Celâl ile Cahide, birlikte olmalarının vebalini yakından hissederler. Hamile olduğunu öğrenen Cahide için artık her şey çok daha zordur. Düşündükçe acı çeker. “Bir cehennem ateşi içinde yanıyordu sanki...” (s.25). Yazar anlatıcı “cehennem” kavramını benzetme amacıyla kullanır. Kızın içinde bulunduğu durumun, cehennem ateşi kadar yakıcı olduğunu ifade eder. Romanın ilerleyen bölümlerinde Cahide’ye tutulan Rahmi Bey, yaptığının yanlış olduğunu bilir fakat kendisine engel olamaz. Cahide ile konuşmasında da ona dönerek, “İsyanlarımın cezasını bu cehennemde; kızıl alevlerin yükseldiği bu günahlar girdabında çekeceğim” (s.132) der. Cehennem kavramı benzetme amacıyla ele alınmıştır.

Fuad Gücüyener’in *İsterik Kadın ve Bir Toy Delikanlı* adlı romanında, başkahraman Ahmet, Suna’nın hizmetinde çalışmaya başlar. Ahmet, Suna’nın kendisine olan yakınlığından dolayı gittikçe ona tutulur. Her an kendisini çağırmasını bekler. “Sunayı görmek, onun için mutlak bir ihtiyaçtı. Onu görmediği saatler, bir cehennem azabı duyar gibi oluyordu” (s.79). Burada ele alınan “cehennem” unsuru, benzetme amacı güdülerek günlük konuşma havası içerisinde okuyucuya aktarılmıştır.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında, Mehlika, kardeşi Mehpare’nin Süleyman’a olan aşkını öğrendiğinde dünyası başına yıkılır. Süleyman ile mutlukların en güzelini yaşadığını söyleyen Mehlika, Mehpare gerçeğini öğrendiği andan itibaren Süleyman’dan nefret eder. “Seninle geçen saatlerimin hatıraları bana bir saat evveline kadar Allah’ın lütfuydu, şimdi ise cehennemin bir işkencesi oldu” (s.128) der. Burada karakterin yaşadığı acıyı, cehennem işkencesiyle bir tuttuğu görülür. Bu kavram, burada

benzetme amacıyla kullanılmıştır. Daha sonra Mehpare, Süleyman yüzünden canına kıyar. Öldükten sonra da bir mektup bırakır. Mektupta, Mehpare yaşadığı acılardan bahsetmiştir. Ayrıca, “Ben günahımla bu iki âlemin en kötüsüne, cehenneme gitmeye layık bir insanım” (s.249) diyerek kendini suçlar. İşlediği günahlardan ötürü yerinin cehennem olduğunu söyler. İslam’a göre de insan, dünyada işlediği günahların cezası olarak ahirette, cehenneme gidecektir. Karakterin de işlediği günahın bilincinde olması nedeniyle kendi yerini cehennem olarak nitelendirdiği görülür.

Hıfzı Tan’ın *Fato* adlı romanında, başkahraman Necdet, Dumlupınar’da düşmanla savaşmaktadır. Sabahın erken saatlerinde, görevlerinin başında “Düşmana karşı açılan cehennemi bir topçu ateşi altında” (s.91) sürdürdüklerini anlatan Necdet, hücumu beklemektedir. Necdet, “etraf bir cehennem gibi...” (s.92) diyerek içinde bulundukları durumu ifade etmiştir. Burada geçen “cehennem” unsuru, savaş ortamını anlatmak için benzetme yoluyla ifade edilmiştir.

Orhan Rahmi Gökçe’nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan’ın Süheyla ile evliliğinden bir oğlu olur. Adı Ayhan’dır. Ayhan’ın kendisine hiçbir şekilde benzememesi, onda bir şüphe doğurur. Süheyla’nın kendisine ihanet etmiş olma ihtimali kafasını bulandırır. Bu şüpheyi içinde yaşayan İrfan, “İçine düştüğü bir cehennemde yanıyor, çöküyor, eriyor ve mahvoluyordu” (s.154). Karakterin yaşadığı bu şüphe dolayısıyla hayatının, cehennemden farksız olduğu ifade edilmiştir.

Peride Celal’in *Ben Vurmadım* adlı romanında, Ferda, Akif Cemal’e gönlünü kaptırır fakat bunu ona hissetmemeye çalışır. Çünkü Akif Cemal, çapkın bir erkektir. Kendisini de diğer kadınlar gibi aldatmasından korkar. Oysaki Akif Cemal de Ferda’ya tutulmuştur. Bu duygusu, diğer kadınlara hissettiğinden çok farklıdır. Daha fazla dayanamayarak Ferda’ya duygularını açar. “Sensiz hayat bir cehennemdi. Seni seviyorum Ferda” (s.122) der. Burada “cehennem” kavramı verilerek benzetme yapılmıştır.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, Mithat, arkadaşları ile birlikte bir nişana giderler. O evin duvarında, Kuran-ı Kerim, ayetlerin yazılı olduğu kartpostallar ve kadın ve erkek artistlerin resimleri asılıdır. Evdeki büyüklerin ve gençlerin aynı odanın duvarına, tamamen farklı şeyler asmaları dikkati çeker. Celâl bu durumla ilgili, ailede, büyükler ve gençler arasında büyük sıkıntıların, görüş farklılıklarının olduğunu savunur. “Onun için böyle aile hayatı bir cehennem azabı” (s.313) şeklinde görüşlerini bildirir. Burada kullanılan “cehennem azabı” ifadesi, bu kavramın yaşanan hayata benzetilerek vurgulanması söz konusudur.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı romanında, Adli, sevdiği kadın Mecbûre’ye bir hikâye anlatır. Hikâyeyi anlatırken kendi duygularını da içine katarak anlatır. Batnûlgul (Dev Karnı) adlı hikâyede kâfilenin çölden geçtiğini söylerken, “Herkes geçtiğimiz çöl için: Cehennem, yanıyoruz! Derken, kendi kendime:

Benim ateşimin yanında bu bir kıvılcım!” (s.304) diyerek kendi hislerine de yer vermiş olur. “Cehennem” kavramının yine bir benzetme şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

Oğuz Özdeş’in *Memnu Meyva* romanında, Rona’nın eve geldiği gün, içeri odadan babasının sesi işitilir: “Canı cehenneme gitsin!” (s.26). Baba ile oğulun arası oldukça kötüdür. Baba hiçbir zaman oğlunu görmek istemez, ondan nefret eder. Burada verilen “cehennem” kavramı da, babanın kin ve nefretini anlatmak için ele alınmış ve kalıplaşmış bir söz halinde kullanılmıştır.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, Selim ile Gül birbirlerini sevmektedir. Lakin Raif’in aralarına girmesi sonucu, hayatları tamamen değişir. Raif, Selim’i Gül’den ayırmak için suç işleyip o suçu da Selim’in üzerine atar. Selim hapishanede yıllarca yatar. Bu sırada da Raif, Gül ile evlenmiştir. Oysaki Selim’in tek isteği Gül ile evlenebilmektir. Aynı şekilde Gül de Selim’i hayal edip hep onunla bir ömür yaşamak istemiştir. “Sonra kendi cehennem hayatını düşündü” (s.116). Raif ile çok mutsuzdu. “Cehennem” kavramıyla romanda, karakterin hayatının kötülüğüne vurgu yapılmıştır.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Sevtap, arkadaşlarıyla partiye gider. Partide Amerikalı Fred ile tanışır. Gerçek adı Ferit olan karakter, belli bir süre Amerika’da bulunmuş bir Türk’tür. Sevtap’ı çok beğenir. O gece onu ansızın kendine çekerek öpmeye kalkışır. Kendisini kötü duruma düşüren bu adama çok sinirlenir ve orayı hemen terk eder. Evine vardığında kendi kendine konuşan Sevtap, kendine “-Nereden mi geliyorum? Cehennemden... İhtirastan!” (s.41) der. Karakter, kendi yaşadığı hayatı cehennemle nitelendirerek teşbih yapmıştır.

Selami İzzet Sedes’in *Okşanmıyan Kadın* adlı romanında, kocasının çapkınlıklarını bilen Fikriye, bu kez de kocasıyla Günderen’in ilişkisi olduğunu sezer. Günderen ile konuşmaya gider. Ona kocasının çapkın olduğundan, kendisinin de gelip geçici heveslerinden biri olduğundan bahseder. Ayrıca, Günderen’i anladığını söyler. Çünkü geçmişte kendisi de aynı hataları yapmıştır. Onun her söylediğini dikkate alan Günderen, yaptıklarından pişmanlık duyar. Ona, “beni cehennemden kurtardınız” (s.92) diyerek teşekkür eder. Cehennem kavramına romanda, teşbih yapılarak yer verilmiştir.

Selami İzzet Sedes’in *Okşanmıyan Kadın* adlı romanında, Nuran, Server’e olan aşkını, Feriha’ya anlatır. Feriha, Server’i önceden tanımaktadır. Gittiği bir davette Server, Feriha’yı dansa kaldırır. Feriha istemese de kabul etmek zorunda kalır. O an kendi yerinde Nuran’ın olmasını düşler.

Güzide Sabri’nin *Mazinin Sesi* adlı romanında, Feriha katıldıkları bir davette, Server ile dans etmek zorunda kalır. Kendisi dans etmeyi her ne kadar istemese de Server’in ısrarları karşısında dansa kalmak zorunda kalır. “Halbuki onunla dansetmek bana cehennem azabından beter bir azap verirdi” (s.28) diyen Feriha, o an kendisinin yerinde Nuran’ı hayal eder. Çünkü Nuran, Server’i deliler gibi sevmektedir.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin’in annesi kızına, başından geçenleri anlatır. Zamanında onun babası da annesini aldatmıştır.

Üstelik o kadını da evlerine getirmiştir. Annesi belli bir süre o kadınla aynı evin içerisinde yaşamak zorunda kalmış bu durum da Sermin'in annesini çok üzmüştür. Kızına, “Annem için bu kadınla bir çatı altında yaşamak bir cehennem azabı idi” (s.28) der. Burada yaşanan hayatın cehenneme benzetilmesi söz konusu olmuştur.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, halk arasında fesat gittikçe yaygınlaşır. Hz. Osman'dan sonra Hz. Ali'ye karşı da ayaklanmalar başlar. Hariciler bulundukları şehirlerde herkesi kâfir ilan edip, halka zulüm etmeye başlarlar. Bunu duyan Hz. Ali, çok sinirlenir. “Cehennemini boylayınız!” (s.330) diyerek onlara beddua eder.

Hadiçoğlu, Mehmet'in izini sürer. Amacı onu yakalayıp öldürmektir. Hz. Osman'ı öldürenin onun olduğunu düşünür. Leyla, Mehmet'i bırakması için Hadiçoğluna yalvarır fakat bu yalvarış boşunadır. Kendisini öldüreceğini anlayan Mehmet, ona, “Senin de Muaviye'nin de cehennemde aynı âkıbete uğramanızı dilerim!” (s.373) der. Çok sürmez ve Hadiçoğlu, Mehmet'i öldürür.

3.1.1.2.3.17. Başörtüsü

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında başörtüsü kavramına değinilmiştir. Yazar anlatıcının, Mihri'ye giden kadınlardan birini şu şekilde tasvir ettiği görülür: “Esmer, yağız, kat kat çeneli, püskürme benli bir kadın, siyah başörtüsünü kulağının arkasına atmış, köşe minderine bağdaş kurmuş...” (s.64) şeklinde kadını tasvir eden yazar, başörtü kavramını bir fon olarak kullanmıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Cemal, İkbâl Hanım ile birlikte Ferhunde Hanım'ın davetine katılırlar. Davete katılanlar arasında son derece birbirine zıt giyinen kadınlardan bahsedilmiştir. “Tuvaletli hanımların ve şık beylerin arasında tezat teşkil eder gibi, başörtülü, basma entarili, şıptık terlikli –kimi habeş, kimi ecişbüçüş- bir sürü kadınlar da dolaşıyordu” (s.86). Burada da yazarın başörtüsünü fon olarak kullandığını görmek mümkündür.

Mahmut Yesari'nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında başörtüsü ile ilgili kavramlara oldukça yer verilmiştir. Yatılı okuyan Vefik, tatillerde Dilşatların konağında kalmaktadır. Liseyi bitirdikten sonra Dilşat'ı görmek için konağa giden Vefik, her şeyin değişmiş olduğunu görür. Önceden Dilşat ile samimi konuşan Vefik, gittiğinde Dilşat'ın da değiştiğini görür. “Onun başörtüsü ile görünüp kısaca konuşması, kalbime bir acı yorgunluğu vermişti” (s.34) diyen Vefik, eski ilgiyi Dilşat'tan görememiştir. Burada bahsedilen “başörtüsü” kavramı, İslam inancı gereği kızın örtünmesini anlatmak için kullanılmıştır. Aynı zamanda örtmüş olduğu başörtüsünün ağırlığı, kızın, hal ve hareketlerine de yansıtılmıştır. “Konağa uğradığım zamanlar, Dilşat başörtüsü ile görünüyor, ayaküzeri, kısaca konuşuyordu” (s.35).

Vefik, Dilşat'ın karargâha gelerek kendisini aradığını öğrenir. O gün izinli olduğu için Dilşat ile görüşmemiştir. Onun neden geldiğini merak eder. Konağa

gittiğinde kapıyı yardımcı kadın açar ve beklemesi için onu bir odaya alır. “*Başında ipek başörtüsü ile Dilşat girdi,*”(s.57) Onunla biraz konuştuktan sonra da odaya Dilşat’ın annesi Fehamet Hanım girer. “Siyah, ipek başörtüsü ile siyah ipek elbise giymiş Fehamet Hanımefendi salına salına içeri girdi” (s.59).

Vefik, dayısının ölümünden sonra Köşke gider. Kapıyı Salih Ağa’nın karısı açar. “Kadın başörtüsünü acele düzeltti, kapıyı açtı” (s.97). Burada da başörtüsü, kadının İslam inancına dair örtülü olduğunu sezdirmek amacıyla kullanılmıştır.

Turan Aziz Beler’in *Gecelerin Koyunda* adlı romanında, Hepşen’in kocası için yapacağı mevlitte, misafirleri için başörtüsü hazırlatır. Kadının amacı, başörtüsünün bile modern olmasıdır. “başörtüsü asorti olmalıdır”(s.28) diyen Hepşen, “Bu asırda başörtü ile konu komşuyu davet edemeyiz ya!..”(s.28) der. Romanda kadınların dış görünüşleri Mevlitte bile önemlidir. Mevlitte, evde berber bile bulundurulduğu ifade edilir. Bu berberlerin “başörtüsünden kuaförleri bozulanların saçlarını (s.26) düzelttiği bilgisi de verilmiş olur. Romanda geçen “başörtüsü” kavramı, sadece göstermelik bir aksesuardan ibarettir.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında Süleyman, Mehlika’ya olan hayranlığını dile getirir. Onlara gittiği bir akşam, Mehlika ile bahçede dolaşırlar. Süleyman, onu etkilemek için güzel laflar eder. Mehlika bu sözlerle aldanmak istemez fakat Süleyman ısrarla devam eder. En sonunda da Mehlika’ya, onu sevdiğini söyler. Tam da o sırada Mehlika’nın annesinin geldiğini görürler. Kadının “başörtüsü yana doğru kaymıştı” (s.76). Bu kavram, kadının fiziki görünüşünü anlatmak amacıyla sıradan bir aksesuar olarak romana yansımıştır.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında Nejat, vapurda gördüğü bir kız çok beğenir. Kızın yanında annesi de vardır. Annesi kızın yanından ayrıldıktan sonra tanışır. Kız çok utangaçtır. Annesinin kendisini pek yalnız bırakmadığını söyler. Annesinin mutaassıp bir kadın olduğunu öğrenen Nejat, epeyce şaşırır. Çünkü kız son derece açık giyinmiştir. Nejat, annesinin öyle olmasına rağmen onun bu kadar rahat giyinmiş olmasının sebebini merak eder. Bunu sorduğunda kız, şöyle cevap verir:

“-Elinden gelmiyor da kalıyor. Komşulardan utanmasa onu da yapacak. Başka kızları görüyor da onun için. Yoksa onların yanında ayıp olmasa, beni başörtüsü ve kalın çorapla gezdirir” (s.35).

Romanda “başörtüsü” kavramı, dini bakımdan vurgulanmıştır. Annenin muhafazakâr olmasından dolayı başörtüsünün gerekliliğine değinilmiştir. Lakin burada başörtüsünün, kendi çevreleri tarafından ayıp karşılanması farklı bir bakış açısı olmuştur. Tam tersi olması gerekirken örtünmenin ayıp karşılanması, olumsuz bir inanç algısı yaratmaktadır. Romanın ilerleyen bölümlerinde başkahraman Mithat’ın arkadaşlarıyla birlikte bir nişana katıldıkları görülür. Nişanda, etrafı seyreden Mithat, “Sandalyelerde genç kız, kadın ve erkekler, sedirin üzerinde de siyah mantolu,

çenelerinden bağlanmış baş örtülü ihtiyar kadınlar oturuyordu” (s.312) der. Ele alınan “başörtü” kavramı, karakterlerin dış görünüşlerini anlatmak için kullanılmıştır.

Hamdi Varoğlu’nun *Kördüğüm* romanında, Şahinde, Nusret ile görüşebilmek için öncesinde halasının evine gider. Eve girdiğinde, “Orada, başında başörtüsü, dizlerinde battaniye, kucağında bir Van kedisi, gayet ihtiyar bir kadın, yüksek arkalıklı bir koltukta oturuyordu” (s.56). Bu kadın Şahinde’nin yıllardır görmediği halasıdır. “Başörtüsü” unsuru burada, kadının kullandığı bir aksesuar olarak romana yansıtılmıştır.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Sevtap, dadısının evinde kaldığı zamanlarda çok değişir. Kendi zengin çevresi artık onun hoşuma gitmez. Dadısının yanında belli bir müddet kaldıktan sonra eve dönen Sevtap, orada hiç olmadığı kadar mutlu olduğunu düşünür. Arkadaşı Rezzan, Sevtap’ın ziyaretine gelir. Ondaki değişikliğe şahit olur ve çok şaşırır. Rezzan oradan çıktıktan sonra arkadaşları arasında dedikodulara başlar. “Rezzan da onu, başı örtülü, parmakları kınalı, dört peşli entarili bir karaktere büründüğünü etrafa yaymakta bir dakika teahhur etmemiştii” (s.84). “Başörtüsü” kavramı, küçümseyici bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu da inanç zayıflığından ileri gelmektedir.

3.1.1.2.3.18. Çarşaf/ Peçe

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında Mehlika’yı en son küçüklüğünde gören Süleyman, yıllar sonraki halini görünce onu tanıyamaz. “Bir gün İstanbul’a geçerken annem, bana siyah, saten bir çarşaf içinde yuvarlak omuzları, küçük başı ile yükselen bir kadını gösterdi” (s.81). Annesi, Süleyman’ın bu kızı tanımadığını görünce ona, o kızın kim olduğunu hatırlatır. “Hidayet beyin büyük kızı... Artık çarşafa girdi” (s.81) der. Süleyman kızın bu hali ile alay eder. “Bu çarşafı beni mi korkutacaksın Mehlika?” (s.81) diyerek sözlerine devam eden Süleyman, “-Bak, çarşafının altında bir kabarıklık var...” (s.82) der. O kabarıklıktan kastı, içinde oyuncaklarını saklayıp saklamadığıdır. Meliha’nın da bu sözlerle çok canı sıkılır. Bu diyaloglardan anlaşıldığı üzere karakterin genç kız olduğunda, İslam inancına göre kapandığını görürüz. Ancak diğer karakterin de bu durumla dalga geçmesi, İslam inancı açısından sakıncalıdır. Romanın ilerleyen bölümlerinde Süleyman’ın önce Mehlika ile olan münasebetleri sonra da kardeşi Mehpare ile olan münasebeti, iki kızın da hayal kırıklığı yaşamasına neden olmuştur. Mehlika’nın Süleyman ile konuşmalarını duyan Mehpare, her şeyi öğrenir ve Süleyman’a ağzına geleni saymaya başlar. “Bir saniye içinde vücuduna çarşafını geçiren Mehlika” (s.179) kardeşini de alarak orayı terk eder.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* romanında, Süleyman, uzun zaman sonra gördüğü Mehpare’yi tanıyamaz. Çünkü Mehpare, genç kız olmuş ve örtünmüştür. Süleyman onun bu durumuyla alay eder. Mehpare de bu duruma çok sinirlenir. “Az ince peçesi altında yüzünün hiddetten kıpkırmızı kesildiğini, gözlerinin büyüdüğünü” (s.82)

gören Süleyman, hala onunla uğraşmaya devam eder. Burada kızın inancı gereği kapanmış olmasına karşılık erkek karakterin onunla dalga geçmesi, onun inancının zayıf olduğuna delalettir.

İlerleyen bölümlerde, Mehpare'nin Süleyman'a tutulduğuna tanık oluruz. Anlatıcı karakter olan Süleyman, Mehpare'yi anlatırken onun fiziki görünüşü de aktarmış olur. "Peçesi kalkık durduğu için" (s.99). Mehpare'nin yüzünü net bir şekilde görür. İslam inancına göre kadınların peçe takmaları, onları bir takım kötü bakışlardan koruması içindir. Bu yüzden gözleri hariç yüzlerinin diğer yerlerini kapatırlar. Romanda Mehpare'nin de siyah çarşaf üzerine peçe taktığı anlaşılmaktadır. Yalnız, bu durum dini olmaktan ziyade bir aksesuar olarak romana yansıtılmıştır.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı romanında, Jale ile Râmi arasında düğün hazırlıkları başlar. Râmi'nin annesi Şâhinde Hanım, düğün hazırlıkları dolayısıyla, kendi evleriyle Jalelerin evi arasında gidip gelmeye başlar. Bu duruma şahit olan Adli de şunları ifade eder: "Bir gün Zîver Paşa'nın konağı ile bizim evin arasında mekik dokuyan Şâhinde Hanım, yorgun argın gelmiş, çarşafını, peçesini bir yana atmış, hem kahvesini içiyor, hem de etrafındakilere günlük mevzuu anlatıyordu" (s.185). "Çarşaf" ve "peçe" kavramları, karakterin dış görünüşüne ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Hamdi Varoğlu'nun *Kördüğüm* romanında, başkahraman Şahinde, Şakir Lütfi ile evlidir. Kocasını son derece rahat bir adamdır. Şahinde'ye olan güveninden dolayı da ona karışmaz, arkadaşlarıyla gezmelerine ses çıkarmaz. Şahinde de, kocasının arkadaşı Celâl ile sık sık gezintiye çıkar. Bir yerlerde otururken tanıdık birkaç kişiye rastgelen Şahinde, onlarla selamlaşır. Celâl, bu durumdan endişe eder. Birlikte görünmelerinin yanlış anlaşılma sebebiyet vermesinden korktuğunu dile getirir. Şahinde ise gayet rahat bir tavırla, Celâl Bey'e dönerek, "Şaşıyorum size, Celâl bey, kendiniz hala çarşaf devrinde zannediyorsunuz" (s.5) der. Burada "çarşaf" kavramı alaycı bir tavırla kullanılmıştır. Kadınların kapalılığına küçümseyici bir bakış açısıyla gönderme yapılmıştır.

Mükerrem Kâmil Su'nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin'in annesi, kızının evlilik hayatındaki mutsuzluğunu sezer. Ona kendi annesinin yaşadıklarını anlatır. Annesi ile babası mutlu bir evlilik yaşarken araya bir kadın girerek tüm mutluluğu darmadağın etmiştir. Babası, fattan bir kadına tutulmuş, kısa bir süre sonra da o kadını evlerine getirmiştir. Sermin'in annesi, babasının "lâhurî çarşafı bir kadının inmesine" (s.27) yardımcı olduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca kadının içeri girerken de "peçesini" (s.27) açmasına şahit olmuştur. Burada "çarşaf" ve "peçe" kavramları, kadının dış görünüşünü ifade etmek açısından ele alınmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanında, Ömer Bey, kasabanın ileri gelenleri için bir ziyafet düzenler. O gece Bulgar kız Naciye de dans etmektedir. Romanda, Naciye'nin kasabaya gelişi ile ilgili ufak bir bilgi verilmektedir. Çerkez

Murat ismindeki serseri bir adam, kasabaya, uzun zaman önce bir Bulgar kadın ile kızını getirir. Kadının kızı, o gece dans eden Naciye'den başkası değildir. Naciye'nin annesi kasabaya geldikten sonra sözde Müslüman olur. Kadın için, "Çarşafıyla geziyor, namaz kılıyor" (s.24) ifadesi kullanılmıştır. Çarşaf unsuru, kadının Müslüman olduğundan ötürü kapandığını vurgulamak açısından ele alınmıştır.

3.1.1.2.3.19. Şehit

İslam dininde şehitlik yüksek bir makamdır. "İslamiyette din, vatan, bayrak, hürriyet için verilen savaşta ölenler şehittirler" (Aydın, 2005, 729). Bu kavramın beş romanda ele alındığı tespit edilmiştir.

Server Bedi'nin *Ateş* romanında Şefkat, babasını ve annesini küçük yaşta kaybetmiştir. Asker olan babası Balkan harbi sırasında şehit olmuştur. "Şehit kızı olduğu için meccanen tahsil görüyordu" (s.107). Burada bahsedilen şehitlik mertebesine ulaşmış bir babadır.

Vedat Örfi Bengü'nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında Mehmet'in nerede olduğunu bilmeyen Ayşe çok üzgündür. Sıhhiyede olduğu bir vakit Mehmet'in ağır yaralı olarak oraya getirildiğini gören Ayşe, olduğu yere bayılır. Kendine geldiğinde Mehmet'i arar. Yaralıların olduğu çadıra giden Ayşe, Mehmet'in bu dünyadan ebediyete göçtüğüne şahit olur. "Son tesellisi de elden gitmiş, Mehmed'i şehitler arasına karışmıştı" (s.48). Romanda bahsedilen bu karakterin şehitlik mertebesine ulaştığı okuyucuya verilmiş olur.

Ayşe, çok büyük üzüntüler yaşamış ama zamanla kalbi yatışmıştır. Yazar anlatıcı da, insanların acıları ne kadar büyük olursa olsun, zamanla o acıya da alıştıklarını okuyucusuyla paylaşır. "Dört evlâdını birden şehit veren bir babanın bir ananın bile günün birinde gözyaşı dinebiliyor" (s.98) diyen yazar anlatıcı, Allah'ın insanlara verdiği dayanma gücünü ifade etmiş olur.

Necdet Salih Kurdakul'un *Üç Büyük Aşk* romanında, Rumeli kavağı yakınlarında gezintiye çıkan Tarık ile Ayşe, kahve içmek için bir yere otururlar. Oranın sahibi ihtiyar adam, onlara, kavağın tarihi ile ilgili birkaç olay anlatır. Orada harbeden delikanlıların yiğitliklerinden bahseder. Aynı zamanda da birçok köylünün de harp sırasında vatanı için canlarını verdiklerinden bahseder. "Bu şehitlerin arkasından dökülen, ananın, babanın, karının gözyaşları, vatan için ölen yiğitlerin duası idi" (s.82) der.

Hıfzı Tan'ın *Fato* isimli romanında, savaş esnasında mücadele veren askerlerden birisi de romanın başkahramanı Necdet'tir. Necdet, savaş esnasında yiyecek bulmak için girdikleri bir evde Fato ile tanışır. Evdeki ihtiyar karı kocanın, kızları Fato'yu da kendi yanlarına vermeleri, Necdet'i çok duygulandırır. "Fatolarını belki bir daha hiç göremeyeceklerdi. O da bizimle beraber belkide vazife uğruna şehit olacaktı" (s.40). Fato'nun onlara olan görevi bittikten sonra köyüne döner. Necdet ve arkadaşları da

yollarına devam ederler. Bir ara yaralanan Necdet, gözlerini açtığında kendisine ne olduğunu hatırlayamaz. Başına biri tarafından darbe almıştır. Fato’yu da karşısında görünce çok şaşırır. Onun tehlikede olmaması için tekrardan ona, köyüne gitmesi gerektiğini söyler. Fato da oradan hızla uzaklaşır. Uzaktan gelen tüfek seslerini duyan Necdet, Fato için endişelenir ve ona geri dönmesi için seslenir. Fakat Fato’dan bir haber alamaz. O an Fato’yu kaybettiğini düşünerek “demek o da şehit edilmişti” (s.81) diyerek ağlamaya başlar. Fato, ölmemiş aksine Necdet ve arkadaşlarına yardım etmek için muhtarın evine gitmiştir. Muhtara yaralıların olduğunu söyleyerek yardım ister. Muhtarla yola çıkan Fato, Necdet’in yaralarını sarmak için Fato’nun onu bıraktığı yere giderler. Necdet yerinde yoktur. Fato çok endişelenir ve onu aramaya başlar. Tam da o sırada bir grup köylü, “-Arkadaşlar, burada bir şehit var...” (s.83) diye seslenir. Fato, bunu duyar duymaz “koşarak şehidin yanına” (s.83) gider. Şehit olan kişi Halil Çavuş’tur. Romanda, dini bir vazife olan şehitlik mertebesi ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Hz. Osman, çıkan bir takım propagandalardan sonra şehirlerin teftiş edilmesi, halkın dinlenmesi için bir takım kişilerin görevlendirilmesi gerektiğine karar verir. Bu kişiler herkes tarafından sözünün dinleneceği, saygı duyulan kişilerden seçilir. Bunlar; Muhammed İbn-i Mesleme, Abdullah, Üsâme ve Ammar bin Yasir’dir. Ammar bin Yasir’in annesi, “İslamiyetin ilk kadın şehidi idi” (s.20).

Leyla, erkek kılığına girerek Hz. Ali’nin yanına gitmek için yola düşer. Amacı, annesi ölmeden, Hz. Ali’yi annesinin yanına götürmektir. Bu annesinin son isteğidir. Hz. Ali’nin yanına giden Leyla, ona ölmek üzere olan bir kadının kendisini görmek istediği ve ona söyleyeceği çok önemli bir çift sözü olduğunu ifade eder. Hz. Ali de bu kadının kim olduğunu sorar. Leyla, “Bu kadın Mısır fethinde şehid olan Üneys’in zevcesidir” (s.69) der.

Hz. Osman’ın öldürülmesinden sonra Leyla ile konuşan Hz. Osman’ın zevcesi Nâile Hanım, Hz. Osman’ın kanlı gömleğini ve kendisinin doğranan parmaklarını Şam’a gönderdiğini söyler. Bunları görecektir olan Emevilerin sessiz kalmayacaklarını bilir. Onlar için “bu şehidin intikamını alacaklardır!” (s.149) ifadesini kullanır. Hz. Osman’ın cenaze namazını Hazret-i Zübeyr kıldırır. Daha sonra da mezarının başında “*Bu gece büyük bir şehidi gömdük.*” (s.159) der. Hz. Osman’ın kanlı gömleği ve Nâile Hanım’ın doğranan parmakları Şam’ın sokaklarında halka gösterilir. Muaviye, bunları havaya kaldırarak “Bu, şehid ve mazlum Osman’ın kanlı gömleğidir!” (s.280) ve “Bunlar şehid ve mazlum Osman’ın zevcesi Nâile’nin doğranan parmaklarıdır” (s.281) der. Romanın sonlarına doğru da Mehmet’in “*şehid*” (s.376) edilmesine tanık oluruz.

3.1.1.2.3.20. Nikâh

Server Bedi’nin *Ateş* romanında “nikâh” ifadesinin birkaç yerde geçtiği tespit edilmiştir. Şefkat’in başından geçenleri öğrenen Turgut’un annesi oğluna, bir an evvel

Seyfi'ye haber verip nikâhlarının kıyılması gerektiğini söyler. “-Hemen bunların nikâhlarını kıydırmalı, oğlum, başka çare yok” (s.47) diyen anne, İslam dini açısından nikâhın önemli olduğuna vurgu yapmış olur. Daha sonradan Şefkat'in hamile olduğunu öğrenen anne, çok şaşırır ve hakkında kötü düşünmek istemez. Çünkü onun Seyfi'ye olan bağlılığına inanır. “Ben pek kızarım bu ahlâksızlığa... Kızarım ama bak, anla artık, Şefkat'in hali o kadar rikkatime dokundu ki bu sefer kızamadım. Erkeğini o kadar seviyor ki nikâhları kıyılmış gibi geldi bana” (s.57). Annenin bu sözlerinden de anlaşıldığı üzere, nikâhın gerekliliği dini açıdan son derece önemlidir. Anne oğul aralarında konuştuğu bu konular neticesinde, Seyfi'nin bebekten haberi olunca ne olursa olsun Şefkat'e sahip çıkması gerektiğini düşünürler. Annesi bu düşünceye daha yakındır lakin Turgut, Seyfi'yi daha önceden de tanıdığı için emin olamamaktadır. “Bu mesele bir imam nikâhile hallolunup bitecek kadar basit değildi” (s.59) diye düşünen Turgut, sonuçtan endişe ettiğini ifade eder.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında Hepşen, kocası vefat ettikten hemen sonra tekrar evlenir. Kocasının kırkında mevlit okutan Hepşen, aynı gün, mevlit bitimi nikâhını da kıydırır. Mevlide gelen misafirleri, sonrasında “nikâh merasimi salonunda soluğu aldılar” (s.33). Nikâh kavramı romanda, zamanı açısından vurgulanmıştır. Nikâhın mevlitle aynı gün olması, olayların akışı açısından dikkat çekicidir.

Mükerrem Kamil Su'nun *Uzaklaşan Yol* adlı romanında, Aziz ile Cahide nikâhlanırlar. “Nikâh salonunda yalnız ressamın yakın arkadaşlarından ikisi vardı, bir de nikâh memuru” (s.31). Sakin bir şekilde nikâhları kıyılır. Aziz'in iki arkadaşı da şahitlik yaparlar. Sonrasında da nikâh bitimi, Aziz ile Cahide, “Şahitlerden nikâh dairesinin önünde ayrıldılar” (s.32). Burada geçen “nikâh” kavramı, hem mekân açısından hem de onu gerçekleştiren kişi açısından ele alınmıştır.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, Mithat ve arkadaşları bir nişana katılırlar. Nişanda gençlerin rahat tavırları, birbirleriyle dans etmeleri, Mithat'a önceki nesli hatırlatır. Orada bulunan yaşlı insanlara baktıkça onların yaşadıkları dönemi düşünür. O dönemde, “Kadın erkekten kaçır, her tarafını ondan gizler, ancak nikâhlı olduğu erkekle haremde, kendi odalarında buluşabilir” (s.315). Nikâhın İslam dinindeki önemine vurgu yapılmıştır.

Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* romanında, Füsün ile Efdal, adaya giderler. Orada Füsün'u bir sürpriz beklemektedir. Efdal, bütün hazırlıkları tamamlamış ve Füsün'u nikâh masasına oturtmuştur. “Nikâhlarını kıyan ihtiyar” (s.139). Füsün'un adaya ilk geldiğinde tanıştığı kişidir. Burada ifade edilen “nikâh” unsuru, çiftin hayatlarını birleştirmelerine vurgu yapmak açısından ele alınmıştır.

İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Ali Ziya, Gülsüm ile evlenebilmek için her yolu denemiş fakat başarılı olamamıştır. Gülsüm, onun duygularına hiçbir zaman karşılık vermez. “bir gün tesadüfle, ona Gülsümün Eşref

isminde bir delikanlı ile nikâhlandığını haber vermişler” (s.112). O an Ali Ziya çılgına dönmüş. Romanın ilerleyen bölümlerinde de Leyla adlı bir karakterle karşılaşırız. Leyla Hanım hafızasını kaybetmiştir. Hafızasını kaybettiğini bilen bu kadın, sadece bu olayın başına nasıl geldiğini, ailesinin kim olduğunu hatırlayamaz. Leyla Hanım, “Yalnız Ahmet Tosun bey beni bir vapur kazasında kurtararak yanına almış. Nikâh etmiş, nikâhı hatırlıyorum” (s.128) der. Burada “nikâh” unsuru olayların akışı içerisinde önemli bir yere sahiptir.

3.1.1.2.3.21. Kâfir

Reşat Engin’in *Aşk Ölür mü?* adlı romanında, birbirini seven iki aşık uzaktan birbirlerini gördüklerinde vücut diliyle anlaşırılar. Yıldız ile Nejat’ın bu şekilde anlaşmalarını gören Muazzez, onlara “-Vay kâfirler vay!.. Parolanız, işaret ve şifreleriniz de mükemmel doğrusu...” (s.20) diyerek bu terimi onlara takılmak amacıyla kullanmıştır.

Vâlâ Nureddin’in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Vurguncu Arif, Hacı Mustafa’nın evine ziyarete gider. Kapıyı hacının karısı Mihri açar. Kocasını çağırmak için bahçeye çıkan Mihri, arkasından da Arif’in kendisini takip ettiğinden habersizdir. Bahçedeki manzarayı gören Arif, “-Vay kâfir vay...” (s.8) diyerek, hacının elindeki çapayla ağacın altına bir şeyler sakladığını düşünür. Buradaki “kâfir” kelimesini de uyanık anlamında kullanmıştır.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında Nejat, vapurda gördüğü bir kızı çok beğenir. Kızın yanında da annesi vardır. Annesi, kızını bir an olsun yanından ayırmaz. Nejat ile Süheyla adındaki bu kız, sık sık göz göze gelirler. Nejat, ona gülümsediğinde, o da tepkisiz kalmaz. “Kâfir kız bunu da boş bırakmadı; ancak belli olan tatlı ve hafif bir tebessümün dudaklarında gezindiğini fark ettim” (s.27) diyen Nejat, kızın da kendisine olan ilgisine sevinir ve tanışırılar. Vapurdan indikten sonra birlikte bir yerlere gitmeye karar verirler. Nejat, ona, annesinin kendisini nasıl yalnız bıraktığını sorduğunda, arkadaşıyla olduğu sürece izin verdiğini söyler. Nejat da içinden “Bizim kâfir kız ne dolaplar çeviriyormuş” (s.36) diye düşünür. “Kâfir” unsuru olayların akışı içerisinde sıradan bir şekilde kullanılmıştır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudiler Müslümanlar arasında fesatlık çıkarmayı başarır. Müfsitler Hz. Osman’ın evinin çevresini sarıp, onu susuz bırakırlar. Sularının teminini yapamayan Hz. Osman oldukça üzgündür. Bu durum karşısında zevcesi Nâile Hanım, bu duruma akıl erdiremediğini ifade eder. Müslümanların böyle yapmalarına inanamaz. Evin yardımcısı da Nâile Hanım’a, “Efendim, bunlar Müslüman olmadıkları gibi, kâfirlerden de beterdirler!” (s.111) diye cevap verir. Nâile Hanım, Leyla’yı durumdan haberdar etmesi için Hz. Ali’nin yanına gönderir. Leyla, Hz. Ali’nin yanına gittiğinde büyük bir kalabalık görür. Leyla oraya erkek kılığında gitmiştir. Aralarına girip konuşulanları dinler. İçlerinden birisi Hz.

Osman'ın aleyhine atıp tutmaya başlar. Hz. Ali onları susturmaya çalışır. O sırada daha fazla susamayan Leyla da sözleriyle dikkat çeker. “Hangi Müslüman, hangi insan böyle bir harekette bulunur? Bunu kâfirler bile yapmaz!..” (s.116) diyerek Hz. Osman'a karşı yapılan yanlışı göstermeye çalışır.

Kûfe şehri, hariciler tarafından baskı altındadır. Hariciler, halka zulüm edip kan dökerler. Herkesi kâfir olarak adlandırırlar. Bu durum karşısında Hz. Ali, onları sert bir dille uyarır. Onlara, “Ne diye herkese kâfir diyorsunuz?” (s.330) diye sorar. Bu soruya ilaveten de onları yaptıklarından vazgeçirmeye çalışır. Fakat fayda etmez. Onlar yine bildiklerini yapıp Hz. Ali'ye dönerek “Ali, sen kâfir oldun, tövbe et!” (s.330) derler.

3.1.1.2.3.22. Fetva

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Mihri ile konuşmaya gelen kadınlardan biri, onun evlenmesi gerektiğini düşünür ve bunu ona söyler. Olayı anlatan yazar da “Sanki beklenen fetva imiş gibi, her kafadan bir ses çıktı” (s.65) diyerek kadının bu evlilik sözünün o ortamda bulunan karakterler arasında, dini bir fetvanın toplumda oluşturduğu derin ize benzer bir etki bıraktığı izlenimi vermek amacıyla burada “fetva” sözünü kullanmıştır.

3.1.1.2.3.23. Sofu/ Softa

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında, Mihri'nin komşularının sofu olmalarından bahsedilir. Hepsi Mihri'ye birer birer akıl verirler fakat içlerinden birinin daha üstün bir kadın olduğundan bahsedilir. “Belli ki bu, sofu kadınlar grubunun akıl hocasıydı” (s.65) diyen yazar anlatıcı, dine son derece bağlı olan bu kadınları, Mihri'nin hareketlerine çeki düzen vermesi üzerinden anlattığı ve onların içlerinde en bilgili olanın Mihri'ye nasihat ettiği ifade edilmiştir.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayır Fatma* adlı romanında, Hasan, Mediha'yı çok sever fakat Mediha'nın annesi onu başka bir adamla evlendirir. “gayet sofu tüccar” (s.127) diye bahsedilen bu adam, Mediha'yı da alıp Dağıstan'a gider. Burada “sofu” kelimesiyle kastedilen, adamın çok dindar biri olmasıdır.

Hatice Süreyya'nın *Esir Kadın* romanında, Kâmile'nin hocası Murat Efendi'den bahsedilir. Onun için, “Murad Efendi sofuydu” (s.40) ifadesi yer almıştır. Romanda, “sofu” kavramıyla karakterin dindarlığına işaret edilmiştir.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, Mithat, arkadaşları ile yolda yürürken önlerinde gitmekte olan birkaç kız görürler. Mithat'ın arkadaşlarından biri, kızların güzelliğinden bahseder. Onların yüzünü görebilmek için de sokağın diğer tarafına sapıp kızların karşısına çıkmak gerektiğini düşünürler. Bu düşünce Mithat'ın çok hoşuna gitmez. Bunun doğru olmayacağını savunur. Arkadaşı Nuri de, “-Hala mı softalığı bırakmadın?” (s.128) diyerek kendisini eleştirir. Burada ele alınan “softa” kavramı üzerinden karakterin küçük görülmesi söz konusu olmuştur. Aralarında kız

muhabbetine devam eden karakterler arasında fikir ayrılıkları dikkat çekicidir. Nuri, kadının güzelliğini görünüş, kendinde uyandırdığı şehvet açısından değerlendirir. Mithat ise, kadının şehvet ile değerlendirilmesini doğru bulmadığını, asıl güzelliğin iç güzellik olduğunu, onun ruhuna dokunması gerektiğini ifade eder. Nuri, “Bu senin dediğin daha çok sofunun, dervişin aşkını ifade eder” (s.130) diye karşılık verir. Mithat’ın arkadaşlarından Rıza ile Hikmet arasında geçen konuşmada, Rıza birtakım dini konulara temas eder. Hikmet de Rıza’nın söylediklerine katılmayarak, “-Sen de ama yobazmışsın yahu? Bıraksalar bir tarikat kurarsın” (s.219) diyerek ona karşılık verir. Mithat ve arkadaşları, mektebin sonlarına doğru mezun olduktan sonra nerelere tayin olacaklarını konuşurlar. Lamia, istediği yere gitmek için öncesinde her zaman yaptığı gibi namaz kılıp dua edeceğini söyler. Diğerleri de kızla ilgili şunu söylerler: “Budala kız, softa gibi inanmış” (s.239). Romanın bütününde, “softa” kavramıyla dine karşı bir küçümseme söz konusudur. Romanın ilerleyen bölümlerinde Mithat arkadaşlarıyla birlikte nişana giderler. Orada eğlenen, dans eden Nejat, arkadaşlarına hitaben: “-Ne softa gibi oturup duruyorsunuz; dansetsenize...” (s.318) der. Burada da alaycı bir ifadeyle bu kavramın ele alındığı görülmüştür.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli, Selami ve birkaç arkadaş daha Sinan’ın evinde toplanırlar. O gece eğlenip muhabbet ederler. Selami’nin beğendiği kadınları tarif eden cümleleri, o ortamda bulunan Süleyman’ı rahatsız eder. Sinan, o çocuk için: “-Hoca Zekeriya Efendi’nin oğludur; onlar ailecek böyle sofudurlar” (s.129) ifadesini kullanır. Burada ele alınan “sofu” kavramıyla, karakterin dindar bir aileden olduğuna dikkat çekilmiştir.

Romanın sonlarına doğru, uzun zamandır ayrı kalan Adli ile Sinan, tekrar bir araya gelirler. Onlar konuşarak yolda yürürken yanlarına biri gelir. Onu ilk etapta tanıyamayan Adli, Sinan’ın ona seslenmesiyle onun kim olduğunu hatırlar. Bu kişi yıllar önce kendileriyle birlikte aynı ortamda olan Süleyman’dan başkası değildir. Adli: “O zaman anladım ki bu, her birimiz birer küçük çocukken, Selami’yle kavga eden ve Fener’e gezmeye gittiğimiz bir gün, araba içinde Delâil okuyan sofı oğlandı” (s.459) der. “Sofu” kavramı, dindar anlamında kullanılmıştır.

Hamdi Varoğlu’nun *Kördüğüm* romanında, maddi açıdan oldukça yoksulluğa düşen Zeki ve Nermin çifti, bir çare düşünürler. Nermin, Zeki’nin oldukça varlıklı olan Şekûre halasına gidip ondan yardım istemesini söyler. Zeki ise gitmeyi hiç istemez. Çünkü kadının ne kadar huysuz, geçimsiz, anlayışsız biri olduğunu, kendisini dinlemeyip kovacağını bilir. Karısı Nermin’e, halasının, kendi öz kardeşinden yani Zeki’nin kendi babasından bile nefret ettiğini anlatır. “Çünkü, babam çok sofı bir adamdı” (s.71) der. Şekûre halanın da yaptığı faizcilikten dolayı babasının onu kardeşlikten reddettiğini, o yüzden de onu sevmediğini anlatır. “Sofu” unsuru, adamın dindarlığını ifade etmek için kullanılmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanında, softalık kavramına yer verilmiştir. Müderris Hacı Fikri Efendi, Kaymakam Halil Hilmi Efendiyi yeni odasında ziyaret eder. Konuştukları esnada içeriye belediyenin mühendisi Deli Kâzım girer. Deli Kâzım, yeniliği savunan, “tarihin bütün felaketlerini softalık ve softa kafasıyla izah eden” (s.46) bir kişidir. Onun düşünceleri kasaba halkı tarafından da iyi karşılanmaz. Deli Kâzım, “Medreseleri yıkmadıkça, softaların sarığını hayvanların boynuna yular yapmadıkça bu memleket kurtulamaz!” (s.46) der. Burada kullanılan softa kavramı, olumsuz bir anlamı ifade etmektedir. Softa kavramıyla kastedilen şey, bağnazlıktır.

3.1.1.2.3.24. Tövbe Etmek/ Af Dilemek

Vedat Örfi Bengü'nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında tövbe kavramı diyaloglar halinde okuyucuya verilmiştir. Memleket işgal halindedir. Bu durumdan haberdar olan köylü, Jandarma tarafından padişahın da düşmanlarla birlik olduğunu duyunca çok öfkelenir. Öfkesine hâkim olamayan Mehmed çıldırır ve saraydakilere lânet eder. Bu sözleri işiten Memiş Ağa da onu: “-Tövbe de” (s.14) diyerek uyarır. Sessiz, sakın, kendi halinde yaşayan bu genç delikanlı olanlara verdiği tepkinin az bile olduğunu düşünerek: “-Hayır... diye haykırdı... Tövbe demem ve kim yurdumu satmaya yeltenirse suratına elbet yuh diye haykırırım!” (s.15) der. Burada İhtiyar adamın Mehmet'i tövbe etmesi için uyarması, onun günaha girmesini istememesinden kaynaklanmaktadır. Mehmet de bu davada haklı olan tarafın kendiler olduğunu hatırlatarak tövbe etmeyeceğini söylemiş olur.

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanında, Celâl ile Cahide, Sık sık bir araya gelerek yaptıklarının hatanın pişmanlığını konuşurlar. Celâl, Cahide'ye: “Günahlarımız o kadar çoğaldı ki, af dilemeğe dilim varmıyor...” (s.25) diyerek suçluluğunu ifade eder. Allah'tan af dilemek, tövbe etmek ister fakat buna yüzünün olmadığını düşünür.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayğır Fatma* romanında Hasan, yıllar sonra yeniden Mediha ile karşılaşır. Mediha kız arkadaşıyla dolaştığı bir gün birkaç serseri onlara musallat olur. Bunu gören Hasan, onları korumak için serserilerle boğuşur. O sırada, yıllar önce tanıdığı olduğu süslü muhacir arabalarındaki darbukacı kız Zehra da bu olayı görür. Zehra'nın annesi Aygır Fatma, tüm kuvvetiyle serserilere iyi bir ders verir. Kadının elinden kurtulamayan serseriler yalvarmaya başlar: “-Tövbeler tövbesi hanım teyzeciğim, tövbeler tövbesi!” (s.68) derler. Yaptıklarından son derece pişman olan bu kişiler, tövbe etmeye başlarlar. Burada tövbe etmek unsuru, Allah'a karşı yalvarmak anlamında verilmemiş sadece karakterin korkuyla, kadının elinden kurtulmak maksadıyla söylediği bir ifade olmuştur.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli ve birkaç arkadaş, Sinan'ın evinde buluşurlar. O gece iyi vakit geçirirler. Bir ara Selami'nin beğendiği kadın tipinden bahsetmesi, Süleyman'ı rahatsız eder. Söylediklerinin günah

olduğunu dile getirir. Aynı zamanda onun yüzünden kendilerinin de günaha girdiğinden bahseder. Selami de ona, “İşine gelmiyorsa bak bitişik odada kimse yok, git orada yalnız yalnız tövbe istiğfar et” (s.130) diye cevap verir. Burada ele alınan “tövbe” ifadesi, karakterle alay etmek maksadıyla zikredilmiştir. Bu da dini açıdan oldukça sakıncalı bir durumdur.

Romanda, hikâye anlatan Adli, hikâyenin içerisine kendi hislerini de karıştırır. Sonra buna engel olamadığını, yaşadığı yoğun duyguların hikâyeye yansımada garip bir taraf olamaması gerektiğini kendi kendine ifade eder. Sevgiliye olan hislerini ona söyleyip söylememe aşamasında da gelgitler yaşar. “Acaba tövbe etsem, içimi değil, hikâyemi söylemeye iyiden iyiye karar versem, nasıl olur? Fakat sevgiliden kaçılan her adımla ona biraz daha yaklaşılan hengâmeli anlar, Nasuh’lara bile tövbesini bozdurmaz mı?” (s.305) Yapılan tövbenin büyüklüğüne işaret edilmektedir.

İhsan Koza’nın *Affet Beni* adlı romanında, komşu olan Raif ile Gül’ün çocuklukları birlikte geçer. Arkadaşları ile birlikte gittikleri kar tatilinde bol bol kartopu savaşları yaparlar. O oyunlarda Gül galip olur, Raif ise mağlup. Raif, Gül’e yorulup yorulmadığını sorduğunda o da yorulmadığını hatta isterse tekrar müsabaka yapabileceğini söyler. Raif, “tövbe ettim” (s.25) diyerek yorgunluğunu ifade etmiş olur. Burada verilen “tövbe etmek” kavramı, günlük, olağan olaylar akışı içerisinde söylenmiş alelaide bir söz olarak kullanılmıştır.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Sebeoğlu güçlerinin zayıfladığını görünce yeni bir dini çatışma yaratır. Birtakım adamları mezhep üzerinden kullanmaya başlar. Hz. Ali’ye tapmak gerektiğini vurgular. Hz. Ali, bir takım kişilerin kendisine secde edip taptığını görünce, onları derhal ateşe attırır. Bunun arkasında Sebeoğlunun olduğunu öğrenen Hz. Ali, onu yanına çağırarak bu yaptıklarından ötürü “tövbe eder misin?” (s.380) der. Sebeoğlu ise tövbe etmeyeceğini, bildiklerinden şaşmayacağını dile getirir. Hz. Ali de tövbe etmedikleri takdirde onları süreceğini söyler. Duyduklarına rağmen Sebeoğlu, Hz. Ali’ye: “fakat tövbe edeceğimizi zannetmiyorum!” (s.380) diye cevap verir.

3.1.1.2.3.25. İbadet/ İman

“İslamiyet’te kişilerce bilinçli olarak yapılan, kötülük içermeyen ve günah niteliği taşımayan her türlü davranış geniş anlamıyla ibadet kapsamındadır” (Selçuk vd., 2016, 332). İman da, Allah’ın varlığına, birliğine inanmak, ona güvenmektir. İncelemiş olduğumuz romanlarda da bu kavramın izlerine az da olsa rastlanmaktadır.

Nezihe Muhittin’in *Gene Geleceksin* adlı romanında Şükran, Fikret’in kendisine verilen yiyeceklerin birazını ninesi için sakladığını anlar. “Evdekilerin hiçbiri bunu bilmediği halde Şükran, bu mâsum ve mukaddes ibadeti biliyor, Fikrete yiyeceğinden fazla tatlı şeyler veriyordu” (s.53). Burada kullanılan “ibadet” kavramı, sevdiğini düşünmek anlamında kullanılmıştır.

Hatice Süreyya'nın *Esir Kadın* adlı romanında, Kâmile'nin her türlü sıkıntısını paylaştığı bir hocası vardır. Hocası Murat Efendi, Kâmile'yi de dini yönden geliştirmek ister fakat Kâmile buna yanaşmaz. “Genç kadını da ibadete sevk etmek istiyordu. Lakin, o, ömründe asla canü gönülden ibadet etmemiştir” (s.40). Romanda, Kâmile adlı karakterin ibadete uzak olduğu ifade edilmiştir. Çok sevdiği hocasına rağmen ibadete yönelmemiştir.

Peride Celal'in *Aşkın Doğuşu* romanında, başkahraman Zehra, gelin gittiği evin hizmetçisi Madam Vera'nın, acı hayat hikâyesini dinlediğinde çok üzülür. Madam Vera, oğlunu küçük yaşta kaybetmiştir. Zehra da onun duvardaki resmine bakarak, “ibadet eder gibi bir huşû içinde” (s.256) o çocuğun acıyla dolu hayatını düşünür. Burada geçen “ibadet” kavramı benzetme yapılarak kullanılmıştır.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında Mustafa, geçirdiği hafif bir soğuk algınlığından dolayı bir süreliğine revirde yatar. Doktor, Mustafa'ya: “Evvela hastanın iyi olacağım diye imanı olmalı. Ondan sonra bizim ilaçlar” (s.217) der. Doktorun söyledikleri karşısında Mustafa, arkadaşlarına şunları söyler:

“Gene iş benim imanıma dayanacak olduktan sonra, doktor biraz dara gelince ilaçları bir yana bırakıp bir hoca, bir sihirbaz gibi imana sarıldıktan sonra ilim diye senin yutturmak istediğin tıp kaç para eder?” (s.217).

“İman” kavramı burada alaycı bir ifadeyle ele alınmıştır. Bu da İslamiyet açısından sakıncalı bir kullanım olmuştur.

Romanda Mithat'ın arkadaşlarından Nuri, dine inanmayı kandırılmakla eş değer tutar. Onun sözlerine katılmayan Celâl, “ne olursa olsun, bir iman bir inanış lâzımdır” (s.324) der. İmanın önemine vurgu yapılmıştır.

İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Ahmet Tosun bir diğer adıyla Eşref, başından geçenleri Fuat'a anlatır. Gemi kazası esnasında yaşanan olaylara çok şaşırın Fuat, merakla Ahmet Tosun'un anlattıklarını dinler. Ahmet Tosun, Fuat'ın şaşkınlığını sezer ve yaşadığı tesadüflerden dolayı ona şöyle der: “Bu tesadüfleri yaratan, en buhranlı, en heyecanlı bir zamanda bizi, tanımadığımız birisile karşılaştırarak ona bütün hayatımız boyunca bağlıyan gizli bir kuvvet de var. Ben buna iman ettim (s.85). Karakterin “iman etmek” sözüyle Allah'ın varlığına olan inancını vurguladığına tanık oluruz.

Ziya Çalıkoğlu'nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Sevtap, Erem ile evlenir. Önceki zenginlik içindeki hayatına rağmen oldukça mütevazı bir hayat yaşamaya başlayan Sevtap, kendini mutlu ve huzurlu hisseder. Hiç görmediği hayatlarla tanışır. O zamana kadar yaşadığı hayatının da ne kadar boş olduğunu anlar. Kendini yeni doğmuş gibi hisseder. “Ruhumun bir saffet pınarında yıkandığını iman ediyorum ben!” (s.106) diyerek bütün kötülüklerden arındığını düşünür. Burada ele alınan “iman etmek” kavramı, dini bir anlamı ifade etmekten ziyade, karakterin güçlü bir inanma eylemi içerisinde olduğunu anlatmak maksadıyla söylenmiştir.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Hz. Osman'a karşı ayaklanmalar artar. Yahudilerin gizli planları süratle ilerlemeye başlar. Hz. Osman'ın zevcesi Nâile Hanım, bu işten kurtulmanın yollarını arar. Hz. Osman ile görüşmek için onun yanına gider. O sırada Hz. Osman "ibadet ve Kur'an tilâveti ile meşgul idi" (s.117). Nâile Hanım, silahlanmanın gerekliliğine söyler fakat Hz. Osman buna sonuna kadar karşıdır. O güzide şehirde Müslümanlar arasında kan dökülmesinden kendi kendini feda etmeye razıdır. Son dakikalarını da "ibadet ve tilâvet" (s.137) ile geçirmeye devam eder.

3.1.1.2.3.26. İsyan Etmek

Mükerrem Kamil Su'nun *Uzaklaşan Yol* romanın başında Cahide'nin yaşamış olduğu hayal kırıklığından ötürü ölüme doğru ilerlediği görülür. Yazar anlatıcı, karakterin içinde bulunduğu ruh halini yansıtırken şu ifadeyi kullanmıştır: "Allaha karşı haksızlık ve isyan... Fakat o, aşkını kıranlara karşı ancak böyle hareket edilir, bu şekilde cevap verilir sanıyor" (s.10). Burada karakterin isyan etme derecesine geldiğini ancak bu düşüncesinin, içinde bulunduğu ruh halinden ileri geldiğini okuyucuya hissettiriyor.

Romanın ilerleyen bölümlerinde karşımıza çıkan Selda karakteri, bir zelzele sonucu her şeyini kaybetmiştir. Hayata dair bir umudu kalmamakla birlikte çok acı çektiğini dile getirir. Aziz: "Bir gün biz de öleceğiz. Bunu bile bile şu üç günlük ömrü zindana çevirmek Allaha karşı isyan olur" (s.129) diyerek ona nasihat eder. Allah'ın verdiği ömrün bile bile heba edilmesinin ona karşı, isyana kadar gideceğine dikkat çeker.

İhsan Koza'nın *Affet Beni* adlı romanında, Gül, Raif ile evlenir. Onu sevmeye çalışır fakat Selim'i bir an olsun aklından çıkaramaz. Raif, Gül'e evliliği boyunca eziyet eder. Onu umursamaz. Sürekli yurtdışına gider, birçok kadınla birlikte olur. Gül, Raif'in tüm bu ahlaksızlıklarını bilir fakat çocukları için her şeye razı olmak zorunda kalır. Raif'in annesi Semiha Hanım da Gül'ün haline çok üzülür. Elinden bir şey gelmez. Geline baktıkça onun tüm sıkıntılara şikâyet etmeden katlandığını görür. "Semiha Hanım, gelininin, uğradığı haksızlıklara isyan etmediğini, ancak geceleri odasında yalnız kalınca sabahlara kadar ağladığını da biliyordu" (s.123). Burada karakterin her ne yaşarsa yaşasın isyan etmemesi, inancının kuvvetini gösterir.

Mükerrem Kâmil Su'nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin, kocasını hiç tanımadığı bir adamla aldatmış ve ondan da hamile kalmıştır. Bunu öğrenen Sermin, ne yapacağını bilemez. Tek bildiği şey o çocuğu istememesidir. Çünkü o çocuğun hayat boyu kendisine, vicdan azabını hatırlatacağını düşünür. Annesine giderek, hamile kaldığını ve bu çocuğu istemediğini söyler. Annesi, çocuğun başkasından olduğunu bilmez. Kızının bu çocuğu istememesine anlam veremeyen anne, "bu tarzı hareketin Allaha karşı büyük bir isyan" (s.68) olacağını kızına söyler. Annenin bu söylemi, onun

inançlı olduğunun bir göstergesidir. Allah'ın verdiğini kabullenmeyip onun canına kastetmenin, ona karşı gelmek olduğunun bilincindedir diyebilmekteyiz. Sermin, kızını dünyaya getirir fakat ona baktıkça hep günahını, vicdan azabını hatırlar. Kızına gereken ilgiyi göstermez. Daha sonra kocasından bir de oğlu olur. Oğlu onu hayata bağlar. Oğluna aşırı şekilde düşkündür. Bir gün dışarıda yürüyüşe çıktıkları vakit, oğlu aniden annesinin elini bırakıp caddeye doğru koşturmasıyla arabanın çocuğa çarpması bir olur. Çocuğun kanlar içinde yattığını gören anne, “İçinden, en büyük kuvvete: Allahım, onu elimden almak için mi bana verdin?” (s.108) diyerek isyan eder. Allah'a isyan etmek insanı büyük bir günaha sokmakla birlikte, neredeyse kişiyi dinden çıkarmaya kadar götürmektedir. Karakterin de yaşadığı acının tesiriyle isyan etme eylemini gerçekleştirmesi söz konusu olmuştur.

3.1.1.2.3.27. Kefen

Fuad Gücüyener'in *İsterik Kadın ve Bir Toy Delikanlı* adlı romanında kefen kavramı inanç unsuru olarak kullanılmamıştır. Ahmet, Suna'nın kotrasıyla birlikte yola çıkar. Yolda büyük bir kasırgaya denk gelirler. “Karadenizin koyu mavi suları, bir an içinde, kara birer kefen oluvermişlerdi” (s.33). Ele alınan “kefen” unsurunun, benzetme amacıyla kullanıldığı görülür. Kasırga birkaç dakika sürdükten sonra hava birden durgunlaşır. Yazar anlatıcı, durumla ilgili, “Onun, bu on beş dakika süren kıyamet anlarının uğultuları arasında Yiğitimin kayığı, kefeni yırtmıştı” (s.34) değerlendirmesini yapar. Kefeni yırtmak, felaketten kurtulmak anlamında kullanılmıştır.

3.1.1.2.3.28. Besmele

Server Bedi'nin *Ateş* romanında Turgut, uzun bir aradan sonra yine evindedir. Cephede olduğu zamanlarda bile evinin her köşesini düşünüp durur. “Cephede kaç defa annemi, onun beyaz saçlarını, ilahi yüzünü, evimi, işte şu minderi, şu köşedeki rafı, şu duvardaki besmele levhasını. Düşündüm” (s.31). Duvardaki besmele yazılı levhanın, evin eşyası olarak romana yansıtıldığı görülür.

Osman Cemal Kaygılı'nın *Ayır Fatma* romanında Hasan'ın başına kopuk takımından birkaç kişi musallat olur. O sırada Ayır Fatma, onları görerek Hasan'a saldıranları iyice döver. Sonra da, “-Haydi bakalım, çekin arabanızı besmelesiz herifin evlâtları, gözüm görmesin!” (s.68) diyerek onları kovar. “Besmele” ifadesi, günlük konuşma akışı içerisinde gelişigüzel kullanılmıştır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanının üçüncü bölümünde Ali Rıza'nın kızı Melek, kendi berber dükkânını açmaktadır. Melek oldukça heyecanlıdır. Babası Ali Rıza, dükkânı açmadan önce: “Besmele çekelim” (s.118) der. Bu kavram, İslamiyet'te “besmele” yani Allah'ın adıyla bir işe başlamanın sünnet olduğu inancına işaret etmektedir.

3.1.1.2.3.29. Yasin Okumak

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında ninesini kaybeden Fikret, "Her tatil dönüşü meçhul bir ölüye Yasin okuyordu..." (s.57). Burada karakterin inançlı olup Kuran-ı Kerim'den Yasin suresini okuduğu görülür.

İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, gemi kazası sonucu yaralanan Gülsüm(Leyla) ve Ahmet Tosun, köyde bir eve sığınmışlardır. Köylü kadın Gülsüm'e çok iyi bakar. Hatta başucuna oturarak ona, "Yasin okudu" (s.87). Burada kadının Allah inancından dolayı "Yasin" okuyarak, dua etme eylemini gerçekleştirdiği görülmektedir.

3.1.1.2.3.30. Kelime-i Şehadet

Server Bedi'nin *Zeyrek Cinayeti* adlı romanında Nezahet öldürülür. Son anlarında yanında olan doktor, onun ölümlükten ağzından çıkan birkaç cümleyi, Mehmet Rıza ile paylaşır. Net olarak duymamakla birlikte, "Ölürken kelime-i şahadet gibi bir şeyler mırıldandı" (s.205) der. Bu ifadeyle ölen kişinin Allah inancına sahip bir Müslüman olduğu ve imanla ahirete göç ettiği kastedilmiştir.

3.1.1.2.3.31. Haremlik-Selamlık

Harem kelimesi Arapça olup, girilmesinin yasak olduğu yer anlamındadır. İslam topluluklarında eskiden kadınlar ve erkeklerin birbirlerini görmediği ayrı yerlerde oturması söz konusudur. Bu bağlamda kadınların oturduğu yer, oda haremlik, erkeklerin oturduğu yer de selamlık olarak ifade edilmektedir. İncelediğimiz dönem romanları açısından sadece iki romancı bu konuyu ele almıştır.

Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanında Fikret'in okuduğu okuldan bahsedilir. Bu okul karma bir okuldur. Bu yüzden okulun haremlik-selamlıktan uzak olduğuna değinilir. "Kızlarla erkek çocuklar arasında selâmlık ve harem ancak sıralarının arasında bir metrelik fasıladan ibaret kalmıştı" (s.64).

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, başkahraman Mithat, yakın arkadaşlarıyla birlikte nişana giderler. Nişan evinde caz başladığında Mithat'ın da içi kıpır kıpır olur. Gençlerin rahat tavırlarını gözlemler. Bunun yanında yaşlı kuşak da bulunmaktadır. Onlar da oturdukları yerden gençleri seyrederek. Mithat, bu yaşlı kadınlara baktığında onların yaşadıkları dönemi düşünür. "Birden harem selâmlık devri gözümde canlanıyor" (s.315) diyen Mithat, onların döneminde gençlerin bulundukları ortam ile şuan ki ortamın farklılığına değinir. Romanda artık haremlik-selamlık kavramının kalmadığına, erkek ve kadınların aynı ortamda rahat bir şekilde bulunduklarına vurgu yapılmıştır.

3.1.1.2.4. Sahabe/ Halife

Sahabe, Hz. Peygamber'i görüp, ona inanan ve onun sohbetine dâhil olan kişilerdir. "Hz. Muhammed'den sonra, onun yerine onu temsil etmek için seçilen, sırasıyla Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye, hem dinin ve hem de devletin başkanı anlamına "Halife" denilmiştir" (Bayraktar, 2016, 633). "Sözlükte "bir kişiyle birlikte bulunmak, onunla dost ve arkadaş olmak" anlamındaki **sohbet** kökünden türeyen **sahâbe sâhibin** çoğuludur" (Efendioğlu, 2008, 491). İncelemiş olduğumuz romanlar içerisinde bu kavrama, iki romanda yer verilmiştir.

Vedat Örfi'nin *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında Halife kavramıyla karşılaşırız. Savaş başlamış ve halk endişe etmeye başlamıştır. Mehmet, Jandarmanın söylediği üzere padişahın da düşmanlarla birlikte hareket ettiğini duyar. Çok öfkelenir ve saraydakilere söz söylemeye başlar. Bunun üzerine köylüler endişelenir ve korkarlar. "Halife yalnız iyiliği düşünür bir koruyucu diye bilinir, emrine karşı gelmek bir küfür sayılırdı. Bunun içindir ki genç Mehmed'in birden coşan milliyet feryadının yaşlı köylüleri şaşırtması ve korkutması tabii idi" (s.15) İfade edilen Halife kavramı, padişaha ait bir ifadedir. Halifelik makamının yüce olduğu vurgulanmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Hz. Osman öldürüldükten sonra devlet reisliği boş kalır. Sebeoğlu da fırsattan istifade bir an evvel devletin başına birinin getirilmesi için harekete geçer. Müfsitlerin başı olan Gâfikî'yi bularak ona şöyle der: "Oğlum Gâfikî, bir an önce bir adam bulup halife yapmalısınız!" (s.160) der. Devletin başına geçecek olan kişiyi seçmede acele eden Sebeoğlu, hangi büyük zata heyet gönderdiyse sonuçsuz kalır. Bunun üzerine Gâfikî'ye olanları anlatır ve fikrini söyler: "Medine halkını zorlayarak bir halife bulmaya mecbur etmek..." (s.163). Bu söylediğini de uygulamasını ister.

3.1.1.2.4.1. Hz. Ebubekir

Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'in (s.a.v.) sağlığında, onun yanından hiç ayrılmayan, en yakın dostudur. "İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.), Milâdi 20 Nisan 571 yılında doğdu, 8 Haziran 632'de öldü. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ölümünden sonra en önemli konu, Müslüman Toplum için, kimin halife (devlet başkanı) olacağı meselesiydi" (Hizmetli, 1991, 196). Bundan dolayı devletin başına ilk halife olarak Hz. Ebubekir geçmiştir.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilerin başı olan Sebeoğlu, Müslümanlar arasında fesat çıkarmaya başlar. Hz. Osman'ı halk nezdinde kötü göstermek için çalışmalara başlar. Hz. Osman'ın atadığı valilerle ilgili birtakım dedikodular baş göstermiştir. Akrabası olan Hakemi'yi Medine'ye getirmiş bu da dikkat çekmiştir. Çünkü zamanında "Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer, onu Medine'ye almamışlardı" (s.12).

Sebeoğlu, merkezlerde Hz. Osman'dan memuriyet alamayıp ona dargın olanların olduğunu öğrenir. Bu bilgi onun çok işini yarayacaktır. O kişileri tespit edip kendi yanına çekerek, Hz. Osman aleyhinde propagandaları kolaylıkla yapacaktır. Hz. Osman'a dargın olanlardan biri de "Hazret-i Ebû Bekir'in oğlu Muhammed (Mehmed) idi" (s.16).

3.1.1.2.4.2. Hz. Ömer

Mekke'de dünyaya gelen Hz. Ömer, Hz. Ebubekir'den sonra gelen halifedir. "Ömer (ra) hayatının yarısını cahiliye döneminde geçirmiştir. Kureys'in normal herhangi bir genci gibi hayat sürdürdü. Fakat okuma yazma bildiği için onlardan üstün haldeydi. Çünkü bu dönemde okuma yazma bilenlerin sayısı azdı" (Sallabi, 2008, 20). Hz. Ömer, yalnızca bir romancı tarafından ele alınmıştır. Bu yazar da Ömer Rıza Doğrul'dur.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanının bir yerinde Emevîlik ve Haşimîlik cereyanından bahsedilir. Romanda, devletin önemli görevlerine hep Emevîlerin geçtiğinden, Haşimîlerin ise belli bir mevkiye yükselmesinin söz konusu olmadığından bahsedilmiştir. Bu konuyla ilgili şöyle bir bilgi paylaşılır: "Hazret-i Ömer zamanında, Muâviye gibi, onun kardeşi Yezid gibi, Amr İbn-i Âs gibi Emevîler, valilikler, kumandanlıklar üstlendikten başka Hazret-i Ömer'den sonra devlet başkanlığına seçilen Hazret-i Osman da Emevî idi" (s.11).

Hz. Osman'ın aleyhinde birtakım dedikodular yankılanmaktadır. Bunların başında da akrabası Hakem'i himaye etmesi, onu Medine'ye getirmesi vardır. Hakem ile ilgili dedikodularının çıkmasının sebebi, zamanında "Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer, onu Medine'ye almamışlardı" (s.12). Bu yüzden bu olay, halk arasında oldukça yankı uyandırmıştır.

3.1.1.2.4.3. Hz. Osman

Hz. Osman, Hz. Ömer'den sonra başa geçen üçüncü halifedir. "Hz. Ebubekir, Hz. Osman'ı İslam'a davet ettiğinde o, daha otuz dört yaşındaydı. Geciktirme veya oyalama yapmaksızın Hz. Ebubekir'in davetini hemen kabul etti. Bu sebeple Hz. Osman, ilk Müslümanlar arasına girmiştir" (Sallabi, 2006, 13). Üçüncü halife olan Hz. Osman, incelemiş olduğumuz romanlar arasında sadece bir tanesinde yerini almıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanı, Hz. Osman'ın hayatını ele aldığı için Hz. Osman ile ilgili birçok bilgiye, romanda, çokça yer verildiği görülmektedir. "Hz. Osman" (s.11) Emevî'dir. Yahudi olan Sebeoğlu, Hz. Osman'ın hayatına dair tüm bilgileri toplayarak onun hakkından fesat çıkarmaya yol arar. Onunla ilgili ulaştığı bilgilerden birisi, "Hazret-i Osman'ın valileri aleyhinde ötede beride söz konusu olan suçlamalar bulunuyordu" (s.12). Bir başka dedikodu da onun Hakem ismindeki bir akrabasını himaye etmiş olmasıdır. Sebeoğlu da bunları propaganda aracı

olarak kullanmak için planlar yapacaktır. Sebeoğlu, Hakem'in hükümet aleyhinde hareket edebilecek birisi olduğunu öğrenir. Onu yanına çağırır. Biraz konuştuktan sonra onu kendi yanlarına çekmeyi başarırlar. "Çünkü Hakem, Hazret-i Osman hükümeti aleyhinde idi" (s.13). Sebeoğlu, Hakem'in de yardımlarıyla Hz. Osman aleyhinde çalışmalara başlar. "Hükümet aleyhinde, devlet reisi olan Hazret-i Osman aleyhinde" (s.15) türlü dedikodular yayılmaya başlar. Zamanla dedikodular alır başını yürür. Hz. Osman'a karşı ayaklanmalar artar. Müfsitler, Hz. Osman'ın canını almak için onun kapısına dayanırlar ve Hz. Osman'ın canını alırlar. "Hazret-i Osman radiya'llâhu anh'ın kan içinde yüzen cesedi yere uzanmıştı" (s.143). Hz. Osman'ın öldürülmesine karşı koymaya çalışan zevcesi Nâile Hanım'ın da parmaklarını doğrular.

3.1.1.2.4.4. Hz. Ali

Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra dördüncü halife olarak devletin başına Hz. Ali geçmiştir. "Biattan sonra Hz. Ali'yi bekleyen en önemli mesele, Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması idi" (Fığlalı, 1989, 372). Bu bağlamda Ömer Rıza Doğrul'un romanında da bu konu derinlemesine ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Sebeoğlu, Müslümanların arasında fesat çıkarmak için çalışmaya başlar. Hedefinde Hz. Osman'ın öldürülmesi ve yerine Hz. Ali'nin geçmesi vardır. "Sebeoğlunun Medine'de bulunduğu sırada dikkatini en çok çeken simalardan biri, Hazret-i Ali idi" (s.10). Tüm planlarını da bu doğrultuda yapmayı düşünür.

Sebeoğlu ve adamları bir mağarada konuştukları esnada, Esmâ adında bir kadın tüm konuşulanları duyar. Bu duyduklarını da kimseye söylememeye karar verir. Zaten kızı Leyla ve kocası Yezid ile birlikte Medine'ye gidiyorlardır. Oraya vardıklarında "Hazret-i Ali'yi görür, ona bütün duyduklarını anlatır" (s.54) ve bu durumun engellenmesi sağlanır diye düşünür. Lakin yolda çok hastalanan kadın, kızı Leyla'yı yanına çağırarak ona, "-Kızım, ben Hazret-i Ali'yi görmek istiyorum. Ona söylenecek iki çift sözüm var" (s.57) der. Kızı annesinin isteğini yerine getirir. Hz. Ali'yi bulur. O sırada karışıklık içerisinde olan Hz. Ali yerine Mehmet'i gönderir fakat bu işe yaramaz. Çünkü kadın sırrını Hz. Ali'den başkasına vermeyeceğini söyler. Daha sonra Hz. Ali oraya varır. "Hazret-i Ali ile Mehmed çadıra doğru ilerlediler" (s.79) Fakat geç kalmışlardı. Kadın çoktan vefat etmiştir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, Hz. Osman öldürülür. Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra bir hükümet boşluğu ortaya çıkar. Sebeoğlu bu boşluğu fırsat bilerek istedikleri kişiyi başa getirmek için uğraşırlar. Bu kişi "*Hz. Ali*" (s.168)'dir. Hz. Ali, görevi kabul ederek ilk hutbesini de okur. Onun hükümetin başına geçmesinden memnun olanlardan birisi de Mehmed'tir. "Hazret-i Ali'nin iş başına geçmesi gelmesi, onun ikbâle ermesi demektir" (s.168).

3.1.1.2.4.5. Hz. Âişe

Hiz. Âişe, Hiz. Peygamberi'nin eşidir. Aynı zamanda İslam âleminin de en önemli kadınlarından. Hiz. Âişe'nin, İslam dinine büyük hizmetleri olmuştur. "Hiz. Âişe'nin varlığı sayesinde, "Peygamber şehri Medine" ilim merkezi olmaya devam etti. Bu şehirde onun yıllarca süren eğitim ve öğretim faaliyetleri sonunda, İslâm ilimlerinin temellerinin atılması ve ilmî hareketin gelişmesi yanında, hadis ve fıkıh sahalarında Medine ekolü teşekkül etti" (Fayda, 1989, 204).

Ömer Rıza Doğrul, romanında Hiz. Âişe ile ilgili olaylara yer vermiştir.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, o dönemin en büyük, en önemli şahsiyetlerinden birisi olan Hiz. Âişe de yer almaktadır. "Hazret-i Peygamber'in zevcesi Hazret-i Âişe" (s.61). Müslümanlar açısından çok kıymetlidir. Tüm Müslümanların annesidir. "Hazret-i Âişe" (s.123) Mehmet ile ilgili birtakım sözler duyar. Bunun aslını öğrenbilmek için de Mehmet'i yanına çağırır. Ona, müfsitlerle birlikte hareket edip etmediğini sorar. Mehmet ise böyle bir şeyin olmadığını söyler. Hiz. Âişe, Mehmet'in onlara uymaması ve Hiz. Osman'a zarar verecek bir harekette bulunmaması için ondan yemin ister. Mehmet de Hiz. Âişe'ye yemin eder. "Bunun üzerine iki kardeş vedalaşmışlar, Mehmed, Hazret-i Âişe'nin ellerini öpmüş, Âişe onu kucaklamış, ona nasihat etmişti" (s.125). Mehmet, Hiz. Âişe'ye yemin ettikten sonra Sebeoğlu ile konuşmaya gider. Yaptıklarının doğru olup olmadığını sorar. Konuşma esnasında Hiz. Âişe'nin hacca gittiğini öğrenen Sebeoğlu, "Hazret-i Âişe'nin" (s.129) tam zamanında gitmesinden dolayı mutlu olur.

Romanda Hiz. Ali ile Hiz. Âişe arasında da birtakım hadiseler cereyan eder. Sebeoğlunun kışkırtmaları yüzünden, Hiz. Osman'ın öldürülmesinden Hiz. Ali sorumlu tutulmaya başlanmıştır. Leyla, aradaki gerginliği anlar. Bir sabah Leyla, "Hazret-i Âişe'nin huzuruna davet olundu" (179). Bu duruma çok memnun olur. Bu sayede onunla konuşacaktır.

3.1.1.2.4.6. Evliya

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Hacı Mustafa'yı ziyarete giden Arif, onu bahçede görür. Mihri de kocasına haber vermek için bahçeye çıkar. Hacı Mustafa elinde çapa ile eğilmiş bir şeyler kazmaktadır. Bu durumu gören karısı Mihri'nin şaşkınlığı üzerine bunu şu şekilde açıklar: "-Gece istihareye yatmıştım... Bu cevizin altında bir evliyanın gömülü olduğunu gördüm de, alâmet bulacak mıyım diye bakıyordum... Tam da o sırada sen geldin..." (s.9) der.

Hacı Mustafa'nın ölümünden sonra o evden hiç çıkmayan Arif ile Cemal, dedikodulara sebep olurlar. Hacı'nın sağlığında erkeğe dahi görünmeyen Mihri, artık erkeklerle gayet rahat sohbet ediyordur. Komşular da bu durumdan rahatsız olup

Mihri'yi ziyarete giderler. Kadınlardan biri: “-Te bana da evliya göründü be kızım...” (s.64) diyerek Mihri'ye nasihatte bulunur.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanında, kasabada yaşanan zelzelenin yankıları uzunca bir süre devam eder. Zelzelenin zayıyatı olmamasına rağmen gazetelere olay çok farklı yansır. O günlerde Kaymakam Halil Hilmi Efendi'nin odası hiç boş kalmaz. Gelenlerin içinde Müderris Hacı Fikri Efendi de vardır. Romanda müderrisin çok önemli büyük bir insan olduğundan bahsedilir. Onun soyunda birçok önemli âlimin yanında “Evliya” (s.45) da olduğundan söz edilir.

3.1.1.2.4.7. Hafız

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Hacı Mustafa'nın defin işlemleri yapılır. Cenaze namazı kılınır. Arif ile Cemal de oradadır. Kuranlar okunur. Cemal bir ara, “Hafızlar aşır okurlarken, bir ağaca yaslandı” (s.42) gelenlerin söylediklerine kulak kabarttı ve ölünün arkasından konuşulduğunu işitti.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koyunda* adlı romanında Hepşen isimli bir kadının kocası vefat eder. Ona okutulacak mevlitte, tüm hazırlıklar yapılır. Tüm davetliler gelir ve hafızlarda yerlerini alır. Tütsünün hoş kokusu ve dumanı ile birlikte hafızlar dinlenir. “Hafızların hüznü sesleri de bu koku ve duman arasında salonu kaplıyordu” (s.29).

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* adlı romanında, kasabada bir zelzele olmuş ve Kaymakam Halil Hilmi Efendi hafif yaralanmıştır. Kumandan yaşananları olduğundan farklı, tam tersi bir şekilde ifade ederek, merkeze telgraf çeker. Kaymakam bunu duyunca çok öfkelenir. Yarasını dahi unutan Halil Hilmi Efendi, “Yatağının üzerinde mukabele hafızları gibi diz çöküp sallanarak söyleniyor” (s.29) vaziyettedir. Kumandana yaptığı işten dolayı çok kızar. Kumandan da karşılığında Kaymakam Halil Hilmi Efendi'ye ağır konuşmaya başlar. Doktorun verdiği bilgiden ötürü öyle bir telgraf çektiğini, “hâfızallah!” (s.29) kendisine bir şey olduğunda memleketin başsız kalacağından duyduğu endişeyi ifade eder.

3.1.1.2.5. Dini Olaylar

3.1.1.2.5.1. Hicret

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilerin fitne fesatla Müslümanları birbirine düşürme çabalarına tanık oluruz. Hz. Osman'ın ölümünden Hz. Ali sorumlu tutulur. Bu sebepten ötürü, Muaviye, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de, Hz. Ali'ye karşı cephe alırlar. Aralarında yaşanan birtakım olumsuzluklardan sonra sulh yapma fikrini benimsemeye başlarlar. “36'ncı Hicret yılının” (s.248) ortalarına gelindiğinde, Hz. Ali, sulh yapmanın doğru olacağını düşündüğü için onlarla görüşmeye başlar. Sebeoğlu, sulh olmasının kendileri açısından doğuracağı sonuçları düşünür.

Yanındaki adamlara, “biz bugün Hicret’in kaçınıcı senesindeyiz?” (s.254) hala başka bir dinle uğraşıyoruz der. Daha önce Hristiyanlık diniyle uğraşan Yahudilerin sonrasında da Müslümanlıkla baş etmeye çalıştıkları görülür. Müslümanlığın kısa sürede hızla yayılması Yahudileri oldukça korkutur.

3.1.1.2.5.2. Sıffın Harbi

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilerin çıkarmış olduğu fitne yüzünden Müslümanlar arasında birtakım olaylar cereyan eder. Hz. Osman’ın öldürülmesinden sonra hükümetin başına Hz. Ali geçer. O dönemde de Hz. Ali, Hz. Osman’ın ölümünden de sorumlu tutularak ona karşı isyanlar çıkmaya başlar. Muaviye ile Hz. Ali arasında çıkan bu “Sıffın Harbi 13 gün kadar devam etmişti” (s.318).

Sebeoğlu dini kullanarak uydurma bilgilerle insanların kafalarını karıştırmaya başlar. Bu durumun farkına varan Hz. Ali, onların sürülmesini emreder. Sebeoğlu bu duruma sinirlenerek Hz. Ali’ye, ikbâlinin, kendilerine borçlu olduğunu söyler. Ayrıca arkadaşlarının da Hz. Ali uğrunda canlarını verdiklerinden bahseder. Hz. Ali, Sebeoğlunun söylediklerine şaşırarak onların kim olduklarını sorar. Sebeoğlu da ona, “Cemel kahramanları, Sıffın kahramanları...” (s.382) diye cevap verir.

3.1.1.2.5.3. Cemel Vak’ası

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında değinildiği haliyle, Hz. Ali ile Hz. Âişe arasında yapılan bir iç savaştır. “Hazret-i Âişe ile birlikte hareket eden Ümeyye oğullarından birçoğu Cemel vak’asının makûs bir şekil aldığı anda birer birer Şam tarafına katılmışlardır” (s.271). Leyla’nın da kendisiyle birlikte olacağını düşünen Hz. Âişe, onun da Şam’a gitme hevesini görünce oldukça üzülmüştür.

Sebeoğlunun din konusunda insanların kafasını karıştıran birtakım söylemleri Hz. Ali’yi çok sinirlendirir. Ona tövbe etmesi gerektiğini söyler. Aksi halde onları sürdüreceğini dile getirir. Buna rağmen Sebeoğlu yaptıklarından tövbe etmez ve Hz. Ali de onu sürdüreceğini bildirir. Hz. Ali’nin bu kararı karşısında Sebeoğlu, kendi uğruna arkadaşlarının can verdiğini söyler. Hz. Ali o kişilerin kim olduğunu sorunca, Sebeoğlu, ona, “Cemel kahramanları” (s.382) cevabını verir.

3.1.1.2.5.4. Kıyamet/ Mahşer

Hıfzı Tan’ın *Fato* adlı romanında Necdet, savaş sonrası Fato’ya gitmek için yola çıkar. Köye vardığında kapıyı Fato’nun annesi açar. Babası da içerde oturmaktadır. Fato, ortalarda yoktur. Necdet, iyice meraklanmaya başlar. Babasına Fato’nun nerede olduğunu sorunca onun vefat etmiş olduğunu öğrenir. O an Necdet, “Sanki kıyamet

kopmuş, sanki sonsuz karanlıklara, uçurumlara yuvarlanmışım” (s.94) der. Karakterin, içinde yaşadığı acıyı anlatmak için “kıyamet” unsurunu kullandığı görülmüştür.

Sâmiha Ayverdi’nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında, Adli, Cem Bey’in yazdıkları arasında şu cümlelere kulak verir: “Bu mahşerde, kimsenin kimseyi görmediği bir telaşla herkes bir tarafa koşmakta” (s.466). Adli içinde bulunduğu durum itibarıyla nereye gittiğini bilmeyen bir yolcu gibidir. Mecbûre’yi çok sevmiş fakat ona bir türlü ulaşamamıştır. Nereye gittiğini bilmeden dolanıp duran Adli, kendisi için şunları söyler: “Ben de bu yolculardan biriyim. Ben de onlar gibi bu mahşerin içinde koşuyorum” (s.467). Burada “mahşer” kavramı, kalabalığı anlatmak için kullanılmıştır. Sinan ile Mecbûre’nin arasından çekilen Adli, kendini bir kıyametin içinde hissedecek kadar yoğun duygular içerisinde. “sürüklenip gittiğim kıyamet âlemi” (s.485) diyerek bu hissiyatın Mecbûre’ye mektup yazdığını dile getirmiştir. Mektubun bir yerinde şöyle der: “Her şey yakınının hükmünü aldığına göre, kıyameti görene de kıyamet demek yakıştır” (s.485). Karakterin içinde bulunduğu durumu benzetme yoluyla ifade ettiği, bu bağlamda da “kıyamet” unsuruna yer verdiği görülmektedir.

Reşat Nuri Güntekin’in *Değirmen* romanında, kasabada gerçekleşen zelzele, gereğinden fazla abartılarak gazetelere yansıtılmıştır. Ortada viran olmuş bir yer yoktur. Lakin gazetelerde, kasabada “taş yağıp kıyamet kopuyormuş” (s.86) şeklinde ifadeler yer almıştır. Aradan geçen zamanda, kasabaya Vali gönderilir. Vali, yazılanların aslının olmadığını görünce çok öfkelenir. Kaymakam ve Mutasarrıf’a kızar. Yansıtılan yalan haberlerin bir an önce düzeltilmesi gerektiğini düşünür. Bir işi kötü yönetenlerin derhal o görevden alınmasının en doğru yol olduğunu savunur. “Her işi kendi elimle yapayım diye düşünürsen kıyamete kadar beklemek lâzım gelirdi” (s.130) diye düşünür.

3.1.1.2.5.5. Zemzem

Peride Celal’in *Aşkın Doğuşu* romanında, Zehra, kasabada geçen hayatından sonra, İstanbul’a evlenmeye gider. Celâl Tahsin ile evlenen Zehra, hem ortama hem de kocasına alışmaya çalışmaktadır. Evin ihtişamı hoşuna giden Zehra’nın gözü bir an zemzem fincanlarına takılır. “Eğer utanmasa kocasından o fincanı oradan kaldırmalarını rica edecekti. Çünkü Celâl Tahsin bu fincanla ölümlere son nefeslerinde zemzem verildiğini ve bunun Abdülhamidin sultanlarından birine ait olduğunu söylemişti” (s.56). Zehra da o fincanların ölümü hatırlatmasından dolayı korkmaktadır. Rüyalarında da o sultanı görüp “bu altın fincanla güzel dudaklarına zemzem akıtılırken tasavvur etmiş, ne kadar da kederlenmişti” (s.56). Burada zemzem suyunun dinen önemine vurgu yapılmıştır.

3.1.1.2.5.6. Şeyh/ Mürit/ Derviş

İlhan Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Eşref adlı başkahraman, tuhafiyeye dükkânı işletmektedir. Bir gün dükkânına gelen Gülsüm isimdeki kızı çok

beğenir. Onun kim olduğunu merak eder. Kızın babası, herkesin hürmet ettiği bir kişidir. Bir tarikata mensup olduğu bilinmektedir. Yalıda oturmaktadır. Ayrıca, “arkasında koca bir korusu, bağı, bahçesi olan bu eski yalının üçer beşer odalık daireleri müritlere, şeyhlere, dedelere tahsis edilmiştir” (s.5). Burada tarikat üyelerine dikkat çekilerek onların kaldığı mekânlar ele alınmıştır. Kerim Beybaba hakkında oldukça bilgi edinen Eşref’in arkadaşı Teyfik, “Eski bir valinin sarayı olan yalayı senelerdenberi Bektaşî müritlerine, dervişlerine, dedelerine ayırmış” (s.6) diye anlatır. Ardından da “dergâhın kırk elli müridi, şeyhi, âşığı varmış” (s.6) der.

Romanın ikinci bölümünde Leyla adlı karakterle karşılaşırız. Leyla Hanım, romanın başlarında tanıdığımız Gülsüm’ün ta kendisidir. Hafızasını kaybettiği için gerçek kimliğini bilmez. Ruşen, onun geçmişine dair birçok şeyi öğrenir ve Leyla Hanım’a anlatmaya çalışır. Lakin Leyla Hanım, duyduklarını komik karşılar. “Ben Gülsümüm. Babam bir Bektaşî şeyhidir, öyle mi? Çok gülünç Ruşen Bey...” (s.139) der.

3.1.1.2.5.7. Tarikat

İlhan Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanı, Bektaşî Tarikatı’na mensup bir aileyi ele almıştır. Başkahraman Eşref, Gülsüm’ü görür görmez beğenmiş ve ailesinin Bektaşî tarikatına mensup olduğunu öğrenmiştir. Kızın babası, meşhur, Kerim Beybaba’dır. “-Kerim beybaba, yalnız bizim Mersinin değil, Adana ve civarının da en büyük Bektaşî babasıdır” (s.6). Romanda, Kerim Beybaba’nın eğitim hayatından bahsedilerek oralara nasıl geldiği de okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca, “karısı da tarikattan” (s.6) bilgisine de ulaşmaktayız. Kerim Beybaba, diğer bir adıyla Hazanî Baba, aile mensuplarını da tarikatın gereklerine göre yetiştirmiştir. “Hazanî babanın kızı sıkı bir tarikat terbiyesinde büyümüştür” (s.7). Eşref, kızın tarikattan birinin kızı olduğunu öğrenince ona nasıl ulaşacağını düşünür. Çünkü Gülsüm’ü ilk görüşte beğenmiş ve onunla hayatını birleştirmeyi düşünmüştür. Ancak tarikat içerisindeki kızla evlenebilmenin şartları olduğunu öğrenir. Arkadaşı Teyfik, “bu kıza sahip olmak için birinci şart tarikata girmek olduğuna kanaat getirdim” (s.7) der. Eşref de kızı o kadar çok beğenmiştir ki onun için her şeyi yapmaya hazır olduğunu arkadaşına söyler. “Eğer Gülsüm de tarikten ise Bektaşî olmakla iftihar duyacağım” (s.10) diyerek onun için tarikatın içinde yer almak gerekiyorsa gereğini seve seve yapacağını dile getirmiş olur.

3.1.1.2.5.8. Dergâh

İlhan Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, “dergâh” kavramına olabildiğince yer verilmiştir. Kerim Beybaba, Bektaşî tarikatına mensup biridir. Eşref, onun kızı Gülsüm’ü ilk görüşte çok beğenir ve nerede oturduklarını öğrenir. “Kerim beyin yalısı bir dergâh. Gülsüm, annesi, babası bu dergâhın bir tarafındaki dairede oturuyorlar” (s.5). Eşref, arkadaşı Teyfik ile bu dergâh hakkında bilgi edinirler. Teyfik,

arkadaşına, “şaka değil, dergâhın kırk elli müridi, şeyhi, âşıkı varmış” (s.6) der. Kızın babasına dair de birçok bilgiye ulaşırlar. “Kerim Bey, dergâhtan içeri girince kıravatını, ceketini çıkararak tam bir baba oluyor ve dergâhta ismi Hazanî babadır” (s.6). Tarikata girmenin şartlarını araştıran Eşref, her şeyi öğrenerek sonunda tarikata girmeyi başarır. Bir akşam bahçede olan Gülsüm, Ali Ziya ile karşılaşır. Onun duygularına karşılık vermemek için oradan uzaklaşmaya çalışırken, Ali Ziya, buna engel olur. Birkaç adamı ile birlikte o gece Gülsüm’ü kaçırmaları. “O gece dergâhta ve Hazanî babanın evinde kimse hiçbir şeyin farkında olmadı” (s.20). Sonrasında olayı öğrenen Eşref, Gülsüm’ü kurtarmak için harekete geçer. “Eşref dergâhta şeyh olduğu için bu kaçırma hadisesi üzerine atılmış, aramış, taramış. Gülsümü sağ salim bularak babasına teslim etmiş” (s.136). Romanda “dergâh” kavramı mekânsal bağlamda ele alınmıştır.

3.2. Hristiyanlık

“Hristiyan (Christian, Chretien), kutsanmış anlamına gelen "Hristos" da denilen Yunanca "Khristos" sözcüğünden gelir” (Bayrakdar, 2016, 179). Bu kavram, kelime anlamı itibarıyla de “Mesih’e bağlı” şeklinde ifade edilir. Bu din, Hz. İsa ile vücut bulmuştur. Ona inanları temel alan bu din, dünyanın büyük bir çoğunluğunun inandığı dindir.

Hristiyanlık’ın, Filistin ve İsrail bölgesinde, Miladi birinci yüzyılda ortaya çıktığı bilinmektedir. “Başlangıçta bu din, Yahudiliğin bünyesinden çıkan bir ihya hareketi gibi algılanırken, Hz. İsa’nın ölümünden kısa bir süre sonra yeni bir din haline gelmiştir” (Sönmez, 2012, 26). Kısa zamanda da dünyanın birçok yerine de yayıldığı bilinmektedir.

İncelemiş olduğumuz romanlarda Müslümanlık dininden sonra en çok Hristiyanlık dinine ait kavramlara yer verildiği tespit edilmiştir. Öte yandan bazı romanlarda, bazı karakterlerin isimlerinin yabancı olması da inançların çeşitliliğinin vurgulanması açısından önemlidir.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında başkahraman Mithat’ın hayata bakış açısı oldukça farklıdır. Sürekli dinleri sorgular. Rejimleri eleştirirken onların din ile benzer yönlerine de değinir. Sosyalist rejimden yana da fikirlerini beyan eden Mithat, sosyalistleri, din adamlarıyla eş değer tutar. Bu konuda Hristiyanları örnek vererek düşüncelerini şu şekilde ifade eder: “Hristiyanlar hele İsa, Allah’ın, fakir kullarını sevdiğini, cennetini onlara ayırdığını, zenginliğin fena olduğunu söyledi. Bu sayede bütün fakir ve zavallı insanları etrafına topladı”(s.248) diyerek sosyalistlerin de aynı vaatlerde insanları kendine bağladığı eleştirir. “Şimdi bu sosyalistler de fakirlere, aşağı tabakalara bir dünya cenneti, servet müsavatı vadediyorlar” (s.248). Hem din açısından hem rejim açısından yapılanların boş vaatler olduğunu savunan Mithat, “Fakat ne gariptir, fakirliğin müdafaasını yapan hristiyan kilisesi, birkaç asır sonra en büyük servetleri topladı” (s.248) diyerek Hristiyan kilisesinin yaptıklarını da eleştirmiş olur.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Hristiyanlık kavramı üzerinde de bir hayli durulmuştur. Romanın başında anlatılan Sebeoğlu, Yahudi'dir. Romanda onun bulunduğu yerle ilgili birtakım bilgilere başvurulmuştur. "içinde bulunduğu çevre, yani Mısır, İslamiyetin doğuşundan önce Hristiyanı" (s.47) bilgisiyle karşılaşırız. Daha sonra tanıdığımız Leyla karakteri de annesini kaybetmiş bir Müslümandır. Annesinin ölümünden sonra Hz. Osman'ın zevcesi Nâile Hanım'ın yanına sığınır. Nâile Hanım da onu sever. Bir gün Leyla'nın boynundaki muska Nâile Hanım'ın ilgisini çeker. Onu neden boynunda taşıdığına bir anlam veremez. Çünkü, o dönemde "Bu adet Hristiyanlar arasında yaygındı" (s.89).

Leyla, Hz. Âişe'nin yanına gitmek üzere Mes'ûd'un eşliğinde Basra'ya doğru yola çıkarlar. Akşam karanlığında bir takım haydutların attığı oklardan biri Leyla'nın vücuduna saplanır. Oku çıkaran Mes'ûd, Leyla'nın bayıldığını görerek onu yakında bulunan manastıra götürür. Orada kendilerine yardım edecek birilerini bulacağını düşünür. "Bu manastırlar Hristiyanlara aitti" (s.231). Manastırda bulunan rahip onlara yardım eder. Rahip, Leyla'nın boynundaki muskayı görerek Mes'ûd'a onun Müslüman olup olmadığını sorar. Mes'ûd, kızın Müslüman olduğunu söylediğinde deb rahip ona: "Fakat, ben bu kızın boynunda Hristiyanlara mahsus bir işaret gördüm" (s.232) der.

3.2.1. Hristiyanlık ile İlgili Kavramlar

3.2.1.1. Manastır/ Kilise/ Patrikhane

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanında Hristiyanlık dinine ait kavramlara oldukça yer verilmiştir. Romanın başında Celâl'in kalacağı evde yaşayan aile onun garibine gider. Bu aile için romanda, manastır hayatı yaşayan aile (s.4) tabiri kullanılmıştır. Manastır kavramına, burada, benzetme amacıyla yer verilmiştir.

Celâl'in tanıştığı Karmeno isimli adam Hristiyan'dır. İsmi Karmeno olmasının sebebini soran Celâl'e, Karmeno'nun yanıtı şöyledir: "Bu adı bana içinde tam on bir sene kaldığım bir manastırda taktılar" (s.76). Bu ismin kendisine manastırda verildiğini öğrenen Celâl, ona rahip olup olmadığını sorar. Karmeno, yaşadığı aşk acısına dayanamayarak kendisini uzun yıllar manastıra kapattığını söyler. "Orada bir manastıra çekildim. Uzun yıllar, kalın taş duvarlar arasında, sakin ve sessiz yaşadım" (s.76). Celâl, Karmeno'nun söylediklerini dikkatle dinler. Uzun yıllar orada kaldığını öğrendikten sonra manastırdan nasıl ayrıldığını (s.77) merak eder. Karmeno da Elina'yı tanıdıktan sonra hayata tekrardan döndüğünü ifade eder. Manastır kavramı, bilinen anlamıyla yani Hristiyanlıkta, kendini dünyadan tamamen soyutlayanların kaldığı mekân bağlamında ele alınmıştır.

Rahmi Bey, Cahide'nin güzelliği karşısında, içkinin de tesiriyle dayanamayacak hale gelir. İç sesi onu sürekli kötülüğe davet eder. İçindeki ses ona, her yere girip

çıktığını, ne kötülükler gördüğünü söyler. “İmparatorluk saraylarından tut da manastırların en karanlık köşelerine kadar benim için yollar açıktır...” (s.126) diyen iç ses, orada gördüğü kötülükler karşısında, kendisinin Cahide için düşündüklerinin masum olduğunu söyler.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* adlı romanı karakterlerinden Mehlika, yaşının küçük olmasına rağmen başından bir evlilik geçmiştir. Bu evliliğin “acılarını dindirmek, âleminin manastırına kapamak için” (s.88-89) çaba harcamıştır. “Manastır” kavramı, burada, çekilen acı sonucu sığınılan bir iç âlem olarak ele alınmıştır.

Sait Faik Abasıyanık’ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanında, Ali Rıza, Kızını, berberlik yapan Dimitro’nun yanına çırak olarak vermek ister. Dimitro ilk başta buna şaşırır. Sonra da bilir ki adada yaşayan fakir çocuklar iş gücü sahibi olmak için bu tür işlerde çıraklık yapmaktadırlar. Yalnızca hırsızlık yapanlar bunların dışındadır. “Şu daha evvelki sene kilise mumlarını İstanbul’a kaçıran oğlan değil mi? (s.7) diye hırsızlık yapmış olan çocukları hatırlayıp onların ayrı tutulduğunu ifade ederler. Ayrıca çalmış oldukları mumların da gereksizliğini dile getirirler. “Manastırların mumlarıyla yok yere kilisede korkunç, sarı, manasız uzanmış ölümler için yanar” (s.8). Ali Rıza’nın kızı Melek, Dimitro’nun yanında işe başlar. Müşterinin olmadığı günler oturup sohbet ederler. Dimitro, kendi hayatından bahseder. Babasının geçmişte, “Patrikhane’de” (s.28) memur olduğunu, önemli görevlere de kendisinin gönderildiğini anlatır. “Paskalyalarda Patrikhane’den gönderilen gaz boyamasına sarılmış çöreklerle yumurtaları ağa hazretlerine takdime o giderdi” (s.28). Aktif görevlerde yer alan babası için “Patrikten sonra onun ismi anılırdı” (s.29) der.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla karakteri Hz. Âişe’nin yanına gitmek üzere yola çıkar. Kendisine Mes’ûd eşlik etmektedir. Mes’ûd, akşamın karanlığında yaralanan Leyla’yı yakınlarda bulunan manastıra götürür. “Her halde bu manastırda kendilerine yardım edecek bir kimse bulunurdu” (s.231) diye düşünür. Nihayet kapı açılır ve “Manastırın başrahibi” (s.232) yardım etmek için onların yanına gelir. Başrahip, Leyla’yı bir yerden tanıdığını düşünür. Leyla, ona, daha önce Şam’da karşılaştıklarını söyler. Her şeyi bir anda hatırlayan başrahip: “Siz validenizle birlikte Mar Yuhanna kilisesine gelmiştiniz” (s.234) der.

Leyla, iyileştikten sonra uzun bir yolculuğun ardından Şam’a varır. Amacı Markos’u bulup onunla konuşmaktır. Çok fazla zaman harcamadan “Yuhanna kilisesine” (s.278) doğru hareket eder. Markos ile görüşüp annesinin ona söylemiş olduğu sırrı öğrenmek niyetindedir. Fakat Markos’un Kudüs’te olduğunu öğrenir. Kudüs’e gittiğinde de Antakya’ya hareket ettiğini öğrenir. Şansızlıklara rağmen onu bulmaktan vazgeçmez. Oradan da Antakya’ya doğru hareket eder. Oraya vardığında da “patrikhanenin nerede olduğunu sorarak” (s.309) Markos’u bulmaya çalışır.

3.2.1.2. Çan Sesi

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanında kendisi Rum olan Karmeno, yaşadığı aşk ıstırapı yüzünden uzun yıllar manastırda yaşamıştır. Kendisini oraya hapsettiği yıllarda, aşk şarkıları yerine çan sesleri (s.77) dinlediğine değinir. Burada çan sesiyle ifade ettiği şey, beşeri aşkın ıstırabını, manevi sesle yatıştırmaya çalıştığıdır. Çan sesi burada dini motif olarak ele alınmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Hz. Âişe'nin yanına gitmek için yola çıkan Leyla, gecenin karanlığında vücuduna saplanan ok ile yaralanır. Ona yolculuk esnasında eşlik eden Mes'ûd, Leyla'yı en yakın manastıra götürerek kendilerine yardımcı olacak birilerini bulmayı düşünür. Oraya vardıklarında Mes'ûd, "Leyla'yı taşıyarak kapıya kadar götürmüş, kapıdan sarkan ipi çekerek manastırın çanını çalmıştı" (s.231).

3.2.1.3. Çarmıha Germe

Ziya Çalıkoğlu'nun *Ben Seni Alamam* adlı romanında, Erem, Sevtap'ın kendisine gösterdiği ilgiyi fark eder. Kendisi de ondan çok etkilenmiştir. Lakin onunla hayatlarının çok farklı olduğunu gören Erem, onunla birlikte olamayacağını düşünür. Bir bahane yaratarak İstanbul'dan daha doğrusu Sevtap'tan koşarak uzaklaşır. Gittiği bir köyde yaptığı sondaj çalışmalarıyla oyalanan Erem, bir an Sevtap'ın hayalini gözünün önüne getirir. "Sevtap'tan ayrıldığı günü, gerileceği çarmıhtan kaçan bir işkence mahkûmu gibi, İstanbul'dan firarını düşünmeye başladı" (s.25). Burada "çarmıh" ifadesi, teşbih yapılarak ele alınmıştır.

3.2.1.4. Rahip/ Papaz

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* adlı romanında, Karmeno adlı karakterin rahip olduğuna değinilmiştir. Aldığı haberle içi içine sığmayan Celâl, "en ıstıraplı, zamanlarında onu avutan rahibin evine doğru gene koşmaya başladı" (s.152). Karmeno'nun yanına varan Celâl, bundan sonra her zaman kendisini mutlu göreceğini söyleyince ihtiyar rahibin hayreti artar. (s.153) Celâl, karısı ve çocuğunun geleceğini söyler. "Rahib Karmeno bir kaya gibi hareketsizdi" (s.154). Karmeno şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemez. Celâl'in hayatını dinleyen Karmeno her şeyi anlar ve onun adına çok mutlu olur.

Hatice Süreyya'nın *Esir Kadın* romanında, Kâmile canı her sıkıldığında, daraldığında, bunaldığında, Murat Efendi ile konuşmaya gider. Murat Efendi: "Kâmilenin hissiyatını devamlı dinler, bir papazın günah çıkaranlara nasihat vermesi kabilinden, ona nasihatlar da bulunurdu" (s.40). Burada "papaz" kavramı, teşbih bağlamında ele alınmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanında, kasabada ufak bir zelzele yaşanır. Herhangi bir zayıat olmamasına rağmen, olaylar, gazetelere çok farklı şekilde yansıtılır.

Kaymakam Halil Hilmi Efendi de bu olaylardan nasibini alır. Arkasından oldukça dedikodu yapıldığını duyar. Bunlardan birisi de İgnas de Loyola adında bir papazdır. Muallim Ahmet Masum papazla ilgili şöyle bir ifade kullanır: “İgnas de Loyola ateşte kızdırdığı birtakım kerpetenler, çekiçler vesaire ile ötekinin, berikinin dillerini koparan, kemiklerini kıran bir zalim papazdı” (s.59).

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Mes’ûd, yolculuk esnasında yaralanan Leyla’yı, yakınlarda bulunan manastıra getirir. Orada kendilerine yardım edecek birilerinin olduğunu düşünür. Oraya vardıklarında manastırın çanını çalar ve içeriden “uzun sakallı bir rahip” (s.231) gelir. “Rahip” (s.232) onları içeri alarak Leyla’nın yaralarını sarar. Leyla’nın kim olduğunu öğrenen başrahip, ona annesinin Markos ile olan konuşmalarına şahit olduğunu söyler. Lakin onların aralarındaki konuşmaların hiçbirisini duymamıştır. Bu konuşma Leyla’nın annesi ile Markos arasında bir sır olarak kalmıştır. “Baş rahibin bu sözleri, Leyla’nın kafasını karıştırmıştı” (s.235). O günden sonra Leyla, Markos’u bulup onunla konuşmayı düşünür.

3.2.1.5. Meryem Ana

Muzaffer Saliha Akün’ün *Gönül Çiçekleri* romanında Gülümser lisenin son sınıfındayken bir piyeste rol alır. Piyes dekor açısından oldukça zengindir. Gülümser de Hristiyan bir kraliçenin rolünü oynamaktadır. Dekordaki Meryem Ana tablosu da dikkati çekmektedir. “Kraliçe yavaş yavaş Meryem Ana tablosunun önüne gitti. Kollarını göğsü üzerinde çaprazlama kavuşturarak ona yalvardı” (s.13). Burada verilen Meryem Ana tablosu, Hristiyanlığın sembolü olarak yer almıştır.

Fahrettin Pakkan’ın *Günah Köprüsü* adlı romanında, Celâl ve Cahide, sahilde gezerlerken bir yolcu vapurunun uzaktan geldiğini görürler. “Rüzgârsızlıktan yelkenleri düşmüş kayıkların etrafında uçuşan martılar, İsasını kollarile sarmış Meryemin etrafında dolaşan meleklerle benziyordu” (s.27) diyen yazar anlatıcı, Meryem Ana ile İsa’yı hatırlatarak romanın ilerleyen bölümlerinde Cahide’nin de Celâl olmadan çocuğunu büyütmesine gönderme yapar.

Cahide hamile olduğunu öğrendiği andan itibaren çocuğunu babasız büyütme ihtimalinden çok korkar. Babasız çocuk büyütenlerin uğradığı hakaretleri düşünür ve umutsuzluğa kapılır. Celâl, her zaman onun yanında olacağını fakat ellerinde olmayan bir durumdan ötürü ayrılırlarsa da Cahide’nin dik durup çocuğunu büyüteceğine inanır. Ona kötü ihtimalleri düşünmemesini söyler ve Meryem Ana’yı hatırlatır (s.36). Onun da ne zorluklarla çocuğunu büyüttüğüne dikkat çeker. Her türlü kötü ithamlardan Tanrıya sığındığını söyler (s.36).

Celâl, Cahide’den ayrıldığından beri tek dostu Karmeno olmuştur. Sık sık yanına gidip kafasını dağıtmaya çalışır. Karmeno’nun bir zamanlar rahip olup kendisini manastıra kapattığını öğrenen Celâl, onun da aşk acısı yüzünden bunu yaşadığını anlar.

Karmeno da o içinde olduğu durumu şöyle anlatır: “Alev ve ateş içinde yanan kalbimi, daima kolları şefkatle açık olan Meryem Ananın sabit, fakat merhamet taşan gözlerinden aldığım teselli ile söndürebildim” (s.77). “Meryem Ana” kavramı, Hristiyanlık dini açısından önemi vurgulanarak romana yansıtılmıştır.

Ragıp Şevki Yeşim’in *Yaralı Kurt* isimli romanında başkahraman Süleyman, kadınlara olan ilgisiyle ön plandadır. Mehlika’dan sonra kardeşi Mehpare’ye de ilgi duymaya başlar. Onunla konuştukları esnada yüzüne dikkatle bakan Süleyman, onun için, “Peçesi kalkık durduğu için, yüzü siyahlar içinde, bembeyaz güzel bir Meryem ana yüzüne benziyordu” (s.99) ifadesini kullanır. Burada, kızın yüzünün parlaklığı Meryem anaya benzetilerek teşbih yapılmıştır.

Ziya Çalıkoğlu’nun *Ben Seni Alamam* romanında, Sevtap, kendi zengin ve şımarık olan çevresinden çok sıkılır. İçlerinde bulunan Fred adlı delikanlı Sevtap ile yakından ilgilenmeye başlar. Ona, kendisini çok beğendiğini söyler ve ansızın onu kendine çekerek öpmeye kalkışır. Sevtap o an kendini çok kötü hisseder ve tokadı basarak orayı terk eder. Eve geldiğinde de Erem’i düşünür. Onun kendisini bırakıp gitmesinden dolayı çok üzgündür. Ağlamaya başlar. O an Sevtap’ın, “Boynu bükülmüş, Meryemî bir saffet gelmişti yüzüne” (s.41). Karakterin içinde bulunduğu ruh haletini anlatmak için “Meryem ana” benzetmesi yapılmıştır.

Sait Faik Abasıyanık’ın *Medarı Maişet Motoru* adlı romanında, Dimitro berberlik yapmaktadır. Ali Rıza da kızı Melek’i, onun yanına çırak olarak verir. Melek işi öğrenmeye çok meraklı ve beceriklidir. Dimitro da ona mesleğinin tüm inceliklerini öğretmeye çalışır. Müşteri olmadığı vakitler dükkânda oturan ikili sohbet ederek vakit geçirirler. Genellikle Dimitro anlatır. Geçmişte yaşadıkları evi hatırlar. “Dimitro gözünü kapadığı zaman Meryem resimlerinin önündeki mumu” (s.29) gözünün önüne getirir. Burada Meryem Ana tablolarının varlığına işaret edilmiştir. Bu da karakterin dini yönünü vurgulamaktadır.

3.3. Yahudilik

Semavi dinlerden bir diğeri olan Yahudilik, bu dinler içerisinde en eski olan dindir. “Orta Doğu’ya dayanan menşeleri ve hem geçmişte hem de günümüzde kesişen tarihi tecrübelerinin yanı sıra, sahip oldukları pek çok teolojik, etik ve pratik kural Yahudiliği belli noktalarda İslam ve Hristiyanlık’la aynı düzleme yerleştirmektedir” (Gürkan, 2012, 13). Köken olarak da semavi dinler başlığı altında incelenebiliyor olması da aslında bu kanıyı destekler niteliktedir.

“Allah’ın birliğine imanı dinin esası, ilâhî hükümleri ihtiva ettiğine inandıkları Tevrat’ı dinin temeli, ilâhî vahye muhatap olan ve bu vahyi kavmine tebliğ eden Hz. Mûsâ’yı peygamber kabul eden yahudiler İslâm’ın ilk dönemlerinden itibaren müslümanların komşuları olmuşlardır” (Harman, 2013, 220). Bu birliktelik her iki topluluk arasında zaman zaman olumsuz anlamda, önemli olayları da beraberinde

getirmiştir. İncelemiş olduğumuz Ömer Rıza Doğrul'un romanında da bu önemli olaylara temas edilmiştir. Kısaca romanda Yahudilerin, iç içe yaşadıkları Müslümanlar arasında fitneye sebep olduklarına ilişkin tespitte bulunulmuştur.

Vâlâ Nureddin'in *Vurgun Peşinde* adlı romanında eski gazete nüshalarını almak için Babiali yokuşuna doğru giden Arif, bu gazetelerin fiyatlarını duyunca canı sıkılır. Daha uyguna mal eden birini arar. Salamon adında birinin, bu gazeteleri, toplu halde daha ucuza aldığını duyar. "Hemen Yahudinin adresini aldı. Öyle ya... ne diye beş kuruşunu havaya atacaktı?.." (s.30). Burada yazar anlatıcının, karakterin Yahudi olduğunu okuyucuya doğrudan aktardığı görülür.

Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında Nejat, Süheyla ile yaşadıklarını hatırlar. Anılarıya dolu olduğu bir anda, zilin çalmasıyla kendine gelir. Daldığı rüyadan uyandığı için çok sinirlenir. Gelen arkadaşlarıdır. Nejat'ın halini görünce: "-Nejat galiba, iflas etmiş Yahudi gibi eski defterleri karıştırıyor" (s.44). "Yahudi" kavramı benzetme yapılarak verilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanında, kasabada yaşanan zelzele sonucunda, Kaymakam Halil Hilmi Efendi yaralanmıştır. Doktor, kaymakamı her gün ziyaret ederek durumunu yoklar. Yine bir sabah kaymakamın yanına gelen doktor, Hurşit'i de orada bulur. Kaymakam Halil Hilmi Efendi, zelzeleden önce gittiği Ömer Bey'in davetine yeni bir pantolon giymiştir. Zelzele esnasında da dizinden yara aldığı için o pantolonun diz kapağı da yırtılmıştır. Hurşit ile birlikte o pantolonun çözümüne bakarlar. "Hurşit, bir Yahudi terziye alttan bir yama vurdurmaktan" (s.53) bahseder.

Zelzelenin ardından yapılan dedikodular daha da çoğalır. Kaymakam Vekili Eşref, Ömer Bey'in evine sık sık gitmeye başlar. Sazlı sözlü eğlenceler yapılır, içkiler içilir. Kızancıklı Naciye, o ortamda dans eder. Eşref'in de her gece o ortamlarda olması dedikodulara sebebiyet verir. Kaymakam Halil Hilmi Efendi de bu adamla ilgili, "Leh Yahudisi suratlı" (s.121) ifadesini kullanarak onun konumuna zarar verdiğini düşünür.

Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Yahudilik kavramı romanda sürekli karşımıza çıkmaktadır. Romanın konusu itibarıyla da romanda, Yahudilerin kurdukları gizli örgütler anlatılmaktadır. Yahudilerin amacı Müslümanlar arasında fitne çıkararak, onları bölmek ve tekrardan eski saltanatlarına kavuşmaktır. Sebeoğlu başkanlığında örgütlenen cemiyet, planlarını uygulamak için çeşitli şehir merkezlerine dağılırlar. Ebû Zerr, Hz. Osman'ın yaptıklarına karşıdır. Hükümetin hazinesinde toplanan paraların halka dağıtılması gerektiğini savunur. Sebeoğlu da Ebû Zerr'in, Hz. Osman aleyhindeki düşüncelerini öğrenir ve onu kendi planlarına ortak etmek için harekete geçer. Hazinesinde toplanan para için birtakım söylemlerde bulunan Sebeoğlu, dikkati çeker ve Ebu Zerr de ona, "sen Yahudi misin?" (s.37) diye sorar. Sebeoğlu da kendini ele vermemek için oradan uzaklaşır. Sebeoğlu, "Yahudi idi" (s.47) fakat Müslümanların arasına karışarak, onlar gibi görünerek, onları içten dağıtmayı hedefler.

Sebeoğlu diğer arkadaşları ile birlikte bir yerlerde toplanmaya karar verirler. “Dört Yahudi” (s.51) bir mabette buluşurlar. Kendi aralarında planlarını konuşurlar. Tam da bu sırada mabedin içinde, onların görmediği bir yerde, bir kadın onların konuşmalarını duyar. Planlarını öğrenir. “Dört Yahudi” (s.52) her şeyi planladıktan sonra dağılmaya karar verirler. Onların konuşmalarına şahit olan kadın da bu öğrendiklerini bir an evvel Hz. Ali’ye söylemesi gerektiğini düşünür.

Hız. Osman’a karşı yapılan planlar amacına ulaşmaya başlar. Müfsitler, onun evini kuşatırlar. Mehmet de onlarla birlikte dir. Bunu haber alan Hız. Âişe, Mehmet’i yanına çağırır. Ona bunun doğru olup olmadığını sorar. Mehmet, bu durumu yalanlar. Hız. Âişe, Hız. Osman’ın Müslümanlık için ne kadar önemli bir zat olduğundan bahseder. Ayrıca, müfsitler tarafından su temininin de engellendiğini öğrenen Hız. Âişe, “Medine’ye ilk geldiğimiz zaman susuz kalmıştık. Bir Yahudiye ait kuyuyu satın alarak o bizi susuzluktan kurtardı” (s.124) der.

Hız. Osman’ın evi kuşatılır ve onu öldürmek için zaman kollayan müfsitler bir an evvel içeri girmeyi planlar. Bir ara oraya gelen İbni Selâm, onların yaptıklarının ne kadar yanlış olduğunu, o şehrin meleklerin şehri olduğunu ve bu şehirde cinayet işlemenin ne kadar büyük bir günah olduğunu anlatır. Lakin bu müfsitlerden biri çıkarak ona, “Söz senin gibi Yahudi oğullarına mı kaldı” (s.140) der. “İbni Selâm hakikaten Yahudi oğlu idi” (s.140) fakat kendisi Müslümandır. Bunu bilen tüm Yahudiler de kendisine cephe almışlardır.

Çalışmamızda dört romanda bu kavramın ele alındığını tespit ettik. Özellikle Ömer Rıza Doğrul’un romanında bu kavramın yoğun olarak ele alındığı görülmektedir.

4. SEMAVİ OLMAYAN DİNLER

4.1. Putperestlik

4.1.1. Put

Semavi olmayan dinler başlığı altında incelenebilecek olan putperestlikte, birden çok tanrının varlığı ve bu tanrıları temsil eden, put denilen yine çeşitli şekiller verilen nesnelere tapınılmaktadır. “İslâmî kaynaklarda put karşılığında kullanılan, insan sûretindeki putun kastedildiği **vesen** (çoğulu **evsân**) kelimesinden türetilen veseniyye de genel anlamda putperestliği ifade eder” (Güç, 2007, 365).

İncelemiş olduğumuz romanlardan yalnızca ikisinde bu kavrama yer verilmiştir. Süleyman Kazmaz’ın romanında bu kavram, putlara tapmak anlamında yer alırken, Selami İzzet Sedes’in romanında benzetme amacıyla kullanılmıştır.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanının birkaç yerinde, bu kavrama rastlamak mümkündür. Mithat, insanların ihtiyaçları doğrultusunda hep bir şeylere bağlanma ihtiyacı duyduklarını dile getirir. Arkadaşı Celâl ile bu konuyu konuşurlar. Aralarında geçen diyaloglar şu şekildedir:

Mithat:

“İnsan gene avunduracak hayaller ve putlar peşindedir!..

Celâl:

-Bu putu nerden çıkardın?

Mithat:

-İnsan ortaçağ’ın Allahını yıkınca yeniden putlara sarıldı” (s.228).

Mithat, insanların putlara tapmasını, herhangi bir şeye bağlanmayla açıklıyor. Burada karşımıza çıkan “put” kavramı, dini bir ifadeden ziyade ihtiyaç dâhilinde ele alınıyor. “Yeniçağ’da bütün insan faaliyetleri bir put aramanın ifadesinden başka bir şey değildir” (s.229). Mithat, bir şeylere bağlanmayı doğru bulmaz. Dinlere, putlara bağlanmanın insanı belalardan kurtarmayacağı, onları bedbaht edeceğini savunur. “Yalnız Allah’sız ve putsuz bir dünya, insanlığa iyi bir dünya yaşayışı sağlayacaktır” (s.252).

Seninle adlı bu romanın bütününe baktığımızda, başkahraman Mithat’ın inancının son derece zayıf olduğu hatta bunun onu inanmamaya kadar götürdüğünü söylemek mümkündür. Düşündükleri ve söyledikleri İslam dini açısından onu, dinden çıkarmaya kadar götürür çıkarımı yapılabilir.

Selami İzzet Sedes’in *Okşanmıyan Kadın* romanında, Günderen, evli olmasına rağmen birçok erkekle kocasını aldatır. Fakat zamanla hayal kırıklığına uğrayarak yaptığıının yanlış olduğunu anlar. Artık yapılan iltifatlar karşısında “put gibi” (s.141) durmakta ve aldırış etmemektedir. Burada kullanılan put ifadesi, tamamen benzetme amaçlı kullanılmıştır.

5. BATIL İNANÇLAR

Batıl inanç halk arasında uzun yıllar süregelen bir tür inanma ihtiyacıdır. “Arapça, hakikat olmayan şey mânâsına gelir. Yani esassız, boş şey demektir” (Cebecioğlu, 2009, 34). Batıl inanç halk arasında hurafe olarak da bilinmektedir. Hurafe genellikle gerçeğe ilgisi olmayan, akıl ve mantık dışı, insanlar tarafından uydurulmuş bir tür inanma biçimidir. “Bunlar genellikle dinin bir parçası veya gereği olarak aktarıla geldiği gibi, benimseyenlerce de dindenmiş gibi kabul edilen, gerçekte ise dinle ilgisi bulunmayan, sonradan uydurulmuş masal türünden hikâyelerdir” (Varlı, 2014, 1-2). Edebiyatımızda da bu inanışın etkileri birtakım eserlere yansımıştır. Bu bağlamda incelemiş olduğumuz romanlara baktığımızda, on iki romanda bu kavramın kullanıldığı tespit edilmiştir.

Turan Aziz Beler’in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında Sibel hamiledir. Doğumunun olduğu esnada Hikmet de diğer odada heyecanla beklemektedir. Sibel’in yanına girmeyi çok ister fakat kadınlar onu içeri almazlar. Onlara göre, “Doğumda koca bulunursa melekler şeytanları dağıtırmış...” (s.121) diye bir inanış vardır. Onların bu düşüncelerinin doğruluk payı olmayıp batıl inanç olduğunu söylemek mümkündür.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, Mithat ve arkadaşlarının mezuniyetine az kalmıştır. Tayin olacakları yerleri düşünüp dururlar. Herhangi bir tanıdığın olmaması halinde kötü yerlere gitme ihtimalinin yüksek olduğunu konuşurlar. Bunu duyan Lamia, “birden elini tahta masaya vurup kulağını çeker” (s.237). Onun niçin tahtaya vurduğunu merak eden Mithat, “Ne o Lâmia, tahtaya niçin vuruyorsun?” diye sorar. Lamia da “-Uğursuzluk olmasın diye...” (s.237) yanıtını verir. Karakterin yaptığı hareket ve o yaptığı hareketin doğruluğuna inanması, batıl bir inanca sahip olduğunun göstergesidir.

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin, Ali ile evlenmek üzeredir. Yengesi düğün öncesi ona birtakım öğütlerde bulunur. Sermin’e, “Gece, güvey odaya girerken ayağına bas!” (s.8) diyerek, bu sayede evde kendi sözünün üstün olacağını söyler. Burada, geçmişten beri süregelen bir batıl inanç söz konusudur.

5.1. Hurafe

Orhan Rahmi Gökçe’nin *Bir Şüphenin Romanı* adlı eserinde, İrfan’ın yaşlı teyzesi çok hastadır. Doktor, ona, her şeye hazırlıklı olmasını söyler. Kendisini çok kötü hisseden İrfan, teyzesinin odalarda, hep ayak seslerini işitmeye başlar. Sonra da içinde bulunduğu durumun farkına vararak kendi kendine, bunların, “-Evham. Hürafelere inanma temayülü” (s.85) olduğunu düşünür. “Hurafe” kavramı, batıl inanç olarak karışımıza çıkmaktadır.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında, arkadaşlar arasında geçen diyaloglarda “bir aralık hurafelerden bahsediliyordu” (s.218). Roman karakterlerinden

Rıza, arkadaşlarına şöyle bir şey anlatır: “-Sultan Velet öldüğü zaman, babası Mevlana ona hürmeten ayağa kalktı; tabut hala ayakta durur” (s.218). Anlatılanın gerçek olamayacağı kanısına varanlar, bunun sadece bir hurafeden ibaret olduğuna inanmışlardır.

5.2. Fal/Büyü/Sihir

Hatice Süreyya'nın *Bir ihanetin Cezası* adlı romanı, başkahraman Edip'in falcıya gitmesiyle başlar. Onun falcıya gitmesi olayların seyrini değiştirir. Edip'in annesi de dört gözle onu beklemektedir. Herkes gibi o da fala meraklıdır. “Fal, büyü, sihir meseleleri birçok kadınlar gibi, onu da pek alakadar ederdi” (s.10).

Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* romanında, Cahide'nin babasının yanında denize açılıp ona zor işlerde yardımcı olması, Celâl'i üzer. Ona kıyamaz. Kendisi de Cahide'nin yükünü hafifletmek için onlarla birlikte her gün denize açılmaya başlar. Celâl, birdenbire içinde kıza karşı duygularının yoğunlaştığını hisseder. Kız onu adeta denize bağlar. “Sihirlenmiş gibi bir daha da ayrılamadı” (s.6). “Sihir” kavramını, burada karakterin, kızın etkisinden kurtulamadığını ifade etmek için anlatan yazar anlatıcı, bu ifadeyi mecâzi olarak kullanmıştır.

Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında da batıl inançlara rastlamak mümkündür. Romanın başlarında, Nüveyre'nin yine kadınlarla bir araya gelerek dedikodu yaptıkları görülür. Afife adlı kadının güzellik sırrından bahsederler. Bu arada Nüveyre de göz falı baktırdığını dile getirir. “Göz falıma bakan X... her zaman güzel kalacağımı söyledi bana...” (s.49) diyen Nüveyre, güzellik sırlarına ihtiyacı olmadığını söyler. Nüveyre'nin bu sözleri üzerine orada bulunan biri ona, “göz falını Hint fakirinden öğrenen” (s.49) diyerek, falcıyı küçümser. Nüveyre, onun insanı kandıran bir şey olduğunu bildiğini söyler fakat falcının söylediği güzel sözlerle inanmaktan da geri kalmaz. Toplandıkları evin sahibi bir ara Nüveyre'nin yanına gelerek ona bir takım büyülerden bahseder. Bir adamı göstererek, karısının yaptığı büyü nedeniyle adamın sesinin kısıldığını söyler. Ona, kocasına kızdığı zaman, güvercin pisliği alıp kocasına tattırmasını söyler. Nüveyre de karşılığında “yalnız leylek pisliğinin şöhretini duymuştum” (s.53) diye cevap verir. Leylek pisliğinin her türlü büyüü bozduğunu (s.53) söyler. Romanda görüldüğü üzere kadınlar arasında batıl inançların oldukça yaygın olduğunu söylemek mümkündür.

Sâmiha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı romanında, Adli, Mebûre'ye Batnûlgul yani Dev Karnı adlı bir hikâye anlatır. Batnûlgul denilen yer, “Salih Peygamber'in devesinin kaybolduğu yerdir” (s.305). Adli, hikâyeyi anlatırken kendi duygularını da içine katar. “Bu yer ki develere efsun okuyor, zebun ve mest ediyor, bende aynı tehlikenin tehdit ettiği yerde bir kere yüz üstü düşersem bir daha kalkamamaktan korkuyorum” (s.306). Hikâyeye göre oradan geçen devlerin kendi haline bırakılmaması gerektiği çünkü oradan geçerlerken sarhoş olup kendilerinden

geçecekleri düşünülmektedir. Adli de “Ya beni bu diyardan geçirmesinler yahut da oranın büyüüne tutulmadan, saçımdan, yenimden, eteğimden tutup sürüklesinler” (s.306). Daha önce o bölgede yaşanan olaydan ötürü, oranın büyüülü olduğuna inanılmaktadır.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Gülsüm’ü elinden kaçıran Ziya, onun Eşref ile evlendiğini öğrenir. Deliye döner. Bir şekilde onların izini bulmak için çabalar. Sonunda bir üfürükçü hocaya başvurmaya karar verir. “Bu üfürükçü Mersinin meşhur “Elif Hoca”sıdır. Ziya hem yeni evlilerin nereye gittiklerini öğrenmek, hem de bu hocaya büyü yaptırarak bu karı kocayı birbirinden ayırmak hevesindedir ve tam adamına düşmüştür” (s.112).

5.3. Uğur, Bereket

Mahmut Yesari’nin *Gece Yürüyüşü* adlı romanında Danyal Baki Bey’in mal varlığı oldukça fazladır. Öldükten sonra onları Vefik’e bırakacaktır. Ondan istediği tek şey, diğerlerini satsa da bağı satmamasıdır. Oranın bereketli, uğurlu olduğuna inanır. “Bizim bağ uğurludur, bereketlidir. Sıkıntılı bir zamanında imdadına yetişiverdiği olur” (s.75). Burada bağ kavramının uğurlu sayılması batıl inançla ilişkilidir.

Vâlâ Nureddin’in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Arif, bir gişenin iyi iş yapmasını sağlayarak paraya ortak olacaktır. Gişenin tabelasına, “Uğurlu Kambur Gişesi” (s.72) yazan Arif, içerideki kambur çocuğu gişenin önüne oturtarak dikkat çekmeyi başarır. Daha önce satış yapamayan gişe, bu fikirden sonra dolup taşmaya başlar. Birkaç kişi gişenin önüne geldiğinde, “A... Sahi... Erkek kambur uğurlu olur... Hepimiz biletlerimizi buradan alacağız ama önce elimizi kamburuna süreceğiz. Müsaade var mı?” (s.73) diyerek kamburun uğurlu olduğuna inandığını göstermiş olur.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında Lamia, arkadaşlarının eleştirileri karşısında bir şeylere inanmanın gerekliliğini savunur. İmandıkları şeylerin de mantıkla alakasını aramamak gerektiğini söyler. Buna Avrupa’yı örnek gösterir. “Senin müsbet bilginin yatağı olan Avrupa’da 13 rakamını niçin uğursuz sayarlar? Uğursuzluk bunun neresinde?” (s.239) diyerek kendi inandıklarını savunur. Verilen “uğur” kavramının tamamen batıl bir inançtan kaynaklandığı, insanların bir şeylere inanmak için onda mantık aranmaması gerektiği vurgulanmıştır.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Gülsüm, boynunda kehribar taşından yapılmış bir tespih taşımaktadır. Bu tespih kızına, babası Kerim Beybaba tarafından verilmiştir. Belli bir geçmişi olan bu tespihin, “uğurlu olduğunu tecrübe etmişler” (s.20).

Mükerrem Kâmil Su’nun *Uyuyan Hatıralar* adlı romanında, Sermin ile Ali evlenmeye karar verirler. Düğün günü merdivenlerden çıkarak ilerleyen gelin ile damadın başından aşağı paralar atılmaktadır. Çocuklar da bu atılan paraları kapışırlar. Düğündeki kadınlar da, çocukların birbirlerini iterek kapıştıkları bu paralar için

“uğurdur” (s.7) derler. O paraların uğurlu olduğuna inanılması, batıl inançlarının varlığını göstermektedir.

5.4. Kurşun Dökmek

Vâlâ Nureddin’in *Vurgun Peşinde* adlı romanında Mihri Hanım’ın tavırları komşularının dikkatinden kaçmaz. Eskiye nazaran rahat tavırları onların hoşuna gitmez ve gelip Mihri’yi uyarmak isterler. Kadınlardan biri, Mihri’ye, “Nazar mı değdi, nedir?... Gelip sana bir kurşun dökeyim...” (s.65) der. Burada ifade edilen “kurşun dökmek”, batıl inançla ilişkilidir.

5.5. Muska

Server Bedi’nin *Zeyrek Cinayeti* romanında, Hacı Zihni Efendi’nin kızına bir muska verdiğinden bahsedilir. “Dün sabah kızını çağırmış, boynuna kendi elceğiziyle bir muska asmış, tenbihat yapmış” (s.23). Kız önce buna bir anlam veremez. Hacı Bey, sonrasında muskayla ilgili kızına bir takım şeyler söyler. “Kızım, bu muskayı sakın boynundan çıkarayım deme, kimseye göstereyim deme, ben öldükten sonra bu muskayı açarsın” (s.23). Babasını iyice dinleyen kız, “Hem babasının bu haline akıl erdiremiyor, hem de muskaya el sürdürmüyor” (s.23). Cingöz, bohçacı kadını o eve casus olarak yollar. Muskaya da ulaşmaya çalışır. Nezahet Hanım, bir süre sonra kadının casus olduğunu anlar. Bundan dolayı kadına kızan Cingöz, “Muskayı da bulamadın değil mi?” (s.59) diye sorar. Romanın sonunda, o muskanın içinde Hacı’nın altınlarına giden yolla ilgili bilgiler yer aldığı ifade edilmiştir. “Hacı, Zeyrekteki evi yaptırırken altınları temele gömdürmüş ve yemek odasındaki döşemeden bir kapakla oraya yol açtırmış. Ben bunları muska ile kırmızı duanın takibinden anladım” (s.240) diyen Cingöz, tüm sırrı çözmüş ve altınlara ulaşmıştır. Romanda muska kavramının din ile alakası yoktur.

Süleyman Kazmaz’ın *Seninle* adlı romanında Lamia, sınavlara girmeden önce namaz kılıp dua ettiğinden bahseder. Arkadaşları da Lamia’nın söylediklerini küçümser bir tavırla, ona, “senin bir muska takmadığın kaldı” (s.238) diyerek karşılık verirler. Lamia da muska da taktığını söyler. Lamia karakterinin inancı gereği muska taşıdığı, arkadaşlarının da bu durumu küçümsemediği görülmektedir.

İlhami Safa’nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında, Gülsüm’ü elde etmeye çalışan Ziya, başarılı olamamış, onu elinden kaçırmıştır. Onun Eşref ile evlendiğini duyunca çılgına dönen Ziya, çareyi üfürükçü bir hocada bulur. “Kâh ayna göstererek, kâh tütsü yakarak, kâh muskalar veya erkek saçını batırılmış sular içirerek Elif Hocanın ne evler yıktığı, ne mağazalar yaktığı, ne ocakları altüst ettiği dillerde destandır” (s.112). Ziya, hocadan onların gemi ile gittiklerini haber alıyor. Hoca denizin dalgalı olduğundan, eğer kendi isterse o gemi batırabileceğinden bahsediyor. Bunu duyan Ziya da onaylıyor fakat sadece Eşref’in ölmesini, Gülsüm’ün sağ kalmasını istiyor. Hoca gözlerini kapatarak önündeki suya üflüyor ve içinden de bir şeyler mırıldanıyor. “Elif

Hoca gözlerini açtığı zaman muska ve kehribar tane ayrı ayrı yerlerde suyun dibinde yatmakta imiş” (s.114). Ziya’ya o an geminin battığını haber verir.

Ömer Rıza Doğrul’un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Leyla, annesinin ölümünden sonra Hz. Osman’ın evine sığınır. Onun zevcesi Nâile Hanım, Leyla’yı çok sever ve yanına alır. Bir gün Leyla’nın boynundaki muska dikkatini çeker. “Leyla’nın boynundaki muska, Nâile’yi çok ilgilendirmişti” (s.89). Çünkü o dönemlerde Müslümanlar böyle bir şey takmaz aksine Hristiyanlar takarlardı. Bunun sebebini öğrenmek için Leyla’ya neden bu muskayı taşıdığını sorar. Leyla da ona, küçüklüğünden bu yana taktığını, babasından emanet olduğunu söyler.

Leyla, Basra’ya gitmek için çıktığı yolda yaralanmış, Mes’ûd da onu yakınlarında bulunan bir kiliseye götürmüştür. Orada kendilerine yardım edecek birilerini bulmayı ümit eder. Rahip, kızın yaralı olduğunu görünce onları içeri alır. Yarasını iyileştirmek için onlara yardımcı olur. Leyla, uyur vaziyette iken, kızın boynunda takılı olan muska, rahibin dikkatinden kaçmaz. Mes’ûd’a dönerek bu muskayı sorar ve o muskanın “Hristiyanlara mahsus bir muska...”(s.232) olduğundan bahseder. Mes’ûd, onunla ilgili bir bilgiye sahip olmadığını ifade eder.

6. SONUÇ

Türk Romanında Din ve İnanç Algısı (1944) adlı tez çalışmamız, önsöz ve girişten sonra dört bölüm, sonuç ve bibliyografyadan oluşmaktadır. Çalışmamızın önsözünde tezi yazma amacımız ve bu doğrultudaki hedeflerimizi belirledik. Giriş bölümünde de din ve inanç kavramlarının tanımlarını yaparak, bu olguların edebiyatımız açısından önemini ifade etmeye çalıştık.

Araştırmamızın birinci bölümünde 1944 yılına ait kırk iki roman incelenmiştir. Bu romanlarda, olayların akışı içerisinde ele alınan dini unsurları belirlemeye çalıştık. Bu bağlamda dini unsurların yoğun olarak işlendiği romanları ve din kaygısı gütmeyen sadece günlük hayatlarında birtakım dini unsurlara yer veren romanları tespit etmiş olduk.

İncelemiş olduğumuz romanlar içerisinde Ömer Rıza Doğrul'un "*Kanlı Gömlek*" isimli romanı din ve inanç unsurları açısından en zengin romandır. Bu roman tamamen dini içeriklidir. Romanda İslam Tarihi'nin önemli olaylarına değinilmiştir. Roman, Yahudilerin kurdukları gizli cemiyetlerle Müslümanlar arasında fitne çıkarmalarını, Hz. Osman'ın bu fitneler dolayısıyla şehit edilmesini, kanlı gömleğinin Şam sokaklarında gezdirilmesini ve sahabeler (halifeler) arasında yaşanan kanlı savaşları konu almıştır.

Din ve inanç kavramlarının yoğun şekilde işlendiği bir diğer roman da Sâmîha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* adlı romanıdır. *Kanlı Gömlek* romanından sonra en çok dini kavramlar bu romanda verilmiştir. Roman, Adli karakterinin hayat yolculuğunu konu edinir. Romanda insanın hayatını yolculuğa benzeten yazar, bu yolculuğun devam ettiğini vurgulamıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Değirmen* romanı da önemli ölçüde dini unsurlar barındırmaktadır. Reşat Nuri Güntekin, birçok romanında olduğu gibi bu romanında da Anadolu insanını konu edinmiştir. Romanda Anadolu insanının cahilliği, bürokrat kesimi ile köylülerin çekişmeleri anlatılmaktadır. Olayların akışı içerisinde de birçok dini unsurlar yer almaktadır.

Araştırmamıza konu olan romanlardan sadece bir tanesi tamamen dini içeriklidir. Tamamen dini içerikli olan *Kanlı Gömlek* adlı bu romanın yanında, *Yolcu Nereye Gidiyorsun* ve *Değirmen* adlı romanlar da din ve inanç kavramları bakımından oldukça zengindir. Bunların dışında kalan on üç romanda da dini kavramlara olayların akışı içerisinde yer verilmiştir. Geriye kalan yirmi altı romanda yazarların din ve inanç kavramlarına çok fazla yer vermediği tespit edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, semavi dinlere yer verilmiştir. Romanlarda verilen dinlerin sıklığı itibarıyla İslamiyet ön planda yer aldığı için ilk başlığımızı İslamiyet oluşturmaktadır. İslamiyet başlığı bünyesinde çeşitli kavramlara, alt başlıklar halinde yer verilmiştir. Bu alt başlıklardan, Allah inancı, romanlarda en çok yer alan kavramdır. Allah inancı romanlarda genellikle, karakterlerin içerisinde bulunduğu

sıkıntılı durumlardan Allah'a sığınmaları şeklinde kendini göstermektedir. Allah'ın varlığının ve birliğinin her şeyin üstünde olması, Allah'ın her şeyi görmesi ve bilmesi gibi olumlu inanç algısının konu bütünlüğüne etki ettiği görülmektedir.

Allah inancının yanında meleklerle iman konusu da romanlarda genellikle teşbih yapılarak kullanılmıştır. Ele aldığımız kırk iki romandan yirmi iki tanesinde melek kavramı geçmektedir. Bunlarda da karakterlerin görünüşleri itibariyle meleklerle benzetilmesi söz konusu olmuştur.

İmanın şartlarından bir diğeri olan peygamberlere iman, en çok Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında işlenmiştir. Bu romanda Hz. Muhammet ve Hz. İsa yer almaktadır. Toplamda yedi romanda peygamber kavramı işlenmiştir. Bu romanlarda Hz. Yuşa peygamber de yer almaktadır. Lakin Hz. Yuşa Peygamber'in kabrinin Yuşa tepesinde olduğu düşünüldüğünden bu ifadeye romanlarda sadece mekânsal bağlamda yer verilmiştir.

Kitaplara iman konusuna da çok fazla yer verilmemekle birlikte sadece dokuz romanda kutsal kitaplar yer almaktadır. Kuran-ı Kerim, romanlarda genellikle hastaların başında okunması, sıkıntılı olunduğunda okunması gibi özellikleriyle öne çıkmaktadır. Ragıp Şevki Yeşim'in *Yaralı Kurt* adlı romanında da her bölümün başında, Tevrat'tan yapılan alıntılar yer alır. Burada dikkati çeken detay, bu alıntıların karakterin hayatıyla özdeşleştirilmiş olmasıdır. İncil'e de sadece Fahrettin Pakkan'ın *Günah Köprüsü* romanında yer verilmiştir.

Ahret gününe iman, yalnızca dört romanda yer almıştır. Ahret kavramına en çok Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında yer verilmiştir. Bu kavrama yer veren diğer romancılar da şunlardır: Behçet Safa, Necdet Salih Kurdakul ve İhsan Koza'dır. Ahret inancı genellikle bu dünyada elde edilemeyen saadete ahirette kavuşacak olma ihtimalinin yarattığı teselli şeklinde romanda yerini almaktadır.

İmanın şartlarından sonuncusu olan kader ve kazaya iman, on beş romanda ele alınmıştır. Konu itibariyle genellikle başa gelen olaylardan Allah'a sığınma, yaşanan olaydan ötürü kaderdir diyerek teselli bulma şeklinde ifade edilmiştir.

Romanlarda namaz kavramı yoğun olarak işlenmemekle birlikte, az da olsa bu kavram ve bu kavramın ilgili olduğu unsurlara yer verilmiştir. Namaz ibadetine on üç romanda yer verilmiştir. Namazla ilgili diğer unsurlara da yirmi altı romanda yer verilmiştir. Bu unsurlar; cami/minare, seccade, kible, tespih, namaz vakitleri ve ezandır.

Hac İbadeti, incelediğimiz romanlardan sadece üçünde geçmektedir. Bu kavramın yoğun olarak işlendiği tek roman Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanıdır. Reşat Engin'in *Aşk ölür mü* adlı romanında ise Hac kavramı dini yönüyle ele alınmamış olup, roman karakterinin hac ifadesini olumsuz inanç doğrultusunda kullandığı görülmektedir. Karakter, hac ifadesiyle alaycı bir üslup kullanmıştır. Oğuz Özdeş'in *Memnu Meyva* romanında da dini vazifeyi yerine getirme bağlamında ele alındığına tanık oluruz.

Müslümanların dini vazifesi olan Kurban kesmek kavramına, beş romanda yer verilmiştir. Vedat Örfi Bengü'nün *Genç Bir Kızın Çilesi* adlı romanında, kazanılan bir savaş zaferi sonucunda kurban kesilerek Allah'ın yolunda feda olunacağı ifade edilmektedir. Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında, kurban kesmek kavramı, bir muradın, dileğin yerine getirilmesi anlamında kullanılmıştır. Osman Cemal Kaygılı'nın *Aygır Fatma* romanında da bu kavrama yer verilmiş olmakla birlikte, kavramın dini bayrama işaret etmek maksadıyla kullanıldığı görülmektedir. İlhami Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanında kurban kesmek ifadesi, tarikat gereği ele alınmış olup, kişinin tarikata kabul edilmesi anlamında romanda yerini almıştır. Bu kavramın kullanıldığı son roman olan Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında da kalıplaşmış bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müslümanlar açısından önemli aylardan biri olan Ramazan ayına, Osman Cemal Kaygılı'nın *Aygır Fatma* adlı romanında, Sâmîha Ayverdi'nin *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında ve Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında yer verilmiştir. Bu kavramın romanlarda o mübarek aya dikkat çekmek maksadıyla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Ramazan ayına mahsus olan Teravîh namazı ve sahur vakitlerine de rastlanmaktadır. Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında, Muharrem Ayı ve Şevval Ayı'nın da ele alındığına tanık oluruz.

Müslümanlar açısından büyük bir önem arz eden mevlit okutma, sadece Nezihe Muhittin'in *Gene Geleceksin* adlı romanıyla Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında yer almıştır. Mevlit okutma, Müslümanlar arasında, dini ve özel günlerde yapılan bir eylemdir. Bu yönüyle de bu iki romanda ele alınmıştır. Turan Aziz Beler'in *Gecelerin Koynunda* adlı romanında dikkat çekici olan bir duruma rastlarız. Bu da mevlit kavramının maneviyatından ziyade, gösteriş kısmına vurgu yapılmış olmasıyla olumsuz bir algıya neden olduğu görülmektedir.

İncelememizde yer alan diğer dini unsurlara baktığımızda, dua ve beddua kavramları dikkati çekmektedir. Dua kavramının yirmi yedi romanda, beddua kavramının da on romanda yer aldığı tespit edilmiştir. Dua kavramı genellikle, minnet duygusu, bir olayın sonucunda duyulan mutluluk, hastaların şifa bulması, içinde bulunulan sıkıntıların yok edilmesi, pişmanlık gibi konular kapsamında ele alınmıştır. Beddua kavramı da romanda kişinin kendine kızması, kendi kendine beddua etmesi ve başkalarının davranışları karşısında öfkelenip beddua etme eylemini gerçekleştirmesi şeklinde ifade edilmiştir.

Mezar kavramı, yirmi iki romanda yerini almaktadır. Romanlarda genellikle mekânsal bağlamda ele alınmakla birlikte, kimi romanlarda da fon olarak ve teşbih yapılarak kullanılmıştır.

Cenaze unsuru, romanlarda işlenen bir diğer kavramdır. Sadece on romanda görülmektedir. Genellikle dini defin ritüelini yerine getirmek amacıyla ele alınmıştır. Kimi romanlarda da fon olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romanlarda ele alınan kavramlardan birisi de temennidir. Fakat bu kavrama yalnızca üç romanda rastlamaktayız. Bu kavrama başvuran yazarlar; Muzaffer Saliha Akün, Peride Celal ve Beysan Keyder'dir.

Romanlarda, şükretmek ve yemin etmek kavramları da yoğun olarak işlenmiştir. Bunlardan şükretmek yirmi yedi romanda yerini alırken, yemin etmek kavramı da on altı romanda kendine yer bulmuştur. İslam dininde Müslümanların inançları gereği sıkça şükretme eyleminde bulundukları sebebiyle, bu romanlarda da bu haliyle kullanıldığını görmek mümkün olmuştur.

Diğer dini unsurlar içerisinde en çok işlenen kavramlardan birisi de günahıdır. Otuz bir romanda yer alan günah kavramı, Müslümanların hayatlarının her safhasında yer edinen dini bir unsurdur. Romanlarda genellikle karakterlerin eylemlerinin, dini açıdan doğru olup olmadığı şeklinde kullanılmış ya da günlük konuşma havası içerisinde gelişigüzel kullanıldığı tespit edilmiştir.

Dini unsur olan cennet ve cehennem kavramları da romanlarda bir hayli karşımıza çıkmaktadır. Cennet kavramı sadece dokuz romanda yer alırken cehennem kavramı on yedi romanda yerini almıştır. Bu iki kavramda romana genellikle benzetme amacıyla yansıtılmıştır.

İslam dininde önemli bir yere sahip olan Sahabe/Halife kavramına, iki romanda yer verilmekle birlikte özellikle Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanında yoğun olarak işlenmesi dikkatten kaçmaz. Bu romanda Hz. Ebubekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Âişe yer almaktadır.

İslam tarihi açısından büyük bir öneme sahip olan dini olaylara da Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* romanında yer verilmiştir. Bunlar; Hicret, Sıffin Harbi ve Cemel Vak'ası'dır. Bu olaylar, olayların akışına yön vermesi açısından romanda vurgulanmaktadır.

İncelenen romanlar içerisinde Bektaşilik tarikatını ele alan tek roman İlhan Safa'nın *Yeşil Babanın Tesbihi* adlı romanıdır. Buradan hareketle de şeyh/mürit/derviş, tarikat ve dergâh kavramları ele alınmıştır. Romanda Bektaşilik geleneği romanın bütününe sirayet etmiştir.

Bu kavramların dışında yer alan diğer dini kavramlara baktığımızda, o kavramların romanlarda sayıca az olduğu dikkatten kaçmamıştır. Bu kavramlar içerisinde yer alan alt başlıklarımız; nur, nazar, sabır, sevap, haram, helal, başörtüsü, çarşaf/peçe, şehit, nikâh, kâfir, fetva, sofı/softa, tövbe etmek, ibadet/iman, isyan etmek, kefen, besmele, Yasin okumak, Kelime-i Şehadet, haremlık/selamlık, cin, Evliya, Hafız, kıyamet/mahşer ve zezem suıdır.

Romanlarda Müslümanlık dininden sonra Hristiyanlık ve Yahudilik dinleri de yerini almıştır. Bu dinlere ait işlenen alt başlıklar da şu şekildedir: Manastır/kilise/patrikhane, çan sesi, çarmıha germe, rahip/papaz, Meryem Ana ve put kavramlarıdır. Yahudilik kavramını en çok işleyen yazar Ömer Rıza Doğrul'dur.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Semavi olmayan dinlerden putperestlik kavramı ele alınmıştır. İncelemiş olduğumuz romanlardan yalnızca iki tanesinde bu kavrama yer verilmiştir. Süleyman Kazmaz'ın romanında bu kavram, putlara tapmak anlamında yer alırken, Selami İzzet Sedes'in romanında benzetme amacıyla kullanılmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde batıl inançlar konusu ele alınmıştır. İncelemiş olduğumuz romanlardan yalnızca on ikisinde bu inanca yer verilmiştir. Bu on iki romanda, fal/sihir/büyü, uğur/bereket, kurşun dökmek, muska ve hurafe kavramlarıyla batıl inançlara vurgu yapılmıştır. Halk arasında yayılan bu batıl inançlar sayesinde insanların hayatlarında rastladıkları birtakım unsurları cahilce anlamlandırmaya çalıştıkları görülmüştür. Süleyman Kazmaz'ın *Seninle* adlı romanında, 13 rakamının uğursuzluğu dile getirilerek, batıl inançlarda mantık aranmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Romanlara genel itibariyle baktığımızda Fahrettin Pakkan'ın iki romanında da dini unsurlara yer vermesi açısından büyük farklılıklar dikkati çekmektedir. *Günah Köprüsü* adlı romanında dini unsurlara oldukça yer veren Fahrettin Pakkan, diğer romanı olan *İlk Puse* de neredeyse bu kavramlara hiç yer vermemiştir. Bu bağlamda da incelenen romanlardan, en az dini unsur barındıran roman Fahrettin Pakkan'ın *İlk Puse* adlı romanı olmuştur. Onu Hamdi Varoğlu ve Selami İzzet Sedes takip etmiştir.

O dönemde yaşanan savaşıra rağmen 1944 yılı Türk romanları, aşk, ihtiras gibi klasik konulara ağırlık verilmiştir. Bundan dolayı o dönem romanlarının daha çok o savaş atmosferinden sıyrılarak insanları başka âlemlere götürmek, onların kafasını dağıtmak maksadıyla kaleme alındığını düşünmek mümkündür. Bu romanlar zaten dini amaçlarla da kaleme alınmamıştır. Sadece olayların akışı içerisinde dini kavramalara yer verilmiştir. Dini amaç güdülerek yazılan tek roman Ömer Rıza Doğrul'un *Kanlı Gömlek* adlı romanı olmuştur. Görüldüğü üzere, din konusu, her ne kadar konu olarak temel alınmasa da bir şekilde romanlarda fon olarak yerini almıştır.

KAYNAKLAR

- Abasıyanık, S. F. (1944). *Medarı maişet motoru*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Adam, B. (1997). *Yahudi kaynaklarına göre tevat (Mahiyeti, tahrifi ve Yahudi hayatındaki yeri)*. Seba Yayınları.
- Akbay, Z., Anday, Y., Erkeller, İ., Güzelşen, S., & Kür, P. (1999). *Dinler tarihi ansiklopedisi 1*. Gelişim Yayınları.
- Akseki, H. (1933). *İslam dini, itikat, ibadet ve ahlâk*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Akyüz, K. (2018). *Modern türk edebiyatının ana çizgileri (1860-1923)*. İnkılâp Kitabevi Yayınları.
- Altuntaş, H.(2012). *Duayı anlamak*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Andı, M. F. (2020). *Roman ve hayat*. Ketebe Yayınları.
- Aycan, İ. (T.Y.). *Dini terimler sözlüğü, (Kuran-ı Kerim 6/1)*, s. 294, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aycan, İ. (T.Y.). *Dini terimler sözlüğü*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aydın, A. R. (2009). İnanma ihtiyacı ve dinî ritüellerin psikolojik değeri. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (3), 88.
- Aydın, M. (1944). *Gönül çiçekleri*, İstanbul.
- Aydın, M. (2005). *Ansiklopedik dinler sözlüğü*, Din Bilimleri Yayınları.
- Ayverdi, S. (1944). *Yolcu nereye gidiyorsun?*. İstanbul.
- Bayraktar, M.(2016). *Üç dinin tarihi, Yahudilik, Hristiyanlık, İslam*. Say Yayınları.
- Belek, İ. (2016). *Din, toplum, iktidar*, Yazılama Yayınevi.
- Belir, T. A. (1944). *Gecelerin koynunda*. İstanbul.
- Bengü, V. Ö. (1944). *Genç bir kızın çilesi*. İstanbul.
- Berkand, M. T. (1944). *Sabah yıldızı*. İstanbul.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf terimleri ve deyimler sözlüğü*. Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Çalıkoglu, Z. (1944). *Ben seni alamam*. İstanbul.
- Çelebi, İ. (2015). *Kitaplara İman*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Çetin, N. (2002). Türk romanı özel sayısı. *Hece Dergisi*, 1(65/66/67) (2017), 30.
- Çoruk, A. Ş. (1995). *Cumhuriyet devri Türk romanında Beyoğlu*. Kitabevi Yayınları.

- Doğrul, Ö. R. (1944). *Kanlı gömlek*. İstanbul.
- Efendioğlu, M. (2008). “*Sahâbe*”, *İslam Ansiklopedisi*, 35. Cilt. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Engin, R.(1944). *Aşk ölür mü?*. İstanbul.
- Erkan, E. (2013). Postmodern dönemde ontolojik anlam aracı olarak dini kimlik, International periodical for the languages, *Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 1825-1837.
- Ersen, C. (1944). *Günahkâr sokaklar*. İstanbul.
- Erul, B., & Keleş, E.(2012). *Haccı Anlamak*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Fayda, M. (1989). “*Âişe*”, *İslam Ansiklopedisi*, 2. Cilt. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fırlalı, E. R. (1989). “*Ali*”, *İslam Ansiklopedisi*, 2. Cilt. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gökçe, O., R. (1944). *Bir şüphenin romanı*. İstanbul.
- Güçyener, F.(1944). *İsterik kadın ve toy delikanlı*. İstanbul.
- Güç, A. (2007). “*Putperestlik*”, *İslam Ansiklopedisi*, 34. Cilt. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gündüz, O. (2004). *Yeni Türk edebiyatı el kitabı (1839-2000)*. (Ed.) Ramazan Korkmaz, 1. Baskı. Grafiker Yayınları.
- Gündüzöz, S. (2012). *Orucu anlamak*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları (DİB).
- Güneş, K.(2015). *Meleklerle iman*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları (DİB).
- Güntekin, R. N.(1944). *Değirmen*. İstanbul.
- Güre, L. (1944). *Yalnız sen*. İstanbul.
- Gürkan, S. L. (2012). *Yahudilik*. İsam Yayınları.
- Güzide, S. (1944). *Mazinin sesi*. İstanbul.
- Harman, Ö. F. (2000). “*İncil*”, *İslam Ansiklopedisi*, 22. Cilt. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2013). “*İslam kaynaklarında Yahudilik*”, *İslam Ansiklopedisi*. 43. Cilt. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hatice, S. (1944). *Esir kadın*. İstanbul.
- Hatice, S.(1944). *Bir ihanetin cezası*. İstanbul.

- Hizmetli, S. (1991). *İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları (TDV).
- Kaygılı, O. C.(1944). *Ayır Fatma*. İstanbul.
- Kazmaz, S.(1944). *Seninle*. Ankara.
- Keyder, B. (1944). *Sevenlerin günahı*. İstanbul.
- Koza, İ. (1944). *Affet beni*. İstanbul.
- Kudret, C. (1998). *Türk edebiyatında hikâye ve roman 2 (1911-1922)*. İnkılâp Kiatbevi Yayınları.
- Kurdakul, S.(1944). *Üç büyük aşk*. İstanbul.
- Mahmut Yesari (1944). *Gece yürüyüşü*. İstanbul.
- Mermer, A., & Bayram, Y. (2019). *Edebiyat bilgi ve kuramları*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Nezihe Muhittin (1944). *Gece geleceksin*. İstanbul.
- Özdeş, O. (1944). *Memnû meyva*. İstanbul.
- Pakkan, F. (1944). *İlk püse*. İstanbul.
- Pakkan, F.(1944). *Günah köprüsü*. İstanbul.
- Peride C. (1944). *Ben vurmadım*. İstanbul.
- Peride C.(1944). *Aşkın doğuşu*. İstanbul.
- Peride C.(1944). *Atmaca*. İstanbul.
- Ragıp, Ş. (1944). *Yaralı kurt*. İstanbul.
- Safa, B. (1944). *Semranın iki kocası*. İstanbul.
- Safra, İ. (1944). *Yeşil babanın teşbihi*. İstanbul.
- Sallabi, M. A. (2006). *III. Halife Hz. Osman (ra) Hayatı, şahsiyeti ve dönemi*. Tercüme: Ayhan Ak. Ravza Yayınları.
- Sallabi, M. A. (2008). *II. Halife Hz. Ömer (ra) hayatı, şahsiyeti ve dönemi*. Tercüme: Mehmet Akbaş. Ravza Yayınları.
- Sedes, S. İ. (1944). *Okşanmayan kadın*. İstanbul.
- Selçuk, M., & Albayrak, H. (2016). “İslamiyet-Hristiyanlık kavramları sözlüğü”, I. Cilt. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Selçuk, M., & Albayrak, H. (2016). *İslamiyet-Hristiyanlık kavramları sözlüğü*. II. Cilt. Ankara Üniversitesi Yayınları.

- Server Bedi (1944). *Ateş*. İstanbul.
- Server Bedi (1944). *Cingöz Recai*. İstanbul.
- Sinanoğlu, M. (2018). *Peygamberlere iman*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Sönmez, Z. (2012). *İslam'ın ortaya çıktığı dönemde Arap Yarımadası'nda Hristiyanlık*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Spinks, G. S. (2008). Psikoloji ve din. Çeviren: Bozkurt Koç & Zeynep Özcan. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 307-318
- Su, M. K. (1944). *Uyuyan hatıralar*. İstanbul.
- Su, M. K. (1944). *Uzaklaşan yol*. İstanbul.
- Tan, H. (1944). *Fato*. Eskişehir.
- Taşyıl, A. İ. (1944). *Bırakma beni*. İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Timur, K. (2006). *Türk romanında dinler ve inançlar (1872-1896)*. Elips Kitap.
- Timur, Kemal (2019). “Edebiyat Bilgi ve Kuramları”, (eds. Ahmet Mermer, Yavuz Bayram), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Topaloğlu, B. Y., Yusuf, Ş., Çelebi, İ. (2014). *İslâm'da iman esasları*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Uzun, O. (2018). *Benli Hasan Çelebi (Ahi) – Hüsn ü dil (İnceleme-karşılaştırmalı metin-sözlük-dizin)*, [Yayınlanmamış doktora tezi], Ardahan Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Va-Nu (1944). *Vurgun peşinde*. İstanbul.
- Varlı, M. (2014). *Bid'at, Hûrafe ve Bâtıl İnançlar*. Ensar Kitap Yayınları.
- Varoğlu, H. (1944). *Kördüğüm*. İstanbul.
- Wade, N. (2012). *İnanç İçgüdüsü*. Çev. Müge Sözen. Say Yayınları.
- Yazır, E. H. (1992). *Hak dini Kur'an Dini I*. Sadeleştirenler: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel. Aziz Dağıtım ve Zehraveyn Yayınları.